

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 21.

Lördagen den 18 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse:

nr 270, med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315);

nr 273, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.;

nr 278, angående anslag till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsakningsfängelse;

nr 279, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen;

nr 282, angående anslag till allmän bostadsräkning m. m.;

nr 287, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 31 januari 1932 (nr 17) om accis å silke, m. m.;

nr 288, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 290, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen bebadad framställning angående anslag till bidrag till barnhusen icke kommer att föreläggas riksdagen; och

nr 291, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Nämnda propositioner och skrivelse bordlades.

§ 3.

I enlighet med kammarens beslut den 15 innevarande maj företogs nu val av tolv ledamöter i andra särskilda utskottet. Därvid avgåvos 64 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

herr *Hedlund* i Östersund,

» *Karlsson* i Granebo,

» *Nordström* i Torsby,

» *Andersson* i Dunker,

» *Gustafson* i Dädesjö,

» *Rylander*,

» *Hoppe*,

» *Larsson* i Karlstad,

herr *Bladh*,
» *Gustafsson* i Lekåsa,
» *Severin* i Gävle och
» *Allard*.

Dessa personer hade alltså utsetts till ledamöter i andra särskilda utskottet.

§ 4.

Anställdes val av tjugu suppleanter i andra särskilda utskottet. Därvid avlämnades 64 godkända valsedlar, samtliga med partibeteckningen »Gemensam lista» och upptagande namnen på nedan nämnda personer i följande ordning:

fru *Ekendahl*,
herr *Nolin*,
» *Hedqvist*,
» *Persson* i Norrby,
» *Johansson* i Kalmar,
» *Johnsson* i Stockholm,
fru *Svedberg*,
herr *Skantzé*,
» *Jansson* i Kalix,
» *Hansson* i Skegrie,
» *Engström*,
» *Jonsson* i Malmgrava,
» *Nilsson* i Varuträsk,
» *Kempe*,
» *Olsson* i Oskarshamn,
» *Kristensson*,
fröken *Olsson*,
herr *Larsson* i Luttra,
» *Lundqvist* och
fru *Ewerlöf*.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 3 och 4 här ovan omförmälda valen.

§ 6.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 286, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna; och
nr 292, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.
Dessa propositioner bordlades.

§ 7.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 274, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.

Därvid lämnade herr talmannen på begäran ordet till

Herr förste vice talmannen **Magnusson**, som anförde: Jag skall med herr talmannens tillstånd yttra några ord, därtill närmast föranlåten av de digra luntor propositioner, som i dag avlämnats.

Vi veta, att det för närvarande ute i landet pågår en ganska häftig diskussion angående riksdagen och dess arbetsformer samt de enskilda riksdagsmännens förhållande vid utövandet av riksdagsmannauppgiften. Jag har tidigare vid åtskilliga tillfällen både för statsråd och andra påpekat, att om det skall fortgå på samma sätt som det gjort nu under en lång följd av år — naturligtvis i viss mån beroende på kristiden men även på andra förhållanden — att riksdagarna genom det sena avlämnandet av propositioner utsträckas över alltför lång tid, kommer det i längden att fräta sönder riksdagen och ohjälpligt tära på riksdagens och riksdagsmännens anseende. Det kan nämligen inte undgås, att den enskilde riksdagsmannen kanske i någon mån finner sin lust men framför allt sin möjlighet att tillräckligt trögt utöva riksdagsmannakallet alltför mycket kringskuren genom dessa långt utdragna riksdagar. Vi som här i landet ha fullmakt till riksdagens kamrar äro — lyckligtvis vill jag säga — inte bara riksdagsmän, utan vi äro även enskilda medborgare, enskilda näringsidkare och familjeförsörjare. Vi kunna inte lämna allting hemma åt sitt öde och bara sköta riksdagsmannauppgiften. När riksdagarna koncentreras till fyra månader eller något mera, kunde man lättare koppla av bestyren där hemma och mera trögt sköta riksdagsmannauppgiften än vad fallet blivit nu, när riksdagarna vara åtta å tio månader. Vi äro tvungna att begagna oss av de dagar som bli lediga för att fara hem och sörja för våra företag i hemorten, och dessutom vill man ju gärna ägna någon tid åt hem och familj.

Följden av detta blir, att bänkarna alltför ofta äro glest besatta. Jag skall inte taga den i försvar som skolkar mer än nödvändigt. Men å andra sidan måste det sägas ifrån, att genom det sena avlämnandet av propositionerna skolkningen blir större än den eljest behöfde bli. Jag förstår att man kan peka på angelägenhetsgraden, när det gäller sent avlämnade propositioner. Om jag nu yttrar mig litet tillspetsat och tar exempel, mot vilka man kan resa invändningar, så gör jag det för att illustrera vad jag menar. Skulle det ha skett någon riksolycka, om åtskilliga av de stora propositioner, som under de senare åren avlämnats sent under riksdagen, uppskjutits till en kommande riksdag? Jag skall taga ett exempel, som avser ett ärende vilket jag varit i mycket hög grad personligen intresserad av såsom riksdagsman. Det gäller källskattereformen. Jag kan erinra om att det var jag och herr Svedman, som motionerade och fingo fram ett beslut om utredning i frågan. Jag var sålunda mycket intresserad av saken. Men skulle det ha skett någon riksolycka, om t. ex. propositionen i detta ärende fått anstå ett år och reformen fått träda i kraft år 1948 i stället för år 1947? Det gäller ju en reform som är avsedd att bestå för all framtid. Detta såsom exempel.

Jag förmodar, att de tjocka propositioner som nu avlämnats i kammaren skulle kunnat utan fara för någon riksolycka anstå åtminstone till höstriksdagen, när nu en sådan är bebadad, eller kanske till nästa års ordinarie vintersession.

Jag har, herr talman, känt mig föranlåten att uttala dessa betänkligheter mot det utdragande av riksdagssessionerna, som nu äger rum. Jag gör det förnämligast därför att jag är rädd om den svenska riksdagen och dess anseende. Jag har snart fullgjort mitt långa riksdagsarbete — det är säkerligen nu min sista period — och det är inte med glädje jag ser fram emot en utveckling, som medfört att riksdagens anseende naggas i kanterna och att även de enskilda riksdagsmännen få känna, att deras anseende inte är detsamma som förut. Det är inte högmod som dikterat denna min deklaration, utan det är omsorg om den verkligt sunda demokratin.

Häruti instämde herr *Onsjö*.

Vidare yttrades ej. Propositionen hänvisades till statsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas det inom kammaren i anledning av propositionen avgivna yttrandet.

Härefter föredrogos var efter annan följande på bordet liggande propositioner; och remitterades därvid

till bankoutskottet propositionen nr 275, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena, m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 280, angående anslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 m. m.;

nr 283, angående anslag för budgetåret 1946/47 till avveckling av beredskapen m. m.; och

nr 284, angående fortsatt verksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionen nr 285, med förslag till lag om användande av statspolispersonal för vissa särskilda uppgifter.

§ 8.

Föredrogos följande å kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 520 av herr *Janson* i Frändesta; och

till bankoutskottet motionen nr 521 av herr *Andersson* i Gisselås m. fl.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Pettersson* i Ersbacken vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, angående omprövning av bestämmelserna om statsbidrag till vattenförsörjning och avlopp.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Föredrogs den av herr *Norup* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående antalet tingssammanträden i domsagorna.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11.

Föredrogs den av herr *Eriksson* i Sandby vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående behovet av en överarbetning av hälsovårdsstadgans bestämmelser.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 12.

Föredrogs den av herr *Kristensson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående vissa inköp från försvarets fabriksstyrelse av skodon och andra beklädnadspersedlar för krigsmaterielverkets räkning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 13.

Föredrogs den av herr *Persson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern, angående dispositionsrätten över vissa omåden å Djurgården i Stockholm.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 14.

Avlämnades följande motioner, nämligen av

herr *Adolfsson*, nr 522, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 261, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.; och

herr *Dahlgren m. fl.*, nr 523, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 251, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 och 9 §§ lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens institut för folkhälsan;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa undersökningar vid statens institut för folkhälsan;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för budgetåret 1945/46 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna jämte i ämnet väckta motioner;

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till trådradioanläggningar;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter;

nr 137, i anledning av väckt motion om familjebidrag åt de värnpliktiga;

nr 138, i anledning av väckt motion angående löneställningen för löjtnanten vid Dalregementet N. L. Melander; och

nr 139, i anledning av väckta motioner om lotsverkets övertagande av handhavandet av säkerhetsanordningar till ledning för fiskefartyg.

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 32, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående rätt till avdrag för gift kvinnas inkomst vid den statliga beskattningen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa köpingar samt mindre städer att bilda polisdistrikt tillsammans med omkringliggande socknar;

nr 33, i anledning av väckt motion angående revision av bestämmelserna i 6 kap. strafflagen om skadestånd m. m.;

nr 34, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten;

andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 44, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 39 över väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund;

nr 45, i anledning av andra kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 43 över väckt motion om gottgörelse åt jordägare i Kumla m. fl. socknar för förluster, åsamkade av Sagåns översvämning år 1944;

nr 46, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom;

nr 47, angående förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter;

nr 48, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna i kungörelsen angående villkor för erhållande av statsbidrag till förrättningar enligt lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet;

nr 49, i anledning av väckt motion angående förstärkning av de s. k. ofullständiga jordbruken med skog;

nr 50, i anledning av väckta motioner om beredande av bättre ekonomiska levnadsvillkor åt innehavare av s. k. ofullständiga jordbruk;

nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändrade röst-rättsgrunder vid allmännings- och jordägarstämmor;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna å vissa slag av fisk m. m.;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdssundervisningen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående regleringen av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till kostnader i samband med sockerregleringen;

nr 56, i anledning av väckta motioner om utredning angående jordbrukets fastighetskredit m. m.;

nr 57, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande komplettering av ofullständiga jordbruk med skog;

nr 58, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om statliga stödåtgärder för befrämjande av försöksvis inrättade föreningsladugårdar;

nr 59, i anledning av väckt motion angående åtgärder till befrämjande av linodlingen i Norrbotten; och

nr 60, i anledning av väckt motion angående översyn av åtgärderna för bekämpande av fjäderfäsjukdomarna i riket;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion angående demokratisering av medaljutdelningen till statens befattningshavare; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 14, över motion om utredning och förslag angående den psykiska hälso- och sjukvårdens planering och organisering; och

nr 15, över motion om framläggande av en plan för utveckling och inriktning av landets produktiva resurser m. m.

§ 16.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till konstfackskolan;

nr 240, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad och Stockholms läns landsting för uppförande och drift av en medicinsk turberkulosklinik och en thorax-kirurgisk klinik vid karolinska sjukhuset;

nr 241, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till omkostnader för lagring m. m. av gengaskol genom Svenska gengasaktiebolaget;

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till markförvärv för flygfältsarbeten;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till lastkommittén i New York; och

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till sprängämnesinspektionen.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2.25 em.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 21 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14 och den 15 innevarande maj.

§ 2.

Upplästes följande till kammarens talman inkomna skrivelse:

Herr talmannen i riksdagens andra kammare.

Med anledning av 500-årsminnet av det äldsta nu kända, år 1446 av Konung Kristofer av Bayern utfärdade skydds- och privilegiebrevet för Gävle stad kommer en jubileumsutställning att hållas i staden under tiden den 21 juni—4 augusti detta år.

Invigningen av utställningen skall äga rum den 21 juni i närvaro av D. D. K. K. H. H. Kronprinsen och Kronprinsessan.

Då nämnda utställning blir en manifestation av nutida produktiva insatser inte blott från Gävle stad och dess län utan även från hela riket, får Gävle stad vördsamt inbjuda riksdagens andra kammare att låta sig representeras vid utställningens öppnande med en ledamot av kammaren.

Ett inbjudningskort bifogas härmed.

Gävle den 14 maj 1946.

På jubileumsfestkommitténs vägnar:

N. S. NORLING.

Louis Campanello.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta att antaga den erhållna inbjudningen samt att låta sig representeras av sin talman eller, i händelse av förfall för honom, av den ledamot av kammaren, som talmannen i sitt ställe förordnar.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 3.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 277, angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

nr 295, angående tillämpningen av det svensk-engelska betalningsavtalet av den 6 mars 1945; och

nr 296, angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Hagberg i Malmö till mig riktat en interpellation rörande det statliga remissväsendet. Interpellanten frågar, om jag uppmärksammat brister, som vidlåda det statliga remissförfarandet, och om jag ämnar snarast vidtaga åtgärder för en systematisk planering av remissväsendet, så att de beslutande kommunala organen ävensom andra övliga remissinstanser erhålla skälig tid för ett ställningstagande och en anhopning av ett flertal utlåtanden inom samma tid undvikas.

Naturligtvis har jag uppmärksammat de brister som vidlåda det statliga remissförfarandet. Men de synas mig icke ge anledning till de hårda omdömen, som interpellanten uttalar. Det är sådana brister som man skall göra allt för att avhjälpa men som icke helt kunna undvikas under en snabbt pågående utveckling. Interpellanten erinrar själv om, att remissförfarandet erhållit en alltmer vidsträckt tillämpning, i samma mån som den statliga förvaltningsapparaten spänt över allt vidare områden. Ett allt större antal frågor, som äro föremål för regeringens behandling, ha efter hand utsänts på remiss i viktigare och mera allmängiltiga fall till ett mycket stort antal myndigheter, institutioner och organisationer, i mera speciella fall åtminstone till de direkt berörda. Gällande praxis går långt utöver grundlagens stadgande om hörande av vederbörande ämbetsverk.

Till belysning av remissförfarandets tillämpning har jag från statsdepartementen infordrat uppgifter rörande antalet remisser, remissinstanser och tider för remissvarens avgivande under de två sistförflutna kalenderåren. Materialet är för vidlyftigt att redovisas i detta interpellationssvar. Jag ställer det emellertid gärna till förfogande för interpellanten eller andra, som önska taga del av detsamma. Som exempel på omfattningen kan jag nämna, att ett enda departement under ett år utsände sammanlagt 3 500 ärenden på remiss. Från ett annat departement utgick under ett år ett femtiotal remisser enbart i sådana större frågor, som föregåtts av offentlig utredning eller eljest äro föremål för riksdagens intresse och behandling. Det ligger i sakens natur, att ett så omfattande förfarande icke kan försiggå alldeles friktionsfritt.

Interpellanten har riktat skarpa anmärkningar mot att i vissa fall remisstiderna varit för knappt tillmätta. Det stora antalet remisser torde redan i och för sig ge vid handen, att icke obegränsad eller alltför rundlig tid alltid kan avsättas till den enskilda frågans behandling vare sig hos remissinstanserna eller inom statsdepartementen och regeringen. I allmänhet torde emellertid berättigad anmärkning icke kunna göras mot remisstidens längd. Ett stort antal ärenden utsändes på remiss utan tidsbegränsning. Sålunda utsändes 1944 från försvarsdepartementet 3 200 remisser, varav blott 716 eller 24 % voro tidsbegränsade. Motsvarande siffror voro 1945 3 350 och 590 eller 18 % tidsbegränsade. För övrigt äro terminerna mycket varierande. För kommunikationsdepartementets område varierar under två år tiden från sju till etthundra dagar, från socialdepartementets område från nio till etthundrafyrtio dagar.

Skälet för tidsbegränsning av remisser är givetvis önskan att söka få fram ärendena till avgörande inom viss tid. Delade meningar kunna alltid finnas, om vad som är angeläget — ofta klandras emellertid också den alltför långa tidsutdräkten vid ärendenas behandling. Interpellanten har särskilt vänt sig mot vad han kallar »en alltmer forcerad behandling av stora socialprojekt». I och för sig är det icke överraskande, om utifrån interpellantens allmänna uppfattning lösningen av dessa projekt ter sig mindre angelägen än den nuvarande regeringens anser den vara. Det må kunna förstås, att särskilt efter den

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

återhållsamhet på det socialpolitiska området, som betingats av krigstidens förhållanden, regeringen önskat att relativt snabbt bringa vilande reformfrågor till sin lösning. Något eftersättande av den sakliga behandlingen har därigenom icke skett.

Det kan säkerligen icke heller för framtiden undvikas, att i vissa fall önskan om en icke alltför utdragen handläggning kommer i motsättning till önskemålet hos de vid remisserna tillfrågade att få god tid för sina yttranden. Hur befogat detta önskemål än må vara, kan takten icke få bestämmas enbart med hänsyn härtill.

Interpellanten åberopar bl. a. en framställning från stadskollegiet i Stockholm till överståthållarämbetet med syfte att söka utverka, att vid remisser, »större hänsyn toges till det förhållandet, att remissärenden på grund av stadens från övriga kommuners skiljaktiga förvaltningsorganisation måste passera ett flertal skilda instanser, vilka var och en måste beredas skäligt rådrum för ärendets prövning». Detta önskemål har överståthållarämbetet sedermera i en utförlig skrivelse befordrat till regeringen. Ämbetet understryker intresset för såväl statsmakterna som kommunerna, att »de senare beredas tillfälle till noggrann granskning av varje sådant förslag som är av betydelse för den kommunala verksamheten eller som i övrigt för sitt genomförande är beroende av medverkan från kommunala myndigheters sida». Skrivelsen innehåller en beräkning av den tid som ett remissärendes behandling i alla vederbörliga instanser hos staden skulle kräva och kommer till en sammanlagd normaltid av nittioåtta dagar. Kungl. Maj:t har delgivit samtliga statsdepartement överståthållarämbetets skrivelse till kännedom. All rimlig hänsyn till densamma kommer säkerligen att tagas, men den omständigheten att man i Stockholm har en särskild omgång vid remissärendenas behandling kan icke få vara i allo utslagsgivande.

Att jag i vissa stycken polemiserat mot interpellanten, får icke fattas så, att jag anser allt gott och väl. Det är en uppgift att så långt som möjligt söka förena de olika intressen som på berörda område finnas. Det skall vara regeringens strävan att medverka till största möjliga smidighet i remissförfarandet. Hur långt man kan komma med den systematiska planering, för vars åvägabringande interpellanten önskar att åtgärder skola vidtagas, är jag icke beredd att yttra mig om. Uppenbart är att en allmän centralisering av remissväsendet icke är möjlig. Men det kan tänkas, att i fråga om större ärenden ett samråd mellan departementen beträffande såväl remissinstanserna som remisstiden kan bidra till en förbättring av förhållandena. Organiserandet av ett sådant samråd kommer att övervägas.

Härpå anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att till herr statsministern få framföra mitt vördsamma tack för svaret på min interpellation, ävensom för att jag erhållit det i mycket god tid före dess officiella avlämnande. Svaret är ju utförligt och jag måste skänka min erkänsla åt det uppenbarligen mycket omsorgsfulla utredningsarbete, som föregått detsamma och varom svarets innehåll vittnar.

Såvitt jag kan se, bör interpellationssvaret kunna uppdelas i tvenne avsnitt, ett i någon mån polemiskt hållet, det andra buret av mera positiva tonfall. Statsministern inser säkert, att jag för min del är mera tillfredsställd med svarets senare del än med den förra.

I ingressen låter statsministern — låt vara i mjuka ordalag — antyda, att åtminstone en av anledningarna till interpellationens framställande skulle vara att finna i någon hos interpellanten förefintlig mindre förstående in-

Svar på interpellation. (Forts.)

ställning i fråga om den takt, i vilken det sociala reformarbetet för närvarande pågår. Jag kan inte hjälpa, att jag känner mig en liten smula överraskad över denna erinran. Jag ber ers excellens vara övertygad om att min interpellation intet som helst har att skaffa med de politiska synpunkterna på det ena eller det andra sociala reformförslaget. Jag tror mig i stället i interpellationen ha givit uttryck åt uppfattningar beträffande det statliga remissförfarandet — eller vad man brukar kalla remisshetsen — vilka nu till dags äro till finnandes i de vidaste kretsar, alldeles oberoende av partitillhörighet. Att så är fallet framgår ju också av den omständigheten, att min interpellation, om man får döma av tidningarnas reaktion, mottagits med gillande inom olika meningsriktningar. Man bör också betänka, att flertalet av våra större kommuner, där ju missnöjet med den nu rådande ordningen synes vara alldeles särskilt framträdande, ha majoriteter, som — tyvärr kanske jag skulle säga — politiskt torde stå statsministern närmare än vad de stå mig. Uppmärksamheten kanske också skulle kunna i detta sammanhang fästas vid det auktoritativa uttalande, som efter interpellationens framställande offentliggjordes i Svenska stadsförbundets tidskrift, vilket organ självfallet icke kan tillvitats några partipolitiska synpunkter på detta spörsmål.

I det nämnda uttalande i Svenska stadsförbundets tidskrift framhålles — enligt min mening med fullt fog — att remissen ju »utgör ett led i det förberedande arbetet på lagförslag och dylikt och detta led måste om det överhuvud skall vara med, tas lika allvarligt som de andra leden, d. v. s. den grundläggande sakkunnigutredningen och förslagets slutliga utformning efter remissbehandlingen». Detta uttalande är enligt min mening riktigt. Men det är just på denna punkt som remissförfarandet brister. Det förefaller, som om man inte tar de kommunala remisserna riktigt på allvar utan mera betraktar dem som ett nödvändigt ont, som man för formens skull måste dras med men vill klara sig ifrån så lindrigt som möjligt. Detta intryck kan man åtminstone få i sådana fall då man märker, att många månaders försening av till viss tid påräknade sakkunnigbetänkanden få gå ut över remissfristerna eller att — vilket är ganska anmärkningsvärt — längre tid understundom kan förflyta från ett förslags framläggande till dess utremitterande än som medges för remissens besvarande.

Statsministern nämner som ett exempel på det statliga remissväsendets omfattning, att ett enda departement under ett år utsände sammanlagt 3 500 ärenden på remiss. Detta är givetvis en högst imponerande siffra, men statsministern medger helt visst, att det alldeles överväldigande antalet av dessa remisser är av ren rutinkaraktär och det är självfallet inte ärenden av den beskaffenheten, som jag avsett i min interpellation. Jag menar i främsta rummet sådana remisser, som röra större frågor, spörsmål vilka föregåtts av offentlig utredning eller eljest komma att bli föremål för riksdagens intresse och behandling.

Låt mig ta folkpensioneringsreformen som ett exempel på hur det kan gå till. I skrivelse av den 13 december 1945 anmodade länsstyrelsen i Malmö stadsfullmäktige därstädes att senast den 12 januari 1946 avge och till länsstyrelsen insända utlåtande i ämnet. Framställningen kom i samma veva som de kommunala organen arbetade för högtryck med budgetens färdigställande för vederbörligt beslut i fullmäktige. Tiden innefattade ju även de helger, som ligga kring jul och nyår. Resultatet blev, att stadsfullmäktige icke i tid kunde avge något yttrande. Drätselkammaren var den 8 januari färdig med ett mycket kortfattat uttalande i saken. Detta kunde icke behandlas av fullmäktige förrän vid deras sammanträde den 22 februari. Fullmäktigebehand-

Svar på interpellation. (Forts.)

lingen fick inskränka sig till ett godkännande av de åtgärder, som drätselkammaren vidtagit, utan något stadsfullmäktiges eget ställningstagande. Drätselkammaren började sitt utlåtande med att tillkännage, att »den korta tid, som tillmätts för avgivande av detta yttrande, har icke medgivit ett så grundligt inträngande i ärendets alla delar, som varit önskvärt med hänsyn till dettas stora vikt».

Jag skall ta även ett annat fall. Vi hade i Malmö att yttra oss över skolmätiderna. Resolutionen från länsstyrelsen var dagtecknad den 30 november 1945 och svaret skulle vara inne senast den 1 januari. Detta var naturligtvis omöjligt bl. a. av skäl, som jag redan antytt. Folkskolestyrelsen i staden fick i all hast göra ett eget utlåtande. Att inhämta de högre skolornas mening medhanns icke. I frågan skrev drätselkammaren: »Den osedvanligt korta remisstiden, vilken är beklaglig i ett fall som detta, när det rör ett för kommunerna ur ekonomisk synpunkt så betydelsefullt spörsmål, har ej medgivit inhämtande av yttrande från övriga av förslaget berörda skolor i staden. Ej heller har avdelningen fått den tid på sig, som ärendets vikt krävt, till övervägande av i betänkandet framlagda förslag, och avdelningen ser sig på grund härav ur stånd att avgiva yttrande över betänkandet. Avdelningen har till efterkommande av anmodan att avgiva utlåtande överlämnat folkskolestyrelsens yttrande till länsstyrelsen men utan att själv taga ställning till vad däri anförts.» Detta gällde ett lagstiftningsärende, som, såvitt man kan förstå, för Malmö kan komma att betyda en årlig merutgift på omkring en miljon kronor jämte en engångsutgift på i det närmaste två miljoner kronor.

Fall som dessa äro mycket talrika och jag har, efter det interpellationen framställdes, fått flerfaldiga exempel därpå från skilda delar av landet. Stockholms stads yttrande i fråga om den stora folkpensioneringsreformen fick ske i form av ett s. k. tredagarsärende, vilket innebär att stadsfullmäktige endast ha tre dagar till sitt förfogande för ärendets övervägande.

Självfallet kan man diskutera frågan om den minimitid, som normalt kan krävas för kommunernas behandling av remissärendena. Men det bör erinras, att denna tid ej får beräknas utan att man besinnar de kommunala arbetsformerna — särskilt handläggningens beroende av nödvändiga intervaller mellan de kommunala organens sammanträden och av en beredning, som ofta måste ankomma på en enda tjänsteman samtidigt för flera dylika ärenden och vid sidan av andra mer ordinarie arbetsuppgifter. Sist men icke minst har man att beakta, att kommunalmännen såsom sådana verka på fritid och därvid ingalunda få disponera denna uteslutande för remissärenden. Utan tvekan kan det påståendet göras, att omkring tre månader måste anses som minimitid för remisser till kommunerna.

Naturligtvis inser jag, att detta är en svår och komplicerad fråga. Det gäller — såsom statsministern själv antydde — att söka samordna kanske i viss mån stridiga intressen. Frågans betydelse synes mig dock vara sådan, att ett verkligt krafttag borde försökas för att få en lösning till stånd, så långt detta nu är möjligt.

Från Svenska stadsförbundets sida har många gånger förut påtalats, att kommunerna ofta få alldeles för korta tidsfrister för avgivande av yttranden i anledning av remisser från departementen. Sålunda har stadsförbundets styrelse i två omgångar — 1934 och 1938 — gjort särskilda framställningar i ämnet till Kungl. Maj:t, men hittills har ingen rättelse vunnits, tvärtom, skulle man nästan kunna säga. Missnöjet i saken har under tiden blivit allt starkare i kommunerna. Såvitt jag är riktigt informerad, äro alla som i kommunerna beröras av frågan — både kommunalmän och kommunala befattningshavare — ense om att en ändring måste åstadkommas. Ett avgörande måste träffas,

Svar på interpellation. (Forts.)

hur man skall ha det, om man vill höra kommunernas mening eller icke i de remitterade ärendena. Och vill man detta, vilket jag förmodar och hoppas, så får man lov att ordna remisserna på ett annat sätt. Annars riskerar man, att de redan allt färre och på grund av tidsnöd allt mindre genomtänkta kommunala svaren till sist alldeles utebli.

De reflexioner, jag här knutit till statsministerns svar, ha kommit att begränsa sig till stadskommunernas erfarenheter av den nuvarande ordningen på remissväsendets område. Detta är kanske ur min synpunkt ganska naturligt. Men motsvarande erfarenheter ha dock till övermått gjorts av övriga, vanligen i anspråk tagna remissinstanser, såsom länsstyrelser, landskommunerna och deras sammanslutningar, näringslivet och arbetsmarknadens centrala organisation, handelskamrar m. fl. Från dessa organ ges allt oftare till känna missnöje med det forcerade remissförfarandet.

Som jag redan påpekat, är senare delen av statsministerns svar på min interpellation buret av mera positiva tongångar än dess inledande avsnitt. Statsministern tillkännager, att det skall vara regeringens strävan att medverka till största möjliga smidighet i remissförfarandet. Det är naturligtvis med stor tillfredsställelse, jag noterar denna utfästelse. Jag tillåter mig uttrycka en förhoppning, att statsministern skall lyckas finna en lösning på problemet, en lösning, som avlägsnar detta ständiga irritationsmoment mellan de lokala organen och den centrala förvaltningen.

Jag är också övertygad om att statsministern liksom jag anser det här avhandlade spörsmålet vara en fråga av väsentlig betydelse inom vårt demokratiska statsliv. Det måste, synes det mig, ligga i allas intresse, att det statliga remissväsendet, såvitt möjligt, uppehålls i de former och vid den standard, som är andemeningen med grundlagens stadganden i dessa stycken. Det får icke nedsjunka till en tom formalitet utan inre mening. En dylik utveckling vore helt visst till skada både för den lokala självverksamheten och för det statliga lagstiftningsarbetet.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är endast ett uttalande av interpellanten, som föranleder mig att ta till orda. Jag vill inte att det i protokollet skall stå någonting, som kan tolkas så, att man inom regeringen skulle betrakta remisserna till de kommunala myndigheterna endast såsom ett nödvändigt ont. Så är inte alls förhållandet. Regeringen uppskattar i hög grad de uttalanden i olika frågor, som kunna erhållas från kommunerna.

Jag vill även göra en annan erinran med anledning av interpellantens anförande. Interpellanten berörde särskilt remissen av betänkandet rörande folkpensioneringen. Detta är nog ett ganska typiskt fall, där man verkligen kan fråga, om man för att bereda längre remisstid skulle ha uppskjutit ärendets avgörande ett helt år. Detta hade nämligen blivit följden, ty frågan hade i så fall inte kunnat avgöras förr än 1947. Jag tror att flertalet ledamöter av denna kammare anse, att det hade varit orimligt med ett sådant uppskov.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för hans försäkran, att man inom regeringen fäster det största avseende vid de kommunala instansernas remissyttranden i olika frågor och att man inte har någon som helst åstundan att negligera dessa uttalanden. Detta styrker mig i den förhoppning, som jag redan uttryckt, nämligen att statsministern skall försöka finna former för remissförfarandet, som göra det lättare för kommunerna än vad som hittills varit fallet att avge åtminstone något så när

Svar på interpellation. (Forts.)

vederhäftiga och uttömmande förklaringar i de spörsmål, som underställas dem.

I den senare delen av sin replik till mig riktade statsministern en fråga till kammaren, huruvida man hade önskat att exempelvis ärendet om folkpensioneringsreformen skulle uppskjutits ett helt år. Jag vill inte ta upp denna fråga till närmare diskussion i detta sammanhang. Men jag vill erinra om att ett annat betydelsefullt ärende, nämligen sjukförsäkringen, dock ansetts vara av beskaffenheten att kunna skjutas något framåt i tiden.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs i Malmö sista påstående vill jag endast påpeka, att det varit särskilda omständigheter som föranlett uppskov med sjukkassereformen. Man skulle nämligen icke vinna någonting på en tidigare behandling, ty landstingen hinna i allmänhet icke ordna på sätt som de böra för den nya sjukvården.

Herr **Vigelsbo**: Herr talman! Här har interpellanten talat om att en del kommunala institutioner tillförsäkras en alltför kort tid att yttra sig över utredningar, som komma på remiss. Jag har visserligen inte så stora erfarenheter från detta område, men eftersom interpellanten nämnde att det även var en del näringspolitiska organisationer, som hade att yttra sig, så vill jag nämna ett exempel.

Jag har här i min hand en dagordning från ett hushållningssällskaps förvaltningsutskotts sammanträde. På denna lista äro icke mindre än fyra stora utredningar, som befunno sig på remiss, upptagna. Nu har det sagts här av interpellanten — om jag inte missuppfattade det — att remisstiden var för kort när det rörde sig om två månader. I de av mig nämnda exemplen rör det sig emellertid om en remisstid på endast nio dagar! På så kort tid skulle man alltså yttra sig över dessa ärenden.

Som punkt 5 på föredragningslistan ha vi här »yttrande till Kungl. Maj:t före den 1 februari 1946 över betänkande om åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn, avgivet av 1941 års befolkningsutredning». Det var den första av de stora frågorna. Sedan kommer som punkt 6 på föredragningslistan »yttrande till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet före den 1 februari 1946 och till länsstyrelsen före den 20 januari 1946 över promemoria med förslag till lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom m. m.» — Punkt 7 upptar »yttrande till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet före den 1 februari 1946 över betänkande med förslag angående skogsvårdsstyrelserna». I punkt 8 slutligen ha vi den fjärde remissen, nämligen »yttrande till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet före den 15 februari 1946 över betänkande med förslag till ändrade grunder för flottningslagstiftningen m. m.».

Dessa fyra remisser gällde ju rätt omfattande frågor, och över dem skulle vi inom hushållningssällskapets förvaltningsutskott avge yttrande inom en tidrymd av drygt en vecka. Hur man än ser på saken så måste man ändå inse, att detta inte är möjligt. Vi hade haft ett sammanträde strax före jul, men då voro naturligtvis inte betänkandena på hushållningssällskapets bord, och de kunde följaktligen inte bli föremål för behandling. Ärendena måste ha anlänt vid jultiden eller dagarna strax efter. Man måste förstå, att det är ganska svårt för vederbörande tjänstemän att hastigt dra öra igenom dessa betänkanden och bilda sig ett omdöme om innehållet och sedan sätta upp ett förslag till yttrande över dessa.

Jag skulle vilja framföra som ett önskemål — det finns inga som helst partipolitiska baktankar i detta — att man om möjligt försökte fördela dessa

Svar på interpellation. (Forts.)

handlingar, som tillställas näringsorganisationerna ute i landet för yttrande, på ett sådant sätt att det gavs längre remisstid, så att man hade större möjligheter att sätta sig in i frågorna. På det sättet skulle man bättre kunna taga det ansvar, som jag förutsätter en gång kommer att krävas av de remissyttrande instanserna. Det är uppenbart att remissyttrandena många gånger ges på lösa boliner, eftersom vederbörande inte hunnit sätta sig in i saken på ett så grundligt sätt, som ärendenas betydelse många gånger motiverar.

Jag anser att de av interpellanten framförda synpunkterna äro riktiga. Det vore, herr talman, i högsta grad önskvärt, om en längre remisstid kunde medges på utsända reformförslag.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag skall inte diskutera de speciella fallen, men när jag lyssnade till den siste ärade talarens yttrande, så föreföll det mig som om man ändå haft möjlighet att ett par tre veckor innan sammanträdet hölls tillställa ledamöterna i hushållningssällskapets förvaltningsutskott de ifrågavarande betänkandena. Det kanske kan vara fel även på andra håll än inom regeringen.

Jag vill slutligen endast påpeka att man redan nu tillämpar det systemet, att man remitterar ärendena endast till vissa kommuner, vissa näringsorganisationer o. s. v. och inte till alla möjliga. Detta gör man för att på det sättet kunna få en bättre fördelning och mindre belastning. Det är precis den vägen jag tänker mig att man bör gå för att få en bättre organisation, som undanröjer en del av de brister, som onekligen finnas på detta område.

Herr **Andersson** i Falun: Herr talman! Som chef för kommunikationsdepartementet hade jag tillfälle att ordna med åtskilliga remisser till myndigheter och korporationer, och som landshövding har jag haft tillfälle att under en lång tid taga emot remisser. Jag har således haft möjlighet att bedöma saken från båda hållen.

Jag är villig att understryka vad som sagts beträffande svårigheterna från departementens sida. Förslagen komma — måhända efter åtskillig gnugning i kommittéer och sakkunnigberedningar — fram i sista laget, och omständigheterna göra, att de måste expedieras antingen till riksdagen eller till annat håll inom en viss tid, och då blir den tid som står till buds för remissinstanserna naturligt nog för knapp.

Jag vill erinra om möjligheten att — vilket statsministern också antydde här, och som jag under min tid som chef för kommunikationsdepartementet försökte praktisera — i så stor utsträckning som möjligt inskränka antalet remissinstanser. Det är inte nödvändigt, att alla förslag gå ut till hela den långa lista av verk och inrättningar, vilka överhuvud taget kunna taga emot förslag och avge yttrande. Jag har nog den uppfattningen, att man inom departementen förfar rätt olika i det hänseendet. I somliga departement gör man en begränsning av antalet remissinstanser, men ifrån andra departement matas remisskvarnen på samma sätt som det skett i alla tider utan någon hänsyn till den onödiga belastning, som de mottagande myndigheterna därvid få vidkännas.

För att nämna ett exempel vill jag ställa den frågan, som jag och många med mig undrat över, vad länsstyrelserna egentligen kunna ha för möjligheter att berika diskussionen om vidtagande av åtgärder för lättande av den universitetsnnderande ungdomens skuldbörda. Ett sådant ärende kom på remiss till länsstyrelsen, och jag och många kolleger måste säga, att vi ingenting hade att yttra i saken. Men lika fullt skulle yttrande avges inom en viss tid!

Jag skulle alltså vilja rekommendera en återhållsamhet inom departementen, så att man icke remitterar till andra myndigheter än dem, som ha att anföra nå-

Svar på interpellation. (Forts.)

got av värde för frågans fortsatta behandling. Man skall inte bara automatiskt spruta ut ärendena efter en lista över alla möjliga remissinstanser, som upprättats för åtskilliga tiotal år sedan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner och skrivelse; och remitterades därvid:

till behandling av lagutskott propositionen, nr 270, med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 15 juni 1945 (nr 315);

till statsutskottet propositionerna:

nr 273, angående vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.;

nr 278, angående anslag till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsakningsfängelse;

nr 279, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen;

nr 282, angående anslag till allmän bostadsräkning m. m.; och

nr 286, angående anslag till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 287, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 31 januari 1932 (nr 17) om accis å silke, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 288, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779), om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

till statsutskottet skrivelsen, nr 290, med tillkännagivande, att i statsverkspropositionen bebådad framställning angående anslag till bidrag till barnhusen icke kommer att föreläggas riksdagen;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 291, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 21 § 2 och 3 mom. förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor; samt

till statsutskottet propositionen, nr 292, angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond.

§ 6.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 522 av herr *Adolfsson*; och

till behandling av lagutskott motionen nr 523 av herr *Dahlgren m. fl.*

§ 7.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 131—139, bevillningsutskottets betänkanden nr 31 och 32, första lagutskottets utlåtanden nr 32—35, andra lagutskottets utlåtande nr 28, jordbruksutskottets memorial och utlåtanden nr 44—60, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 14 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 14 och 15.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden å morgondagens föredragningslista utrikesutskottets utlåtanden nr 2 och 3 måtte uppföras främst, därefter första lagutskottets utlåtanden nr 32—35, första tillfälliga utskottets utlåtande nr 13 och andra tillfälliga utskottets utlåtanden nr 12 och 13 närmast efter jordbruksutskottets utlåtande nr 60 samt övriga ärenden i den ordning, de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan befallts.

§ 9.

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med hänsyn till omfattningen av Kungl. Maj:ts proposition nr 279 tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för väckande av motioner i anledning av densamma skall utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från den dag, då propositionen avlämnades.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 10.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Wiberg m. fl.*, nr 524, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 261, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

herr *Hagård*, nr 525, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 261;

herr *Vigelsbo m. fl.*, nr 526, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 255, med förslag till folkbokföringsförordning, m. m.; och

herr *Nilsson* i Kristinehamn, nr 527, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 262, med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken.

Dessa motioner bordlades.

§ 11.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Svensson** i Ljungskile, som yttrade: Herr talman! Från alla håll vittnas om att stora delar av Europas folk stå inför livsmedelsbrist. Samtidigt gör sig bristen på andra varor, som behövas för att få näringslivet i gång och de mest elementära behoven av bostad, husgeråd och kläder fylla, starkt gällande. Detta i förening med den minskade rekryteringen av vår arbetsmarknad har skapat en situation, som kännetecknas av att knappast något arbetsområde har tillgång på all den arbetskraft, som nu skulle kunna sättas in i produktionen.

Jordbrukets ställning är i detta avseende särskilt prekär. Löneklyftan emellan jordbrukets folk och andra arbetsområden gör att arbetskraften i växande utsträckning söker sig ifrån jordbruket. Den bundenhet, som följer särskilt med husdjurskötseln, bidrager också till att många yngre personer, som tidigare sysselsatts i jordbruket, nu vägra att taga emot jordbruksarbete även om den lön som bjudes är fullt jämförbar med eller t. o. m. överträffar vad de kunna få på annat håll. Det gives gott om exempel på gårdar om 60

Interpellation. (Forts.)

till 80 tunnland åker, där det inte finnes annan arbetskraft än ägaren och hans hustru. Resultatet blir att alla arbeten, som överhuvud taget kunna undvikas, få eftersättas. Det blir ändå inte möjligt att klara alla löpande arbeten med sådd och skörd samt djurens skötsel. Den arbetskraft som ännu finnes kvar blir utsliten och förutsättningarna för en normal produktion undergrävas. Mot bakgrunden av hungersnöden i Europa måste ett dylikt läge tvinga till en omprövning av vad som kan göras i den aktuella situationen.

När Folkpartiets valkretsförbund i Bohuslän i söndags hade sitt årsmöte framfördes tanken att man borde kunna inställa de militära övningarna under minst två månader i sommar för att därigenom förbättra situationen på arbetsmarknaden i allmänhet och för jordbruket i synnerhet. Under krigsåren ha i många fall alla andra hänsyn fått vika inför behovet av att tillgodose de militära kraven. Detta har givetvis varit riktigt. Den situation, som nu föreligger, är på sitt sätt lika onormal som krigstidens, ehuru problemen och farorna äro av annan art. Det borde då inte väcka alltför stora betänkligheter att nu tillfälligt pruta av på de militära kraven för att i någon mån tillgodose den civila frontens skriande behov av arbetskraft.

En kortare skördepermission på två à tre veckor är givetvis i och för sig en hjälp. De skiftande förhållandena i olika landsdelar och vid olika gårdar samt de avbrott i arbetet, som kunna orsakas av dåligt skördeväder, göra emellertid att en kort skördepermission inte blir särskilt effektiv. En del av arbetskraftens bristande kunnighet och träning bidrager också till svårigheten att väl utnyttja en kort skördepermission. De exceptionella förhållandena under innevarande år borde därför motivera ett längre uppehåll i de militära övningarna.

Med hänsyn till det ovan anförda anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få rikta följande frågor:

1. Anser herr statsrådet att bristen på arbetskraft inom näringslivet i allmänhet och inom jordbruket i synnerhet samt behovet av största möjliga livsmedelsproduktion motiverar ett längre uppehåll i de militära övningarna innevarande sommar?

2. Om så är fallet anser sig herr statsrådet omedelbart kunna vidtaga erforderliga åtgärder för militärövningarnas inställande under de två à tre månader, då behovet av arbetskraft i jordbruket är störst?

3. Om dylika åtgärder kräva riksdagens medverkan, kan man då emotse framställning till riksdagen härom?

Denna anhållan bordlades.

§ 12.

Interpellation. Ordet lämnades på begäran till

Herr **Onsjö**, som anförde: Herr talman! Bristen på arbetskraft inom jordbruket har sedan lång tid tillbaka varit besvärande. Särskilt ansträngt var läget under krigsåren, då speciella åtgärder måste vidtagas för att säkerställa arbetskraft till de nödvändigaste arbetena. Krigets och den militära beredskapens upphörande har emellertid icke förbättrat arbetskraftstillgången. I år är bristen större än vad den sannolikt någonsin tidigare har varit. Från skilda områden i landet ingå rapporter om att läget är ytterst allvarligt. Det finns helt enkelt ingen arbetskraft att tillgå.

Situationen är otvivelaktigt sådan, att extraordinära åtgärder måste vidtagas för att säkerställa jordbrukets behov av arbetskraft, om jordbruket skall kunna fylla sin i dagens läge utomordentligt betydelsefulla uppgift.

Interpellation. (Forts.)

Länsarbetsnämnderna ha ju uppmärksammat saken och försökt vidta olika åtgärder för att tillgodose jordbrukets behov av arbetskraft, men det är givetvis svårt att vidtaga åtgärder som äro tillräckligt effektiva. Den mest effektiva åtgärden är otvivelaktigt att så långt det är möjligt befria jordbrukets ordinarie arbetskraft från militär tjänstgöring. Enligt gällande värnpliktslag skall efterutbildning av värnpliktiga äga rum under trettio dagar senast under adertonde året efter inskrivningsåret. Under innevarande år skall således dylik efterutbildning äga rum för år 1928 inskrivna värnpliktiga. Denna tjänstgöring blir särskilt betungande för de värnpliktiga, alldenstund den avser de åldersgrupper, som ofta äro egna företagare. Alldeles särskilt gäller detta jordbrukarna. Det finns många exempel där man och hustru ensamma bruka ett jordbruk om 60—70 tunnland och förutom arbetet med sådd och skörd måste sköta ett 30-tal djur. Då mannen i ett sådant fall blir utkallad till militärtjänst är det uppenbart att situationen blir förtvivlad, när extra arbetskraft omöjligen kan anskaffas. Det kan allvarligt ifrågasättas, om det icke ur landets synpunkt vore lämpligare att dessa värnpliktiga fingo stanna hemma för att fylla sina uppgifter i folkförsörjningens tjänst, antingen därigenom att de befriades från tjänstgöring eller också erhöilo uppskov till ett annat år, då situationen på arbetsmarknaden möjligen lättat.

Detta torde emellertid icke vara möjligt utan att värnpliktslagen ändras på så sätt, att fullmakt beviljas för regeringen antingen att befria de värnpliktiga från denna efterutbildning eller, om detta anses olämpligt, att förordna om uppskov till ett kommande år med denna efterutbildning. Beslut därom borde emellertid kunna fattas av årets riksdag innan vårsessionen avslutas, om propositionen därom snarast möjligt framlägges av regeringen.

Med anledning av vad jag sålunda anført hemställer jag om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att för riksdagen framlägga proposition om sådan ändring av gällande värnpliktslag, att möjlighet beredes regeringen antingen att befria värnpliktiga eller förordna om uppskov till ett följande år med sådan efterutbildning, som i nämnda lag omförmäles?

Denna anhållan bordlades.

§ 13.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens andra kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 18 maj 1946.

Beviljades stenografen Ernst Wallin tjänstledighet på grund av sjukdom tills vidare från och med den 20 i denna månad, och förordnades till vikarie för honom kanslisten hos kammaren fil. stud. Lars A. Nilsson och till vikarie för denne fil. stud. P. Göran Ohlin.

In fidem
Gunnar Britth.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 261, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av § 36 regleringsformen m. m.;

från statsutskottet:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1946/47 under fjärde huvudtiteln, avseende anslagen inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till bidrag till barnhem;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet och avlöningsreglementet för de högre kommunala skolorna, m. m.;

nr 255, i anledning av väckta motioner angående likalönsprincipens tillämpning inom det statliga avlöningssystemet;

nr 256, i anledning av väckta motioner angående gottgörelse i vissa fall åt befattningshavare för förlängning av väntetid på befordran;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1946/47 till poliskåren i Boden; och

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående arméns ingenjörpersonal; samt

från bankoutskottet:

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av lägre pensioner vid vissa förstatligade m. fl. järnvägar;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 248, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 249, i anledning av väckta motioner om pension åt vissa f. d. vägarbetare;

nr 250, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350); och

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 15 december 1939 (nr 850) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 4.47 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 22 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna intyg:
Att riksdagsman *Georg Fahlman*, Hälsingborg, f. n. hos mig undergår behandling för akut periostit, intygas på begäran.
Hälsingborg den 11 maj 1946.

Erik Bogren,
leg. tandläkare.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionen, nr 277, angående anslag för budgetåret 1946/47 till ersättningar för viss från ockuperat land härrörande egendom;

till utrikesutskottet propositionen, nr 295, angående tillämpningen av det svensk-engelska betalningsavtalet av den 6 mars 1945; samt

till statsutskottet propositionen, nr 296, angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete m. m.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 524 av herr *Wiberg m. fl.*; och

nr 525 av herr *Hagård*;

till andra särskilda utskottet motionen nr 526 av herr *Vigelsbo m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionen nr 527 av herr *Nilsson* i Kristinehamn.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Ljungskile vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående inställande av vissa militärövningar i syfte att avhjälpa jordbrukets brist på arbetskraft.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Onsjö* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, angående beredande av möjlighet för vissa jordbrukare att erhålla befrielse från eller uppskov med den i värnpliktslagen föreskrivna efterutbildningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Överenskom-
melse rörande
det svensk-
danska varu-
utbytet.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Avsikten med detta mitt anförande är att fullfölja traditionen att med vissa mellanrum lämna riksdagen en redogörelse för det handelspolitiska läget och den handelspolitiska utvecklingen. Och det är ju ett lämpligt tillfälle, har det förefallit mig, att göra detta i dag, när den nya ordningen inaugureras med att handelsavtal föreläggas riksdagen. Under denna ordning kunde det kanske synas, som om någon sådan redogörelse icke skulle vara nödvändig. Men det händer ju en hel del under tiden mellan att de särskilda handelsavtalen framläggas, och dessutom kan det ju vara av intresse, att man kan få ställa in dessa avtal i deras allmänna sammanhang.

I den redogörelse för det handelspolitiska läget, som jag den 2 december i fjol lämnade andra kammaren, hade jag tillfälle att närmare ange de vägledande principerna för inriktningen av vår handelspolitik under detta övergångsskede mellan krig och fred. Till vad jag då yttrade om dessa principer har jag i dag inga väsentliga tillägg att göra. På längre sikt måste målet för vår handelspolitik vara största möjliga och friast möjliga handel med hela utlandet. Regeringen är beredd att ge sin anslutning till varje sakligt välgrundat försök att förbereda överenskommelser och organisationer på verkligt internationell basis med syfte att främja en mera rationell ordning för handeln länderna emellan och motverka de nationalistiska tendenser till autarki som naturligt nog från många håll göra sig starkt gällande även efter detta krig. I den mån förhållandena det medge, söka vi fullfölja denna målsättning även i de kortsiktiga handelspolitiska överenskommelser med olika länder som nu träffas, och vi ha med tillfredsställelse sett, att våra handelspartner i glädjande utsträckning kommit dessa strävanden till mötes.

Det mera omedelbara syftet med vårt handelspolitiska förhandlingsarbete är alltså att i alla riktningar slå upp handelsvägarna. Vi måste därvid å ena sidan eftersträva att säkra oss en så stor andel, som förhållandena och hänsynen till behoven i andra länder medge, av särskilt de importvaror, vilka äro betydelsefulla för vår produktion och konsumtion, såsom kol, järn, gummi, salt och textilvaror. Å andra sidan måste vi även söka ånyo bygga upp vår export till att svara till det ideal av välståndsskapande internationell arbetsfördelning, som vi uppställt för oss. På många av våra exportvaror — särskilt naturligtvis skogsprodukter — vilka spela en stor roll i återuppbyggnadsarbetet i många länder, råder en oerhörd efterfrågan. Vi sträva naturligtvis, så långt våra krafter räcka, att möta dessa återuppbyggnadsbehov utomlands, och, i den mån en ransonering av vår export blir nödvändig, att genomföra denna efter så rättvisa fördelningsgrunder som möjligt. Vår export omfattar emellertid normalt

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

även många produkter, vilka i dagens trängda läge utomlands icke framstå i samma grad outhärliga. I fråga om dessa produkter är vårt handelspolitiska intresse att uppnå en viss balans i vår export, så att icke svenska exportindustrier utdrivas från sina naturliga utomlandsmarknader.

Vår beredvillighet att exportera och i viss utsträckning lämna krediter — vilket varit vårt viktigaste bidrag till världens återuppbyggnad — har såväl gentemot de internationella ransoneringsorganen som i förhållande till enskilda länder varit en viktig förutsättning för att dock en så stor tilldelning av knappa importvaror ställts till vårt förfogande som faktiskt skett och likaledes naturligtvis en förutsättning för att vi i så relativt hög grad lyckats hävda våra speciella exportintressen. Den ojämna handelsbalansen är emellertid i sista hand icke politiskt bestämd utan grundad i ofrånkomliga fakta. Vi böra inte fördölja för oss, att det helt svarar till det relativa knapphetsläget i världen — där vi stå med en oförstörd produktionsapparat, som smidigt kunnat ställas om till fredsförhållanden, medan flerstädes utomlands en oerhörd varuknapphet råder och produktionen ännu icke på långa vägar nått sin normala höjd igen efter kriget — att vår handelsbalans i början varit kraftigt positiv eller, som man förr i världen sade, »gynnsam», d. v. s. att exporten kommit snabbare i gång och hållit sig högre än importen, vilket — tillsammans med den osynliga export som det fulla utnyttjandet av vår handelsflotta inneburit — finansiellt avspeglat sig i en efter våra förhållanden mycket avsevärd kreditgivning till utlandet. Utan att i någon mån vilja dölja de allvarliga konsekvenser, som härav kunna följa för prisbildningen och hela den ekonomiska utvecklingen i vårt land — och vilka föranlett regeringen att i alla handelsförhandlingar söka hålla nere kreditgivningen — bör jag på denna punkt framhålla, att under de faktiskt givna förhållandena i världen efter krigets slut det skulle ha varit fullkomligt omöjligt att återuppta Sveriges internationella handel och sjöfart utan att samtidigt för en tid acceptera, att de varor och tjänster vi ställa till förfogande i världshandeln övervägt i värde vad vi kunnat få från utlandet.

Jag vill inte underlåta att påpeka, att den internationella prisutvecklingen för närvarande utgör en bidragande och väsentlig orsak till den svårighet vi måhända komma att möta att nå en bättre balanserad utrikeshandel. I ett flertal länder och i fråga om ett flertal varor ligga både import och exportpriserna så högt i förhållande till den prisnivå vi inom landet vilja fasthålla vid, att importen hämmas och exporten ges en extra stimulans. Det är särskilt oroande att prisutvecklingen utomlands flerstädes ser ut att fortfarande tendera uppåt, vilket kan göra spänningen än mera markerad inom en nära framtid. Jag behöver icke framhålla, att denna prisspanning har verkningar på vårt ekonomiska läge även utöver verkningarna på import och export. Via utrikeshandeln — på många vägar, direkt och indirekt — utsättes vårt pris-system för ett allmänt tryck i inflationistisk riktning.

Denna prisspanning och hänsynen till den inre försörjningen utgöra huvudskälen, varför regleringen av vår exporthandel ej kunnat släppas. Den importreglering vi alltjämt upprätthålla är huvudsakligen begränsad till järn- och textilvaror. Den är förestavad av hänsyn till den inhemska fördelningen av dessa knappa varor och har naturligtvis icke utnyttjats för att hålla nere importen av dessa varor. I fråga om importen kan det allmänt sägas, att vi i enlighet med våra frihandelsgrundsatser fört, och med vår valutaställning hittills även kunnat föra, en liberal politik. Vi måste naturligtvis söka upprätthålla vår prispolitik även gentemot importerade varor. Men vid sidan av dessa hänsyn till prisnivån, vilka kunna komma att bli ännu mera vägande i en nära framtid, om prisutvecklingen utomlands fortsätter att följa en sti-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
gande tendens, ha vi med relativt få undantag underlåtit att lägga några hinder för något slags import.

Efter dessa allmänna anmärkningar övergår jag till att i största korthet lämna en redogörelse för våra handelsförbindelser med skilda länder. Den lyckliga utveckling till gradvis normalisering av våra handelsförbindelser med *Danmark* och *Norge*, som jag i min redogörelse den 2 december i fjol konstaterade och som jag då ledde tillbaka till de handelsavtal, vilka träffades med båda dessa länder vid halvårsskiftet i fjol, har fortsatt. På riksdagens bord ligga nu de överenskommelser med Danmark rörande handels- och betalningsförbindelserna under perioden från den 1 februari 1946 till den 31 januari 1947, som undertecknades den 1 februari och sedan dess efter utrikesnämndens hörande provisoriskt tillämpats. Med Norge gäller en överenskommelse beträffande varuutbytet under år 1946, som träffades dagarna före jul i fjol, kompletterad med ett avtal, träffat i februari i år, om betalningsförbindelserna de båda länderna emellan. Sveriges handel med Danmark och Norge har i stort sett utvecklats sig efter de i dessa avtal uppdagna riktlinjerna. Som även varit avsett har tid efter annan kompletterande överenskommelser träffats, huvudsakligen innebärande en närmare fixering av åtaganden i fråga om exportlicensiering av knappa varor eller utvidgning av tidigare gjorda åtaganden.

Den ekonomiska strukturen av de tre skandinaviska länderna är sådan, att samhandeln dem emellan normalt innesluter ett väsentligt exportöverskott från Sverige, som i Norge och Danmark finansieras genom den norska handelsflottans stora nettoförtjänster och av ett norskt och danskt exportöverskott västerut. Särskilt stort var vårt exportöverskott i förhållande till Norge, men i realiteten var det även mycket stort i förhållande till Danmark, om man nämligen tar i betraktande, att den danska exporten till Sverige till icke ringa del bestod av transitvaror och till en annan del av den danska förädlingsindustriens produktion, som i särskilt hög grad var baserad på råvarutillförsel utifrån. Den nordiska samhandeln var med andra ord en integrerande del av ett multilateral världshandelsystem med inbördes utväxlingsbara valutor och hade nått sin relativa betydelse just tack vare detta internationella handels- och valutasystem.

Då nu detta internationella system för tillfället brutit samman, bör det skänka oss tillfredsställelse att likväl en skandinavisk samhandel av en så relativt stor omfattning kunnat planläggas och genomföras. Mot denna bakgrund bör det ej heller förvåna oss att en balans i betalningsförhållandena blott kunnat uppnås genom ianspråktagandet av den ännu ej utnyttjade återstoden av de återuppbyggnadskrediter, som på sin tid ställdes till grannländernas förfogande. Dessa kreditmedel torde komma att helt förbrukas under innevarande år. Trots denna extraordinära exportkredit medför knappheten på valuta i våra skandinaviska grannländer, att de allt fortfarande måste hårt reglera varuutbytet med Sverige.

Förhoppningarna om en friare samhandel inom Skandinavien och en därigenom möjliggjord utvidgning av den industriella arbetsfördelningen mellan våra länder måste därför enligt min mening knytas till strävandena att ånyo bygga upp ett fast internationellt valutasystem och en multilateral världshandel med möjligheter för våra skandinaviska grannländer att återvinna och vidga sina ekonomiska förbindelser åt alla håll. På detta intima sätt är vårt önskemål om ett ökat ekonomiskt samarbete inom Skandinavien förbundet med vår allmänna frihandelspolitik. För en politik inriktad på nordisk autarki saknas helt de realekonomiska förutsättningarna. Vi ha med tillfredsställelse

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

kunnat konstatera att denna den svenska regeringens inställning överensstämmer med vad man mycket allmänt menar även i Danmark och Norge.

Inom frihandelsinställningens allmänna ram finnes emellertid stort utrymme för ett vidgat samarbete i många praktiska fall, där en utökad specialisering och industriell arbetsfördelning är till ömsesidigt gagn. Vissa sådana samarbetsfrågor ha varit föremål för förberedande diskussion mellan oss och våra skandinaviska grannländer. Allmänt skulle jag vidare vilja framhålla, att i sådana frågor Sveriges intresse alldeles icke primärt kan vara att söka skapa ökat utrymme för vår industriella export till grannländerna, som i den allmänna diskussionen i dessa länder ibland befarats. Tvärtom måste vårt intresse i första hand vara att i Sverige skapa en större marknad för danska och norska industriprodukter — så även ur exportpolitisk synpunkt eftersom under nu rådande förhållanden en ökad import till konkurrenskraftiga priser från dessa länder är en förutsättning för en upphållen svensk export.

Vad här sagts om våra handelsförbindelser med Norge och Danmark gäller i stora delar även våra handelsförbindelser med *Finland*. De överenskommelser rörande de svensk-finska handels- och betalningsförbindelserna, varom proposition avgivits till riksdagen, avse perioden från den 1 februari 1946 till den 31 januari 1947. Till komplettering av vad propositionen innehåller vill jag här anmäla, att i april månad överläggningar förts mellan svenska och finska regeringsrepresentanter rörande den överenskommelse om en enhetlig reglering av samtliga äldre svenska statskrediter till Finland, som ställdes som förutsättning för den nya kreditgivningen. Ett förslag till riktlinjer för återbetalningen av dessa statskrediter har utarbetats. Förslaget är för närvarande föremål för prövning av de båda regeringarna.

Med *Island* har nu ett nytt avtal uppdragits för reglering av handeln för tiden efter den 1 april i år. Ännu utestående frågor gälla framför allt storleken av de svenska trävaruleveranserna samt de villkor, under vilka de svenska fiskarena skola kunna delta i fisket omkring Islands kuster.

Jag erinrar om att det mellan *Schweiz* och Sverige rått enighet om att en tillfredsställande utveckling av handeln mellan de båda länderna icke krävt ett formligt avtal utan blott vissa begränsade utfästelser om export och importlicensiering, närmast avseende sådana varuslag, beträffande vilka särskilda svårigheter göra sig gällande, t. ex. med hänsyn till det inhemska försörjningsläget. I övrigt ha de båda regeringarna nöjt sig med att konstatera en beredvillighet att å ömse sidor tillämpa största möjliga frihet i handels- och betalningsförbindelserna de båda länderna emellan i syfte att vidmakthålla varuutbytet på högsta möjliga nivå. Det har därvid understrukits, att man både i Sverige och Schweiz är inställd på att understödja varje strävan att åter nå frihet och multilateralism i det internationella varu- och betalningsutbytet. Dessa riktlinjer för de ekonomiska förbindelserna mellan de båda länderna ha ånyo konfirmerats vid överläggningar, som hållits mellan representanter för regeringarna i mars i år, varvid riktlinjer uppdragits för den fortsatta handeln under en ettårsperiod, omfattande tiden från den 1 april 1946 till den 31 mars 1947.

Bortsett från vissa eftersläpningar med avseende på de schweiziska leveranserna av konstsilkegarner har utvecklingen av varuutbytet med Schweiz under den hittills förflutna delen av innevarande år varit i stort sett tillfredsställande med en total omslutning under första kvartalet av närmare 80 miljoner kronor. Ur svensk synpunkt framstår det såsom särskilt viktigt, att den planerade importen från Schweiz av vissa textilvaror — framför allt garner och råvävnader — kan genomföras i enlighet med de uppdragna riktlinjerna. Sär-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.) skilt i nuvarande läge, då det erbjuder svårigheter att köpa Schweizerfrancs med annan fri valuta, är det även önskvärt att undvika mera betydande betalningsunderskott i förhållande till Schweiz. En förutsättning härför är givetvis, att å schweizisk sida inga åtgärder vidtas, som kunna vara ägnade att försvåra importen av svenska varor.

I min redogörelse den 2 december i fjol var jag i tillfälle att beröra de handels- och betalningsavtal med *Holland*, som några dagar tidigare undertecknats. I handelsavtalet, som avser tiden till utgången av år 1946, beräknades de ömsesidiga leveranserna uppgå till ett värde av 320 miljoner kronor, varav omkring 130 miljoner kronor för import från Holland och 190 miljoner kronor för export dit. Varuutbytet har i stort sett utvecklat sig i enlighet med de riktlinjer som uppdragits i handelsavtalet. En överläggning mellan representanter för de båda regeringarna är avsedd att äga rum inom en nära framtid. Därvid torde även spörsmålet om de holländska koksleveranserna under andra halvåret 1946 samt exporten av sågade trävaror från Sverige bli föremål för behandling. Importen av den nu i avtalet upptagna kokskvantiteten — vilken skulle levereras i rater om 10 000 ton i månaden — har hittills försiggått programenligt.

De förhoppningar, som vid avslutandet av handelsöverenskommelsen med *Belgien—Luxemburg* i maj förra året knötos till utvecklingen av det ömsesidiga varuutbytet ha under den tilländalupna tiden i stort sett på ett glädjande sätt infriats. En viss utökning av avtalsramen kunde sålunda äga rum redan sommaren 1945. Såsom var att räkna med kännetecknades dock den svensk-belgiska handeln under avtalets första sexmånadersperiod av ett betydande svenskt exportöverskott. Emellertid ha siffrorna månad för månad visat jämnare relation mellan export och import. Efter överläggningar i Bryssel under januari—februari i år befanns förutsättningar vara för handen för en väsentlig utökning av de ömsesidiga leveranserna. Förhandlingarna ledde till undertecknande den 8 mars 1946 av ett tilläggsprotokoll till gällande handelsavtal mellan Sverige och *Belgien—Luxemburg*.

Den nya överenskommelsen innebär en av praktiska skäl betingad omläggning av handelsavtalet, varigenom den ömsesidiga export- och importlicensgivningen baseras på nya kontingentförteckningar, avseende kalenderåret 1946. De ömsesidiga leveranserna under detta kalenderår enligt det nya tilläggsavtalet uppgå till ett värde av 380 miljoner kronor, varav cirka 210 miljoner kronor falla på importen från Belgien och 170 miljoner på exporten dit. De ur försörjningssynpunkt viktigaste leveranserna utgöras av cirka 270 000 ton handelsjärn av olika kvaliteter samt kallvalsade och dragna järnprodukter till ett värde av omkring 9,6 miljoner kronor.

Frågan om belgiska leveranser av koks och svensk export av sågade trävaror var under förhandlingarna föremål för särskild uppmärksamhet. Någon bestämd årskontingent för sågat virke kunde vid denna tidpunkt av kända skäl icke upptagas i avtalet. Ej heller för koks fastställdes någon kontingent. Under diskussionerna framlades emellertid från belgisk sida ett leveransprogram enligt vilket förutsågos leveranser till Sverige om sammanlagt 300 000 ton koks före 1 juli 1947. En bidragande orsak till att uppgörelserna härutinnan måste uppskjutas var att förutsättningen för en överenskommelse i prisfrågan då icke förelåg. Denna fråga synes numera kunna lösas. Förutsättningen för fixerandet av en trävarukvot för Belgien föreligger ävenledes.

I den förra redogörelsen till riksdagen i höstas framhöll jag på tal om handeln med *Frankrike* att under de månader, som de svensk-franska varuutbytes- och betalningsavtalen av den 21 juni 1945 varit i kraft, handeln med nämnda land varit praktiskt taget ensidig. Fransmännen hade i Sverige gjort stora

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

avslut särskilt i de för Frankrike mest begärliga varorna, nämligen trävaror, pappersmassa och papper, medan de franska exportaffärerna på Sverige ej kommit i gång. De franska prisutjämningsbidragen visade sig vara otillräckliga för att möjliggöra svenska inköp av de på grund av dåvande växelkurs artificiellt för dyra franska varorna. Handelsutbytet utvecklade sig i själva verket förliden höst därhän, att fransmännen måste helt utnyttja sina avtalsmässiga kreditmöjligheter med ty åtföljande avtalsenlig rätt för de svenska myndigheterna att avbryta exportlicensgivningen. I detta läge sammanträdde i Stockholm i början av december förra året den svensk-franska regeringskommissionen för att dryfta utestående frågor. Överläggningarna resulterade i en uppgörelse som med hänsyn till ovissheten om den kommande utvecklingen begränsade sig till handelsutbytet under första kvartalet i år. Å svensk sida utfäste man sig att utställa exportlicenser fram till den 1 april i den proportionella omfattning som förutses i handelsavtalet mot det att man å fransk sida förband sig att fylla det för ifrågavarande period förutsedda deficitet i betalningshänseende genom en guldöverföring till Sverige med visst belopp.

I slutet av december genomfördes som bekant i Frankrike den sedan länge väntade francdevalveringen och man trodde sig då kunna hysa vissa förhoppningar om att den franska exporten till Sverige skulle genom den nya kursen komma bättre i gång. Emellertid uppvisade importen från Frankrike ej någon nämnvärd ökning under de första månaderna av innevarande år, beroende dels på för höga priser trots devalveringen, dels på bristande leveransförmåga. I slutet av mars såg man sig nödsakad räkna med att importen från Frankrike under hela avtalsåret, alltså fram till den 1 juli i år, komme att ej ens uppgå till hälften av det i avtalet förutsedda exportvärdet. Under sådana förhållanden ansågs det å både svensk och fransk sida erforderligt att ånyo låta den blandade regeringskommissionen dryfta läget. Denna sammanträdde i Paris i slutet av mars. Från fransk sida lämnades därvid uppgifter om verkställd exportlicensiering på Sverige under februari och mars, som enligt franska vederbörandes uppfattning tydde på att den franska exporten under nämnda månader undergått en kraftig utveckling. Man framhöll, att denna tendens komme att fortsätta och ytterligare accentueras under årets lopp. Den hade — sades det från fransk sida — sin grund dels i de prissänkningar, som devalveringen medfört, dels i en på sista tiden ökad fransk produktion, dels slutligen i att den franska produktionen inom vissa industrigrenar så gott som fullständigt reserverats för export.

Med anledning av de franska uppgifterna om exportutvecklingen, vilkas riktighet man å svensk sida ej hade anledning betvivla, utfäste vi oss att i avtalet förutsedda och för sista avtalskvartalet resterande svenska exportlicenser skulle utställas.

Det är att hoppas, att den nyss omnämnda tendensen till ökad import från Frankrike kommer att fortsätta i en omfattning som gör det möjligt att basera det kommande handelsutbytet mellan Sverige och Frankrike på full balans. Förhandlingar om handels- och betalningsförbindelsernas gestaltning under nästa avtalsår, alltså från och med den 1 juli, ha utsatts att äga rum i Stockholm med början i mitten av nästkommande juni.

Gällande handels- och betalningsöverenskommelse med *Italien* undertecknades som bekant i Rom i slutet av november i fjol och sattes i kraft genom en särskild notväxling den 1 december. För att i korthet rekapitulera de viktigaste punkterna av avtalskomplexet må erinras om att de i avtalet förutsedda leveranserna beräknas uppgå till ett värde av ungefär 50 miljoner kronor i vardera riktningen och avses skola komma till stånd under löpande avtalsperiod d. v. s. före den 1 juni 1946. Betalningsöverenskommelsen innebär att

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
betalningarna för de ömsesidiga leveranserna liksom med varuutbytet sammanhängande kostnader regleras över en svensk-italiensk clearing, som helt baseras på svenska kronor. För att utjämna tillfälliga divergenser i clearingbalansen har från svensk sida ställts till Italiens förfogande en buffertkredit uppgående till 5 miljoner kronor.

För den del — till värdet ungefär hälften — av det svensk-italienska varuutbytet, som representeras å svensk sida av cellulosa och å italiensk sida av textilvaror, ha mellan privata intressenter uppgörelser träffats om priserna. Vad åter beträffar övriga i avtalet förutsedda importvaror från Italien kan nu konstateras att den italienska prisnivån i allmänhet ligger så högt att deras utförsel till Sverige försvåras. Den från italiensk sida i början av innevarande år införda exportsubventioneringen i form av prisutjämningsavgifter har visat sig helt otillräcklig för att mera väsentligt underlätta exporten till Sverige. Varuutbytet med Italien har främst på grund härav hittills icke kunnat genomföras i den omfattning som förutsågs i avtalet. Den svenska exporten har huvudsakligen inskränkt sig till pappers- och viskosmassa, medan de italienska leveranserna huvudsakligen bestått av tyger samt vissa kvantiteter apelsiner och mandel. Överläggningar pågå med italienska vederbörande i syfte att komma till rätta med de svårigheter — närmast på prisområdet — varmed den svensk-italienska handeln kämpar. I avvaktan härpå har avtalet förlängts att gälla för ytterligare sex månader. Avsikten är vidare att inom en nära framtid överse och revidera de nu tillämpade kontingentlistorna med hänsyn till de föreliggande önskemålen om varuutbytet under nästa sexmånadersperiod.

Frågan om avvecklingen av utestående saldo på den gamla svensk-italienska clearingen liksom om återupptagandet av transferering av finansiella fordringar är avsedd att göras till föremål för särskilda förhandlingar så snart omständigheterna medgiva.

Handelsförbindelserna med *Spanien* regleras för närvarande genom en modusvivendiöverenskommelse, som undertecknades i Madrid den 26 januari i år mellan svenska beskickningen därstädes och spanska vederbörande och som blott gäller fram till den 1 juli. Avtalet förutser jämvikt i varuutbytet. Det torde ha sitt största värde ur svensk synpunkt däri, att man å spansk sida utfäst sig att utställa import- och valutalicenser bl. a. för i avtalet fastställda kontingenter järn och stål, oädla metaller samt verkstadsprodukter till värden som sammanlagt motsvara mera än hälften av det totala exportvärdet. Huru handelsutbytet skall gestaltas för tiden efter den 1 juli, är det ännu för tidigt att uttala sig om.

Beträffande utvecklingen av våra ekonomiska förbindelser med *Storbritanien* och övriga delar av det brittiska imperiet, utom Canada, vilka valutamässigt sammanhållas inom det s. k. *sterlingområdet*, får jag till en början hänvisa till den proposition, som i går avlämnades i riksdagen. I denna proposition återfinnes en ur finansiella synpunkter gjord kort sammanfattning av de huvudsakliga resultaten av de diskussioner, som den senaste tiden förts mellan representanter för de engelska och svenska regeringarna. Jag torde här få tillfoga vissa synpunkter på problemets handelspolitiska sida.

Den viktigaste av våra exportvaror under nuvarande rekonstruktionsperiod utgör sågade trävaror. Den betydelse, som tillkommer denna produkt, gör fördelningen av vår export till ett allvarligt problem. Å ena sidan är det angeläget, att Sverige lämnar största möjliga bidrag till återuppbyggnadsarbetet och att detta bidrag rationellt fördelas med hänsyn till föreliggande behov. Å andra sidan äro Sveriges leveransmöjligheter i fråga om just trävaror i betydande utsträckning beroende av vår egen försörjning med bränslen. I sam-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

band med förhandlingarna med den europeiska kolorganisationen om leveranser till Sverige av fossilt bränsle upptogs till behandling även frågan om den totala svenska träexporten. Sverige utfäste sig därvid att exportera sammanlagt 400 000 stds. När denna utfästelse lämnades, utgick regeringen från att Sverige från utlandet skulle erhålla kolleveranser i enlighet med kolorganisationens rekommendationer. Så har icke skett. Samtidigt ha produktionsförhållandena i Sverige utvecklats så, att en export av 400 000 stds i dag framstår såsom en tyngre belastning än när utfästelsen lämnades. Trots detta är det svenska regeringens avsikt att försöka till fullo infria utfästelsen. Men en reservation är ofrånkomlig med hänsyn till de försämrade förutsättningar, som inträtt.

När det gäller fördelningen av den sålunda preliminärt utlovade träexporten har man ansett det riktigt att i första hand taga sikte på olika marknadens andel i den svenska förkrigsexporten av trävaror. Det resultat man därvid når måste emellertid jämkas med hänsyn till omfattningen av de behov, som i olika länder föreligga. Det är givet, att länder, där den materiella förstörelsen varit betydande, böra kunna påräkna leveranser utöver den normala tilldelningen och att dessa överskottsleveranser i viss mån måste gå ut över exporten till länder där ingen eller blott ringa förstörelse förekommit. Sverige kan emellertid icke heller underlåta att taga hänsyn till den utsträckning, i vilken olika länder, ofta med stora egna uppoffringar, till oss leverera fossila bränslen eller varor med ett högt bränslevärde, såsom järn- och stålprodukter.

Det är för närvarande även svårt att säkert överblicka, vilka särskilda behov som i olika fall kunna komma att göra sig gällande. Främst med hänsyn därtill har det icke syntts tillrädligt att nu omedelbart medgiva utläggandet av kontrakt om export av hela den kvantitet, som omfattas av den svenska utfästelsen. Man har sålunda tills vidare reserverat en viss kvantitet, som får fördelas mellan exportmarknaderna först när läget kan bättre överblickas. Vid förhandlingarna med Storbritannien ha exportlicenser för trävaror utlovats i enlighet med de här angivna principerna. Det har vidare från svensk sida förklarats, att man vid fördelningen av trävarorna mellan de olika länder, som ingå i det s. k. sterlingblocket, skall utgå från förkrigstilldelningen, justerad med hänsyn till föreliggande relativa behov. Från engelsk sida har man icke sett sig i stånd att för närvarande utlova några leveranser av kol. Däremot har man givit oss ett vägande bidrag till vår bränsleförsörjning genom leverans av oljor. Beträffande järn- och stålprodukter är läget för närvarande svårt att överblicka, då rekonstruktionsbehovet hårt belastar den engelska produktionsapparaten. Jag hoppas emellertid, att vi även på detta område skola få ett värdefullt bidrag till vår försörjning från Storbritannien. I övrigt vill jag med avseende å de förda handelsdiskussionerna här endast nämna, att ömsesidiga utfästelser lämnats om att främja exporten till det andra landet och att upplysningar utväxlats rörande de importbehov, som man är särskilt angelägen om att få fyllda.

Vår export har under det gångna året haft att kämpa med rätt stora svårigheter när det gällt att hävda sin ställning på sterlingmarknaderna. Förklaringen därtill är, att olika länder inom sterlingområdet under rekonstruktions-tiden i syfte att spara valutor inskränkt sin import från länder utom detta område till det mest nödvändiga. De därav för Sverige betingade problemen ha varit föremål för ingående överläggningar med de engelska representanterna. Det finnes anledning att räkna med att utvecklingen härefter skall gå i liberalare riktning. Hänsyn därtill har tagits vid regleringen av de finansiella förbindelserna. Från svensk sida finner man det vidare naturligt att den strävan till en lika och jämn behandling av de olika länderna inom sterling-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
området, som är avsedd att prägla vår exportpolitik mot detta område, mötes med en lika och jämn behandling av våra skilda exportintressen. Det har vid förhandlingarna eftersträfvats att nå en så normal balans som möjligt i fråga om fördelningen av vår export mellan olika industrier och varor.

Vårt handelspolitiska förhållande till *Sovjetunionen* är som bekant baserat på — förutom 1924 års handelsavtal — det i september 1940 avslutade och allttjämt gällande varuutbytes- och betalningsavtalet. 1940 års avtal utgår från ett i princip balanserat varuutbyte mellan Sverige och Sovjetunionen (till ett värde under första avtalsåret av 75 miljoner kronor i vardera riktningen) och därutöver — under de två första avtalsåren — en export från Sverige till Sovjetunionen, finansierad med tillhjälp av den kredit på 100 miljoner kronor, som i samband med avtalets ingående beviljades av svenska regeringen. Det tyska överfallet på Sovjetunionen i juni 1941 avbröt den utveckling mot en avsevärt ökad svensk-rysk handel, som 1940 års avtal avsåg att möjliggöra. Från denna tidpunkt fram till det finska vapenstilleståndet blev inget varuutbyte alls möjligt mellan Sverige och Ryssland — om man undantar den utförsel till Sovjetunionen av vissa högvärdiga stålprodukter (kullager), som även under dessa avspärrningsår kunde komma till stånd via England. Genom det avtal angående handeln under ändrade förhållanden, som i november 1941 avslöts mellan svenska beskickningen i Moskva och ryska utrikeshandelsministeriet — båda vid denna tidpunkt evakuerade till Kujbysjev — bestämdes vilka hos den svenska industrien placerade ryska beställningar, som skulle annulleras, och vilka som skulle fullgöras i och för leverans till Sovjetunionen efter krigets slut. När de direkta kommunikationerna mellan Sverige och Sovjetunionen i och med det finska vapenstilleståndet på hösten 1944 åter öppnades, lågo svenska industrivaror till ett värde av ca 40 miljoner kronor också färdiga här för skeppning.

Efter krigsslutet har någon reglering av sammansättningen av det svensk-ryska varuutbytet för tolv månadersperioden — på sätt 1940 års avtal i och för sig förutser — icke skett. Importen från Sovjetunionen till Sverige — huvudsakligen bestående av för vår försörjning värdefulla råvaror — kom emellertid under förra året upp till ett värde av omkring 30 miljoner kronor, och våra verkstads-, respektive järn- och stålindustrier torde för närvarande ligga inne med efter kriget tillkomna beställningar från Sovjetunionen till ett sammanlagt värde av uppskattningsvis omkring 22 miljoner kronor.

Betalningen av detta varuutbyte sker över den svensk-ryska clearing, som upprättades genom 1940 års avtal. Överskjutande saldon i denna clearing transfereras emellertid i dollars. På tal om de svensk-ryska betalningsförhållandena vill jag i detta sammanhang också påpeka, att den 1940 beviljade femåriga krediten — av vilken ryssarna under 1940 och 1941 använde ca 30 miljoner kronor — nu håller på att återbetalas, i den mån skuldförbindelserna förfalla.

1940 års svensk-ryska avtal förutsåg, att en fortlöpande kontakt skulle genom särskilda ombud upprätthållas mellan de båda parterna med ändamål att följa avtalets genomförande och den handelspolitiska utvecklingen mellan de båda länderna i allmänhet. En sådan kontakt har också uppehållits såväl under krigsåren som under tiden efter krigsslutet. Ett utvidgat handelsutbyte med Sovjetunionen har uppställts som ett av de viktigaste målen för vår handelspolitik under efterkrigstiden. Vid dessa kontakter ha därför också prövats förutsättningarna för en väsentlig ökning av vår handel österut och det behov, som i samband därmed kan uppstå av en revidering av den avtalsmässiga grundvalen för den svensk-ryska handeln. Under de senaste månaderna ha vi både här i Stockholm och genom beskickningen i Moskva haft en

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

rätt livlig förberedande diskussion med de sovjetiska handelspolitiska instanserna och vi ha nu hunnit så långt, att förutsättningar föreligga för upptagande av mera konkreta handelsförhandlingar. Som bekant avreser en av dessa dagar en svensk regeringsdelegation i detta syfte till Moskva.

Handelsutbytet med *Polen* äger alltså rum på grundval av de båda avtalen av den 9 juli och den 20 augusti 1945. T. o. m. mars månad i år hade Sverige inom ramen för dessa avtal exporterat varor till Polen för omkring 21,6 miljoner kronor och importerat polska varor för ca 21,1 miljoner kronor. På exportsidan utgjordes de största posterna av järnmalm, cellulosa, garvämnesextrakter, maskinfilt, kul- och rullager samt fisk och nötkreatur. På importsidan dominerade givetvis kol och koks, men vi ha även infört vissa mängder zink, zinkvitt, zinkplåt och soda m. m.

Vad kol och koksleveranserna beträffar kan med tillfredsställelse konstateras, att en betydande ökning av dessa inträtt under de senaste månaderna. Statistiken över från polsk hamn avskeppade kvantiteter visar följande siffror: efter ett bottenläge i november förra året, då skeppningarna uppgingo till endast ca 22 000 ton, steg siffran i december till ca 30 000 ton, i januari till ca 70 000 ton, i februari till ca 99 000 ton och i mars till ca 157 000 ton. Aprilsiffran blev något lägre, ca 156 000 ton, vilket huvudsakligen torde förklaras av att antalet arbetsdagar på grund av påskhelgen var mindre under denna månad. Under de 10 första dagarna i maj ha emellertid över 65 000 ton skeppats till vårt land över de polska hamnarna.

Sammanlagt har Polen, från det de svensk-polska avtalen trädde i kraft sommaren 1945 t. o. m. april månad i år, levererat ca 650 000 ton kol och koks till Sverige. Givetvis motsvarar denna kvantitet ingalunda vad vi enligt avtalen haft rätt att förvänta; jag erinrar om att dessa förutse en totalexport till Sverige om 6 miljoner ton under tiden fram till den 1 december i år. Eftersläpningarna ha som bekant huvudsakligen berott på det svåra transportläget inom Polen och utskeppningshamnarnas bristande kapacitet. I det förra avseendet har läget förbättrats; man förfogar numera i Polen över rullande materiel i tillräcklig mängd och anser sig icke längre ha behov av de 1 300 svenska godsvagnar, vilka hade utlovats i juliavtalet och i höstas översändes till de polska järnvägarna. Vagnarna återsändas nu successivt till Sverige. Vad som nu i främsta rummet hindrar en ökning av kolleveranserna torde vara den otillräckliga lastningskapaciteten i de polska Östersjöhamnarna. Återuppbyggnaden av dessa synes kräva avsevärd tid, varför man icke torde kunna hoppas på en fortsatt stegring av leveranserna i samma takt som under de senaste månaderna.

Vid de överläggningar, som i februari ägde rum i Stockholm inom den blandade svensk-polska regeringskommissionen, förklarade man sig från polsk sida kunna säkert garantera — utan ändring av bestämmelserna i gällande avtal — export till Sverige av en minimikvantitet om 1,5 miljoner ton under 1946. De polska regeringsrepresentanterna meddelade emellertid samtidigt, att de hade grundad anledning antaga, att leveranserna faktiskt skulle komma att icke oväsentligt överstiga nyssnämnda siffra, och de senaste månadernas leveranser synas ge dem rätt. Vid samma tillfälle lämnades från polsk sida vissa utfästelser rörande Sveriges relativa andel i exporten över Östersjöhamnarna. Man förklarade sig sålunda beredd att vid fördelningen av kol- och koksexporten över dessa hamnar tillförsäkra vårt land en andel, som minst motsvarar förhållandet mellan å ena sidan de i gällande svensk-polska avtal angivna kvantiteterna och å andra sidan de leveranser, som på grundval av andra av Polen under 1945 ingångna överenskommelser skola verkställas sjövägen. Vad gäller fördelningen bli således kvantiteterna i våra kolavtal av-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
görande. Beträffande kolskeppningarna vill jag slutligen tillägga, att de svenska myndigheterna givetvis ständigt ha sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten av att öka desamma och i möjligaste mån söka att i samarbete med polska vederbörande underlätta dem.

Så vitt angår varuutbytet i övrigt må nämnas, att vid den svensk-polska kommissionens sammanträde i februari överenskommelse träffades om vissa tilläggsleveranser i båda riktningarna. Från polsk sida förklarade man sig sålunda beredd att utöver i gällande avtal fastställda kontingenter medgiva export av bland annat zink och zinkplåt, kreosotolja, stenkolstjärbeck, vissa kemikalier och textilvaror, textilmaskiner samt vissa järnvaror. De polska importönskemålen avsågo bland annat fisk och hästar, för vilka varuslag nya kontingenter fastställdes. Senare hava på polsk framställning även lämnats vissa exportmedgivanden beträffande nötkreatur och utsäde. Livsmedelsförsörjningen och jordbrukets återuppbyggnad äro som bekant brännande problem i dagens Polen. För inköp av fisk och hästar ha vissa särskilda kreditlättnader beviljats den polska parten.

Av den 100-miljonerskredit, som beviljades Polen i augustiavtalet 1945, har hittills tagits i anspråk något över en tredjedel. Vid februariförhandlingarna i år medgavos från svensk sida vissa lättnader av teknisk natur beträffande möjligheterna att utnyttja krediten.

Vidare vill jag i detta sammanhang erinra om att ett viktigt steg för underlättande av förbindelserna mellan Sverige och Polen, icke minst på affärlivets område, tagits genom öppnandet i slutet av april av en regelbunden färjeförbindelse mellan Trelleborg och Gdynia.

Såsom ett slutomdöme beträffande gestaltningen av de svensk-polska handelsförbindelserna under de senaste månaderna skulle jag vilja framhålla, att man nu synes ganska väl ha övervunnit de begynnelsesvärigheter, som oundvikligen voro förbundna med återupptagandet av handeln med ett land, vilket så till grund förklarats av kriget som Polen. Man torde nu med en viss tillförsikt kunna se fram emot en mera stabil och jämn utveckling av varuutbytet på grundval av de träffade avtalen. Dock kan man givetvis å svensk sida icke — trots den glädjande vändning till det bättre, som inträdde kring årsskiftet — bortse från det faktum, att kolleveranserna hittills ingalunda motsvarat våra berättigade förhoppningar, utan vi måste fortsätta våra ansträngningar att, i den mån vi kunna medverka därtill, få till stånd en ökning av desamma.

Även Polen är numera medlem av den europeiska kolorganisationen, men den polska regeringen har förklarat, att dess medlemskap därav icke kan påverka dess kontraktsförpliktelser till Sverige. Jag erinrar om att denna organisation tilldelat oss 900 000 ton kol och koks för andra kvartalet, d. v. s. endast 300 000 ton i månaden, varav en mycket betydande del skulle komma från Förenta staterna och från Ruhr. Kolstrejken och andra vanskligheter i Förenta staterna och nedgången i produktionen i Ruhr ha skapat en allvarlig fara för att leveranserna till Sverige från dessa båda områden icke skola kunna fullföljas enligt uppgjord plan. Den fortsatta behandlingen av kolimportfrågorna inom den europeiska kolorganisationen har givit ett intryck av att man där strävar att i möjligaste mån fullfölja de uppgjorde planerna. Under den första månad, som omfattades av uppgörelsen med kolorganisationen, var emellertid importen av kol och koks från Förenta staterna endast 44 000 ton och från Ruhr 23 000 ton. Kolimporten under april från Polen uppgick till 156 000 ton och förväntningarna för maj i allt fall till 180 000 ton. Jag behöver icke tillägga, att Polens betydelse såsom kolleverantör till Sverige naturligtvis kommit att framträda med en alldeles särskild styrka på grund av de miss-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

räkningar vi nu erfarit i fråga om både den av kolorganisationen utlovade kvantiteten, som är mycket mindre än den vi räknat med, och de utlovade leveransernas fullgörande från Förenta staterna och Ruhr.

Vår handel med *Tjeckoslovakien* reglerades som bekant genom det varuutbytes- och betalningsavtal, som avslutades i Stockholm i november 1945. Genom betalningsavtalet ställdes från svensk sida en kredit på sammanlagt 24 miljoner kronor till förfogande för att finansiera den svenska exporten under övergångsperioden, intill dess importen från Tjeckoslovakien skulle komma i gång. Varuutbytet fram till den 1 juli 1946 beräknades komma att uppgå till omkring 35 miljoner kronor i vardera riktningen — från svensk sida huvudsakligen malm, kullager, järn och stål och vissa verkstadsprodukter samt fisk, från tjeckoslovakisk framför allt koks, handelstjära, humle, maskiner och textilier. Beräkningen kunde förefalla något optimistisk i betraktande bl. a. av att det vid tidpunkten för avtalets ingående ännu icke fanns några andra transportmöjligheter mellan Tjeckoslovakien och Sverige än de, vilka en begränsad lastbilstrafik erbjöd. Optimismen har emellertid i så måtto visat sig berättigad, som det lyckats att sedan dess återupprätta varutransporter mellan Sverige och Tjeckoslovakien dels med fartyg till Bremen eller Hamburg och vidare med järnväg till Tjeckoslovakien dels nu nyligen även med svenska och tjeckoslovakiska s. k. blocktåg via Tyskland och Danmark. De därmed öppnade transportmöjligheterna torde i huvudsak räcka till för det svensk-tjeckoslovakiska varuutbytet, med undantag för koks- och malmtransporterna. Genom att flodtrafiken på Elbe nu gradvis återupptages, torde emellertid förutsättningar föreligga även för transporter av svensk malm till Tjeckoslovakien och tjeckisk koks som returgods till Sverige.

Till och med utgången av mars månad i år ha vi efter krigsslutet exporterat varor till Tjeckoslovakien för inemot 19 miljoner kronor och importerat för omkring 10 miljoner kronor. Den stigande tendensen i vår import från Tjeckoslovakien, vilken varit särskilt märkbar under de senaste månaderna, är ett tecken på det tjeckiska näringslivets snabba återhämtning efter krigsårens hemsökelse och samtidigt på att förutsättningar finnas för ett växande svensk-tjeckoslovakiskt handelsutbyte under efterkrigstiden.

Från såväl svensk som ungersk sida har intresse manifesterats för ett snart återupptagande, i den utsträckning så visar sig praktiskt möjligt, av varuutbytet mellan Sverige och *Ungern*. Förhandlingar om en reglering av härmed sammanhängande frågor torde också komma att inledas under sommaren, då en ungersk delegation väntas till Stockholm.

Inom intresserade affärskretsar sonderas f. n. möjligheterna att återupptaga varuutbytet med *Rumänien*. Frågan om en reglering av handelsförbindelserna på avtalsmässig grundval har emellertid ännu icke aktualiserats. Sedan tiden före kriget har Sverige betydande finansiella och industriella intressen i Rumänien.

Återupptagandet av handelsförbindelserna med *Bulgarien* har — förutom genom transportsvårigheterna — komplicerats av en sedan 1943 pågående tvist mellan Svenska Tändsticks AB och bulgariska regeringen angående ersättning för en det svenska bolaget tillhörig fabrik i Bulgarien, vilken exproprierades nämnda år. En uppgörelse i tvisten är nu i sikte, och det är regeringens förhoppning, att sedan en sådan träffats, ett för båda länderna givande handelsutbyte åter skall komma i gång.

Förutsättningar ha tyvärr ännu icke funnits föreligga för ett återknytande av handelsförbindelserna med *Jugoslavien*. Detta sammanhänger med de åtgärder, som jugoslaviska myndigheter vidtagit mot de helt eller delvis svenskägda industri- och affärsföretagen i Jugoslavien. Dessa ha — utan att, så vitt

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

man å svensk sida kunnat finna, berättigad anledning därtill givits — blivit föremål för konfiskations- och tvångsförvaltningsåtgärder, varigenom de svenska ägarna helt berövats kontrollen av desamma utan att någon som helst ersättning lämnats dem. I syfte att ernå en lösning av dessa tvistefrågor upp-togos i mitten av mars i Belgrad förhandlingar mellan jugoslaviska vederbö-rande och en svensk delegation. Då dessa förhandlingar i slutet av april ännu icke medfört något resultat utan de jugoslaviska myndigheterna tvärtom fort-satte sina ingripanden mot de svenskägda företagen, fann man sig å svensk sida nödsakad avbryta förhandlingarna och delegationen hemreste. Under des-sa omständigheter ha vi icke ansett oss kunna medverka till ett återupptagande av handelsutbytet med Jugoslavien. Därest en för bägge parter tillfredsstäl-lande lösning av frågan om de svenskägda företagen i Jugoslavien så små-ningom uppnås — vilket man å svensk sida livligt vill hoppas — är man här givetvis gärna beredd att med jugoslaviska vederbörande diskutera en reglering av handeln de båda länderna emellan.

Handelsförhandlingarna med *Grekland* ha ännu icke lett till något resultat. En viss och icke obetydlig handel på kompensationsbas eller i fria valutor äger dock rum.

Handeln med *Turkiet* har hittills försiggått huvudsakligen i form av pri-vata kompensationsaffärer. I kraft av ett nyligen avslutat handelsavtal, som skall underställas riksdagen för godkännande, kommer emellertid kompensa-tionssystemet att avlysas. I stället skall handeln äga rum mot ömsesidig be-talning i fria valutor. Det förutsättes härvid att från turkisk sida ansträng-ningar göras för att sänka prisenivån i sådan utsträckning att import till Sverige av turkiska varor möjliggöres. I viss utsträckning har hänsyn här till tagits genom den av turkiska regeringen beviljade exportpremien å 40 procent vid utförsel mot betalning i fri valuta. Från turkisk sida torde man vara med-veten om att svenska inköp i Turkiet kunna i nödvändig utsträckning ske endast under förutsättning att den rådande prisspanningen utjämnas genom sänkning av de turkiska priserna. Å andra sidan har från turkisk sida uttalats önskemålet att man i Sverige måtte överväga möjligheten av en sådan jäm-kning i den svenska beskattningen av tobaksvaror, att import av turkisk tobak underlättas. För närvarande pågår utredning i frågan, och i den mån anled-ning här till förekommer, torde förslag härom komma att föreläggas riks-dagen.

De energiska ansträngningar som sedan i fjol höst med stor ihärdighet gjorts från svensk sida i syfte att få i gång en handel med de olika zonerna i *Tysk-land* ha tyvärr hittills knappast nått något resultat alls. Bortsett från vissa gåvosändningar har det icke ens möjliggjorts för oss att leverera fisk till de brittiska och amerikanska zonerna, trots den svårartade livsmedelsbrist i dessa zoner, som på officiellt håll rapporterats. En större kvantitet salt sill, som länge hållits reserverad för den amerikanska kontrollmyndigheten, har nu, då besked icke kunnat fås, måst disponeras till annat håll.

Med den ryska zonen har emellertid på sistone en viss handelsförbindelse uppnåtts. Genom förmedling av ryska handelsrepresentationen i Stockholm har sålunda i dagarna kontrakt avslutats om inköp av en mycket betydande kvantitet kali från den ryska ockupationszonen i Tyskland — något som kan tillmätas stort värde för vårt jordbruks försörjning med gödselmedel. Lika-ledes genom förmedling av ryska handelsrepresentationen ha vidare svenska affärsmän under april och maj beretts tillfälle besöka Berlin för att undersöka de praktiska möjligheterna till ett återupptagande av ett åtminstone be-gränsat varuutbyte med den ryskockuperade delen av Tyskland.

Beträffande de amerikanska och brittiska zonerna överlämnades efter sam-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

råd med härvarande amerikanska och brittiska beskickningar redan i december förra året till dessa ett svenskt förslag till ett begränsat varuutbyte med Tyskland, i vilket angavs de ur svensk försörjningssynpunkt viktigaste importönskemålen samt de svenska exportmöjligheterna med avseende på bland annat fisk. Enligt vad vi erfarit, har förslaget delgivits vederbörande ockupationsmyndigheter, vilka emellertid ännu ej tagit ställning till detsamma. Förhandlingskontakten har emellertid vidmakthållits genom legationerna i Stockholm, och de senaste informationerna tyda på ett mera aktivt intresse än tidigare för ett visst ehuru begränsat varuutbyte.

Ett varuutbyte, ehuru av ytterst ringa omfattning, har även kommit till stånd med de amerikanska och brittiska ockupationszonerna. I syfte att söka få i gång handeln ha sålunda från svensk sida medgivits vissa leveranser av papper m. m. till de amerikanska ockupationstrupperna samt av ett mindre parti cellulosa till den brittiska zonen, varifrån en begränsad kvantitet salt kunnat importeras. Även med franska vederbörande har kontakt tagits i syfte att tillvarataga möjligheterna att upptaga ett varuutbyte med den franska ockupationszonen.

I detta sammanhang må även nämnas, att försök sedan länge pågå i syfte att få hemtaga svenskägda och av svenska företag i Tyskland beställda varor, som icke levererats före ockupationen.

Då Sverige ännu så länge saknar representation hos österrikiska regeringen, har frågan om ett varuutbyte med *Österrike* tills vidare upptagits med de allierade ockupationsmyndigheterna. Någon överenskommelse om handeln har ej heller för Österrike kunnat träffas, men underhandlingar om vissa mindre kompensationsaffärer pågå.

I samband med strävandena att få till stånd ett varuutbyte med det ockuperade Tyskland vill jag i korthet beröra frågan om *den svenska egendomen i Tyskland*, särskilt de svenska exportindustriernas dotterbolag och deras tillgångar. Även för den sakens bedrivande är frånvaron av en reguljär svensk representation i Tyskland givetvis en stor olägenhet. Någon fullständig bild av det nuvarande läget för de svenska dotterbolagen och övrig svensk egendom i Tyskland har icke stått att vinna. Vi ha huvudsakligen varit hänvisade till rapporter, som på olika vägar nått moderföretagen eller övriga ägare här i landet. Härav har man kunnat få en viss uppfattning om omfattningen av de skador, som under kriget drabbade egendomen. Det är emellertid icke blott dessa skador, som äro av betydelse, utan även verkningarna av olika åtgärder, som *efter* stilleståndet vidtagits från ockupationsmakternas sida. Det har sålunda rapporterats, att i de olika zonerna industriell utrustning och andra inventarier i vissa fall bortförts. Dylika rapporter ha helt förklarligt väckt oro och undran hos de berörda intressenterna i Sverige.

Vidare ha som bekant ockupationsmyndigheterna, såsom ett led i den industriella och ekonomiska nedrustningen av Tyskland, beslutat, att tillverkning av vissa varuslag skall helt inställas. Sådana tillverkningsförbud ha utfärdats för en serie industrier, i främsta rummet givetvis rustningsindustrien i egentlig mening. Även tillverkning av kul- och rullager har emellertid enligt ett principbeslut förbjudits, ehuru verkställigheten av detta beslut uppskjutits i avvaktan på en reglering av den för de civila behoven i Tyskland erforderliga importen av dessa varor.

Slutligen ha ockupationsmyndigheterna, såsom även framgått av meddelanden i dagspressen, vidtagit vissa förfoganden över svenska dotterföretag bl. a. i Berlin. Dessa förfoganden synas ha vidtagits på grund av en av militärregeringen utfärdad lag att egendom i Tyskland, som tillhör eller kontrolleras av frånvarande ägare, är underkastad beslag, förvaltning och annan kontroll av

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.) militärregeringen. På grund av denna lag har militärregeringen insatt förvaltare — i regel de gamla företagsledarna — vilka icke få utlämna eller på annat sätt förfoga över egendomen men skola bevara och skydda densamma och däröver föra räkenskaper. Sådana räkenskaper ha i ett antal fall genom ockupationsmyndigheternas försorg vidarebefordrats till de svenska moderbolagen. Då det icke är klart vad dessa allierade förfoganden i realiteten innebära, ha de helt naturligt framkallat en önskan från svensk sida att få närmare upplysningar härom.

Från svensk officiell sida har man också för åtskillig tid sedan upptagit denna fråga med de allierade. Den har även officiellt upptagits i samband med den inbjudan till förhandlingar om de tyska tillgångarna i Sverige, som vi mottagit från amerikanska, brittiska och franska regeringarna. Vi hävda nämligen att frågan om den svenska egendomen i Tyskland och ockupationsmakternas förfogande däröver bör ses i samband med behandlingen av den tyska egendomen i Sverige. Som bekant skola förhandlingar härom upptagas i Washington i slutet av denna månad. Från svensk sida har man emellertid föreslagit, att tillfälle snarast möjligt måtte beredas svenska representanter att på ort och ställe undersöka den svenska egendomens nuvarande tillstånd. Man har därvid betonat att denna undersökning bör äga rum utan avvaktande av resultatet av de nämnda förhandlingarna.

I sitt handelsutbyte med *Förenta staterna* har Sverige kunnat glädja sig åt fortsatta lättnader i fråga om tillämpningen av exportkontrollen. Även om sålunda de amerikanska myndigheterna besjålas av en tacknämlig önskan att underlätta återgången till normala handelsförbindelser, lider handelsutbytet dock på många viktiga områden av svårigheter att få leveranser. Dessa svårigheter måste tyvärr befaras bli ytterligare accentuerade, då återverkningarna av kolstrejken, som nu varat i två månader, göra sig till fullo gällande. Genom att amerikanska priskontrollen höjt ceilingpriset för svensk massa har intresset för försäljningar till *Förenta staterna* stimulerats. De nya ceilingpriserna ligga dock i fråga om blekt sulfat alltför högt jämfört med världsmarknadspriset. Ett glädjande tecken på återgång till normala förhållanden är, att Svenska Amerika Linien direkttrafik med passagerarfartyg återupptagits med *Förenta staterna*.

Vad angår *Canada* och *de latinamerikanska länderna* fortlöper handeln normalt i betraktande av givna förutsättningar. Några svårigheter av större betydelse för vår införsel respektive utförsel orsakade av förhållanden i de olika latinamerikanska länderna själva föreligger sålunda icke. På det internationella planet har livsmedelsläget i världen däremot medfört allt mer märkbara inskränkningar i vår införsel av ett flertal för det svenska folkhushållet viktiga varor, bl. a. brödspannmål, ris, fettråvaror och socker. Dels har Sverige avstått från kvantiteter tilldelade av de brittisk-amerikanska kontrollorganen och dels ha dessa organ vidtagit nedskärningar i gällande svenska kvoter. Även för en vara som t. ex. hudar synes det skärpta världsmarknadsläget göra det osäkert, om den hittills relativt tillfredsställande införseln skall kunna upprätthållas. Huruvida utförseln till det köpstarka Latinamerika kommer att bibehållas på samma i förhållande till vår totala förkrigsutförsel ökade nivå, som var fallet i fjol, kan icke ännu förutsägas. Emellertid torde alltför många svårigheter icke föreligga för de svenska exportföretagen att placera avsevärt mera varor på de latinamerikanska marknaderna än som för närvarande på grund av kända faktorer kan ske.

Med några av de sydamerikanska staterna planeras ett återupptagande av under kriget avbrutna diskussioner om avslutandet av handelsavtal av mest gynnsam nations typ. Dylika avtal ha i allmänhet visat sig väl ägnade att till-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

godose svenska intressen, särskilt i ett läge, vari svårigheter ånyo möta för ett upprätthållande av vår utförsel. Regeringen delar det stora intresse, som inom näringslivet gör sig gällande för att knyta allt närmare handelspolitiska förbindelser med Latinamerika.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Utan något varsel har kammaren i dag fått del av en omfattande handelspolitisk redogörelse, som givetvis var värdefull. I den mera programmatiska inledning, handelsministern började sin redogörelse med, nämnde han först vilken betydelse han tillmätte vår utrikes-handel. Jag vill minnas, att han talade om den som en välståndsskapande faktor. Jag tror det är alldeles riktigt, och det kunna vi alla instämma i. Han betygade sedan i olika ordvändningar sin frihandelsvänliga inställning, vilken jag inte har någon anledning betvivla, men redogörelsen i övrigt visade hur svårt det är att förena teori och praktik, och jag vill säga att jag är glad så länge det inte är teorien utan hänsynstagandet till de verkliga förhållandena som får vara avgörande.

Jag har, herr talman, närmast begärt ordet för att få litet bättre klarhet i ett uttalande, som är gjort från regeringshåll i ett annat sammanhang. Det är i Kungl. Maj:ts proposition, nr 218, angående vår penningpolitik, där närmast finansministern har gjort ett uttalande. Det säges, att målsättningen för penningpolitiken kvarstår oförändrad, och i fråga om medlen tvingas man alltså lita till de utvägar, som prövats under krigsåren. Därefter säges följande: »Som ett nytt moment tillkommer den återhållsamhet, som kan bli nödvändig vid exportpolitikens utformning på grund av en stigande pristendens utomlands och varuknapphet på hemmamarknaden.» Detta uttalande har uppmärksamats på många håll och man har frågat på vad sätt det skall tydas. Jag tror, att jag i någon mån kunde få svar på den frågan ur handelsministerns redogörelse, men jag är inte alldeles säker. Betyder det att regeringen anser läget vara sådant att en ytterligare kontroll över exporthandeln är nödvändig? Skulle så vara fallet beror mycket på de metoder, som komma att användas för en sådan ytterligare kontroll. Det kan bli fråga om en försiktigare kreditgivning. Vi ha ju, åtminstone i vissa fall, varit mycket generösa, när det gällt krediter till utlandet, och man kan givetvis genom en åtstramning av krediterna begränsa exporten. Man kan ju också fråga sig, om meningen är att beskära vad vi betrakta som i vanlig kommersiell ordning uppkommen export, alltså den export, som har fått börja söka sig fram efter mera normala handelsvägar. Det beror här inte bara på hur sådana åtgärder uppfattas av de svenska företagen, de svenska exportörerna, utan också på hur det kommer att uppfattas i utlandet. Jag vill tillägga, att man i detta fall naturligtvis avser sådana varor, som vår produktionskapacitet tillåter oss att åstadkomma. Redan nu orsakar ju bristande tillgång på bränsle och råvaror en viss nedskärning av exporten.

Jag passar på att göra ännu en fråga, när jag har ordet. I slutet av sin redogörelse nämnde handelsministern, att vissa förhandlingar upptagits med de allierade beträffande de svenska företagen i Tyskland. Man ville göra sig underrättad om storleken av de skador som åstadkommits på de av svenskar ägda anläggningarna, vilka åtgärder som vidtagits av ockupationsmyndigheterna o. s. v., och man hade begärt att få undersöka detta på ort och ställe. Jag uppfattade inte ur statsrådets redogörelse om man med de allierade i detta fall avsåg även Ryssland, så att vi skulle kunna få någon uppfattning om hur det är med våra tillgångar i den ryska zonen. Det är ju ett glädjande tecken att vi ha lyckats åstadkomma åtminstone en viss handelsförbindelse med den ryska zonen.

Detta var några spörsmål, som jag tillåtit mig dra fram med anledning av handelsministerns redogörelse.

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Det var intressant att ta del av den redogörelse, som handelsministern lämnade, om svårigheterna att åstadkomma ett tillfredsställande varuutbyte med olika länder. Jag är överens med honom om att allt, som överhuvud taget kan göras, måste göras för att den svenska exportindustrien skall kunna behålla sina marknader och få nya marknader i olika länder. Det är naturligtvis nödvändigt, att de olika länderna förstå vilka svårigheter det medför för vår produktion, om vi inte få tillräckligt med bränsle, och jag förmodar, att man från svensk sida i tid och otid framhåller, att ett av huvudvillkoren för att vår industriella produktion skall kunna fungera tillfredsställande är att vi få bränsle och inte i större utsträckning än nödvändigt behöva använda skogen för detta ändamål. Jag är även överens med handelsministern om att en viss kredit kan vara nödvändig för att behålla eller utvidga exportmöjligheterna, men jag utgår ifrån, att regeringen delar uppfattningen, att man med hänsyn till penningvärdesbevarandet inom landet och med hänsyn till våra ekonomiska resurser i övrigt bör begränsa de krediterna i all den utsträckning, som det överhuvud taget är möjligt. Beträffande exporten av industriprodukter, som det är angeläget att få så stor som möjligt, böra vi naturligtvis beakta den tendens till stigande priser i andra länder, vilken handelsministern omnämnde och som kan tänkas influera på prisutvecklingen även i vårt land. Om man vill försöka vidmakthålla prisnivån inom landet för att i möjligaste mån hindra en inflationistisk utveckling, behöver man givetvis se till att inte den svenska produktionen — jag tänker nu närmast på jordbruket — som är beroende av kostnadsutvecklingen för denna produktion får lida av en sådan prisutveckling. Ty då är det enligt min mening inte möjligt att överhuvud taget tänka sig ett bevarande av de förhållanden på området som vi haft under denna tid.

På tal om import och export ha ju de olika länderna olika varor att betala med — Island har bl. a. sin sill — och jag förutsätter att man ser till att svenska berättigade intressen inte trädas för nära. Förra året träffades ett avtal just med Island om införsel av sill till ett pris, som var angivet på grundval av en viss prisnivå. Såvitt jag inte är felaktigt underrättad fastställdes försäljningspriset på sillen för de svenska fiskarena efter dessa priser. Därest de uppgifter jag fått äro riktiga kunde Island emellertid inte till det åsatta priset leverera hela den kvantitet sill som Island åtagit sig och fick då leverera viss kvantitet till ett högre pris. Följaktligen blevo de svenska fiskarena lidande på detta förhållande, då deras pris som sagt var fastställt med hänsyn till det tidigare avtalade inköpspriset för den isländska sillen. Jag utgår ifrån att man beaktar sådant så att dylika händelser inte inträffa i fortsättningen.

Det avtal med Danmark, som utskottsutlåtandet närmast gäller, uppgjordes i en tid då vi tänkte oss att kunna släppa ransoneringen. Då jordbrukets organisationer tillstyrkte en viss införsel skedde detta av den anledningen, att man ville ha ett buffertlager som behövdes när ransoneringen skulle slopas. Då nu förhållandena på grund av världssituationen i övrigt utvecklats sig på det sättet att ransoneringen inte kan släppas, är det naturligtvis nödvändigt att se till att inte de kontingenter, som skola införas, äro fasta. Regeringen måste ha rätt att pröva saken, då så är nödvändigt, ty annars kan jordbruksproduktionen komma i den beträngda situationen att en prissänkning åstadkommes som inte är överensstämmande med den träffade prisuppgörelsen eller med den prispolitik, som såväl riksdag som regering ha gått in för.

Jag har velat påpeka detta därför att ett dylikt avtal under andra förhållanden skulle kunna spränga förutsättningarna för en viss näringsgren i vårt land, medan andra näringsgrenar ha en tillfredsställande konjunktur med hänsyn till prisstegringarna utomlands. Då handelsministern nämnde att rege-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

ringen ansett att en frihandelsvänlig politik skulle föras, går jag ut ifrån att han menar, att fastställande av kontingenter och bestämmelser med hänsyn till en viss utveckling inom vissa näringsgrenar är en utväg som inte skall åsidosättas.

Beträffande omnämmandet — uppgiften har också varit synlig i pressen — att en handelsdelegation utsetts för att avresa till Sovjetunionen, tror jag att kam-maren hälsar med tillfredsställelse om man med detta land kunde få ett av-tal av varaktig beskaffenhet, grundat på en överenskommelse rörande even-tuella krediter, om sådana behövas, men ändå en överenskommelse som kunde gälla för någon tid framåt. Detta skulle enligt mitt sätt att se vara till fördel i första hand för den svenska industrien, ty även om den har goda avsättnings-möjligheter i närvarande stund, skola vi naturligtvis inte begränsa synvinkeln till nuläget utan få tänka på framtiden. Om jag även i det fallet har jordbru-cket i åtanke har jag därvidlag samma uppfattning som jag gav uttryck åt för flera år sedan, nämligen att om industriens hjul rulla och dess avsättning är tillfredsställande, så är detta också tillfredsställande för jordbruket därest positiva åtgärder vidtagas för denna näringsgrens standardförbättring.

Herr Wiberg: Herr talman! Jag skall först tillåta mig att uttala min stora tillfredsställelse över att handelsministern nu i riksdagen lämnat denna översikt över skilda handelsavtal och allmänna handelspolitiska förhållanden. Jag har särskilt fäst mig vid handelsministerns uttalande, att det var hans avsikt att med jämna mellanrum framlägga sådana redogörelser, och jag tror att man ur riksdagens synpunkt har all anledning att uppskatta, om handelsministern inaugurerar denna nya ordning.

Jag skulle också gärna vilja betyga att man inom näringslivet är på det klara med att icke minst från utrikesdepartementets sida har, när det gällt dessa många förhandlingar med olika stater, utförts ett synnerligen omfattande och även i kvalitativt avseende mycket förtjänstfullt arbete. I många fall ha goda och ur svensk synpunkt ytterst tillfredsställande resultat kunnat uppnås, i andra kanske så icke kan anses vara fallet. Men man måste givetvis också ha klart för sig, att det i nu rådande onormala tider inte är så lätt för förhandlare att alltid uppnå optimum. Av väsentlig vikt är emellertid att våra traktatför-handlare från högre ort städse ha fullt klara besked om omfattningen av vad som kan medgivas, respektive vad som bör uppnås, så att det på den punkten aldrig råder någon tvekan.

Den föregående ärade talaren berörde handelspolitikens inverkan på pen-ningvärdet. Det är säkerligen också full anledning att göra detta. Under nuva-rande tider har handelspolitiken, naturligtvis på ett helt annat sätt än under normala förhållanden, en påtaglig inverkan på finans-, penning- och valuta-politiken. Som herr Skoglund i Doverstorp tidigare berörde har denna fråga också i viss mån kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts proposition nr 218. Man måste också beakta att riskerna för en inflatorisk utveckling i vårt land i nuvarande läge av allt att döma äro avsevärt större än tidigare under hela kriget.

Departementschefen framhåller också synbarligen i känslan härav i sin förenämnda proposition bland annat följande: »Situationen kompliceras genom det höga, delvis just av varubristen betingade prisläget i de länder, med vilka vi driva handel. Denna faktor måste beaktas särskilt vid utformningen av vår exportpolitik. Det är givetvis angeläget att undvika, att det internationella marknadsläget får sådana återverkningar på det svenska näringslivet, att en senare anpassning efter ändrade förhållanden försvåras eller förhindras.»

Detta uttalande är utan tvivel fullt riktigt. Det föreligger en uppenbar fara

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

för import av inflation. Man måste också i detta sammanhang göra det konstaterandet, att det med tanke på utformningen av exporten och handelspolitiken säkerligen bör övervägas om man från svensk sida bör intaga en annan ställning än hittills till frågan om den svenska kronans värde. Det är ej min avsikt att på denna punkt söka riva upp någon diskussion; icke heller tänker jag till finansministern framställa några frågor. Jag är väl medveten om, att skäl kunna åberopas både för och emot en ändring av den svenska kronans internationella värde. Jag har endast velat understryka, att det här föreligger ett problem, som man får hoppas, att regeringen och de valutavärdande myndigheterna ägna den allra största uppmärksamhet; jag är också övertygad att de komma att göra det.

Beträffande de olika avtalen med skilda stater skall jag tillåta mig att göra några kanske i vissa avseenden periferiska erinringar. Vad handelsavtalet med England angår torde man väl i första hand kunna konstatera, att utvecklingen icke varit ur svensk synpunkt tillfredsställande. Man hade för ett år sedan icke tänkt sig att vi nu skulle behöva gå in för ytterligare en synnerligen betydande kreditgivning.

När handelsministern nämner, att orsaken till den ojämna handelsbalansen icke är att söka i politiska förhållanden utan hänför sig till den söndrade värld, vari vi leva, och den förstörelse, som övergått många länder, undrar jag om vi icke måste i viss mån sätta ett frågetecken för Englands vidkommande. Man har på skilda områden tyckt sig märka en tendens från engelsk sida att tillvarata sina egna intressen så att säga på lång sikt. Man tycker sig finna en strävan från engelsmännen att vilja exportera färdiga varor i stället för de råvaror eller halvfabrikat, vilka i ökad utsträckning önskas av den svenska industrien. En sådan tendens ha statsmakterna säkerligen all anledning att observera för att vid fortsatta förhandlingar kunna vidtaga de åtgärder, som lämpligen böra ifrågakomma.

Vad kreditgivningen angår förstår jag fullständigt, att det finnes skäl både för och emot och att det i detta fall förelegat skäl, vilka man från regeringens sida ansett vara så tvingande, att man velat gå med på denna stora utökning av krediten. Men det kommer den dag då krediten skall återbetalas. Det kanske icke får anses vara så uteslutet, att man från låntagarens sida den gången kommer att vilja betala med sådana exportvaror, som man i vederbörande land helst vill vara av med men som ur svensk synpunkt kanske icke kunna anses vara så begärliga. Den stora kreditgivningen till England har särskilt inom textilindustrien väckt åtskilliga betänkligheter.

Vad avtalsförhandlingarna med Ryssland beträffar kan man nog i första hand fastslå, att näringslivet med tillfredsställelse ser, att såsom följd av ett handelsavtal med Ryssland en ny marknad uppkommer, vilken kan bli av för framtiden bestående värde. Emellertid får man icke förbise, att vårt näringsliv för närvarande arbetar med brist på arbetare och under vissa andra svårigheter. Det är icke möjligt att tillfredsställa hela den efterfrågan, som från skilda håll föreligger. Ett handelsavtal med Ryssland kommer naturligtvis att ytterligare belasta vår exportförmåga. Man får därför icke förbise, att ett avtal om ökat handelsutbyte icke bör erhålla sådan form eller sådant innehåll, att därigenom vår export på våra andra och lika naturliga marknader blir förhindrad eller försvårad.

I fråga om en eventuell kreditgivning är det naturligtvis icke min avsikt att försöka få något svar från handelsministern, om han avsett att lämna kredit. Jag vill endast påpeka, att frågan om kreditgivning bör mycket noga övervägas med tanke icke endast på de hittills anförda skälen utan också och icke minst med hänsyn till penningpolitiska konsekvenser.

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

Vad Schweiz beträffar nämnde handelsministern, att en viss eftersläpning av leveransen av konstsilkegarn förekommit men att utbytet i övrigt utvecklats tillfredsställande. Det beklagliga i fråga om denna eftersläpning är att man vid de sista förhandlingarna från svensk sida strök de icke levererade kvantiteterna, något som säkerligen kommer att vålla åtskilliga svårigheter för svensk industri.

Överhuvud taget får man givetvis vid de handelspolitiska övervägandena väga vår moraliska skyldighet att delta i återuppbyggnadsarbetet i Europa mot vårt lands egna intressen både på kort och på längre sikt.

Vad Sydamerika angår nämnde handelsministern, att handelsutbytet hade utvecklats normalt »i betraktande av givna förutsättningar» men att en avsevärt större export skulle kunna vara möjlig. När handelsministern tillade, att man inom näringslivet synbarligen hade ett allt större intresse av ett utökande av förbindelserna med Latinamerika, så gjorde handelsministern ett fullständigt riktigt konstaterande. Det vore överhuvud taget mycket beklagligt, om vi här i vårt land förde en sådan handelspolitik, att vi icke kunde tillräckligt hålla eller upparbeta sådana marknader, som för oss måste framstå såsom, räknat på lång sikt, utomordentligt viktiga och betydelsefulla. En sådan marknad är icke minst Latinamerika, som har möjlighet att taga emot stora kvantiteter av färdiga svenska industrivaror, under det vederbörande i sin tur ha intresse av att leverera sådana råvaror och i vissa fall halvfabrikat, som svenskt näringsliv för sin del behöver. Latinamerika är en marknad, där Sverige har och i än högre grad kan få stora intressen att bevaka och som vårt land bör ägna en mycket stor uppmärksamhet.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över att handelsministern fortsätter traditionen att då och då giva en ganska fyllig redogörelse för det handelspolitiska läget. Han har ju visat sig vara på olika sätt intresserad av att hålla kontakt med riksdagen genom en fyllig information på detta område.

Mot denna bakgrund måste jag erkänna, att hos mig framkallade det någon överraskning, när för kort tid sedan ett meddelande framkom i pressen, att handelsministern tillsatt en beredning, som skulle utreda handelspolitiken på längre sikt. I denna beredning hade han tillkallat ett antal väl valda representanter för näringslivet. Han förklarade, att han skulle senare dessutom adjungera vissa tjänstemän. Däremot tycktes det icke ha fallit handelsministern in att det kunde vara lämpligt att tillkalla representanter för riksdagen — som dock i sinom tid skall godkänna de eventuella förslag, som detta utredningsarbete kan leda till, sedan regeringen handlagt det. Representanter för riksdagen, ledamöter av utrikesutskottet eller bevillningsutskottet eller andra riksdagsmän, skulle väl med fördel kunna delta i dessa förberedande diskussioner. Det förhåller sig nämligen icke så, att en sådan upplysande redogörelse som här i dag lämnats möjliggör för riksdagens ledamöter att bli experter i handelspolitiska spørsmål. Det är av rätt stor betydelse, att åtminstone några av dem, som skola komma att inom riksdagen arbeta med dessa problem, få sysselsätta sig med dem redan på ett förberedande stadium. Jag tror att det är mycket lämpligt, att riksdagsmän få tillfälle att diskutera frågorna med representanter för näringsliv och administration.

Jag tillåter mig därför uttala det önskemålet, att handelsministern icke måtte dröja med att vidtaga sådana anordningar att icke endast affärsvärlden och administrationen utan även riksdagen får en så intim kontakt som möjligt med detta förberedande arbete. Det torde kunna sägas, att dagens läge måhända innebär, att en del kretsar utanför riksdagen erhålla en oftare förekommande

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
och fylligare information om dessa spörsmål än den som kommer riksdagen till del, trots handelsministrernas uppenbara intresse att hålla kontakt med riksdagen.

Jag tillåter mig att uttala mitt instämmande i ett par saker som handelsministern framhöll, nämligen att vi i Sverige, när den nordiska handelspolitiken planeras och när vi förhandla med våra grannländer, ha ett uppenbart intresse icke bara av att få exportera till Danmark och Norge samt också Finland utan även därav att det öppnas marknader i Sverige icke minst för industrivaror från dessa grannländer. Jag tror att det är av vikt att detta understrykes så som handelsministern gjorde det. Ty endast på den vägen kan man skapa förutsättning för ett tilltagande nordiskt varuutbyte.

På tal om relationerna med våra nordiska grannländer vill jag emellertid ännu en gång understryka vad jag troligen vid något tidigare tillfälle påpekade, nämligen att vår uppgift i dag till mycket stor del utgör att förhindra bakslag och förekomma tillbakasteg genom att man i våra grannländer uppammar ny produktion, som direkt överflödiggör import från Sverige. Särskilt när det gäller ny produktion av den art, att framställning i stora serier är nödvändig för att den skall bli ekonomisk och effektiv, måste detta uppmärksammas. Det vore i och för sig ej onaturligt, att dessa grannländer av hänsyn till bristen på valuta skulle känna sig böjda att tillgripa sådana åtgärder. Men det vore utomordentligt olyckligt, på längre sikt sett, för såväl dem som oss. Jag anser det därför betydelsefullt att vi hålla en intim kontakt med dem i dessa hänseenden.

Nu har föreningen Norden såväl här i Sverige som i dessa länder tillskrivit regeringarna och föreslagit, att regeringarna åter skulle utse grannlandsdelegationer av samma slag som funnos före kriget. Detta har emellertid icke lett till någon åtgärd, vilket jag för min del måste beklaga. Jag inser fuller väl, att både regeringen själv och de tjänstemän, som närmast syssla med dessa angelägenheter, äro synnerligen intresserade av att uppnå bästa möjliga resultat och bevaka att icke onödiga olyckor inträffa. Å andra sidan kan det ej bestridas, att dessa tjänstemän, även om regelbundna sammanträffanden ordnas, äro utomordentligt upptagna personer. Det gäller även handelsministern, att han har annat att syssla med. Det kanske icke vore så olämpligt, om det funnes en delegation av något slag, som hade till särskild uppgift att bevaka, att förutsättningarna för det nordiska varuutbytet och den ekonomiska kontakten länderna emellan bibehållas och utvecklas så gynnsamt som möjligt. Då vore det naturligt, att i en sådan delegation finge ingå någon representant från utrikesdepartementets tjänstemän. Jag hoppas emellertid att regeringen skall ägna denna fråga uppmärksamhet och vidtaga i varje fall några åtgärder som trygga, att man här uppnår bästa möjliga resultat.

Vad ett annat nordiskt grannland, Island, beträffar är det med stor tillfredsställelse man konstaterar, att det tycks finnas förutsättningar för ett fortsatt varuutbyte av icke ringa omfattning. Jag skulle i detta sammanhang vilja rikta en fråga till handelsministern: Har man under de förberedande förhandlingarna med den isländska regeringen uppnått några framsteg i fråga om svenska fiskares rättigheter att på isländskt territorium utföra visst arbete, som är av väsentlig betydelse för deras fångst? Under förhandlingarna i fjol var denna sak uppe. Den diskuterades även här i riksdagen. Man hade under dessa förhandlingar icke kommit mera än ett litet steg framåt ur svensk synpunkt. Det brukar vara så, att mot ett hårt motstånd når man icke mycket i första taget. Men det underströks här i riksdagen från flera håll vilken betydelse man från svensk sida fäste vid detta spörsmål.

Jag undrar därför, huruvida man vid de förhandlingar, som sedan dess ägt

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

rum, kunnat uppnå ytterligare åtminstone något litet framsteg. De upplysningar, som i pressen framkommit rörande de isländska delegaternas instruktion, göra icke något särskilt gynnsamt intryck ur svensk synpunkt.

I likhet med herr Pehrsson-Bramstorp gläder jag mig åt att förhandlingar nu komma att upptagas med Sovjet-Ryssland om ett varuutbyte, som jag hoppas skall bli av betydande storleksordning och stor vikt för det svenska näringslivet på längre sikt.

Jag instämmer också med herr Wiberg i hans betonande av den sydamerikanska marknadens betydelse. Jag är säker att handelsministern delar denna uppfattning med oss. Detta har han ju för övrigt intygat i sin deklaration.

Vidare vill jag helt allmänt uttala, att jag naturligtvis instämmer i handelsministerns deklaration, att vi äro av omständigheterna föranledda att exportera svenska varor till vissa länder även på kredit. Men å andra sidan äro, såsom redan herr Skoglund och andra framhållit, våra möjligheter till en sådan kreditgivning begränsade. Det förefaller som om vid den engelsk-svenska uppgörelsen enligt föreliggande uppgifter regeringen gått mycket långt i fråga om sådan kredit. Jag riktar icke någon kritik mot detta men vill endast framhålla, att jag hoppas, att regeringen för Storbritanniens förhandlare klargjort, att förutsättningarna för en brittisk-svensk uppgörelse ett kommande år bli helt andra än de varit i år, såvitt avser krediternas omfattning.

Sedan vill jag till sist förklara, att den svenska handelspolitikens inriktning, sådan den här beskrivits av handelsministern, är, såvitt jag förstår, i stort sett bestämd av föreliggande förutsättningar, svenska och internationella. Såvitt jag kan finna har icke heller regeringen gjort något försök att bedriva denna handelspolitik på något sätt, som kan anses vara väsentligen influerat av dess — hur skall jag säga — socialistiska tankegångar, utan det är de rådande omständigheterna, som ha betingat karaktären av de uppgörelser som träffats och de reglerande åtgärder som man använt.

Så länge regeringen avstår från att gå utöver detta och avstår från att låta en principiell socialistisk inställning påverka handelspolitiken, så länge tror jag, att handelsministern kan liksom i dag glädja sig åt att det finnes enighet i stort sett om denna politiks riktlinjer, även om det förekommer kritik på enstaka punkter. Det förefaller som om det ej skulle finnas något behov att gå utöver nuvarande handelspolitiska metoder, när det gäller att trygga de intressen som böra bevakas.

På det håll jag representerar kommer man emellertid att i framtiden liksom hittills med stor uppmärksamhet följa regeringens handlingsätt i detta avseende.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag tager till orda för att kort svara på vissa direkta frågor som ställts i anledning av min redogörelse för vårt handelspolitiska läge eller synpunkter som i anslutning därtill gjort sig gällande.

Herr Skoglund i Doverstorp tog upp ett yttrande i en tidigare proposition, som närmast gällde penningpolitiken och där det skulle ha sagts, att omständigheterna och närmast det inflationstryck, varunder vi befinna oss, kunna göra det nödvändigt att iakttaga viss återhållsamhet och kanske större återhållsamhet vid exporten. Hans fråga gällde närmast, huruvida vi hade att se fram mot nya inskränkningar i exportens frihet.

Jag skulle därvid bara helt kort vilja peka på, att såvitt jag vet praktiskt taget hela vår export är bunden av exportlicensiering. En kontroll över exportens omfattning sker alltså för nästan alla varor. Nu är det givet, att en återhållande inställning beträffande licensieringen gör sig bara gällande beträff-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

fande sådana varor, varpå det är stor knapphet; jag kan som exempel taga större delen av järnprodukterna eller tidningspapper, för att taga ett mera extremt fall. Eller jag kan taga trävarorna, i fråga om vilka vi ju ha förhandlat och vid förhandlingarna drivits att lova så mycket som 400 000 standards trävaror, vilket vi ansett vara det maximala. Den återhållsamhet som här gör sig gällande tar sig alltså det uttrycket, att vi i fråga om knappa varor måste vid licensieringen i första hand se till att vi tillgodose vårt eget försörjningsbehov. Jag fattade icke om herr Skoglund i Doverstorp hade en annan inställning därvidlag; jag tror det icke, utan vi äro nog ense på den punkten.

Herr Skoglund i Doverstorp frågade också, om den svenska regeringen i sitt intresse att tillvarata svenska företags intressen i Tyskland begränsade sig till de zoner som kontrolleras av västmakterna eller om detta intresse gällde även den av Ryssland kontrollerade zonen. Jag vill framhålla, att regeringens intresse i det avseendet gäller förhållandena inom samtliga zoner i Tyskland. Om jag därvidlag gav anledning till en oriktig slutsats, berodde det kanske på det förhållandet, att när vi nu i Washington skola förhandla om tysk egendom i Sverige, vi enligt uppgörelsen i Potsdam ha att förhandla med västmakterna. Men som sagt äro vi naturligtvis lika intresserade av att göra våra synpunkter gällande i den ryskockuperade zonen som i de andra; därvidlag finns det således ingen skillnad i den svenska regeringens inställning till dessa frågor.

Herr Wiberg berörde i sitt anförande något vårt lands nya handelsöverenskommelse med England. Låt mig då i det avseendet redan från början säga, att det härvidlag icke är fråga om ett avtal i egentlig mening. Ett betalningsavtal finns nämligen sedan i fjol, och vad som skett är ingenting annat än att man företagit en sådan omprövning av förhållandena, som detta avtal förutsätter att man skall göra från tid till annan. Regeringen har emellertid ansett, att saken i och för sig var av stor betydelse — det gäller ju dock Sveriges handel med en mycket stor del av världen — och därför försökte den finna en form att lägga frågan under riksdagens prövning, och det har skett i denna proposition, som närmast tar sikte på de finansiella problemen. För ögonblicket är det naturligtvis för mig bara att hänvisa till den framtida behandlingen i utskottet av den ifrågavarande propositionen. Jag vill emellertid i detta sammanhang med anledning av herr Wibergs inlägg, som jag för min del icke fattade såsom innebärande en kritik mot regeringen, göra ett påpekande. Herr Wiberg ville för sin del konstatera, att handels- och betalningsutvecklingen i vad gäller förhållandet Sverige och det brittiska imperiet icke varit tillfredsställande, och framför allt påtalade han handelsutbytet och menade, att man hade anledning att fråga sig varför varuutbytet med England blivit sådant det nu är. Jag skall därvidlag göra det allmänna påpekandet — riksdagen kommer att få anledning att ta närmare kännedom om detta vid behandlingen av ifrågavarande proposition — att det är icke bara fråga om handelsutbyte och varuutbyte mellan England och Sverige. I vår finansiella uppgörelse med sterlingblocket ingår såsom det första ledet en mycket stor post, som utgör betalning för den svenska handelsflottans tjänster i fart icke bara mellan Sverige och England utan inom hela imperiet. Det rör sig om rätt stora belopp. Däri ingår även vår handel med alla delar av sterlingområdet, som ligga utanför moderlandet och där vi ha ett normalt och naturligt exportöverskott. Man måste hålla dessa ting i minnet, när man söker bilda sig ett omdöme om den stora kreditsumma, som det här är fråga om. Det ligger en mycket viktig sanning i det påpekandet, som finns i den proposition som jag nu hänvisar

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

till, där det sägs, att ifrågavarande summa bestämts med hänsyn till våra betalnings- och handelsförhållanden med hela det brittiska imperiet.

Herr Ohlin frågade, om regeringen hade gjort några framsteg i sina förhandlingar med Island i fråga om skyddet av våra svenska fiskares rätt att fiska vid Island, en rätt, som enligt hans mening om möjligt borde ökas. Som jag nämnde är denna fråga en av dem, som det ännu återstår att lösa, ty den regleras icke genom det avtal, som herr Ohlin bar det konstitutionella ansvaret för. Det har visat sig att den förhoppning, som han därvidlag hyste och ansåg sig ha grundad anledning att hysa, har slagit fel; frågan har alltid varit och är alltfjämt utestående. Regeringen gör emellertid sitt allra yttersta för att i det avseendet få ett rimligt tillmötesgående från Islands sida och vill också göra vissa av sina prestanda i handelsutbytet villkorade av att vi få en rimlig uppgörelse till stånd på denna punkt. Det förhåller sig emellertid så att islänningarna i denna fråga äro mycket negativa. Måhända kan man — utan att dock på något vis sätta ned våra krav på att här få en överenskommelse till stånd, som åtminstone bevarar de gamla förhållandena — säga, att detta är naturligt från islänningarnas sida, när man nämligen betänker vilken betydelsefull del av hela deras näringsliv som detta fiske utgör. Regeringen har som sagt inga framsteg att notera, men jag kan försäkra att den gör sitt allra bästa för att komma till en lösning av frågan.

Herr Ohlin riktade vidare en direkt fråga till mig om sammansättningen av den beredning jag tillkallat för en förberedande undersökning angående handelspolitikens omläggning på något längre sikt. Jag vill i det avseendet säga, att det icke tett sig naturligt att för denna beredning söka sakkunskap från annat håll än näringslivet. Det är emellertid klart utsagt, att vad det här gäller är att förbereda ett ståndpunktstagande i denna sak från statsmakternas sida. Det heter att hithörande problem böra till att börja med göras till föremål för överläggningar mellan företrädare för olika intressen inom näringslivet. Bakgrunden till det hela är att den amerikanska regeringens förslag till en ny internationell handelsorganisation sänts ut på remiss till olika näringsorganisationer. Vi vilja klargöra för oss, så långt det är möjligt, skilda intressens inom näringslivet ställning till en handelspolitik på längre sikt. Det är givet att en sådan beredning icke skall formulera de svenska statsmakternas inställning till denna sak. Det blir en senare fråga. När den blir aktuell, skall — det förutsätter jag såsom självklart — det bli mycket angeläget för regeringen att försöka förvärva också hjälp från riksdagens sida.

Herr Skoglund i Doverstorp erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag tror att handelsministern i någon mån missuppfattat mig. Jag har icke på något sätt ifrågasatt, att den svenska regeringen skulle sakna intresse för att vilja skaffa sig kunskap om svenska företag i den ryska zonen. Om jag yttrat något ditåt, var det en felaktighet från min sida. Min avsikt var närmast att få veta av handelsministern, om den svenska regeringen lyckats uppnå någon kontakt och nå något resultat beträffande vad som i ifrågavarande avseende finns inom det ryskockuperade området. Jag för min del uppfattade nog handelsministerns tal så, att regeringen ännu icke lyckats uppnå något resultat.

Vad beträffar handelsministerns svar i övrigt, där han framhåller, att vad som sägs i propositionen nr 218 om större återhållsamhet, avser licenseringen av produkter, som det råder knapphet på här i Sverige, måste jag noga säga att svaret i denna del något förvånade mig därför att handelsministerns uttalande tar sikte på åtgärder icke föranledda därav att vi ha en viss varu-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
knapphet här hemma, utan av utvecklingen i länder, som vi köpa varor från. Jag tror sålunda icke, att dessa båda uttalanden stå i överensstämmelse med varandra.

Herr Ohlin erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Handelsministern gjorde i sitt anförande ett uttalande, vars formulering jag förmodar att han icke håller så styvt på. Han sade, att mina förhoppningar på ett framsteg i fråga om möjligheterna att tillvarata de svenska fiskarnas intressen med avseende å fisket vid Island visat sig ha slagit fel. Låt mig som bevis för det befogade i mina förhoppningar anføra, att vid de förhandlingar, som i detta avseende fördes under fjolåret, uppnåddes det resultatet, att de isländska förhandlarna utlovade en rätt bestämd rekommendation hos sin regering att ägna problemet allvarlig uppmärksamhet, vilket väl får anses innebära icke att man bara skulle säga detta för att sedan säga nej, utan att man verkligen menade något med vad man sade. Detta är ett framsteg ur svensk synpunkt; det torde sedan ankomma på den svenska regeringen och på den, som i densamma förestår handelsdepartementet, att fullfölja det hela så, att ännu ett litet steg framåt kan tagas. Det är nämligen här fråga om ett synnerligen betydande svenskt önskemål.

Till handelsministerns uttalande om förberedelserna för vår handelspolitik där han säger, att den ifrågavarande beredningen endast är en preliminär åtgärd med uppgift att olika näringsgrupper skola få uttala sig i dylika frågor, vill jag foga den reflexionen, att jag faktiskt tror att det skulle vara ganska nyttigt om i denna beredning bereddcs plats även för riksdagsmän, exempelvis ledamöter av utrikesutskottet eller bevillningsutskottet, så att de på ett tidigt stadium kunde sätta sig in i dessa problem.

När handelsministern som särskilt skäl för sin åtgärd att tillsätta denna beredning hänvisar till att den amerikanska rapporten om handelspolitiken — ett enligt min mening mycket viktigt dokument — skickas ut på remiss till de olika näringsorganisationerna, måste jag nog för min del konstatera, att — såvitt jag har mig bekant — den svenska riksdagen icke genom handelsministerns åtgörande fått någon kunskap om detta dokument.

Härefter yttrade:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Herr Ohlin berörde i senare delen av sitt anförande ett större problem. Eftersom vi två gånger kommit tillbaka till den saken skall jag gärna vilja säga även några ord mer allmänt om kontakten med riksdagen i handelspolitiska spörsmål. Men kanske jag dessförinnan får påpeka en sak, nämligen att denna handelspolitiska beredning, som jag tillsatt och som i själva verket bara är ett utskott, om man så vill, en mindre grupp i det handelspolitiska rådet, i och för sig innebär allenast ett fullföljande av de rekommendationer, som på sin tid lämnades av planeringskommissionen, där ju samtliga partier voro representerade. Man skisserade där ett organ, som skulle tjäna syftet att hålla näringslivet informerat och göra det möjligt för olika intressen inom näringslivet att på ett tidigt stadium göra sina synpunkter gällande vid en planering av handelspolitiken. I det förslag till organisation som lades fram av kommissionen rådde skilda meningar om hur stort organet skulle vara och hur många representanter för näringslivet som skulle vara med, ävensom hur förbindelsen skulle ordnas mellan organet och ett större råd. Däremot fanns det inom kommissionen, vilken som jag redan sagt inneslöt representanter för de olika partierna, icke något krav på, såvitt jag nu kommer ihåg, att man skulle ha en blandad kommission med representanter för både näringsliv och riksdag.

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

Jag tror att det är riktigt med denna särskillnad. Det är ett viktigt allmänt intresse att näringslivet på ett tidigt stadium blir informerat och kan göra sina synpunkter gällande. Men näringslivet får icke bestämma handelspolitiken, vilken i stället skall bestämmas av regeringen under parlamentariskt ansvar inför riksdagen. Jag tror därför att det är riktigt att hålla denna gränslinje klar.

Medan jag är inne på denna fråga kanske jag som allra hastigast kan få peka på vad som från den sittande regeringens sida gjorts för att få ökad kontakt med näringsliv och riksdag. I vad gäller näringslivet ha vi skapat det redan omnämnda handelspolitiska rådet med, som jag vill minnas, 25 ledamöter. Rådet måste bli så stort, eftersom näringslivet är så rikt nyanserat att man helt enkelt icke kan få det representerat genom en mindre församling. Det handelspolitiska rådet får löpande informationer om pågående förhandlingar och om planerade förhandlingar, och det får naturligtvis på ett tidigt stadium informationer om de överenskommelser som träffas. Bakom denna regeringens inställning ligger en känsla av att den svenska handelspolitiken icke innesluter några sådana sinistra hemligheter som man skall hålla fjärran från näringslivet. Bakom den ligger också en övertygelse om att det är till gagn för regeringen och regeringsorganen om de olika delarna av näringslivet bli på ett tidigt stadium informerade och få göra sina synpunkter gällande. Som ett ytterligare steg i denna riktning hade jag tänkt mig denna mindre beredning, där man skulle syssla med de problem, som gälla handelspolitikens inriktning på längre sikt.

Om vi så vända oss till det andra problemet eller frågan om kontakt med riksdagen, så hade ju planeringskommissionen på sin tid föreslagit en utredning därom. Vi gjorde inom handelsdepartementet, så fort jag där efterträtt herr Ohlin, en förberedande utredning och kommo därvid till det resultat, som jag fortfarande tror är riktigt och som jag hade tillfälle att redovisa i direktiven för det handelspolitiska rådet, nämligen att några särskilda lagstiftningsåtgärder icke behövas för att öka denna kontakt. Däremot är det en hel del praktiska ting som kunna göras och som också gjorts i detta avseende. Från och med ingången av detta år läggas alla handelsavtal fram för riksdagen, stora som små. De turkiska och isländska handelsavtalen komma sålunda att läggas fram för riksdagen, och vad angår resultaten av de överläggningar, som förts med Storbritannien, ha de lagts fram genom proposition, trots att det formellt skulle varit möjligt att icke göra det, därför att det därvidlag icke varit fråga om något nytt avtal. Vidare ha vi anknutit till den praxis, som fanns före kriget men som försumrats under detta, nämligen att med jämna mellanrum så där en gång varannan månad till utrikesnämndens ledamöter och suppleanter ävensom de partiledare, som icke sitta i utrikesnämnden, skicka mycket detaljerade redogörelser för vår handelspolitik.

Slutligen har jag tänkt mig att vi skola fortsätta en tradition, som grundlagts under kriget, och lämna riksdagen utförliga redogörelser för handelspolitiken. Under fredstid måste de bli utförliga nog, eftersom länderna äro så många och våra förbindelser äro så komplicerade. Nu under fredstid kunna vi även giva offentlighet åt dessa redogörelser och behöva icke lämna dem vid hemliga sammanträden. En annan praxis, som också införts, är den att utrikesnämnden, som är riksdagens speciella organ då det gäller att följa utrikespolitiken, alltså även handelspolitiken, på förhand blir ingående informerad och hörd om de åtgärder regeringen ämnar vidtaga och icke skall, som herr Ohlin torde erinra sig från en tidigare tid, behöva komma mera i efterhand.

Allt det anförda är saker och ting som regeringen kan göra. Mycket mer kan naturligtvis göras, men jag vill därvidlag säga att initiativet ligger —

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

åtminstone till en del — även på riksdagens sida. Riksdagens utrikesutskott har ju särskilda möjligheter att träda i direkt kontakt icke bara med utrikesministern utan även med de statsråd, som ha ett konstitutionellt ansvar för vissa grupper av de frågor, som ligga under utrikesutskottets domvärjo, och kan alltså begära redogörelse och diskussion. Men det hela får ju bero på om och i vad mån man inom riksdagen verkligen känner sig ha någon tid att avstå för dessa frågor. Ingenting skulle glädja mig personligen mera än om utrikesutskottet i ökad utsträckning begagnade sig av möjligheten att diskutera de handelspolitiska frågorna. Det är självklart, att utskottet tämligen suveränt bestämmer vilka frågor utskottet vill taga upp till diskussion med den som är ansvarig för handelspolitiken.

Som herr Ohlin sade — jag vet, att han talade ur hjärtat, och jag kan försäkra att han har rätt — kan ingen ha ett varmare, rent principiellt demokratiskt intresse än jag av att främja en ökad parlamentarisk kontroll av handelspolitiken, ett ökat deltagande från folkrepresentationens sida i handelspolitiken. Jag måste, om jag är ärlig, bekänna, att jag ibland blir litet rädd när jag tänker på att denna förnämliga folkrepresentation, som tager så allvarligt på många små ting, låter de väldiga affärer, som det här är fråga om och som ha avgörande betydelse för hela den ekonomiska utvecklingen, passera över sitt huvud, utan att det alltid blir fråga om en verklig prövning och kontroll. Jag har hittills sökt göra allt vad jag kunnat för att förverkliga önskemålet om en intensifierad parlamentarisk kontroll, och jag är beredd att i fortsättningen göra det. I det speciella fall det här gäller vill jag försäkra, att det icke skulle falla mig — eller överhuvud taget någon i den sittande regeringen — in att fastslå definitiva principer för vår framtida handelspolitik utan att söka engagera sakkunskapen inom riksdagen på olika vägar, förberedelsevis på kommittéstadiet och sedan hela vägen upp.

Herr **Wiberg**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! När handelsministern i sitt föregående anförande betonade, att resultatet av de överläggningar med England, som föreligger i den proposition, vilken under gårdagen framlades för riksdagen, icke har karaktären av ett handelsavtal, så vill jag försäkra honom om att jag på den punkten icke söker någon tvist. Jag har nämligen en känsla av att det i så fall skulle bli en lek med ord. Det avtal, som träffades med England i mars 1945, hade, som vi alla veta, icke karaktären av ett handelsavtal i vanlig mening utan ett betalningsavtal. Men i sak kan man icke komma ifrån, att det var detta avtal som i sin tur reglerade omfattningen av vår export och de facto också omfattningen av Englands export på Sverige. De överläggningar, som beröras i den föreliggande propositionen, komma naturligtvis i verkligheten också att bli normgivande för exporten och importen, om också icke på vanligt sätt. Icke minst komma de att bestämma sammansättningen av både exporten från Sverige och exporten från England, och det är i fråga om innehållet i dessa överläggningar eller, vad man nu må kalla dem, i vad de röra Englands export på Sverige, som jag menar att vi icke uppnått ett resultat som är ur svensk synpunkt önskvärt. Därmed har jag icke sagt, att vi kunde ha uppnått något bättre. Men jag vill uttala den förhoppningen, att handelsministern i vart fall skall ha sin uppmärksamhet inriktad på förevarande faktum.

Vad slutligen handelsministerns sista anförande beträffar, vill jag för min del endast understryka, att jag är övertygad om att varje åtgärd handelsministern vidtager i syfte att få till stånd ökad kontakt mellan riksdag och regering eller bättre insyn från näringslivets respektive riksdagens sida i

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

handelspolitiska frågor överallt kommer att mottagas med den största tillfredsställelse.

Herr **Ohlin**, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Handelsministern uttalade, att det tillkommer även riksdagen och utrikesutskottet att taga initiativ för att uppnå en intimare kontakt mellan regering och riksdag i handelspolitiska spörsmål. Jag kanske får hänvisa till mitt yttrande i dag. Jag hoppas, att jag kanske i ringa mån tagit ett sådant litet initiativ och pekat på möjligheten att få representanter för riksdagen att medverka på ett relativt tidigt stadium i förberedelsarbetet. Får icke riksdagen tillfälle därtill, blir det trots allt mindre möjligheter för riksdagen att utöva vare sig kontrollverksamhet eller den medverkan som jag tror är naturlig. Det har förekommit förut, att vi haft tull- och traktatkommittéer och tull- och traktatberedningar med parlamentarisk sammansättning. Jag har svårt att se, varför det icke är lämpligt att även nu ha en organisation av den typen. Om jag får lov att tolka handelsministerns avslutningsyttrande på det sättet, att han delar denna uppfattning, trots inledningens »å ena sidan — å andra sidan», skulle det vara mig en glädje.

Härpå anförde:

Herr **Fast**: Herr talman! Efter det rika replikskiftet skall jag bara ge uttryck åt ett par enkla reflexioner över vad som här förekommit.

Den långa redogörelse vi fått av handelsministern har säkerligen glatt kamraren. Den var fyllig, men naturligtvis var den kanske också litet för omfattande för att den som icke förut är initierad skulle kunna genast smälta den eller få en överblick av läget. Den utgör emellertid en utmärkt grund för det fortsatta samarbetet mellan regeringen och riksdagen i dessa ting. Jag har i flera sammanhang här gjort mig till tolk för önskemålet om ett intimare samarbete och ett normaliserande av samarbetet, både när det gäller utrikespolitiken och när det gäller handelspolitiken, och det är för mig mycket kärt att konstatera, att man nu börjat nå ett gott resultat. Jag ser nämligen i den framlagda propositionen angående det engelska betalningsavtalet en mycket bestämd vilja från regeringens sida att upprätthålla en god kontakt med riksdagen. Detta avtal är ju eljest till sitt innehåll formellt sett sådant, att någon anmärkning icke kunde ha riktats mot regeringen, om det icke framlagts för riksdagen. Men samarbete innebär ju icke bara, att man gör vad man är skyldig till, utan också att det blir ömsesidighet i fråga om förtroende och utbytande av tankar även på de områden, där man icke är tvungen till samarbete. Det är detta glädjande faktum jag här nu inledningsvis velat konstatera.

Handelsministern sade, att för detta samarbete behöva vi säkerligen icke någon ytterligare lagstiftning. Jag delar denna uppfattning i stort sett. Men på ett område får man kanske göra vissa överväganden, om icke en ändring av våra grundlagar är nödvändig. Det gäller förhållandet mellan utrikesnämnden och utrikesutskottet. Å ena sidan kan ju den intimaste kontakt upprätthållas mellan regering och riksdag via utrikesutskottet, å andra sidan måste man därvidlag rent formellt anlita utrikesnämnden. Det kan ifrågasättas, huruvida icke vissa jämkningar och justeringar skulle vara erforderliga för att ytterligare främja det syfte, som alla äro ense om att man vill nå.

Den redogörelse vi fingo vittnar om både omfattningen och intensiteten i det arbete, som måste bedrivas för att man skall kunna återknyta förbindelserna med andra länder. Handelsministerns deklaration om att man önskar åstadkom-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

ma en fri handel med alla länder har ju icke mött någon motsägelse, och jag tror att detta är det motto man både kan och bör uppställa för den svenska handelspolitiken. Men det är självklart, att man måste, när man skall bedöma de uppnådda resultaten och taga i betraktande det arbete som bör bedrivas i fortsättningen, göra klart för sig själva utgångsläget, vilket icke är så värst lysande. Vi ha att göra med en sönderlagen värld, där återuppbyggnadsarbetet knappt kommit i gång, där bristen på varor är oerhörd, där betalningsmedlen äro fåtaliga, där arbetslivet har svårt att komma i gång och där kommunikationsmedlen äro söndertrasade. Det är mot denna bakgrund man får se en rad överenskommelser, och det är mot bakgrunden av dessa omständigheter man har rätt att ställa fordringar. Om man ser på resultaten med hänsyn därtill kan man ändå vara glad, att vi kommit ett steg på vägen. Det är emellertid ett par faktorer, som måhända te sig oroande och som utgöra en utomordentlig belastning för oss när det gäller att skydda den svenska kronans värde. Det är å ena sidan våra exportkrediter, å andra sidan de starkt stigande varupriserna utomlands, som givetvis måste inverka på priset på de varor, som vi skola importera, men också på de varor vi skola exportera, och sålunda åstadkomma den spänning på den inhemska marknaden, som uppstår mellan de varor som säljas på den svenska marknaden och dem som exporteras. Jag tror icke, att man kan uppställa några bestämda riktlinjer och säga, att vi skola till snart sagt varje pris undvika att ge några krediter. Detta får väl i fortsättningen liksom hittills bli beroende av det resultat man vill uppnå och de svårigheter man får räkna med. Men det är givet, att med prisnivån utomlands och den påfrestning dessa förhållanden skapa inom vårt eget land, när det gäller att hålla en stabiliserad valuta och en rimlig prisbildning, man är tvungen att, hur osmakligt det än må vara, vidtaga reglerande åtgärder. För mig framstår det som viktigare, att man skyddar prisbildningen inom landet än att man undviker regleringsåtgärder, när dessa äro ofrånkomliga.

Detta var endast några reflexioner i anledning av vad som förekommit. Jag vill i likhet med andra här deklarerera min glädje över att man nu kommer fram till verkliga handelsförhandlingar med Ryssland. Givetvis kunna vi icke i det nuvarande läget bedöma förutsättningarna för det resultat, som man vill uppnå. Jag vill emellertid uttala förhoppningen, att det skall bli möjligt att knyta förbindelser, som med hänsyn till förhållandena på längre sikt icke bara bli godtagbara för vårt land utan också i någon mån bli en ersättning för den stora marknad, som vi ha gått förlustig och som vi trots alla ansträngningar icke kunna lyckas återvinna i samma utsträckning. Det är klart, att vad som kan göras bör göras för att återknyta handelsförbindelserna med Tyskland och att söka uppnå kontakter med de olika ockupationszonerna. Om det arbete som bedrives i det hänseendet kan ge några resultat är det tillfredsställande, men vi måste också räkna med de svårigheter, som därvidlag äro att övervinna.

Herr Pehrsson-Bramstorp sade angående det ärende, som vi egentligen nu handlägga, d. v. s. överenskommelsen med Danmark, att vi borde iakttaga mycket stor försiktighet i fråga om de varulistor, som ligga vid sidan om avtalet. Jag vill fästa uppmärksamheten vid vad utrikesutskottet anført, nämligen för det första att man betraktar avtalet som ett provisorium och att det sålunda icke kan bli normgivande för framtiden och för det andra att dessa listor icke äro av den beskaffenheten, att vi ovillkorligen behöva taga ut de ifrågavarande kvantiteterna, utan att saken blir beroende på vår egen prövning åtminstone i allra största utsträckning. Herr Pehrsson-Bramstorp talade om den förutsättning, som detta avtal var knutet vid, nämligen upphävande av våra regleringsåtgärder inom livsmedelsområdet. Själva utgångslä-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

get har emellertid icke nämnvärt förändrats. Snarare är det väl så, att genom vad som ägt rum under de senaste månaderna läget blivit i viss mån skärpt och bristen blivit större än man vid en tidigare tidpunkt räknat med. Men med utgångspunkt från att det icke är fråga om annat än ett provisoriskt avtal och att storleken av de kvantiteter, varom man resonerat och vilka man varit färdig att i viss utsträckning lämna licens för, ankommer på vår egen prövning, tror jag icke heller att det på den punkten finns några erinringar att göra.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det finns icke någon anledning för mig att ingå på en detaljerad granskning av den redogörelse handelsministern här lämnade. Helt alltmänt skulle jag vilja uttrycka min tillfredsställelse över det sätt, varpå den nuvarande regeringen, och särskilt handelsministern, försöker hålla riksdagen å jour med de strävanden regeringen utvecklar på handelspolitikens område.

Jag skulle också vilja peka på det ganska glädjande förhållandet, att alla partier i den svenska riksdagen genom sina talesmän i dag uttalat sin tillfredsställelse över regeringens ansträngningar att åstadkomma ett förbättrat handelsutbyte österut. Jag anser denna sak viktig ur flera synpunkter. För det första är den betydelsefull med tanke på vår politik framdeles i det nya Europa, som ändå efter mycken vanda måste uppstå. Det är självklart, att det är både en nödvändighet och ett intresse för vårt land att utveckla så goda förbindelser som möjligt med Sovjetunionen. Men det finns också ett par andra skäl. För närvarande är det inga svårigheter för vårt land att, visserligen i allmänhet mot kredit, bli av med det varuöverskott vi eventuellt kunna ha här i landet. Man måste emellertid räkna med att så kan ske blott under en mycket begränsad tid. Vi veta icke, om en kris kommer nästa år eller när den kommer, men i allmänhet tycks man ha den uppfattningen i ekonomiska kretsar, att en kris kommer att inträda i Förenta staterna eller England, som kommer att påverka världsekonomin. Jag tror, att om regeringen lyckas åstadkomma en god handelsförbindelse österut, detta blir en stabiliserande faktor i vårt ekonomiska liv, och med tanke på den betydelse som utrikeshandeln har för det svenska ekonomiska livet i allmänhet betraktar jag det som en mycket gynnsam förutsättning för ett förverkligande av arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som naturligtvis har samband med den handelspolitik vi föra.

Ännu en synpunkt skulle jag vilja framlägga i detta sammanhang. Under kriget har en oerhörd rationalisering och effektivisering av produktionen ägt rum både i Förenta staterna och i England, framför allt naturligtvis i Förenta staterna. Jag tror att vårt land kommer att få stora svårigheter att hålla jämna steg i den konkurrens, som mycket snart kommer att uppstå, sedan det omedelbara varubehovet har fyllts. Icke minst ur den synpunkten måste man med tillfredsställelse hälsa varje tecken på att man kan öppna ett fönster österut för den svenska handeln.

Jag skulle också vilja peka på att en medlem av den tidigare samlingsregeringen i dag varnar den nuvarande regeringen för att alltför — jag vet icke, om jag skall använda uttrycket — bokstavligt fullfölja intentionerna från samlingsregeringens tid, när det gäller handelspolitiken västerut. Det är ju uppenbart, att vårt land för närvarande är nödsakat att driva handel med hjälp av krediter. Det är en ofrånkomlig sak, och för mitt vidkommande finns det ingen anledning att resa invändningar mot att regeringen åt olika håll och

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
i olika väderstreck ger krediter för att på det sättet befordra de handelspolitiska strävandena. Jag tror emellertid att man ändå skall iakttaga en viss varsamhet, så att man icke ger ensidiga favörer i en utsträckning, som man sedan kan komma att få ångra.

En av anledningarna till att jag begärde ordet var, att jag ville ha närmare besked om innebörden av ett uttalande nyss av herr Ohlin, som han för övrigt även tidigare gjort. Han gav nämligen den rekommendationen åt regeringen, att den icke i sin handelspolitik skulle uppmuntra uppkomsten av sådan ny produktion i våra nordiska grannländer, som skulle kunna bli en konkurrent till det svenska näringslivet. Jag skulle gärna vilja ha reda på vad herr Ohlin menar med denna rekommendation, som han gång på gång kommit med här i riksdagen. Om han exempelvis avser att rekommendera regeringen att sticka pinnar i hjulet för låt mig säga Norges försök att skapa egen järnförädling i Nordnorge, skulle jag för min del vilja råda regeringen att mycket noga akta sig för att följa sådana råd. Jag tror icke, att det finns skäl till större farhågor för att icke Sverige kan utveckla sitt näringsliv, även om man i våra nordiska grannländer råkar bygga upp någon industrigren, som kan bli konkurrent till Sverige på det området.

Vidare vill jag, herr talman, beröra en annan sak. Det har från handelsministerns och från åtskilliga talaresha sida framhållits, att vi skola eftersträva att åstadkomma fri handel med alla länder. Som princip reser jag ingen invändning mot detta. Det är klart. Men det finns ett land, i fråga om vilket jag icke kan förstå att vårt land nu befinner sig i det läget, att det skulle behöva bedriva handel med detsamma. Jag tänker på Franco-Spanien. Man brukar säga, att pengar lukta icke. Men jag tycker mig i alla fall känna, att de miljoner, som Sverige får på handeln med Franco-Spanien, ha en obehaglig lukt, och här kan icke regeringen, såsom i fråga om andra länder, skylla på att vi befinna oss i ett tvångsläge, ty den handel vi i dag bedriva med Franco-Spanien gynnar säkert Spanien i högre grad än den gynnar Sverige. Vi skola icke glömma bort att de maskiner, som Sverige eventuellt levererar till Franco-Spanien, kunna befordra den fascistiska krigsindustrien där eller att det papper, som Sverige, genom att självt ransonera papperstilldelningen till pressen och till bokförlagen, levererar till Franco-Spanien, användes för att förgifta det spanska folket med fascistisk propaganda. Jag skulle verkligen, herr talman, vilja rekommendera regeringen att taga upp frågan om det verkligen finns sakliga skäl för att Sverige i fortsättningen skall skylta såsom leverantör av nödvändighetsvaror till Franco-Spanien. Det är icke nödvändigt, såvitt jag förstår.

Till slut vill jag bara ytterligare säga en sak. Det genomföres ju nu, som jag kan förstå, en nästan oavbruten skärpning av ransoneringen här i landet. Det skulle vara mycket intressant att från regeringens sida erhålla en sakkunnig redogörelse för det allmänna livsmedelsläget ute i Europa. När man sett, att Sverige bland annat har de minsta ransonerna av vissa nödvändighetsvaror, exempelvis bröd, och när man samtidigt i pressen tar del av hur i vissa veteproducerande länder lokomotiv eldas med vete, blir man betänksam. När det icke går en dag utan att man genom pressen får uppgifter som tyda på att det finns mycket stora möjligheter att tillgodose livsmedelsbehovet i de förhärjade länderna i Europa, därest en förnuftig organisation kommer till stånd, tror jag, att regeringen, när den fortsätter att på detta sätt draga åt svängremmen i fråga om svenska folkets livsmedelskonsumtion, bör se efter, om allt, som nu göres på detta område, verkligen kan vara nödvändigt. Med detta vänder jag mig naturligtvis icke mot att Sverige skall understödja svältande folk efter förmåga. Den saken är ju ganska självklar för oss allesammans. Men jag tyc-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

ker, att regeringen på detta område skall iakttaga en viss varsamhet, och framför allt skulle jag vilja uttrycka det önskemålet, att det ges möjlighet för riksdagen att taga del av en redogörelse för hur det ligger till med dessa frågor. Det omdömet kan man nämligen under alla förhållanden avge om det allmänna läget, att det är oklart, att uppgifterna korsa varandra och delvis vederlägga varandra, och ur den synpunkten skulle det vara önskvärt, att vi vid lämpligt tillfälle finge en närmare belysning av dessa spörsmål.

Jag har som sagt i stort sett ingen anledning att ingå på en kritik av regeringens handelspolitik. Jag tror, att man i stort sett kan vara tillfredsställd med regeringens och den nuvarande handelsministerns strävanden på dessa områden.

Herr Staxäng: Herr talman! Sedan såväl herr statsrådet som efterföljande talare i anknytning till statsrådets redogörelse för de handelspolitiska avtal som avslutats berört fiskerinäringens avsättningsproblem om också endast i mera allmänna ordalag, skall jag inskränka mig till att beröra några enskilda detaljer. Det är särskilt frågan om landning av svenska fiskares fångster, som jag till att börja med vill stanna vid. Det är med tillfredsställelse man ser, att utrikesutskottet i anknytning till det svensk-danska varuutbytet i fråga om den svenska fiskerinäringen betonar vikten av en återgång till förkrigspraxis så snart sådan låter sig göra, så att svenska fiskare, då Danmarks fiskexport till andra länder åter kommit i gång, få möjlighet att lossa fisk i danska hamnar. Det är med tillfredsställelse man här tar del av utskottets uttalande, ty just denna export eller landning av svenska fiskares fångster i utländska hamnar är i själva verket en förutsättning för att man skall kunna gå med på vissa åtaganden, när det gäller en import av fisk utifrån. Jag framhöll det i remissdebatten, då vi diskuterade ett avtal mellan Sverige och Norge. Jag vill i samband därmed bara säga, att före kriget ganska stora kvantiteter på det sättet kunde få avsättning. Jag inser dock, att det kan vara mycket svårt att ordna den saken nu. Den export, som på detta sätt kom till stånd före kriget, hade i viss grad form av reexport, och en sådan är kanske icke nu så lätt att åstadkomma.

Då herr statsrådet berörde handeln mellan Belgien och Sverige, sade han mycket riktigt, att man i denna kunde konstatera en av de ljusa punkterna i utrikeshandeln under föregående år och att denna undan för undan utvecklar sig allt mera gynnsamt. Emellertid har det tråkigt nog ifrån fullt tillförlitligt håll talats om att när det gäller svenska fiskares direkta landning i belgiska hamnar det gjorts stora svårigheter och att fiskare rent av hindrats att där föra i land sina fångster. Det skulle vara önskligt, att statsrådet på den punkten kunde ge någon upplysning.

Vidare berörde statsrådet de nu pågående avtalsförhandlingarna mellan Island och Sverige. Jag är fullt medveten om att när förhandlingar pågå, det är en känslig sak att diskutera just ifrågavarande avtal. Jag har väl i allt fall rätt att påpeka vad statsrådet själv framhållit, nämligen att isländarna äro mycket negativa. I anknytning till vad herr Ohlin berörde om den saken, nämligen att man förra året fick vissa utfästelser från de isländska underhandlarna om att de ämnade rekommendera sin regering att ge vissa förmåner till svenska fiskare, tror jag vi ha rätt att säga, att dessa utfästelser i mycket ringa grad blivit infriade.

Vidare är det en annan sak som jag här vill framhålla. Jag hoppas att statsrådet, även om han icke direkt vill svara på min fråga i saken, i alla fall vill ha saken i åtanke. Det är, som jag också framhöll i remissdebatten, så, att vi fått ett nytt sillfiske, som man inom fiskerinäringen hoppas mycket på, näm-

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)
ligen sillfisket på Flatengrundarne. Detta nya sillfiske började man med förra året, och det har försäkrats från sakkunnigt håll på fiskets område, att ju tidigare man kan börja detta fiske desto större utsikter har man att föra i land fångster av denna mycket högklassiga vara, som är fullt jämbördig med den importerade sillen. Men ett vilkor för att detta fiske skall kunna bedrivas i full utsträckning detta år är att tillgången på tomtunnor är tillräcklig. Det är just på den punkten jag vill uttala ett önskemål: att statsrådet åtminstone har i åtanke att icke åtagandena, när det gäller export av tomtunnor till andra länder, bli så stora, att det blir risk för fiskarens möjligheter att utan inskränkning bedriva sillfiske vid Flatengrundarne. Det har meddelats mig från fiskarhåll, att fiskarena äro oroliga för att tillräcklig kvantitet tomtunnor icke skall kunna tillförsäkras dem, när det gäller detta fiske. Jag hoppas därför att man ser till att tillräcklig kvantitet tomtunnor står till förfogande, så att detta fiske kan bedrivas i den utsträckning som är nödvändig för att fisket skall kunna hållas uppe under den säkerligen mycket svåra tid som väntar vår svenska fiskarkår.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Herr Staxängs anförande ger mig en välkommen anledning att med några ord beröra fisket i våra handelsförhandlingar.

Vad först gäller de direkta frågor han ställde skulle jag beträffande svenska fiskares rätt att ilandföra fisk i Danmark vilja meddela, att det är överenskommet med danskarna, att så snart de få normal avsättning för sin ilandförda fisk — som de förr i världen hade huvudsakligen på Tyskland — skall frågan om att svenska fiskare skola få tillbaka sin gamla rätt att ilandföra fisk i Danmark upptagas till diskussion.

I fråga om svenska fiskares rätt i Norge har det redan meddelats kammaren, att vi vid handelsförhandlingarna strax före jul utverkade för svenska fiskare samma rätt som de hade 1939. Det pågår för närvarande förhandlingar i syfte att därvidlag tillförsäkra svenska fiskare bättre rätt i vissa hänseenden.

Vad beträffar Island har jag redan deklarerat, att förhandlingar pågå, men att de förhoppningar, som vi hade fått genom den deklaration, som herr Ohlin berörde, tyvärr hittills icke infriats.

Rörande den historia, som vi läst om i tidningarna och som herr Staxäng här erinrat om, nämligen de svårigheter vissa svenska fiskebåtar hade att möta i Belgien, skulle jag bara vilja säga, att jag känner icke närmare till den saken. Den berättelse som lämnades i tidningarna stämmer alls icke med den uppfattning vi ha om belgiernas sätt att hantera sina ekonomiska problem och stämmer än mindre överens med de relationer vi ha med belgarna, i all synnerhet som det finns en fiskkvot i avtalet, om jag icke tar fel, avsedd både för kommersiell export och för ilandförande. Detta kan betyda antingen att tidningsuppgifterna äro felaktiga eller att några omständigheter i alla händelser föreligga, som vi icke nu känna till. Jag underlåter därför att närmare gå in på saken men vill försäkra herr Staxäng, att de svenska myndigheterna naturligtvis komma att ha sitt intresse riktat på saken.

Beträffande exporten av tomma tunnor vill jag också säga, att det har varit en viktig angelägenhet för regeringen att icke utlova större sådan export, än att de svenska fiskarens möjligheter att kunna få avsättning för sin sill skulle vara tryggade.

Låt mig emellertid, sedan jag svarat på dessa direkta frågor, säga ytterligare några ord, eftersom fisket förts på tal. Jag skulle vilja konstatera, att vi nu genom framgångsrika förhandlingar med många olika länder lyckats skaffa

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

det svenska fisket en större export än jag för min del tror, att det svenska fisket någonsin haft. Vi ha lyckats göra detta, trots att den stora avnämaren före kriget, Tyskland, som ju tog kvantitativt ungefär två tredjedelar av hela vår fiskexport, för tillfället har fallit bort. Detta resultat, som jag betraktar som mycket gott, ha vi vunnit genom energiska handelspolitiska ansträngningar. Vi ha därvidlag haft gott samarbete med fiskarens organisationer. Ifall vi skulle kunna räkna med, vilket förefaller mig rimligt, att också i någon grad kunna återvinna vår marknad på Tyskland, så förefalla mig framtidsutsikterna för den svenska fiskexporten för närvarande gynnsamma. Jag tror att detta är en sak, som man har alldeles särskild anledning att glädja sig åt, eftersom vi — jag gissar att herr Staxäng därutinnan delar min uppfattning — knappast kunna tänka oss en riktigt sund ekonomisk utveckling för den svenska fiskerinäringen, såvida vi inte kunna upprätthålla en stor och växande export. På alla andra vägar komma vi att snöras in i restriktioner, som, hur höga subventionerna än göras och hur svåra de än bli att bära för konsumenterna, komma att lämna fiskerinäringen som en fattig, betryckt och beroende näring. Det är genom att skapa en stor export som vi kunna göra en väsentlig insats för den svenska fiskerinäringen. Och i det hänseendet ha vi, tycker jag, under det sista halvåret nått resultat, som äro goda.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skulle endast vilja få till protokollet antecknat, att när handelsministern nu haft ordet och tagit upp vad som förekommit i debatten, har han inte berört den enligt min mening viktiga frågan, huruvida vi skola upprätthålla handelsförbindelserna med Franco-Spanien. Han formulerar ju den principen, att vi skola ha fri handel åt alla håll, och då är det av stor vikt att få ett svar på den frågan. Jag skulle vilja veta vad som är anledningen till att han tiger på den punkten. Handelsministern är väl medveten om att det här i landet finnes en långt utanför det kommunistiska partiets verkningsskrets gående opinion, som vill ha en förändring på denna punkt.

Vidare yttrade

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag är inte säker på att herr Hagberg kommer att finna att jag svarar på hans fråga, när jag emellertid säger honom, att det är oriktigt att påstå, att den svenska regeringen tiger på denna punkt. Det har varit en ingående debatt om saken, inte i denna kammare men i första kammaren, vilken debatt föranleddes av en interpellation av en partivän till herr Hagberg. Såvitt jag kan minnas från den debatten, där jag var närvarande, gavs det från regeringens sida ett klart besked, som jag tror står sig i dag. Det finns ingen anledning för mig, i all synnerhet som detta är en rent utrikespolitisk fråga, att göra något tillägg till den deklaration, som då avgavs från regeringens sida.

Herr **Hagberg** i Luleå, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Detta innebär alltså, att regeringen vidhåller sin ståndpunkt, att Sverige skall göra affärer med Franco-Spanien i fortsättningen. Jag har ansett det värdefullt att få klarhet även inför andra kammaren på denna punkt. Jag beklagar mycket detta besked, och jag hoppas att regeringen skall tvingas att taga upp frågan till omprövning så snart som möjligt. Överhuvud taget bör hela politiken gentemot Franco-Spanien underkastas en granskning, men man är ju i detta sammanhang hänvisad till att begränsa sig till frågan om handeln. Jag tror verkligen, att regeringen har all anledning att ompröva denna fråga.

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

Härpå yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Eftersom herr Staxäng åberopade utskottets skrivning, skall jag tillåta mig såsom talesman för utskottet att framhålla, att utskottet haft föredragningar och långa överläggningar om just sådana spörsmål, som framför allt berörde fiskarena. Därvid ifrågasattes på en del punkter — utan att man på något sätt ville underkänna det arbete som de svenska förhandlarna nedlagt och de resultat de lyckats komma till — om man verkligen uppnått vad som kunde vara önskvärt. Och när utskottet i sitt utlåtande iflittat en del av det som herr Staxäng åberopade, har det just varit med tanke på att man ville från utrikesutskottets sida kraftigt understryka, att det var en hel del som nog tålde att ytterligare omprövas. Man ville i det hänseendet ge den svenska regeringen allt möjligt stöd vid de fortsatta underhandlingarna.

Herr **Wiberg**: Herr talman! Jag hade inte tillfälle att åhöra herr Hagbergs i Luleå hela anförande i fråga om förbindelserna med Spanien, men jag kan inte underlåta att göra några små reflexioner i anledning av detta anförande. Om herr Hagberg inte står i vänskapligt förhållande till Franco, är en sak som inte gärna kan påverka vår handelspolitik. Jag är inte alldeles övertygad om att innehavarna av de butiker där herr Hagberg handlar samtliga äro så särskilt vänskapligt inställda till herr Hagberg. Däremot har vårt land såvitt jag känner till ett vänskapligt förhållande till Spanien och dess folk. För övrigt erinrar jag mig inte något tillfälle under de gångna krigsåren, då herr Hagberg föreslagit att Sverige skulle avbryta handelsförbindelserna med Tyskland. I vart fall gjorde han aldrig detta under åren 1940 eller 1941.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Vid 1940 års urtima riksdag gjorde jag ett inlägg i kammaren, där jag framhöll, att det fanns tendenser som tydde på att vi höllo på att vingla in i det tyska livsrummet, och med detta inlägg varnade jag mot den anpassningspolitik, som regeringen då hade börjat tillämpa. Det riktiga förhållandet i detta avseende är alltså rakt motsatt det av herr Wiberg påstådda. Däremot ansåg jag aldrig under kriget, att Sverige skulle kunna genomföra ett generellt avbrytande av handelsförbindelserna med Tyskland. Skälen härtill äro kända. Vi befunno oss i ett tvångsläge. Vi voro tvungna att byta varor med Tyskland bland annat för att få kol.

Men detta skäl kan inte anföras, när det gäller förbindelserna med Franco-Spanien. Sverige är inte i något tvångsläge. Den handel och de förbindelser som vi uppehålla med Franco-Spanien äro icke dikterade av något tvångsläge utan av en politik, som skall tolerera vilka regimer som helst, som skall tolerera den sista fascistiska regimen i Europa. Jag anser att regeringen verkligen bör ompröva sin politik i det hänseendet. Det finns så mycket som tyder på nödvändigheten därav. Jag har aldrig rekommenderat att Sverige skall intaga någon fientlig attityd mot det spanska folket, som vi alla beundra. Men för att ge uttryck åt vårt ogillande av en regim, som påtvingats det spanska folket med de tyska och italienska vapnens hjälp, borde vi göra en sådan, jag vill inte använda ordet *gest* men en omprövning av den svenska handelspolitiken. Det är inte bra som det för närvarande är. När man från regeringens sida varnar för att hissa den spanska republikens flagga på offentlig plats i Stockholm utanför konserthuset, där kommunisterna ha en kongress med spanska delegater närvarande, då är det verkligen skäl att göra regeringen uppmärksam på att den bör ompröva sin politik i denna fråga. I dag gäller

Överenskommelse rörande det svensk-danska varuutbytet. (Forts.)

det som sagt närmast handelsförbindelserna, och vi skulle komma ett gott stycke på väg, om Sverige, som på detta område inte alls befinner sig i något tvångsläge, verkligen radikalt ville bryta handelsförbindelserna med Spanien.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Avlämnades följande Kungl. Maj:ts propositioner, nämligen:

av herr statsrådet *Mossberg* propositionerna:

nr 293, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.; och

nr 294, angående anslag till civilförsvaret för budgetåret 1946/47; samt

av herr statsrådet *Myrdal* propositionerna:

nr 276, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 juni 1945 (nr 520) om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom m. m.; och

nr 289, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.

Samtliga dessa propositioner bordlades.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat:

utrikesutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Finland träffad överenskommelse rörande det svensk-finska varuutbytet m. m.; och

första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa köpingar samt mindre städer att bilda polisdistrikt tillsammans med omkringliggande socknar.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion angående revision av bestämmelserna i 6 kap. strafflagen om skadestånd m. m.

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Lundstedt**: Herr talman! Frågan om den utomobligatoriska — eller med ett bättre uttryck utomkontraktliga — skadeståndsrätten, som genom denna motion dragits inför riksdagen, är ett utomordentligt intrikat problem. Jag vill redan från början säga, att ehuru här inte föreligger någon reservation och jag helt och fullt instämmer med utskottet, kommer jag att ganska ingående uppehålla mig vid detta ärende.

Utskottet har inte förordat bifall till den föreliggande motionen i dess helhet utan endast såvitt angår revision av 6 kap. 4 § strafflagen. Men utskottet har indirekt givit stöd åt motionen i dess helhet. Jag gillar denna utskottets restriktiva hållning. Denna jättefråga är enligt min mening ännu icke i sådant läge, att den redan nu bör anförtros åt en lagberedande kommission. Å andra sidan finner jag utskottets positiva inställning till frågan om 6 kap.

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

4 § strafflagen och denna frågas utbrytning till omedelbar lagstiftningsåtgärd vara synnerligen välbetäckt. Jag kan nämligen inte finna annat, än att en sådan utbrytning mycket väl *kan* ske, och då *bör* den också ske. Revisionen av detta lagrum är nämligen icke beroende av de svårartade problem, som eljest inneslutas i den utomkontraktliga skadeståndsrätten. När jag sålunda helt ansluter mig till utskottets ståndpunktstagande, kan jag inte neka mig nöjet att samtidigt få lyckönska utskottet till den utmärkta redogörelse, utskottet här lämnat för detta invecklade frågekomplex. Jag skall ju anses vara ett slags fackman i detta ämne, och därför vågar jag belasta protokollet med en komplimang till utskottet för detta utlåtande, därför att utskottet oaktat den trånga ramen likväl lyckats därinom ge en så allsidig och klar uppläggning av det lika stora som svåra ämnet.

Av vad jag nyss sagt är det klart, att jag måste instämma med utskottet, när det — på s. 7—9 i betänkandet — uttalar sina tvivelsmål angående lämpligheten av att redan nu förordna igångsättande av ett lagstiftningsarbete i fråga om den utomkontraktliga skadeståndsrätten. Jag ber emellertid — och detta är anledningen till att jag begärt ordet — att med några synpunkter från min egen studierfarenhet få ytterligare belysa dessa tvivelsmål.

Man plägar i detta ämne utgå från tvådelningen: culpaansvar eller skuldansvar å ena sidan och strikt ansvar å andra sidan. Det kan emellertid mot den hittills antagna grunden för culpa- eller skuldansvaret riktas en mycket genomgripande kritik. Den kritiken leder till en ganska omfattande *utvidgning* av området för det gamla *culpaansvaret*. Härigenom förryckes så att säga proportionen i den nämnda utgångspunkten. Detta är en sak, som ännu inte blivit klart beaktad inom vare sig doktrin eller praxis. Frågan är också utomordentligt komplicerad, och jag kan därför naturligtvis inte gå in på den här. Jag får nöja mig med att säga, att jag anser det vara av största vikt, att man vinner så stor klarhet som möjligt i den nu antydda frågan, innan man skrider till det ifrågasatta lagstiftningsarbetet. Egentligen kan man inte komma fram till en sammanhängande lösning av hela problemet, förrän man till fullo förstår, att distinktionen mellan culpa- eller skuldansvar å ena sidan och strikt ansvar å andra sidan är en rent formell, blott och bart terminologisk fråga, utan varje reell betydelse. *Allt* ansvar är strikt; *intet* ansvar är culpa- eller skuldansvar. Det område som man brukar beteckna såsom culpa- eller skuldansvar hänför jag numera tillsammans med en del andra ting under vad jag kallar den allmänna regeln om ansvar för den egna handlingen.

Om jag därefter övergår till frågan om det s. k. strikta ansvaret — d. v. s. såsom motsättning till det gamla culpaansvaret — blir huvudfrågan eller i varje fall en av huvudfrågorna problemet om en *persons ansvar för skada å annan genom hos honom anställda personers handlingar*. Här har i vår praxis och vår doktrin inträngt sig en ytterst olycklig tanke, nämligen att en viss kontraktsförpliktelse i allmänhet måste åvila arbetsgivaren eller principalen gentemot den skadelidande, för att arbetsgivaren eller principalen skall bli skadeståndsskyldig. Ohållbarheten i denna tanke kan vetenskapligt utredas, men naturligtvis får jag här avstå även från den utredningen. Jag vill dock framföra några synpunkter, som då kanske få karaktären av en rapsodi. Eftersom jag inte, på grund av tidsbrist och därför att det inte lämpar sig att göra det här i kammaren, direkt kan framlägga en övertygande utredning om riktigheten av mitt påstående, vill jag i stället genom exempel söka åtminstone indicera ohållbarheten i tanken om kontraktsförpliktelse såsom förutsättning för arbetsgivarens ansvar. De flesta exemplen äro hämtade från vår rättspraxis.

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

En husägare skulle lägga om rörledningssystemet eller införa nytt sådant i sin fastighet — vilketdera kommer jag just nu icke ihåg. Han engagerade emellertid en rörlägningsfirma för ändamålet. Arbetarna slarvade, så att en läcka uppstod i ett rör. Följden blev att en butik översvämmades av vatten, och butiksinnehavarens varulager skadades. Butiksinnehavaren stämde då rörlägningsfirman med yrkande om skadestånd. Hans talan ogillades. Men den ogillades med en sådan motivering, att man kan förstå, att — om husägaren själv jämväl varit innehavare av den ifrågavarande butiken — skulle talan ha bifallits. Det verkar ju ganska egendomligt, att entreprenörfirman skulle vara skadeståndsskyldig, om butiken varit husägarens egen, men däremot inte skadeståndsskyldig, om skadan drabbade en butiksinnehavare i fastigheten, som blott var hyresgäst. Man bör kanske lägga märke till att talan blott rörde sig om skada å lösören.

Ett annat fall gällde en trupp militärer, som inkvarterats i en lada. Det fanns naturligtvis hö i ladan, och genom vårdslöshet med elden antändes höet, och ladan brann upp. Här blev nu kronan ansvarig för skadan. Motiveringen för denna ansvarighet var den — eller rättare sagt man synes tolka motiveringen för denna ansvarighet så — att det mellan kronan och ägaren av ladan visserligen inte förelåg ett kontrakt men i alla fall något som såg ut som ett kontrakt. Eftersom man ville nå fram till kronans ansvar, nödgades man här laborera med något, som man kallar kvasikontrakt, det vill säga något som liknar ett kontrakt. Därefter bedömer man förhållandet, som om ett kontrakt förelåg. — Gör nu emellertid det antagandet, att intill den lada, i vilken manskapet var inkvarterat och som brann ned, låg en annan lada, som kanske hade annan ägare. Låt oss vidare antaga, att elden inte kunde begränsas till den första ladan utan att följaktligen båda ladorna brunno upp. Med den ståndpunkt, som jag nyss skildrat, skulle nu den senare ladans ägare icke med framgång kunna föra någon skadeståndstalan mot kronan, ty beträffande honom vore det ju omöjligt att konstruera upp ens ett s. k. kvasikontraktsförhållande.

Låt mig ta ett annat fall. Man går in i ett varuhus med parkettgolv och halkar på en såpfläck, som av slarv glömts kvar på golvet, och bryter därvid ett ben. Om man då har kommit in i varuhuset såsom kund, alltså för att köpa varor, är det lätt att konstruera upp en kontraktsförpliktelse, vilande å etablissemangens ägare gentemot den skadelidande. Med stöd härav finner man så principalt ansvarighet gentemot den skadelidande kunden motiverad. Men antag, att den halkande personen kommit in i varuhuset t. ex. såsom turist, för att hälsa på ett biträde eller för att lämna ett meddelande till ett biträde eller kanske till och med till principalen. I dessa fall är det omöjligt att konstruera upp det nödiga kontraktsförhållandet, och det skulle alltså inte löna sig att föra skadeståndstalan mot principalen.

Ett fall som låtit mycket tala om sig är följande. Det var en dräng på landet, som skulle hugga sönder en vedklabb. Den var så kvistig och besvärlig, att man inte kunde få sönder den med yxan. Då gick han in till sin husbonde och bad att få en dynamitpatron att spränga sönder vedklubben med. Det fick han, och när sprängningen skedde, hamnade en del brinnande träflisor på en grannbyggnads tak och antände detta, med påföljd att både denna och andra grannens byggnader brunno ned. Denne förde nu skadeståndstalan mot drängens husbonde, men denna talan ogillades. Här förelåg ju inte något kontraktsförhållande mellan husbonden och grannen. Men jämför nu med detta fall följande. Grannen själv ägde den där vedklubben. Han gick med den till den där husbonde och bad att denne skulle låta hugga sönder den, låt oss säga mot en 50-öring i

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

vederlag. Sedan husbonden lämnat vedklubben åt drängen, förfor denne på nyss beskrivit sätt och med den ödesdigra effekten. Här föreligger ett kontraktsförhållande, och det är klart, att man lätt kan konstruera fram en »biförpliktelse» att icke uppfylla avtalet på sådant sätt, att medkontrahentens egendom därvid ödelägges. Följaktligen skulle i detta fall skadeståndstalan ha bifallits. Men vore det inte egendomligt, om skadeståndstalan skulle bifallas just när vederbörande själv så att säga tagit initiativ till olyckan genom att sluta avtal om att få vedklubben sönderhuggen, medan han däremot inte skall kunna få skadestånd av drängens husbonde, när han fullkomligt oanande om hela handlingen får sin egendom ödelagd genom densamma?

Till sist skall jag nämna ett fall — det är inte från rättspraxis — för att på ett enkelt sätt praktiskt belysa arten av de principer, som här synas bli tillämplade. En person har köpt en segelyacht för att ha på sommaren, och han engagerar en gast för ändamålet. Vi tänka oss nu två olika situationer. I det ena fallet har han avtalat med ägaren till en brygga om rätt att få förtöja båten vid bryggan. I det andra fallet gäller det en privat brygga, till vilken han inte har någon som helst rätt. Gasten kommer nu seglande, och genom en vårdslös manöver seglar han sönder bryggan. Vad är nu doktrinen ståndpunkt beträffande segelyachtsägarens ansvar? Jo, gäller det den brygga, vid vilken han enligt avtal har rätt att förtöja båten, blir han enligt doktrinen ansvarig. Men i fråga om den andra bryggan, som han inte har någon rätt att lägga till vid, blir han inte ansvarig. Detta verkar ju ganska överraskande.

Jag har velat på detta sätt exemplifiera mitt påstående, att det måste ligga något galet i tanken att förutsätta en kontraktsförpliktelse å principalens sida, för att han skall bli ansvarig. Denna oriktiga tanke leder ju i själva verket till att det här inte alls kan vara fråga om skadestånd i så kallade utomobligatoriska förhållanden utan blott om skadestånd i obligatoriska eller kontraktsförhållanden. Detta synes man inte tänka så mycket på.

Denna enligt min mening falska tanke om kontraktsförhållandet såsom förutsättning för principalens ansvarighet har stundom tillämpats på ett mycket egendomligt och inkonsekvent sätt, såsom nu skall antydast.

När den skadelidande själv är anställd hos arbetsgivaren-svaranden har man konstruerat kontraktsobligationen så, att arbetsgivaren icke blir ansvarig, när skadan vållats genom en *arbetskamrats* vårdslöshet. Ansvarighet inträder blott om skadan berott på vårdslöshet hos arbetsförmän eller annan i arbetsledningen. Här ha vi, märk väl, ett klart kontrakt även beträffande den skadelidande, nämligen en tjänstelega mellan principalen och den skadelidande. Men ehuru man sålunda kan åberopa sig på ett kontraktsförhållande, låter man inte — hur man resonerar kan jag inte här gå in på — den s. k. obligationen ha den effekten, att principalen blir ansvarig i det fall, då skadan försorsakats av enkel arbetares åtgärd, utan som jag nämnde blott om skadevällaren är en person i åtminstone något högre ställning inom företaget.

Denna konstruktion har man sedan överfört på frågan om kronans ansvar för skada å anställd genom annan anställd. Kronan blir sålunda inte ansvarig, om exempelvis en värnpliktig skadas genom felaktig åtgärd av en annan enkel värnpliktig. Skadevällaren måste ha varit mer än menig man, alltså något slags förmän, för att kronan skall bli ansvarig. Jag är inte så hemma i de olika militära graderna, men det måste väl alltså vara minst en vicekorpral som vållat skadan.

Det nu sagda betyder i själva verket, att man i dessa situationer — det vill säga när den skadelidande själv också är anställd hos arbetsgivaren — inte låter det mellan arbetsgivaren och den skadelidande bestående kontraktet spela någon

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

som helst roll. Ty nu kommer något märkligt: om den skadelidande icke är anställd i arbetsgivarens tjänst utan en outsider, som inte heller på annat sätt står i något kontraktsförhållande till arbetsgivaren, torde denne enligt vår praxis *i alla fall* bli ansvarig, om den i hans tjänst varande skadevällaren haft någon ledande ställning, exempelvis varit arbetsförman eller, i fråga om det militära, furir eller kanske bara vicekorpral. Men om det i ett *dylikt* fall, det vill säga där den skadelidande själv inte är anställd hos arbetsgivaren, likväl kan uppkonstrueras en viss kontraktsförpliktelse hos principalen gentemot den skadelidande, svarar principalen till och med för den enklaste arbetares försummelse. Med andra ord, man synes egendomligt nog inte konsekvent fullfölja sin lära om kontraktets betydelse för arbetsgivarens ansvarighet, när kontraktet är en tjänstelega.

Jag kan, herr talman, inte sluta denna lilla rapsodi utan att även antyda den brokiga bilden av *kronans* ansvar gentemot en skadelidande, som icke är anställd i kronans tjänst. Denna antydning skall göras genom att nämna några fall från vår rättspraxis. En furir avlossade under en övning på Järvafältet ett s. k. lysskott. Ett hus, som låg 125 m från platsen för skottets avlossande, fattade eld och brann ned. Talan fördes mot kronan om skadestånd, och den talan bifölls. Ett annat fall inträffade under en nattlig fälttjänstövning i nordöstra Skåne, utanför Hässleholm. En beriden trupp på tio man hade suttit av och överlämnat hästarna till två hästskötare. Dessa uppehöll sig med hästarna på ett avstånd av 250 m från en landsväg. Av någon anledning blev en av hästarna orolig och eggade upp de övriga, så att hästarna plötsligt råkade i sken och sprungit ut på landsvägen. En av dem kolliderade med en bil, som blev ramponerad. Bilens ägare förde skadeståndstalan mot kronan, och hans talan bifölls. I båda dessa fall motiverade man kronans ansvarighet med att situationen hade varit av särskilt farlig beskaffenhet. Vi skola nu jämföra det senare fallet med ett annat. Det inträffade i Boden, att några hästar med signalkärror råkade i sken på gatorna. En av hästarna sprang på en dam, som promenerade på gatan. Hon förde skadeståndstalan mot kronan, men denna talan bifölls inte. Ett liknande fall med signalkärror inträffade i Östergötland. I det fallet motiverades kronans frihet från ansvar med att *befälhavaren* för signalavdelningen icke gjort sig skyldig till försummelse. Varför kunde man inte också i dessa fall anse, att en farlig situation förelåg? Jag har med detta bara velat visa hur i viss mening ojämn själva praxis på detta sätt har blivit.

Vad beträffar förefintligheten av culpa hos »befälhavaren» såsom förutsättning för ansvarighet för kronan, tycks det inte spela någon roll vad befälhavaren har för grad. Den förut omnämnda signalavdelningen omfattade, vill jag minnas, högst omkring femton man. Och efter vad jag hört sägas, kan en vicekorpral föra befäl över en sådan avdelning. Det tycks verkligen vara så, att om det inte föreligger en direkt farlig situation, blir kronan likväl ansvarig gentemot en skadelidande outsider, därest skadan vållats av en i kronans tjänst varande person, som har något slags överordnad ställning. Jag skall till belysning av detta nämna ytterligare ett fall, som ni kanske förut hört talas om. Det var en ammunitionstross, som körde på Stockholms gator. När den körde förbi ett läroverk, föll en del sprängpatroner från materialvagnen ut på gatan. Skolvaktmästarens pojke sprang där och lekte och fick tag på en patron. Den exploderade och pojken skadades. Detta fall har ett visst intresse på grund av de avvikande meningar som förelågo. Skadeståndstalan bifölls av högsta domstolen med den motiveringen att chefen för ammunitionstrossen hade handlat oförsiktigt. »Chefen för ammunitionstrossen» låter nog så fint, men det var bara en vicekorpral! Två justitieråd ansågo emellertid i detta fall, att befälhavaren

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

inte hade tillräckligt hög ställning för att kronan skulle ådragas ansvarighet genom hans handlingssätt.

Kronan skall sålunda svara för skadan, om den vållats av en person, som har något slags överordnad ställning; *någon* rang måste vederbörande ha. Jag skall emellertid nu beröra ytterligare ett fall, där detta resonemang tycks kastas över ända. Det är för övrigt ett fall som riksdagen en gång tagit befattning med. Kommendanten i Boden — det var för all del inte den nuvarande kommandanten, som det talats och skrivits så mycket om — hade utnämnt en polis-kommissarie i Malmö till fästningspoliskommissarie i Boden. I samband med utnämningen hade kommandanten givit vederbörande uttrycklig order att omedelbart infinna sig till tjänstgöring. Detta gjorde han också. Han sade upp sin dittillsvarande tjänst och flyttade upp till Boden. Kommendanten tänkte inte på att utnämningen kunde överklagas. Den överklagades emellertid, och en annan blev utnämnd. Där stod alltså den först utnämnde, som fått order att omedelbart inställa sig. Han hade förlorat sin gamla tjänst och naturligtvis haft en mängd kostnader i samband med flyttningen. Han förde talan om skadestånd mot kronan. Man skulle nu kunna tänka sig, att om kronan svarar för skada genom handling, som företages av en vicekorpral, bör kronan så mycket mera svara för skada genom handling av en person i så hög ställning som kommandanten. Till kommandantens heder vill jag säga, att det inte är så säkert, att han begått ett misstag. Det var nämligen en mycket svår fråga att avgöra, huruvida situationen var sådan, att utnämningen kunde överklagas. Det var många, som ansågo det egendomligt, att Kungl. Maj:t kom till det resultat som blev fallet. Det gick emellertid så. Vad nu den förda skadeståndstalan beträffar förklarades i domen, att *även om* kommandanten handlat felaktigt och gjort sig skyldig till försummelse, vore kronan likväl icke ansvarig för skadan. Det göres alltså skillnad mellan detta fall och det förut omnämnda fallet med ammunitionstrossen. Hur skall denna skillnad kunna förklaras? Man tager nog icke miste, om man antager, att ansvarsfrågan i Bodenfallet bedömts ur förvaltningsrättslig, men i andra fallet ur civilrättslig synpunkt. Denna distinktion har emellertid något glidande över sig. Stundom blir skillnaden icke verklig utan endast ord. Grundtanken synes emellertid vara, att om en ämbetsman direkt genom utövande av sitt ämbete åstadkommer skada för annan, är inte kronan ansvarig annat än i de få fall, som särskilt reglerats i lagen. Se vi frågan ur synpunkten, vad den allmänna tryggheten kräver, måste det väl ändå vara ett socialt intresse, att medborgarna i landet kunna känna största möjliga trygghet gentemot skador från själva kronans sida, vare sig dessa kunna ses ur »förvaltningsrättslig» eller »civilrättslig» synpunkt. Och för det skadelidande offret kommer skadan säkerligen icke att kännas mindre tung att bära, därför att det upplyses om att skadan tillfogats genom »förvaltningsrättsligt» misstag.

Det är ganska tydligt, att här måste ske en ändring. Om justitieministern hade varit närvarande, skulle jag önskat vända mig till honom, inte med en fråga — ty det skulle ha varit taktlöst för att inte säga dumt att ifrågasätta, att han i en sådan sak skulle stante pede ge ett svar — utan med en hemställan att taga under övervägande, huruvida inte på detta område en provisorisk lag, uttryckligen fastställd att gälla endast tills vidare, borde komma till stånd. Denna provisoriska lag skulle upphäva den skillnad som göres mellan förvaltningsrättslig och civilrättslig skada, en skillnad, som synes mig — jag skulle kunna belysa det med flera fall — vara alldeles ohållbar. Vidare skulle en sådan provisorisk lag innehålla bestämmelser om att kronan skall svara för skada som tillskyndas t. ex. en menig mili-

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

tär, likgiltigt om skadan vållats av överordnad eller av annan menig. Vidare kan ifrågasättas, om inte en sådan lag borde innehålla bestämmelser om ansvar för kronan — ty kronan kommer ju på detta område i en särklass — även gentemot skadelidande civila personer, fastän skadan vållats av anställd person, civil eller militär, i enkel och icke överordnad ställning. Jag anser att en sådan lag borde kunna givas en viss retroaktiv verkan. Jag ber er beakta, att jag menar, att en sådan lag inte på något sätt skulle få vara prejudicerande för det slutliga lagstiftningsarbetet i hela det vittfamnande ämnet. Jag finner en sådan provisorisk lag motiverad av den anledningen, att man på sist antydda områden ofta finner de mest upprörande fallen av bristande full ansvarighet. Jag anser också, att medborgarna på ett alldeles särskilt sätt böra kunna känna trygghet gentemot kronan och inte riskera att fördärvas till kropp eller egendom genom åtgärder, som dock vidtagas under kronans regim, låt vara att inte någon bestämd överordnad kan påvisas ha brustit åt s. k. normal aktsamhet. Eljest är min ståndpunkt emellertid den, att hela frågan om det utomkontraktliga ansvaret ännu inte är mogen för ett djupgående lagstiftningsarbete.

Till vad jag i sådant avseende redan har anfört kommer något — som utskottet ingalunda förbisett — nämligen ansvarighetsförsäkringen, såsom en ytterligare komplicerande faktor. Det skulle ta för lång tid att försöka ge en utredning av dennas influerande på den utomkontraktliga skadeståndsrätten. Jag vågar kanske säga, att jag, eftersom det är omöjligt att komma ifrån ansvarighetsförsäkringen, trots dess i visst avseende för skadeståndsrätten dubiösa karaktär, tänker mig den framtidsbilden, att en principal blir ansvarig för skada genom varje anställds handlingar i tjänsten, men att han har möjlighet skydda sig själv genom ansvarighetsförsäkring, dock på ett sådant sätt att han själv får bära en icke okännbar risk, s. k. självrisk.

Jag vill ytterligare förebygga ett missförstånd, som lätt kunde insmyga sig. Man skulle kunna tro, att de exempel från vår rättspraxis, som jag här givit, innefattade någon kritik av domstolarnas tillvägagångssätt. Sådant har varit mig fullständigt fjärran. Det är inte fråga om annat, än att domstolarna antingen räkna med den eller den principen, och då måste de naturligtvis följa densamma, eller ock att de söka utfinna en princip åt sig. En sådan princip får då utarbetas så, att den inte råkar i kollision med redan befintliga principer. På detta sätt kunna domstolarna naturligtvis i brist på lagstiftning nödgas till domslut, som på lekmannen stundom verka rätt abderitiska. Själv hade jag i många år grubblat på de här frågorna, när jag här i kammaren för åtta år sedan uttalade mig på ett sätt, som väl delvis står i strid med vad jag nu har sagt. Det sammanhänger då med, att jag ytterligare har grubblat på problemet; ju mer man tänker däröver, ju djupare man söker tränga in däri, desto mera invecklat ter det sig, och det är svårt att känna sig fullt övertygad om vilken eller vilka linjer som kunna vara de för samhället nyttigaste.

Jag tror emellertid, herr talman, att jag med detta har motiverat min ställning och varför jag helt och hållet instämmer i utskottets utlåtande, och ber följaktligen att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Werner: Herr talman! Jag skall inte inlåta mig i någon debatt med herr Lundstedt. Det är ju alldeles givet, att jag som lekman saknar möjligheter att föra en diskussion på detta rättsvetenskapliga område, där herr Lundstedt dock ibland kanske rör sig med icke gripbara realiteter.

Det kan emellertid inte ha undgått kammaren, att under de senare åren ett mycket omfattande lagstiftningsarbete har genomförts på olika områden, vilket

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

tagit till syfte att modernisera lagarna, att anpassa dem efter en modernare rättsuppfattning och att ge domstolarna klarare tillämpningsregler. Då man vågar sig på att forska på skadeståndsrättens område, blir det emellertid tydligt, att ett mycket viktigt och omfattande lagstiftningsarbete här har försummats. Man finner, att medan det för närvarande sysslas med en omarbetning av den gamla strafflagen, närmast med syfte till en bättre systematisering av densamma med en uppdelning i en brottsbalk och en straff- eller skyddsbalk, kommer det här ifrågakvarande 6 kapitlet, som närmast avser skadeståndsrätten i så kallade utomobligatoriska förhållanden, att lämnas kvar som ett åldrigt och otillfredsställande rudiment i den nya och moderniserade strafflagen, där detta kapitel inte har något egentligt sammanhang med strafflagen i övrigt. Strafflagens uppgift är ju närmast att utgöra en samhällets reaktion mot förbrytarna och mot förbrytelser, då däremot skadeståndsrätten rör sig på det civilrättsliga området, där avsikten närmast är att återställa ett genom brottsligt ingrepp eller genom annans vållande rubbat ekonomiskt jämviktsförhållande.

Om man följer domstolarnas rättstillämpning i dessa frågor, finner man, att de haft mycket svårt att få denna rättstillämpning sammanhängande och följdriktig. Jag kan inte underlåta att påpeka, att skadeståndslagens, eller 6 kap. SL 1 paragraf, som omfattar tre rader lagtext härstammande från 1864, kompletteras genom hänvisningar till prejudikat i olika avseenden i inte mindre än 165 eller 170 olika fall, till vilka hänvisas i lagboken. Med hänsyn till denna lagtextens knapphändiga och oklara utformning måste det vara mycket svårt för domstolarna att enhetligt tillämpa skadeståndsrätten. Detta ger också herr Lundstedts eget anförande vid handen, där han uttryckte att lagtillämpningen är förvirrad. Man kan inte på ett bättre sätt beskriva tillståndet, då lagtexten inte har tillbörlig klarhet och tillbörligt uttömmande anvisningar. Herr Lundstedts definition av rättstillståndet på området utgör ett starkt bevis för att hela detta viktiga och svåra lagstiftningsområde snarast möjligt upptages till allmän översyn.

Motionärerna ha haft till utgångspunkt ett rättsfall från ett län i Mellan-sverige. Det gäller en person, som blev dödad genom brottsligt vållande, nämligen genom vårdslös bilkörning. Den vållande var ägare till 100 000 kronors kapital och hade 16 000 kronors inkomst. Han hade framfört sin bil på ett sådant sätt, att han dömdes till mycket kännbart straff för vållande av annans död, men på grund av att den dödes efterlevande för sin försörjning icke ansågos vara beroende av den döde, frikändes vederbörande från skadeståndsansvar. I det avseendet har utskottet odelat anslutit sig till motionärernas hemställan om en revision av 6 kap. 4 § strafflagen, som just behandlar efterlevandes rätt till skadestånd.

Följer man domstolarnas tillämpning, finner man att utdömandet av skadestånd i många fall varit otillfredsställande. Man finner ofta, hurusom gamla föräldrar, som på grund av annans brottsliga förvållande mistat en son eller ett barn som kanske utgjorde deras enda försörjning, ha lämnats utan skadeståndsansättning. Och i det här fallet, där den dödade var en husmor i ett jordbrukarhem, finner man, att de efterlevandes skadeståndskrav underkändes på grund av att stärbhuset hade en behållning av 30 000—35 000 kronor. Det ger anledning till den konklusionen, att man kanske i denna otillfredsställande lagtext har en formell täckning för uppfattningen att man kan värdera man och kvinna olika. Hade det varit hufvudern, familjeförsörjaren, som dödots, hade antagligen domstolen ansett sig förpliktad att utmäta skadestånd. Emellertid har ju utskottet här tillmötesgått motionärerna, och jag vill liksom herr Lund-

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.

(Forts.)

stedt uttrycka min erkänsla för det utomordentliga arbete som nedlagts vid behandlingen av denna motion, där utskottets utlåtande utgör en värdefull analys av hela detta rättsområde. Jag hoppas det skall tjäna till ledning för en utredning, över *hela* detta omfattande rättsområde, som jag, trots att utskottet hemställt om revision endast av den rätt till skadestånd som regleras i SL 6:4, eller efterlevandes rätt till skadestånd, hoppas skall komma till stånd inom den närmaste tiden och givas en större omfattning. Det kan inte vara tillfredsställande att, som här har skett, skadeståndsanspråk underkännas, framför allt då det som herr Lundstedt angav gällt rättsanspråk exempelvis gentemot kronan.

Jag skulle kunna komplettera herr Lundstedts exempel med ett ytterligare rättsfall, som just nu avgjorts av högsta domstolen. Det gällde en cyklande vägtrafikanter, som passerade ett militärt förband, som reparerade en tank på vägen, och där vid insläendet av en bult eller dylikt lossnade en flisa, som krossade ett öga på den vägfarande, vilken befann sig på 10 meters avstånd från de reparerande. Häradsrätt och hovrätt dömde kronan skadeståndsskyldig, men högsta domstolen har just i år frikänt kronan från skadeståndsplikt, varför den skadade står där med sin skada utan att kunna erhålla någon som helst ersättning för sin nedsatta synförmåga.

I vissa andra fall, där en familjefader dödats genom en förbrytelse eller hans arbetsförmåga nedsatts, straffas naturligtvis förbrytaren, men han har ingen ekonomisk ansvarsskyldighet, därför att han oftast saknar tillgångar att betala med. Utöver den sociala försäkringen, som nu dess bättre finnes att tillgå, kunna inte de efterlevande utkräva något som helst skadestånd då den skyldige saknar tillgångar. Om man utgår från att det är samhällets plikt att söka skydda den laglydige medborgaren så långt det är möjligt, kan man inte undgå att dra den slutsatsen, att det även är samhällets skyldighet att åtminstone i första hand träda i ett visst ansvar för genom brott vållade skador och förändringar i den skadelidandes försörjning eller andra ekonomiska förhållanden. Jag kan heller inte godkänna den principen att frågan om ett skadeståndets utmätande eller om skadeståndets storlek avgöres efter den skadevållandes ekonomiska möjlighet att svara för den skada han åstadkommit eller att den skadelidandes ekonomiska möjlighet att själv bära följderna av en skada, vartill han icke själv är vållande, skall vara avgörande.

Att nöja sig med en lagstiftning, där man endast reviderar en detalj, som är så pass föråldrad och oklar som 6 kap. 4 § strafflagen visat sig vara, anser jag otillfredsställande, och jag kan inte dela utskottets eller herr Lundstedts uppfattning, att denna fråga inte nu skulle vara mogen för en allmän revision, eller varför man skulle lägga den åt sidan under den fortlöpande modernisering av lagstiftningen, som vi kunnat glädja oss åt under de senaste åren. Jag vill sluta med att uttrycka den förhoppningen att justitieministern, som vi hoppas ägnar hela detta område sin uppmärksamhet, inte måtte, såsom herr Lundstedt förordar, gå till en provisorisk lagstiftning, som herr Lundstedt anser icke skulle ha prejudicerande inverkan — jag har mycket svårt att finna logiken i det resonemanget — utan att han tvärtom föranstaltar en allmän revision av hela skadeståndsrätten, och bryter ut den ur den gamla strafflagen samt skapar en särskild skadeståndsbalk eller en särskild skadeståndslag, där man så långt möjligt ger uttryck för en modern rättsuppfattning och samtidigt ger klarare vägledning för domstolarnas handhavande av detta besvärliga och vittomfattande rättsområde.

Trots att jag hade önskat, att utskottet velat bifalla motionen i dess helhet, ber jag med dessa ord, under uttryckande av den förhoppningen att justitie-

Motion angående revision av strafflagens bestämmelser om skadestånd m. m.
(Forts.)

ministern måtte gå ännu längre än utskottet förordat, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat:

första lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av väckt motion angående viss ändring i lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § strafflagen för krigsmakten; samt statsutskottets utlåtanden:

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens institut för folkhälsan;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för vissa undersökningar vid statens institut för folkhälsan; och

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för budgetåret 1945/46 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

*Disposition av
fonden för
vissa stödat-
gärder inom
malmkom-
munerna.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av fonden för vissa stödatgärder inom malmkommunerna jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 207 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 mars 1946, föreslagit riksdagen medgiva, att de till fonden för vissa stödatgärder inom malmkommunerna avsatta medlen tills vidare finge av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad chefen för finansdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordat.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hage* (I:282) och den andra inom andra kammaren av herrar *Lövgren* och *Gavelin* (II:440), i vilka hemställts, att riksdagen vid ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 207 måtte härtill foga det uttalandet, att det överlämnades till Kungl. Maj:t att i den mån förhållandena därtill föranledde använda den befintliga fonden för vissa stödatgärder inom malmkommunerna även till utdelande av hyresbidrag till korttidsarbetande gruvarbetare under hänsynstagande helt eller delvis till den framställning, som rörande denna fråga gjorts av gruvindustriarbetareförbundets avdelningar i Kiruna, Malmerget och Svartön.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte medgiva, att de till fonden för vissa stödatgärder inom malmkommunerna avsatta medlen tills vidare finge av Kungl. Maj:t

Disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna.
(Forts.)

disponeras i enlighet med vad chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 1 mars 1946 förordat;

b) att motionerna I: 282 och II: 440 icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Holmberg: Herr talman! Även om man skulle kunna hålla med utskottet om, att den definitiva utformningen av bestämmelserna om fondens användning skulle kunna anstå till senare, så finns det enligt min mening mycket starka skäl att göra invändningar mot den uppfattning departementschefen och utskottet gjort sig till tolk för. För det första är det ett högst formellt och i realiteten felaktigt resonemang när departementschefen anser, att kravet om en starkt nedsatt arbetstid inte är fyllt i detta fall då det gäller gruvarbetarna. En reducering av arbetstiden med en sjättedel borde väl kunna anses vara ett sådant inkomstbortfall, att det fyller dessa krav. Därtill kommer att en mycket stor del av de arbetare det här gäller fått sitt ekonomiska läge undergrävt genom långa beredskapsinkallelser och andra förhållanden under kriget, vilka medfört att deras svårigheter ytterligare skärpts. Detta är ett faktum som inte rubbas av de formella resonemang, som departementschefen och utskottet använda i utlåtandet.

Det faktum att hundratals gruvarbetare i Malmberget och Kiruna vid det senaste avlöningstillfället endast hade en eller några tiar att hämta, och att det fanns åtminstone ett 30-tal gruvarbetare i LKAB i Kiruna som inte fingo något alls i avlöningskuverten därför att de måst taga ut förskott för att klara av skatter och andra överhängande bekymmer, visar väl att här inträtt ett sådant läge, att det vore skäl att använda fonden för det ändamål som ifrågasatts av fackföreningarna där uppe. När det faktiska läget alltså är sådant, så kan man inte resonera som departementschefen och utskottet gjort i detta fall.

Min andra invändning gäller användning av fondmedel för offentliga arbeten. Jag kan inte förstå annat än att offentliga arbeten i malmfälten böra finansieras med beredskapsmedel på samma sätt som man är beredd att finansiera offentliga arbeten på andra håll. Det finns väl ingen som helst anledning att på det området göra undantag för malmfältskommunerna. Det bekymmersamma läget för gruvarbetarna, som genom tidigare framställning kommit till uttryck och som även motionen i detta ärende vill understryka, har ytterligare påtalats genom fackföreningsmöten den senaste tiden i malmfältssambhällena. Det har även på dessa fackföreningsmöten valts en deputation, som inom de närmaste dagarna kommer att för statsmakterna framföra kravet om att hyresersättning skall utgå ur tremiljonersfonden. Detta är som bekant samma förslag, som framförts i den motion, som herrar Lövgren och Gavelin avgivit.

Detta är, enligt min mening, ett minimum av vad man bör göra för att hjälpa gruvfolket, och jag vill därför, herr talman, yrka bifall till motionen nr 440 av herrar Lövgren och Gavelin.

Herr Åkerström: Herr talman! Kammarans ledamöter konstatera vid genomläsningen av detta utskottsutlåtande, att utskottet haft att pröva ett förslag från Kungl. Maj:t, som avser en uppmjukning av fondbestämmelserna, eller ett inläggande i desamma av rätt för Kungl. Maj:t att ge pensionsutfyllnad ur denna fond till dem som äro förtidspensionerade. Detta har utskottet haft att taga ställning till, och vi ha här stannat för att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Som här redan nämnts föreligger även en motion, vari föreslås, att man

Disposition av fonden för vissa stödätgärder inom malmkommunerna.
(Forts.)

skulle få använda dessa fondmedel även till hyresbidrag för vederbörande anställda. Kungl. Maj:t har i det avseendet redan i förväg sagt, att bestämmelserna i och för sig inte lägga hinder i vägen för att så kan ske. Förutsättningen är emellertid, att det skall vara fråga om en väsentlig nedsättning av arbetstiden, och Kungl. Maj:t anser, att man här inte kan tala om en sådan väsentlig nedsättning, och följaktligen kan man heller inte taga pengar ur denna fond för hyresbidrag till dessa korttidsarbetande. Utskottet har stannat för samma uppfattning som Kungl. Maj:t och sålunda inte ansett lämpligt att gå utöver vad som från Kungl. Maj:ts sida angivits.

Det ligger även så till, vilket redovisats i utskottsutlåtandet, att malmfältsarbetarna arbeta alla sex dagarna under fem veckor, och sedan är man ledig från arbetet under hela den sjätte veckan. Men möjligheter finnas — och dessa hava även, enligt de upplysningar vi fått, på senare tid utnyttjats — att utbetala understöd ur arbetslöshetskassa för fem dagar i denna sjätte vecka. Följaktligen äger inkomstbortfall rum endast en dag på sex veckor.

Naturligtvis kan man säga att compensationen här är alldeles för liten, och det är möjligt att det är riktigt, i varje fall när det är fråga om vissa grupper, som äro hänvisade till sådant arbete som är sämre betalt. Men motionen har ju inte gått ut på ett yrkande om hyresbidrag till vissa av de lägre inkomsttagarna. Något sådant har ju aldrig varit föremål för prövning, och då kan det heller inte krävas av utskottet att det skulle ha gått in på detta i sin motivering.

Jag ber, herr talman, att med det sagda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 12.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till trådradioanläggningar;

nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa under järnvägsstyrelsens förvaltning stående fastigheter;

nr 137, i anledning av väckt motion om familjebidrag åt de värnpliktiga;

nr 138, i anledning av väckt motion angående löneställningen för löjtnanten vid Dalregementet N. L. Melander; och

nr 139, i anledning av väckta motioner om lotsverkets övertagande av handhavandet av säkerhetsanordningar till ledning för fiskefartyg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Reglering av sockernär-
ringen i riket
m. m.* Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 april 1946 dagtecknad proposition, nr 243, i vad den samma hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åbero-

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

pande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruks-
ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1947 till och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, dock senast den 31 januari 1948, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skulle tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överläte sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt; samt

3) medgiva, att avtal finge träffas mellan staten och Svenska sockerfabriks-
aktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstäm-
melse med vad föredragande departementschefen vid ärendets föredragning
inför Kungl. Maj:t anfört.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit de under mo-
tionstiden vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 250 av herr
Näsgård och fru *Svenson* samt II: 378 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl.,
vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att
ett för hela riket enhetligt detaljhandelspris på socker måtte fastställas».

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposi-
tion nr 243, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet,

1) besluta, att för tiden från och med den 1 februari 1947 till och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, dock senast den 31 januari 1948, rätt att till riket införa socker (tulltaxenummer 119 och 120) med av Kungl. Maj:t stadgade undantag icke skulle tillkomma annan än staten eller den, åt vilken Kungl. Maj:t överläte sådan rätt;

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunde erfordras för upprätthållande av nu angivna ensamrätt; och

3) medgiva, att avtal finge träffas mellan staten och Svenska sockerfabriks-
aktiebolaget rörande sockertillverkningen m. m. i huvudsaklig överensstäm-
melse med vad departementschefen vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t anfört; samt

B) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 250 av herr *Näsgård* och fru *Svenson* samt II: 378 av herr *Svensson* i Stenkyrka m. fl. om fastställande av ett för hela riket enhetligt detaljhandelspris på socker, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, med beaktande av vad i utskottets betänkande anförts, föranstalta om utredning rörande möjligheten att åstadkomma ett enhetligt eller i varje fall mera enhetligt detaljhandelspris å socker samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kunde föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Elon Andersson*, *Wehtje*, *Hagberg* i Malmö, *Hammarlund* och *Janson* i Frändesta.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Till detta utlåtande ha jag och ytterligare några ledamöter fogat en blank reservation, och jag vill nu med några ord ange skälen härtill. Jag ämnar framföra några reflexioner kring de motioner, som väckts i detta ärende, och vilka båda motioner som bekant gälla en framställning om utredning rörande ett för hela riket enhetligt detaljhandelspris på socker.

Som kammarrens ledamöter väl veta, få vi inom den allra närmaste tiden

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

en, som jag antar, tämligen stor debatt om hela enhetsprisproblemet, en debatt som gäller hela fältet och inte bara detta mycket begränsade avsnitt. Det föreligger nämligen motioner i sådan riktning, vilka äro hänvisade till ett tillfälligt utskott. Jag har därför ingen anledning att här i detalj granska detta naturligtvis mycket intressanta, men också mycket komplicerade problem. Jag skall därför inskränka mig till ett par korta reflexioner rörande den begränsade del av problemet, som rör ett enhetligt, eller för att nu citera bevillningsutskottets skrivsätt, mera enhetligt detaljhandelspris på socker.

När man talar om dessa ting, får man ofta det intrycket — i varje fall har jag fått det — att folk tycks ha en ganska egendomlig benägenhet att sätta likhetstecken emellan enhetspris och billigt pris. Man har, såvitt jag förstår, i ganska vida kretsar den uppfattningen, att får man bara till stånd ett enhetspris på en eller annan vara, så får man därmed också till stånd ett billigt pris på denna vara. Jag tror att man här står inför ännu ett exempel på ordets makt över tanken. Tyvärr förhåller det sig inte alltid så, att ett enhetspris är detsamma som ett billigt pris. Jag tror att man snarare kan säga att motsatsen är fallet, nämligen att ett enhetspris ofta blir detsamma som ett dyrt pris.

Den fråga som bevillningsutskottet berör, och som motionärerna uppehållit sig vid, nämligen ett eventuellt enhetspris inom detaljhandeln på socker, är ju ingalunda någon ny fråga. Den har varit uppe i bevillningsutskottet och kammaren vid flerfaldiga tillfällen, och man har tidigare skrivit till Konungen i den. Så skedde i slutet på 1930-talet, och Kungl. Maj:t föranstaltade då om en utredning i saken. Den utredningen uppdrogs åt statens sockernämnd. Det kanske kan ha sitt lilla intresse att erinra om det resultat, till vilket statens sockernämnd den gången kom. Nämnden påvisade i sin utredning att enhetliga priser, även om sådana i praktiken kunde genomföras, skulle medföra avsevärda olägenheter. Man framhöll vidare, att den för systemet erforderliga fraktutjämningen skulle bli komplicerad, förorsaka betydande rubbningar i nuvarande väl upplagda distributionssystem och därigenom bli till skada för distributionen. Med all sannolikhet skulle, anförde nämnden vidare, en allmän fördyring av transporterna och därmed även av distributionen bli den oundvikliga följden av den ifrågasatta omläggningen.

Nu kan man naturligtvis erinra emot dessa sockernämndens uttalanden, att de äro fem år gamla. De redovisades för 1941 års riksdag. Erinran är naturligtvis alldeles riktig, men jag tror, att i stort sett stå sig de omdömen, som sockernämnden vid den tidpunkten avgav i frågan. Jag tror inte att några förändringar sedan dess inträffat, som äro av den beskaffenhet, att de väsentligt kunna förändra det omdöme, som statens sockernämnd då avgav.

Utan tvivel ha vi ju enhetliga priser inom vår detaljhandel på vissa ting. Sådan enhetlig prissättning förekommer ju särskilt beträffande vissa s. k. märkesvaror och andra artiklar. Dessa varor, det kanske man bör observera, ha ett mycket högt försäljningsvärde i förhållande till sin vikt. För den enhetliga prissättningen spela alltså här frakt- och distributionskostnaderna ingen större roll. Ett enhetspris för hela landet på socker skulle däremot, så vitt jag förstår, fordra att sockerbolaget eller eventuellt någon statlig myndighet eller något annat organ skulle fastställa detaljhandelns avans. Att så göra är som sagt inte så svårt när det gäller en vara, som är relativt dyr i förhållande till sin vikt, och där t. ex. 15 % rabatt för detaljhandeln innebär en bruttoavans på 40 öre per kg eller kanske mera. För socker däremot varierar, om jag inte är alldeles oriktigt underrättad, detaljhandelns bruttoavans mellan 6,1 och 13,8 %.

Reglering av sockernäringsen i riket m. m. (Forts.)

Att med någorlunda anspråk på rimlighet utjämna dessa avanser skulle säkerligen bli ganska svårt.

Jag tror att man kan föra resonemanget ännu ett stycke vidare. Ett enhetspris på socker skulle antagligen ha ännu en olägenhet med sig. I detta sammanhang påpekar man gärna — och detta naturligtvis alldeles riktigt — att mellan producenten, d. v. s. sockerbolaget, och konsumenten-detaljhandeln finns ett led, nämligen sockerengrossisterna. Man menar att detta led är onödigt. Tar man bort det, menar man, så talar väl sannolikheten för att den avans, som detta mellanskikt betingar sig, skulle komma detaljhandeln d. v. s. konsumenterna till godo i form av ett billigare pris. Resonemanget är naturligtvis ganska bestickande, men jag tror inte att det är alldeles riktigt, och detta av följande skäl. Skulle man taga bort denna engrossistorganisation måste man naturligtvis ersätta den med någonting annat. Man skulle kunna tänka sig att sockerbolaget självt etablerade sig som engrossist och självt distribuerade sockret ända fram till detaljisterna. Men kan man sköta detta billigare än på nuvarande sätt? Det är kärnpunkten i det hela. Hur skötes distributionen för närvarande med engrossisterna som mellanled? Den skötes i stor utsträckning i form av samlastning med andra produkter. Engrossisterna handla naturligtvis med ett mycket stort antal andra artiklar. Dessa samlastas, antingen det nu sker på järnvägsvagnar, båtar eller, vilket är mycket vanligt, på bilar. Skulle emellertid sockerbolaget etablera sig som engrossist, bleve bolaget nödsakat att distribuera detta socker ensamt till detaljhandlarna. Det har inte fördelen av den samlastning, som engrossisterna kan använda sig av, och därav måste, så vitt jag förstår, följa fördyrade transportkostnader.

Vid tillämpning av ett system som skulle innebära likformiga fraktkostnader för alla varusändningar, oavsett om de fraktades kortare eller längre väg eller i större eller mindre partier, skulle — det vill jag också tillägga — ovillkorligen drivfjädrarna till ansträngning från grossist- och detaljhandelsföretagens sida att genom en rationellare organisation hålla fraktkostnaderna nere i hög grad försvagas. Detta kommer att resultera i ett motsvarande slöseri med transportmedlen i vårt land, ty blir det så att man sätter ett enhetligt detaljhandelspris på socker för hela landet, då har detaljhandeln ingen som helst anledning att vidtaga några särskilda åtgärder för att förbilliga transporter. Priset blir ju nämligen alldeles detsamma oavsett detaljhandlarnas ansträngningar. Industri- och transportvaror av livsmedelsnatur, och dit hör sockret, torde sammanlagt representera endast mellan 25 och 30 % av vikten av alla de livsmedel, som ingå i en normal hushållsbudget. De två viktigaste posterna i en dylik budget äro, som kammarens ledamöter veta, mjölk och potatis. Dessa och andra jordbruksprodukter äro så mycket billigare på landsbygden, att den totala livsmedelskostnaden där i allmänhet är väsentligt lägre än i tätorterna. Detsamma är som bekant förhållandet med t. ex. bränslekostnaderna. Vad skulle följden bli, om den enhetliga prissättningen begränsades till att omfatta den förstnämnda gruppen av varor, sådana som tillverkas i eller importeras till tätorterna, för att nu hålla oss till sockret? Jo, skillnaden i dyrortshänseende mellan tätorter och landsbygd skulle bli ännu mer accentuerad än den redan är.

Man kan gå vidare i resonemanget. Skulle även jordbruksprodukterna bli föremål för en prisutjämning — och det fordrar kanske konsekvensen — skulle ju levnadskostnaderna på landsbygden komma att stiga, vilket ingen, och allra minst motionärerna, önskar. Jag håller inte för alldeles osannolikt, att om man starkt hävdar ett krav på enhetspriser på sådana produkter jag nu talat om, nämligen de som tillverkas i tätorterna, kommer dessas befolkning att med

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

motsvarande styrka resa ett krav på att även landsbygdens produkter skola bli föremål för enhetlig prissättning. I så fall måste följderna bli en stark prisstegring på jordbruksprodukterna. Det kan inte vara något intresse för vare sig motionärerna eller någon annan att medverka till en sådan utveckling.

Om man studerar bevillningsutskottets betänkande, finner man nederst på s. 2 och överst på s. 3 en mycket utförlig tabell över detaljhandelspriser på strösocker. Tabellen, som är hämtad ur »Sociala meddelanden», visar priserna uttryckta i öre per kilogram för olika orter i riket under december 1945. Man måste bli en smula konfunderad när man studerar denna tabell. Man finner, att priserna variera mellan 59 öre för Stockholm och 68 öre för Kiruna. Här föreligger alltså en skillnad i detaljhandelspriset på 9 öre per kilogram. Av de större konsumtionsorterna betalar exempelvis Göteborg 62 öre, Malmö 60 öre, Borås 61 öre, Eskilstuna 60 öre, Norrköping 61 öre o. s. v.

Vad skulle då en utjämning eller kanske rent av förenhetligande av sockerpriset innebära? Jag har redan försökt antyda, att en sådan utjämning måste leda till en fördyring av sockerpriset för de stora konsumentgrupperna, alltså för befolkningen i våra större industrisamhällen och övriga tätorter. Jag vill fråga, om det verkligen kan vara något allmänt intresse, att man på det sättet ökar priserna just för de mycket stora medborgargrupper, som redan, det bör man hålla i minnet, få betala höga priser för en stor del av sina livsförnödenheter jämfört med de landsortsbor, vilkas intresse förslagsställarna här vilja tjäna. Jag tror att denna fråga är så pass komplicerad, att man bör tänka över den mer än en gång, innan man tar ståndpunkt till densamma. Jag tror också man kan våga säga, att även bevillningsutskottets majoritet har sina dubier rörande möjligheterna att verkligen få till stånd en sådan enhetlig prissättning. Som kammarens ledamöter säkert ha observerat, ger nämligen utskottet på s. 4 uttryck åt den meningen, att en utredning sådan som den motionärerna ifrågasätter och som alltså utskottet tillstyrker, bör företagas endast under förutsättning att någon genomsnittlig prishöjning härigenom icke kommer att äga rum. Såvitt jag kan begripa föreligger emellertid knappast den förutsättningen. Om ett enhetspris införes, måste enligt min mening konsekvensen bli en prishöjning. Hur stor eller hur begränsad den skulle komma att bli vågar jag inte uttala mig om, men att en prishöjning skulle komma att inträda måste vi nog vara på det klara med. Vi måste också vara på det klara med att en prishöjning skulle komma att drabba konsumentgrupperna på de orter, som för närvarande ha det lägsta sockerpriset.

Jag var med i bevillningsutskottet, när det förra året behandlade ett par liknande motioner. Utskottet skrev då bland annat: »I likhet med 1941 års bevillningsutskott anser utskottet angeläget, att sådana ojämnheter i detaljhandelspriserna på socker i möjligaste mån elimineras» — alltså sådana olägenheter, som förra årets motionärer påvisade — »Utskottet förutsätter därför, att Kungl. Maj:t låter verkställa ytterligare utredning rörande denna fråga i syfte att utröna i vad mån en sådan utjämning av nämnda priser kan åstadkommas. Däremot anser sig utskottet icke böra förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet och avstyrker alltså bifall till motionärernas hemställan.» Detta var utskottets ståndpunkt i fjol, vilken även jag delade. Jag kan inte se, att utskottet har någon anledning att i år gå på en annan linje. Det är ju alldeles riktigt, att Kungl. Maj:t inte gjort någonting åt denna sak; man har inte beaktat den hemställan utskottet gjorde i denna fråga förra året. Jag vet självfallet inte, vad man inom jordbruksdepartementet haft för anledning att inte vidta några åtgärder. Det skulle ju kunna tänkas bero på att man finner svårigheterna att nå fram till ett sådant enhetligt pris vara så stora, att man

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

hesiterat inför dem. Därom vet jag som sagt ingenting, men alldeles osannolikt är det ju inte att saken legat så till.

I år har utskottet åter tagit upp ärendet med anledning av motionerna och har, som jag antydde för ett ögonblick sedan, intagit en något hårdare hållning. Det rekommenderar nämligen riksdagen att direkt skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om en utredning rörande möjligheten att åstadkomma ett enhetligt eller i varje fall mera enhetligt detaljhandelspris på socker samt för riksdagen framlägga det förslag, till vilket utredningen kan föranleda. Jag har inte kunnat biträda detta majoritetens ståndpunktstagande. Jag förmenar, att om Kungl. Maj:t vill göra något i denna fråga, kan ju Kungl. Maj:t göra det och falla tillbaka på vad utskottet skrivit förra året. Under sådana förhållanden finner jag det onödigt att utskottet går den väg, som majoriteten har föreslagit.

Jag har ingen anledning att gå ytterligare in på denna angelägenhet, ty den stora frågan om enhetspriserna komma vi, som jag sade, att diskutera i ett annat sammanhang, men jag har velat göra dessa påpekanden när det gällt denna detalj, sockret. Med hänsyn till vad jag här anfört och till den ståndpunkt jag intog förra året, då jag medverkade till den skrivelse, jag här har relaterat, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i vad avser punkt A), men avslag å densamma i vad avser punkt B).

Herr Lövgren: Herr talman! Frågan om åstadkommande av enhetligare priser på socker i detaljhandeln har varit föremål för överläggningar vid upprepade tillfällen sedan år 1932. Det är ingenting att förundra sig över, ty det är, såsom framgår av sifferuppgifterna på s. 2 och 3 i bevillningsutskottets betänkande, något galet med distributionen av socker. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som sockernäringen i övrigt är reglerad in i minsta detalj.

Man ser exempelvis i tabellen, att Stockholm har ett pris på 59 öre per kilogram, medan man i Uppsala betalar 64 öre. Det är alltså 5 öres skillnad i detaljhandelspriset, och det låter kanske inte så mycket, men det blir dock 50 kronor per ton, och ingen vettig människa kan väl finna något fog för en så stor prisskillnad mellan Stockholm och Uppsala. Samma förhållande gäller Luleå och Karlstad, där priset är 62 respektive 65 öre. Det vill med andra ord säga, att karlstadsbon betalar 30 kronor per ton mer än luleåbon. Inga fraktkostnader kunna motivera en sådan differens. Man kan ej heller säga, att prisskillnaden mellan Stockholm och Kiruna, 9 öre per kilogram eller 90 kronor per ton, är rimlig.

Bevillningsutskottet har upprepade gånger skrivit till Kungl. Maj:t och begärt, att regeringen skall ha sin uppmärksamhet fäst på detta och försöka åstadkomma enhetligare sockerpriser. Detta har inte lett till något resultat, och därför har bevillningsutskottet i år, sedan frågan varit föremål för behandling under 14 års tid, skärpt sitt uttalande på sätt som framgår av punkt B) i utskottets kläm. Det innebär alltså, att man nu verkligen vill ha till stånd en undersökning på detta område. Jag tror inte det finns någon anledning att föra in denna detalj i en allmän diskussion om enhetspriser, ty det finns enligt min uppfattning goda skäl för att man skall reglera denna detalj av sockerdistributionen separat, liksom man tidigare klarat av alla andra detaljer i sockerproduktionen.

Jag tror, herr talman, att jag med detta har sagt allt som behöver sägas i denna fråga. I själva verket innebär herr Hagbergs i Malmö återfallande på vad utskottet skrev i fjol ingenting annat än att han i sak är överens med oss. Han vill bara inte skärpa utlåtandet och medverka till en skrivelse till Kungl. Maj:t, utan han vill låta det vara en from önskan i motiveringen. Har man

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)
emellertid uttalat fromma önskningsar i 14 års tid, kan man det 15:e året uttala sig skarpare och säga, att man verkligen vill se någonting gjort.
Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag har till utskottets betänkande fogat en blank reservation, vilket emellertid inte innebär, att jag har någonting att anmärka mot vad utskottet sagt om sockerdistributionen. Jag vill till alla delar instämma i utskottets skrivning beträffande denna utredning, och jag anser det lämpligt att riksdagen i dag bifaller betänkandet i punkt B), därför att utskottet nu i så många år skrivit utan resultat. Jag har emellertid antecknat mig som reservant, därför att jag har vissa randanmärkningar att göra till bevillningsutskottets betänkande.

Som vi alla veta är den överenskommelse, som träffats mellan staten och betodlarna, ett trekantsavtal. Om man skulle försöka ändra på detta, skulle alltihop falla samman, och jag vill för min del inte göra några ansträngningar i den riktningen, utan jag vill tvärtom godkänna vad som redan gjorts på detta område. Vad jag vänder mig mot är däremot, att man i år tagit bort vad som förut stod i överenskommelsen angående betodlarlönerna. Jag tycker att dessa bestämmelser ha varit en stor styrka för båda parter, både för jordbrukarna och betarbetarna. Nu säger man emellertid, att de inte behövas, därför att betarbetarna kunna ta ut sin lön och kanske mer än det, men det har varit en styrka åtminstone för oss mindre jordbrukare, som inte äro anslutna till arbetsgivarorganisationen, att det funnits bestämmelser härom i kontraktet. Både arbetarna och jordbrukarna ha vetat vad de haft att rätta sig efter. Nu är det emellertid omöjligt att få någon ändring till stånd på den punkten.

Jag skall med talmannens tillåtelse beröra en annan fråga, som jag förut dragit upp här i kammaren, men som aldrig blivit löst, nämligen om den enligt min åsikt orättvisa fördelningen av socker. Jag blev ytterligare stärkt i denna min åsikt av en redogörelse för betskörden under förra året, som lämnades vid ett betodlarmöte i Lund i våras. Av denna redogörelse framgick, att vi under förra året hade en sockerproduktion av inte mindre än 43 kilogram per person. Sockerransonen är emellertid endast 25 kilogram per person, och det går således åt 18 kilogram så att säga som spillvatten, vilket jag tycker är oriktigt.

Man kan fråga sig vart detta socker, som inte ingår i de enskildas ransoner, tar vägen. Det går till chokladindustrien, bagerierna, marmeladfabrikerna och till kaféer och restauranger. Eftersom denna fråga intresserar mig mycket, har jag inhämtat litet närmare upplysningar om hur det går till från en marmeladfabrik i min hemtrakt. Det är mycket lukrativt att bygga marmeladfabriker i dessa tider och det växer upp sådana som svampar ur marken. En fullt trovärdig person har berättat för mig, att man ibland, då det varit svårt att skaffa frukt och bär, har hållt socker i de stora kittlarna i stället för frukt och bär, och därefter fyllt detta på burkar. Sedan säljes detta till högt pris i butikerna såsom fruktmarmelad, fastän det till stor del endast är sockersirap. Dessa fabriker, som nu växa upp överallt, föra tillbaka tanken på de gulascher, som funnos under förra världskriget. När våra husmödrar klaga över att tilldelningen är för liten, svarar man, att odlingen är för låg. Odlingen är emellertid visst inte för låg; den skulle räcka till, om vi finge 43 kilogram per person, utan det är fördelningen som är felaktig. Hur skall då denna fråga lösas? Jo, man bör införa växlingskort på socker liksom det nu finns på bröd. I de flesta enskilda hushållen går det mesta sockret åt till bakning och syltning, och det blir inte mycket över för övrigt bruk. Den som köper bröd och marmelad i butikerna får emellertid på så sätt dubbel socker-

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

ranson. Ute på landet får man ofta höra husmödrarna säga, att bären och frukterna få ruttna bort, därför att man inte har socker att konservera dem med. De som ha gott om pengar kunna däremot utan kort köpa sådana lyxvaror som choklad, tårter och marmelad i butikerna och ändå få full sockerranson. Jag tycker detta är en så viktig fråga för vår folkförsörjning, att man snarast bör försöka lösa den.

Jag tog mig för två år sedan friheten att vädja till vår folkhushållningsminister, som vi alla känna som en klok man, att han skulle försöka på något sätt lösa denna fråga, och jag upprepar denna vädjan i dag. För några månader sedan hoppades vi, att alla ransoneringsgarna snart skulle avskaffas, men efter vad som hänt den senaste tiden veta vi, att vi få dras med dem en ganska lång tid framåt. Under sådana förhållanden anser jag det vara välbetänkt att fördela sockret litet rättvisare än man gjort tillförne.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande i såväl punkt A) som punkt B).

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! De meningar, som herr Hammarlund här framfört, äro ju inte alldeles nya för kammaren och ännu mindre äro de nya för bevillningsutskottets ledamöter. Herr Hammarlund har vid flera tillfällen varit inne på detta ämne, och senast vid förra årets riksdag höll han ett anförande, som ganska mycket påminde om detta.

Jag kan emellertid inte underlåta att, som jag har gjort någon gång tidigare, framföra en visserligen stillsam men i alla fall bestämd erinran emot den karakteristik av sockerfördelningen, som herr Hammarlund här framfört. Han talar om att 18 kilogram per invånare går bort i form av spillvatten — en underlig term för övrigt i detta sammanhang — men det är ju knappast riktigt att resonera på det sättet. Vad är tilldelningen? Jo, uppenbarligen är den 43 kilogram per medborgare. Av dessa avsätts 25 kilogram att gå till hushållen i vanlig mening, och i dessa 25 kilogram inkluderas då, som vi alla veta, syltsockret. Sedan ha vi de 18 kilogram därutöver, som herr Hammarlund talar om. Han antydde själv de ändamål, till vilka dessa 18 kilogram gå. Det är till vissa industriella ändamål, till bagerier, till näringslivet i olika hänseenden, kaféer o. s. v. Först och främst får man ju säga, att folkhushållet tillgodogör sig dessa 18 kilogram på samma sätt som det tillgodogör sig de 25 kilogrammen, fastän det sker i andra former. Men jag undrar, om det går att här göra någon väsentlig justering. Vi få tänka på att en av de största konsumenterna av socker är ju bageriindustrien här i landet, och jag vet inte om svenska folket vill vara med om att någon inskränkning på denna punkt skall göras. En annan stor konsument är kafé- och restaurangväsendet, men jag vet inte om de miljoner svenskar, som besöka sådana ställen, gärna skulle se sig ställda inför mera väsentliga restriktioner därvidlag.

Herr Hammarlund erinrade mot detta denna gång liksom han gjort tidigare, att en betydande del av dessa 18 kilogram går till sötsaksindustrien. Ja, det är klart att man kan ha mycket delade meningar om sötsaksindustrien. Många ha den uppfattningen, att det är en typisk lyxindustri, som mycket väl skulle kunna starkt inskränkas till sina former. Andra ha den uppfattningen, att den inte alls är någon lyxindustri, utan att det är gemene mans absoluta rättighet att om han så vill köpa choklad, karameller eller vad det nu kan vara. Jag tror det är svårt för statsmakterna att lägga sig i sådana detaljer och uppträda såsom något slags dirigent av den svenska konsumtionen, när det gäller sådana ting. Jag tror det klokaste är att konsumenterna själva få bestämma över hur de vilja ha det, och att i varje fall inte riksdagen lägger sig häri.

Reglering av sockernäringen i riket m. m. (Forts.)

Jag har bara velat, herr talman, knyta dessa korta reflexioner till herr Hammarlunds framställning för en stund sedan.

Herr Hammarlund: Herr talman! Min vän herr Hagberg säger, att det svenska folkhushållet tillgodogör sig alla dessa nyttigheter. Man får kanske säga en del av det svenska folkhushållet, därför att det blir ju, som jag nämnde i mitt första anförande, en stor del familjer, som få använda sitt socker hemma och i sitt eget kök förädla de produkter, som jag förut nämnt, och tillverka bakeselser, tårter, sylt, saft och dylika saker, och det är detta som jag vänt mig emot. Vännen Hagberg har missuppfattat mig helt och hållet när han tror, att jag på något sätt vill komma åt någon industri. Det vill jag visst inte, varken marmeladindustrien eller sötaksindustrien. Vad jag vill komma åt, herr Hagberg, är dessa som så att säga ha dubbla sockerkort. En stor del av svenska folket får nämligen dubbla ransoner därigenom att de dels kunna köpa sötaker i butikerna utan sockerkort och dels kunna använda sina sockerkort hemma. Det är detta, herr Hagberg, som jag vänt mig emot. Jag har icke vänt mig emot någon fabrikation, varken av choklad eller marmelad, eller mot kafénäringen. Om min tanke skulle realiseras, herr Hagberg, skulle detta inte på något sätt hota dessa näringsgrenar, utan de skulle kunna sälja lika mycket som förut, men sockret bleve rättvisare fördelat här i landet, så att varje medlem av det svenska folkhushållet fick vad han skulle ha. Han fick kanske 2 kilogram i månaden i stället för 1, som han får nu. 18 kilogram är ju ganska nära 25 kilogram, så skillnaden blir inte så stor. Det är detta, herr Hagberg, som jag menar, och jag vill inte komma åt någon industri. Långt därifrån!

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! Herr Hammarlund förutsätter, såvitt jag kan förstå, i sitt resonemang att vi skola behålla sockerransonereringen under en mycket avsevärd tid framåt. Vi få dock hoppas, att detta är ett onormalt tillstånd, från vilket vi så småningom skola bli befriade, och bli vi det faller också grunden för herr Hammarlunds allmänna sätt att resonera i dessa ting. Jag vill erinra om den stora rundblick över vårt försörjningsläge, som statsministern givit i dag i första kammaren och om vilket man kan läsa i eftermiddagstidningarna. Det framgick — om jag inte vid en mycket hastig genomläsning missuppfattat det hela — att i fråga om sockret äro vi ganska väl ställda, under det att i andra hänseenden situationen är tämligen bekymmersam. Detta får väl anses tyda på, om man skall våga draga någon bestämd slutsats av statsministerns uttalande, att en av de ransoneringar, som man kanske så småningom kan bli av med, är sockerransonereringen, och då bortfaller grunden för de erinringar, som herr Hammarlund framställt, erinringar som jag kan förstå men som jag inte kan dela.

Herr Hammarlund: Herr talman! Om jag skall deklarera min ståndpunkt angående den sak, som vi nu tala om, nämligen hur länge vi skola ha kvar ransonereringen, så är jag av samma mening som herr Hagberg, att vi skola naturligtvis inte ha denna ransoneri-
ng en enda dag längre än vi behöva den, men jag menar också att så länge vi ha ransoneri-
ng, skola vi se till att det råder full rättvisa även i denna sak.

Härmed var överläggningen slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i punkten A).

Herr talmannen gav härefter beträffande utskottets hemställan i punkten B) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i nämnda del dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan i denna del.

§ 14.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag angående rätt till avdrag för gift kvinnas inkomst vid den statliga beskattningen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m.

Genom en den 8 mars 1946 dagtecknad proposition, nr 148, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll bl. a. föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 467) om viss begränsning av legitimation som tandläkare.

Propositionen hade såvitt anginge det sålunda framlagda lagförslaget hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 277, I: 284 och II: 433 antaga det genom propositionen nr 148 framlagda lagförslaget.

Reservationer hade avgivits

- 1) av herrar *Holmbäck* och *Osterman*, utan angivet yrkande;
- 2) av fröken *Andersson* och herr *Carl Eric Ericsson*, vilka hemställt, att det genom propositionen framlagda lagförslaget icke måtte av riksdagen antagas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Fagerholm: Herr talman! De frågeställningar, som rullas upp när det gäller förlängning av lagen om begränsning av legitimation för tandläkare, äro ju utomordentligt omfattande. Det gäller dels den principiella frågan om arbetskraftens frihet på arbetsmarknaden och dels den socialpolitiska frågan om sättet för genomförande av sociala åtgärder av det slag, som folktandvården innebär.

När denna lag genomfördes 1943, skedde det, såvitt jag har förstått saken rätt, med mycket stor tvekan, och det betonades alldeles tydligt, att det var en lag av provisorisk karaktär. Vid genomförandet knöts vissa allmänna villkor till lagen. Man framhöll, att den var betingad av att så många tandläkare voro inkallade till beredskapstjänst, man framhöll att en förutsättning för lagens genomförande vore att utbildningskostnaderna avsevärt minskades, och man framhöll uttryckligen att det var en provisorisk lag. Det är ganska egendomligt, att när denna fråga kommer upp i dag, äro de skäl, som återopas för lagens förlängning, ungefär desamma som de som anfördes, när lagen på sin tid genomfördes. Den gamla farhågan har besannats, att provisorier ofta se ut att bli ganska permanenta. Enligt min uppfattning är det en synnerligen allvarlig sak man ger sig in på, om man låter provisorier av detta slag få draga ut på tiden och få för lång räckvidd.

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m. (Forts.)

När detta lagförslag var föremål för yttrande av lagrådet i samband med den här föreliggande propositionen, uttalade sig lagrådet i princip mycket kraftigt mot lagen. Alla lagrådets medlemmar framhöllo, vilket avsteg det var från gällande rättsgrundsatser, och en av lagrådets medlemmar uttalade bestämt, att lagen icke skulle förlängas. Denna ståndpunkt från dessa högt kvalificerade jurister är i och för sig enligt min mening ganska förklarlig. Det är ju en rätt märklig sak, att man i ett samhälle som vårt tillgriper tvångsmedelslagstiftning mot en viss grupp av arbetskraft för att tvinga den att utföra arbete, när inte de allmänna betingelserna eller övriga förhållanden göra att den frivilligt vill göra det. Sådan tvångslagstiftning kan givetvis vara berättigad när det gäller krigs- eller krisartade förhållanden — tjänsteplikt, värnplik och sådant, vilket är en sak för sig — men det ligger ju på ett annat plan, när det gäller tvångslagstiftning för tandläkare.

Om man skulle draga konsekvenserna av och paralleller till det beslut, som här föreslås i propositionen, blir det ganska skrämmande perspektiv, som upp-rullas. Låt oss säga att det visar sig, att det är en klar brist på arbetskraft på ett visst område, exempelvis inom sjukvården, hemmens skötsel eller vad det nu kan vara, och att man då skulle uppställa som ett allmänt villkor för en person, som t. ex. ämnar studera vid universitet eller genomgå den och den utbildningen, att han först tjänstgjort på sjukhus eller inom hemvården eller något sådant! Det är ju en sak som ligger ungefär likadant till som när det gäller denna tvångslagstiftning mot tandläkarna.

Man skulle kunna gå ännu längre. Om man tänker sig, att det inom en viss landsända, t. ex. vid ett järnbruk i Norrland, skulle visa sig omöjligt att få arbetskraft, därför att arbetsbetingelserna inte vore godtagbara, och man då skulle skaffa arbetskraft genom att tvångsvis utskriva den och förflytta den dit, så vore det också en parallell till den lagstiftning, som här föreslås.

Jag tycker man bör ha klart för sig, att det är en utomordentligt allvarlig sak för frihetsbegreppet eller frihetsrätten i vårt samhälle, om man på det sättet skall ge sig in på tvångsmedelslagstiftning mot olika arbetstagargrupper. Att det här gäller en liten grupp, tandläkarna, gör inte den principiella rättskränkningen mindre.

Vad som här föreligger är ju, såvitt jag förstår, en felplanering från statsmakternas sida. Man har rusat i väg och satt i gång en i och för sig mycket bra sak som folktandvård utan att man haft klart för sig att möjlighet finns att genomföra den. Skulle den privata företagsamheten göra på samma sätt, skulle ett företag åtaga sig för stora beställningar eller skulle en organisation åtaga sig för mycket förhandlingsärenden, så att man inte kunde fullfölja vad man åtagit sig, sätts ju företaget i konkurs, om det inte kan fullgöra sina förpliktelser, och organisationen förlorar sina medlemmar. Men när det gäller staten förfar man på det sättet, att då försöker man rätta till sina misstag och sin missriktade planering genom en tvångslagstiftning för att få folk att utföra arbetet! Jag tycker det är ett ganska märkvärdigt förhållande.

Överhuvud taget är ju frågan om arbetskraftens frihet i det samhällssystem, som nu synes växa ut, ett stort problem, och jag vill innerligt hoppas att de åtgärder, som här vidtagits mot tandläkarna, inte äro signal till åtgärder, som man överhuvud skall vidtaga mot den svenska arbetsmarknaden, när man vill ha den att syssla med det som är nödvändigt eller önskvärt från statsmakternas sida. Då kommer man nämligen in på den direkta ofrihet, som följer av den fullt genomförda planhushållningen och statsdirigeringen, den form av ofrihet, som för arbetskraften råder i Ryssland och som på sin tid rådde i Tyskland.

Denna fråga måste emellertid också ses ur en annan synpunkt än den rent

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitation som tandläkare, m. m. (Forts.)

principiella arbetsmarknadssynpunkten; den måste också ses ur socialvårdens och då särskilt folktandvårdens synpunkt. Såsom jag ser saken är det en utomordentligt angelägen uppgift att man utnyttjar de resurser som ett samhälle har och de möjligheter som finnas för att bygga ut socialvården och på det sättet investera i folkets hälsa, sköta om dem som behöva få ett handtag och allt sådant. Men jag tror att dessa socialpolitiska åtgärder skulle till väsentlig del förfela sin effekt, om de komma i vanrykte. Vi äro inte betjänta med att få en folktandvård eller folksjukvård — vad man nu vill kalla det, om man skall gå vidare — om den måste betraktas som ett surrogat, som inte är likvärdigt med annan vård. Om den får en stämpel av mindervärdighet, har man inte nått dit man vill komma genom socialpolitikens utveckling, nämligen en likställighet mellan olika folklager, när det gäller sådana primära mänskliga behov som sjukvård och socialvård överhuvud taget.

Det är ganska märkligt, att beträffande folktandvården har effekten av detta statsingripande blivit precis det som man fruktade, när ingripandet föreslogs. Folktandvården har ju, såsom praktiskt taget enstämmigt omvitnats från alla håll, kommit i ett ganska betydande vanrykte. Det har uttalats från i hög grad sakkunnigt håll, att den nedklassning av folktandvården, som nu sker, är ägnad att äventyra folktandvårdens fortsatta lyckliga bestånd. Jag har fast mig vid ett uttalande i medicinalstyrelsens yttrande, där man gör gällande, att praktiken inom folktandvården är ägnad att ge de unga tandläkarna rutin i yrket etc. Detta tycker jag är något ganska skrämmande. Inte bygga vi väl upp en folktandvård för att den skall bli en övningsplats för unga tandläkare! Det är väl att om något förstöra folktandvården.

Tandinspektörerna ha ju också yttrat sig över de erfarenheter de ha gjort av denna tvångslag beträffande tandläkare i folktandvården, och på detta mest sakkunniga håll är man beredd att avstyrka en fortsatt tillämpning av lagen. Det tycker jag skulle säga ganska mycket, att de som närmast ha ansvaret för hur det hela fungerar säga ifrån att det inte kan fortsätta på detta sätt.

Det har blandats in många synpunkter i denna sak från olika håll. Att man på tandläkarhåll anser att lagen inte bör förlängas, är ju en ganska naturlig sak, och jag anser att det är fullt riktigt och naturligt att en kår som tandläkarkåren bestämt protesterar mot det ingrepp i dess frihet, som dessa åtgärder inneburi.

Om man skulle försöka göra en sammanfattning av de synpunkter jag har anført, skulle jag vilja göra det på det sättet, att denna lag, som här föreslås förlängd, innebär ett principiellt mycket farligt ingrepp i friheten på arbetsmarknaden, ett ingrepp, vars betydelse sträcker sig långt utöver den begränsade krets det här gäller. Den är ägnad att äventyra folktandvårdens lyckliga fortbestånd, och den är framför allt ägnad att ge dem, som anlita folktandvården, en sämre tandvård än vad de egentligen borde ha.

Herr talman! Jag vill dock icke i detta sammanhang yrka på att lagen skall omedelbart sättas ur kraft, d. v. s. att propositionen skulle avslås. Det har ju tillsatts en särskild utredning för att försöka få ordning på dessa saker, och man bör väl i rimlighetens namn ge denna utredning möjlighet att åtminstone komma med något förslag, innan saken definitivt avgöres. Jag vill därför, herr talman, för min del framställa det yrkandet, att med hänsyn till den utredning, som nu pågår, lagen endast förlänges till den 30 september 1947, alltså att lagen förlänges på ett år i stället för på två år.

Herr Osterman: Herr talman! Att folktandvården redan från början kom i ett så ogynnsamt läge beror givetvis i första hand på att man icke tagit hän-

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m. (Forts.)

syn till att resurserna för detta stora och betydelsefulla företags genomförande icke voro för handen. På grund av de otillräckliga utbildningsmöjligheterna hade faktiskt i landet uppstått ett kroniskt underskott på tandläkare. Först de två sista åren ha positiva åtgärder vidtagits för att skapa flera utbildningsplatser, men resultatet härav kommer ej samhället till godo förrän om några år.

Nu har en kommitté tillsatts med direktiv att verkställa en översyn av folktandvårdsorganisationen och bland annat också överväga åtgärder för att stimulera rekryteringen av tandläkare till folktandvården. Utan att vilja falla denna kommitté i ämbetet skulle jag gärna med några ord vilja beröra detta ämne. Vi måste nämligen hålla i minnet, att den primära svagheten i organisationen just är brist på arbetskraft. Och det gäller att utreda de djupare orsakerna till denna. Det väsentliga är visserligen att för litet antal tandläkare utbildats för att kunna tillfredsställa de ökade krav på fullgod tandvård, som med stigande välstånd och ökad upplysning och förbättrad hygien blivit ett allmänt medborgarintresse. En stark ökning av tandläkarkårens numerär är sålunda en första förutsättning för att folktandvården skall få sina intressen tillgodosedda. Men även med beaktande härav måste man säga, att redan de nuvarande resurserna borde kunna utnyttjas eller snarare disponeras bättre.

Till att börja med skulle jag vilja nämna några siffror i detta sammanhang. Jag skall icke trötta kammaren med att ange siffrorna för landet i dess helhet utan bara nämna, att av i folktandvården tjänstgörande läkare är det 80 med begränsad legitimation och 69 utlänningar. Om de 80 med begränsad legitimation skulle avgå, vilket säkert blir fallet, om lagen om begränsad legitimation avskaffas, skulle det innebära, att möjligheterna till folktandvård bortfölla för ett klientel, som kan uppskattas till 50 000 à 60 000 barn. Därigenom skulle kontinuiteten i behandlingen och undersökningen av dessa barn brytas. Därmed är givetvis icke utsagt, att de icke skulle få tandvård på något sätt, men att förhållandena skulle bli mycket sämre för landsbygden är tydligt. I det län jag har äran representera ha vi för närvarande endast 13 av planerade 55 tandläkartjänster, och av dem är det 4 med begränsad legitimation och 3 utlänningar. Alltså är bara hälften ordinarie. Ungefär likadana äro förhållandena i Värmlands län. Av 16 där tjänstgörande tandläkare ha 9 begränsad legitimation.

Det förefaller mig som om, i avvaktan på att de stora årskullarna från tandläkarinstitutet komma ut i arbete, dock något kunde göras för att göra folktandvårdstjänsterna mera lockande och för att fylla vakanserna på ett mera tilltalande sätt än genom tvångstjänstgöring efter utbildningens slut. Jag tycker man bland annat borde undersöka möjligheten — jag vet icke, om det går att genomföra — att låta tjänstgöring vid distriktpoliklinikerna ingå som ett led i utbildningen utan att denna därigenom behövde förlängas. Vi ha där en analogi i den medicinska undervisningen, där viss tjänstgöring helt eller delvis kan fullgöras på en del lasarett, bland annat assistenttjänstgöring i medicin och kirurgi och epidemi- och tuberkulostjänstgöring. En liknande undervisning i fråga om tandläkarna skulle kunna ske under sakkunnig ledning på större tandvårdskliniker, där 2 eller 3 tandläkare äro anställda. Denna praktiska tjänstgöring skulle betygsättas, och det skulle ske ett uppehåll i den teoretiska undervisningen. Jag tror, att det också skulle verka stimulerande på studieintresset. Jag minns från min egen studietid, hur intresset vid kurser, där självverksamhet och eget initiativ fordrades eller uppmuntrades, var på högspänn.

För det andra var ju huvudsyftet med folktandvården att bättre tillgodose landsbygdens behov, och det är därför förklarligt, att de flesta distriktpoli-

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitation som tandläkare, m. m. (Forts.)

klinikerna kommit att förläggas till den rena landsbygden. Men fråga är, om inte vad som på kort sikt därvidlag tett sig fördelaktigt i viss mån motverkat detta huvudsyfte. Som det nu är, ökar tandläkarnas antal i städerna utan att detta alltid har sin förklaring i en motsvarande befolkningsökning. Sålunda ha vi i Sundsvall på 1½ år fått fem nya tandläkare utan att staden ökat i folkmängd. Städerna ha alltså alltjämt stark dragningskraft. Men funnes det i städerna tillgång till billig tandvård, skulle det starka konkurrensmomentet enligt mitt förmenande komma att verka reglerande på antalet tandläkare. Man skulle då hellre ta en tjänst på landsbygden, som garanterade en måttlig men säker inkomst, eller slå sig ner som praktiker där, än att fresta lyckan med en nyinrättad praktik i staden eller tätorten.

För det tredje ha vi att ta hänsyn till de ekonomiska villkoren. Jag vill inte påstå, att inkomsterna för de tandläkare, som arbeta inom folktandvården, äro dåliga — i genomsnitt torde de uppgå till cirka 13 000 kronor, men det finns också tandläkare vid folktandvården, som komma upp till 15 000 à 16 000 kronors inkomst. Mot dessa inkomster svarar emellertid en pension på endast 4 500 kronor. Vidare kan ifrågasättas, om det inte borde ske en ökning av den andel av det inarbetade bruttot, som tandläkarna få och som för närvarande utgör 20 procent.

Jag tycker också att man inom folktandvården kunde försöka utnyttja halvtidstjänstgörande krafter, så som nu ofta sker med gott resultat inom den kommunala tandvården. Sju timmars arbete i barntandvård är för mycket för en kvinna, men om arbetstiden begränsades till tre, fyra timmar per dag, är det inte omöjligt att man skulle kunna locka gifta kvinnliga tandläkare, som annars helt skulle ägna sig åt sitt hem eller haft någon privatpraktik, att taga anställning inom folktandvården. Det är ju också inte så sällan som tandläkare gifta sig sinsemellan, och i sådana fall skulle man kunna tänka sig något praktiskt arrangemang med tjänster för båda makarna.

Något som jag också tror kunde åstadkomma en ökad rekrytering till folktandvården vore, om en viss cirkulation på tjänsterna ägde rum, i det att tandläkare, som under några år suttit på en poliklinik i en isolerad trakt, hade företrädesrätt, när de sökte till polikliniker i städer och tätorter.

De förslag, som jag här skisserat, äro kanske varken originella eller praktiskt genomförbara, men jag har inte velat underlåta att föra fram dem, i förhoppning om att de kunde bidra till att den kommitté, som tillsatts för en översyn av förhållandena inom folktandvården, skulle kunna finna någon framkomlig väg ut ur det nuvarande dödläget, så att vi inte behöva behålla denna tvångslag, förhatlig som den är ur principiell liberal synpunkt, längre än som är absolut nödvändigt. Vi ha fått bort de gamla skräförförordningarna, men här utövar faktiskt statens myndighet ett besvärande tvång.

Jag vill därför, herr talman, instämma i det yrkande, som den närmast föregående talaren här framfört, nämligen att ifrågavarande lag icke förlänges för längre tid än ett år, d. v. s. till den 30 september 1947.

Herr von Friesen: Herr talman! Då vi på försommaren 1943 för första gången debatterade denna fråga, var det, vilket säkert många av kammarens ledamöter erinra sig, en mycket livlig debatt, som helt naturligt mest rörde sig om de principiella synpunkterna, vilket ju icke var så märkvärdigt. Det gällde ju någonting mycket ovanligt och dittills främmande för svenska förhållanden, nämligen att statsmakten fann sig föranlåten att, utan att det gällde krigsförhållanden, förfoga över medborgarnas arbetskraft på sätt som här förutsattes helt enkelt av det skälet, att det på ett visst arbetsområde hade upp-

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m. (Forts.)

stätt brist på arbetskraft. Från olika håll framhölls ju också, att det måste betraktas såsom ganska främmande för svensk rättsuppfattning, att en grupp medborgare på detta sätt skulle tvingas att fullgöra tjänstealliganden för det allmänna. Det är alldeles klart, att dessa allmänna principiella invändningar icke ha förlorat i styrka under de år, som ha gått. Tvärtom ha de återigen anmält sig, då det gäller att ta ställning till frågan huruvida denna lag skall prolongeras med två år.

De myndigheter som yttrat sig i frågan äro ganska betänksamma. Sålunda medger departementschefen, att det är med en viss ovilja, som han föreslår ett ingripande av detta slag. Herr Fagerholm har tidigare återopat lagrådets yttrande med anledning av årets proposition, där tre av lagrådets ledamöter säga, att det starkt kan ifrågasättas, huruvida det är riktigt att nu förlänga lagens giltighetstid, och den fjärde ledamoten av lagrådet säger följande: »Efter beredskapens avveckling ha förutsättningarna för ifrågavarande lagstiftning så förändrats, att densamma, som innebär ett allvarligt avsteg från gällande rättsgrundsatser, icke kan försvaras. Jag avstyrker fördenskull, att förslaget upphöjes till lag.»

Annorlunda hade förhållandet varit, om det gällt att ålägga de unga tandläkarna en tjänstgöring, som motiverades med att det var nödvändigt för dem att fullgöra detta arbete för att de skulle kunna skaffa sig tillräcklig praktik och tillräcklig skicklighet inom yrket, ungefär på samma sätt som man har föreskrivit beträffande de två åren för de danska tandläkarna. Inga invändningar skulle till exempel kunna resas mot att ålägga de unga tandläkarna en åtta månaders assistenttjänstgöring för rättighet att få fortsatt anställning i det allmännas tjänst. Lika litet kan man göra några jämförelser med låt oss säga lärarnas provår, som ju helt enkelt bara är ett led i deras egen utbildning, där man icke avser att utnyttja deras arbetskraft. Nu har det otvivelaktigt varit på det sättet, när det gällt exempelvis de svenska assistentläkarbefattningarna, att landstingen och primärkommunerna många gånger ansett sig kunna använda denna arbetskraft direkt i sjukvårdens tjänst, och det har på många håll visat sig, att det också var nödvändigt för sjukvården. Men att man på det sättet kringgått bestämmelserna motiverar ju knappast det väsentliga avsteg från tidigare allmänt godtagna rättsgrundsatser, som här har skett.

Redan då lagen debatterades 1943 uttalades det farhågor för att kvaliteten hos denna folktandvård, bedriven på detta sätt, icke skulle bli den bästa. Man måste tyvärr säga, att alla de farhågor, som då uttalades, ha besannats. Sålunda anför svenska stadsförbundets sjukvårdsdelegation, som för sin del avstyrker fortsatt giltighet av lagen, att den medför konsekvenser för folktandvårdens renommé. Och de personer, som måste anses alldeles särskilt skickade att bedöma tillämpningen av denna lag, nämligen tandvårdsinspektörerna, ha ju genom sin organisation, Sveriges tandvårdsinspektörsförening, också avstyrkt en förlängning av lagen. Flera av de instanser, som ha möjlighet att bedöma denna fråga, ha sålunda icke bara av principiella skäl utan också med hänsyn till de praktiska konsekvenserna avstyrkt en förlängning av lagen.

Man kan alltså säga, att allmänheten ser med en viss skepsis på de unga tandläkarna, som man betraktar ungefär på samma sätt, som man alltid har betraktat de unga medicine kandidaterna på undervisningssjukhusen, nämligen som en sorts läropojkar, som få öva sig, innan de bli fullt färdiga och skickade för sitt yrke. Allmänheten får sålunda redan i portföljet för denna folktandvård, om vars nödvändighet knappast några delade meningar torde råda, en skärpt misstro, som kan verka ödesdiger för den kommande utvecklingen

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m. (Forts.)

av denna tandvård. Man skall icke heller bortse från de invändningar, som resas från tandläkarnas sida. Det har ju faktiskt blivit på det sättet, att tandläkarna fått en alltmer ökad motvilja mot folktandvården, någonting, som icke är ägnat att främja en god utveckling på detta område.

Med hänsyn till vad jag nu anfört har det förefallit mig, herr talman, som om såväl de principiella som praktiska skälen talade mot en förlängning av lagen denna gång och att det alltså vore riktigare och rimligare att avvakta den ökade utbildning av tandläkare, som otvivelaktigt blir nödvändig och för vilken riksdagen redan uttalat sig.

Med hänsyn till de invändningar jag här gjort mig till tolk för, har jag i första hand varit beredd att yrka avslag på den kungl. propositionen. Nu har emellertid herr Fagerholm formulerat ett yrkande, i vilket herr Osterman instämt, vilket yrkande innebär, att man endast går med på att förlänga lagen ett år. Det är alldeles klart, att från rent sakliga synpunkter skulle man måhända icke odelat kunna försvara en sådan ståndpunkt. Men om jag ändå som en kompromiss går med på ett sådant förslag, så är det därför att jag fattar det som ett mycket kraftigt understrykande från riksdagens sida, att här gäller det verkligen endast en provisorisk lagstiftning och att man genom att gå med på en förlängning av denna lag på bara ett år ger en fingervisning om att lagen med det snaraste bör bringas att upphöra. Av det skälet skall jag, ehuru med viss tvekan, förena mig med herr Fagerholms yrkande och hemställer alltså om bifall till yrkandet om förlängning enbart på ett år.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Det finns ju ingen anledning att ta upp denna fråga till diskussion ur principiella synpunkter. Den saken diskuteras ju ingående vid det tillfälle, då ifrågavarande förslag antogs första gången. Jag skall bara med några ord uppehålla mig vid de förslag, som herr Osterman framförde för att göra denna åtgärd liksom litet rimligare och varigenom man skulle kunna eliminera en del av de olägenheter, som anses vidlåda förslaget. Vad han yttrade om att det skulle vara möjligt att förlägga denna tjänstgöring såsom ett led i utbildningen, vågar jag för min del icke ha någon mening om, men jag anser, att man bör pröva, om den vägen kan leda till något av värde.

Vidare måste jag framhålla, att landstingen icke ansett sig kunna i första hand förlägga tandpoliklinikerna till städer och andra förorter. Landstingen ha utgått från den synpunkten, att det vore värdefullt att i första hand få tandvård ute på rena landsbygden, där det icke har funnits någon annan möjlighet än att resa in till städerna för att erhålla denna vård. Det är därför ganska naturligt, att städerna ha legat efter i fråga om den billiga tandvården.

Vad beträffar herr Ostermans förslag att man skulle göra denna verksamhet ekonomiskt än mera lönande för tandläkarna, anser jag för min del, att det ändå måste anses vara en ganska god lön att erhålla mellan 13 000 och 14 000 kronor om året genast när man kommer ut från en utbildningsanstalt, särskilt som vederbörande få denna lägre inkomst, som det nu anses vara inom detta yrke, endast under en mycket kort tidrymd.

Jag vill gentemot herr von Friesen säga, att vi äro fullt medvetna om att den tandvård, som ges i en del av dessa tandvårdspolikliniker, kanske icke kan anses som den allra mest förstklassiga, därför att det ju är fråga om oerfarna yrkesmän. Å andra sidan är ju den verksamhet, som utövas genom folktandvården, av utomordentligt stor betydelse, och jag tror att det icke finns någon, som vill försvåra möjligheterna att upprätthålla folktandvården. Det avgörande skälet i detta sammanhang är ju emellertid att det här föreligger en så stor brist

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m. (Forts.)

på utbildat folk, att om man icke vidtog denna åtgärd, skulle folktandvården bli en reform som stannade på papperet. Det är just på grund av den hårda nödvändigheten, som alla betänkligheter ur olika synpunkter ha fått vika.

Eftersom jag är övertygad om att läget i fråga om antalet för folktandvården tillgängliga tandläkare nästa år är likadant som i år, anser jag att vi icke böra följa det förslag som här väckts, nämligen att man skulle förlänga denna lag på endast ett år. Jag anser, att riksdagen för att nästa år slippa debattera denna fråga från ungefär enahanda utgångspunkter som nu bör följa utskottets förslag och alltså bestämma, att lagen skall gälla för den tid Kungl. Maj:t har föreslagit.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Fast* och fröken *Nygren*.

Herr **Osterman**: Herr talman! Jag skulle vilja säga till herr Larsson i Östersund, att när jag talade om att man skulle förlägga en del av poliklinikerna till städerna var det naturligtvis bara i de fall, då man därigenom gjorde det lättare för landsbygden att konkurrera om tandläkarna. Det var naturligtvis icke meningen, att poliklinikerna i första hand skulle förläggas till städerna.

När herr Larsson i Östersund säger, att inkomsterna äro goda med tanke på att dessa unga människor få sin första anställning, är det ju riktigt. Men det är väl ändå meningen, herr Larsson, att de helst skola stanna kvar inom folktandvården, och då kan man icke helt undgå att ta hänsyn till de inkomster, som de skulle kunna få i den fria marknaden. Särskilt vill jag understryka, att pensionsförhållandena borde förbättras.

Herr **Fagerholm**: Herr talman! Det är ett yttrande av herr Larsson i Östersund, som jag skall be att få återkomma till.

Herr Larsson sade, att det var väl inte någon anledning att nu diskutera denna sak ur principiell synpunkt, ty det gjorde vi ju 1943. Jag undrar, om herr Larsson så enkelt kan avfärda den principiella sidan av saken varje gång frågan om denna lag ånyo kommer före. Jag anser för min del, att det finns all anledning att gå in på den principiella sidan. När denna lag 1943 antogs såsom ett provisorium, skedde det under starka meningsmotsättningar, och såvitt jag kan förstå framhävdes just den omständigheten att det var fråga om ett provisorium såsom ett verkligt skäl för att övertyga de vankelmodiga om att de borde vara med på saken. Nu vill man, sedan tre år gått, förlänga lagen på ytterligare två år. Därmed har man, synes det mig, i någon mån ryckt undan förutsättningarna för det beslut som fattades 1943. Jag vet inte, om man kan kalla en lag, som skall gälla i fem år — detta blir ju fallet, om propositionen går igenom — för ett rent provisorium; i varje fall anser jag för min del inte att man kan göra det, när det gäller en lag av denna typ. Men att lagen skulle vara ett provisorium var, som sagt, en av förutsättningarna för riksdagens beslut 1943.

Vidare sade herr Larsson i Östersund, att han var medveten om att den vård, som gavs inom folktandvården, kanske inte var av det mest förstklassiga slag. Det är ju ett mycket försiktigt uttalande, och det är väl inte heller annat att vänta, eftersom uttalandet kommer från en försvarare av propositionen. Det riktiga hade varit, att man medgivit att det finns allvarliga brister när det gäller folktandvården, och när så är förhållandet, frågar jag mig: är det inte bättre att låta den utomordentligt viktiga verksamhet, som folktandvården representerar, successivt komma i gång, så att man från början kan se till att det blir en förstklassig vård, som där ges — det anser jag att det finns all an-

Förslag till lag ang. fortsatt giltighet av lagen om viss begränsning av legitation som tandläkare, m. m. (Forts.)

ledning att kräva — och att folktandvården på ett riktigt sätt infogas i våra sociala anordningar, i stället för att man till varje pris skall pressa fram hela organisationen på en gång och därigenom kanske på lång sikt förstöra det hela? Jag vill ännu en gång återkomma till vad tandvårdsinspektörerna sagt, nämligen att de inte vilja ha lagen förlängd, och man kan väl ändå inte misstänka att de syfta till något annat än vad de anse bäst både ur folktandvårdens egen synpunkt och ur klientelets synpunkt. Jag tycker därför att det finns grundad anledning att taga hänsyn till vad tandvårdsinspektörerna här anfört.

Herr talman! Vad herr Larsson i Östersund här yttrat har inte, i varje fall inte på mig, verkat övertygande. Jag tror att saken helt enkelt ligger så till att man från statsmakternas sida här har rusat i väg och, kanske med någon överdrift sagt, ställt till med en hel del trassel och att man nu på allt sätt försöker göra konsekvenserna därav ur sin egen synpunkt så små som möjligt, även om det i någon mån får ske på bekostnad av den tandvårdssökande allmänhetens intressen.

Det är möjligt att detta omdöme är för starkt — det kan ju alltid diskuteras — men jag vill sluta med att säga, att jag tror att det ur de tandvårdssökandes egen synpunkt är bäst, att man icke forcerar utbyggnaden av folktandvården, utan att man ser till, att folktandvården får den lämpliga och stabila organisation, som den med all rätt förtjänar att få.

Herr Larsson i Östersund: Herr talman! Endast några ord!

Jag anser det ganska ofruktbart att ur principiell synpunkt diskutera denna åtgärd, så länge samma förhållande kvarstår som gjorde att riksdagen ansåg sig nödsakad att fatta sitt beslut därom. Det är också detta som gör, att jag, såsom jag förut framhöll, finner det förklarligt, om den tandvård, som lämnas inom folktandvården, till att börja med inte kan vara så förstklassig, då det ju mest är unga, oerfarna tandläkare, som ha fått inkopplas på detta arbete.

Och jag vidhåller, herr Osterman, att en lön på omkring 14 000 kronor är en ganska god inkomst för dem det här gäller. Jag minns att 1936, när jag deltog i taxeringsarbetet på min hemort, var det inte många av de femton, sexton tandläkare, som drevo praktik där, som lämnade uppgift om en inkomst på mer än 14 000 å 15 000 kronor — jag tror att en enda kom upp till 19 000 kronor. Jag kan därför inte finna att en fast lön på 14 000 kronor, med vilken ju även är förenad rätt till pension, i och för sig utgör någon dålig inkomst. Det är möjligt att det behöver ske någon justering, men det får väl erfarenheten utvisa.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Fagerholm under överläggningen framställa yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fagerholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Fagerholm under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 44, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 39 över väckta motioner om statsbidrag till Svenska fiskarens studieförbund.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 17.

Herr statsrådet *Gjöres* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 298, angående anslag till rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, m. m.

Denna proposition bordlades.

§ 18.

Motion om gottgörelse åt vissa jordägare för förluster genom Sagåns översvämning år 1944.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 45, i anledning av andra kammarens återremiss av utskottets utlåtande nr 43 över väckt motion om gottgörelse åt jordägare i Kumla m. fl. socknar för förluster, åsamkade av Sagåns översvämning år 1944.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 293, av herr *Vigelsbo* hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja 28 784 kronor som gottgörelse åt de jordägare i Kumla, Tärna och Simtuna socknar, Västmanlands län, vilka åsamkades förluster av Sagåns översvämning år 1944.

Utskottet hade i sitt utlåtande, nr 43, hemställt, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid detta ärendes behandling i kamrarna hade första kammaren bifallit denna utskottets hemställan, medan andra kammaren återförvisat ärendet till utskottet för ny behandling.

Utskottet hemställde i sitt förevarande memorial, nr 45, att andra kammaren måtte fatta beslut i saken.

Med anledning härav föredrogs utskottets i dess utlåtande nr 43 gjorda hemställan; och anförde därvid:

Herr Vigelsbo: Herr talman! Jag skall be att få hemställa om bifall till motionen nr 293 i denna kammare, enligt vilken ett anslag på 28 784 kronor måtte anvisas såsom gottgörelse åt de jordägare, vilka åsamkats förluster genom Sagåns översvämning år 1944. Jag anser detta vara en mycket ringa gottgörelse för de skador, som sålunda uppkommit, och med hänsyn till den benägenhet att stödja dem, som här lidit förluster, vilken kom till uttryck när kammaren för fjorton dagar sedan diskuterade denna fråga och beslöt återremittera densamma, vågar jag hoppas att kammaren nu skall vara villig att lämna ett sådant stöd.

Jag yrkar alltså bifall till motionen.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Såsom jag framhöll, när kammaren förra gången behandlade denna fråga, skulle följden av ett beslut om återremiss av densamma till utskottet inte bli någon annan än att kammaren vid två skilda plena skulle få behandla samma ärende. Jag skall i detta läge följa

Motion om gottgörelse åt vissa jordägare för förluster genom Sagåns översvämning år 1944. (Forts.)

den ärade motionärens exempel och icke taga upp någon ny sakdebatt, utan skall nöja mig med att endast påpeka en omständighet, som jag fått kännedom om under de senaste dagarna. Enligt uppgift från lantbruksstyrelsen har sammanträde utlysts till den 14 juni 1946 för fortsatt behandling av frågan om Sagåns reglering. Vid sådant förhållande har man kanske anledning hoppas, att den långvariga utredning, som pågått beträffande denna sak, nu äntligen skall vara fullbordad.

Med detta vill jag, herr talman, hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Vigelsbo: Herr talman! Jag förstod nästan att kungörelsen om detta sammanträde skulle komma att dragas in i diskussionen här — jag undrar om inte sammanträdet var avsett att spela en viss roll för handläggningen i dag av detta ärende.

Det är mycket riktigt, att det har kommit en kungörelse om att intressenterna i Sagåns reglering kallas till sammanträde den 18 juni. Men när intressenterna begära att få se akterna från det utredningsarbete, som verkställts, för att kunna taga ställning till fördelningsgrunderna i fråga om det framtida underhållet, så säger lantbruksingenjören som så: »Det är ett så pass litet företag, som det här gäller, att herrarna mycket väl kunna taga del av akterna och siffrorna, när herrarna komma till sammanträdet.» Det kan ha sitt intresse att jämföra detta uttalande med vad lantbruksingenjören hade sagt enligt det interpellationssvar, som den 13 februari 1945 lämnades av statsrådet Rubbestad i detta ärende. Då hette det, att frågan om Sagåns reglering hade med avsikt ställts på framtiden, därför att det där gällde ett så stort företag och det fanns små företag, som måste ha förtursrätt.

Som bonde frågar jag mig: vad är sant? Är det fråga om ett stort eller litet företag? Av det resonemang, som hittills förts i denna fråga, framgår inte, hur det egentligen förhåller sig därvidlag.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till motionen, ty jag tror inte att det annars blir något resultat.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag skall inte alls diskutera med herr Vigelsbo om huruvida Sagåns reglering är något stort eller litet företag — därom har jag ju inte fällt något omdöme. Jag har bara meddelat en sakuppgift, som jag fått av lantbruksstyrelsen och beträffande vilken jag inte har anledning förmoda annat än att den är riktig. Och mot den förhoppning, som jag i detta sammanhang tillät mig uttala om att utredningen beträffande detta företag nu äntligen måtte stå inför sin fullbordan, har väl ändå herr Vigelsbo inte någon anledning att polemisera.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i dess utlåtande nr 43 gjorda hemställan dels ock på avslag å utskottets berörda hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen II: 293; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Motion om gottgörelse åt vissa jordägare för förluster genom Sagåns översvämning år 1944. (Forts.)

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den i ämnet väckta motionen II: 293.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Vigelsbo, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 69 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

§ 19.

Förordros vart efter annat och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial:

nr 46, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar m. m. av viss kronan tillhörig fast egendom; och

nr 47, angående förteckningar över av domänstyrelsen försålda hemman och lägenheter.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 20.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Andersson* i Falun och *Rylander*, nr 528, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 280, angående anslag till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1946/47 m. m.;

herr *Dahlgren m. fl.*, nr 529, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 250, angående provisorisk förbättring av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

herr *Hæggbloom m. fl.*, nr 530, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 267, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område; samt

herr *Persson* i Norrby *m. fl.*, nr 531, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 267.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.00 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Onsdagen den 22 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av väckt motion om viss ändring av bestämmelserna i kungörelsen angående villkor för erhållande av statsbidrag till förrättningar enligt lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet.

Motion om ändrade bestämmelser i kungörelsen angående villkor för statsbidrag till vissa förrättningar enligt jorddelningslagen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Johansson** i Norrfors: Herr talman! I motionen nr 322 i denna kammare har hemställts, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av förslag till sådana ändrade bestämmelser angående villkor för erhållande av statsbidrag till förrättningar enligt lagen den 18 juni 1926 av delning av jord å landet, att bidrag må utgå jämväl till kostnader för förrättning, som på grund av jordpolitiska skäl icke kunnat fastställas».

Jordbruksutskottet, som behandlat motionen, har ansett, att den icke bör bifallas, men utskottet har dock i anslutning till ett från lantmäteristyrelsen i ärendet infordrat yttrande gjort ett uttalande, däri utskottet faktiskt erkänner det berättigade i motionärernas påstående, att det icke är bra som det nu är på detta område. Statsmakterna ha själva genom sin restriktiva inställning vid behandlingen av frågor, som hänga samman med laga skiftesförrättningar, bidragit till detta förhållande, och därför måste det väl anses berättigat med en ändring. Utskottet anser, att det är svårt att nu genomföra någon författningsändring, och hänvisar i det sammanhanget till det förslag i avseende å den framtida jordbrukspolitik, som inom en nära framtid kan förväntas från den s. k. 27-mannakommittén.

Vi ha med vår motion avsett, att statsbidrag bör kunna utgå även till jordbrukare, som då han gjort framställning om laga skifte fått denna framställning prövad och befunnen fylla lagens fordringar och därför satt i gång med vederbörliga åtgärder. Det tar ju sedan åtskillig tid innan fastställelse av laga skifte sker, och statsmakternas restriktiva politik på detta område har lett till att många jordägare på grund av att laga skiftesförrättning undanröjts själva fått vidkännas uppkomna kostnader. Sakkunniga på området ha därför ansett en ändring av författningsbestämmelserna i detta avseende vara av behovet påkallad. Utskottet säger ju också i sin motivering, att vederbörande ofta ingenting fått för sina utgifter och att en författningsändring därför är önskvärd. Utskottet vill emellertid vänta och se, om icke 27-mannakommittén kommer att ta upp detta spörsmål i sina utredningar. För min del vill jag framhålla, att när motionen skrevs visste jag mycket väl vad som i det avseendet dittills förevarit i 27-mannakommittén, ty jag råkar nämligen själv vara ledamot av densamma. Jag är emellertid i dag icke beredd att ställa något yrkande, då så sent som i går föredrogs en promemoria i denna fråga, och jag

Motion om ändrade bestämmelser i kungörelsen angående villkor för statsbidrag till vissa förrättningar enligt jorddelningslagen. (Forts.)
sålunda har anledning hysa förhoppning om att frågan kommer att tagas upp i annat sammanhang längre fram. Jag hoppas emellertid att jordbruksministern tar frågan under övervägande och ser till att de orättvisor, som jag här påtalat och som drabba vissa sökande av laga skifte på grund av den allt restriktivare jordbrukspolitiken, bli undanröjda.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Motion angående förstärkning av ofullständiga jordbruk med skog.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckt motion angående förstärkning av de s. k. ofullständiga jordbruken med skog.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr **Hansson** i Skediga: Herr talman! Frågan om förstärkning av de s. k. ofullständiga jordbruken med skog är icke ny för året. Redan 1936 års egna-hemsutredning tog upp frågan i sitt till Kungl. Maj:t avgivna betänkande, vilket föranledde att egnahemsstyrelsen fick i uppdrag att verkställa fortsatt utredning i frågan. Senast 1944 väcktes två motioner i ärendet, och även i år föreligger en motion, vari påyrkas utredning av frågan. Utskottet har nu för sin del under hänvisning till den utredning i ärendet, som kan förväntas från 1942 års jordbrukskommitté, avstyrkt bifall till motionen. Utskottet har väl icke kunnat handla annorlunda, och jag skall icke kritisera jordbruksutskottet för detta dess ställningstagande.

Vad jag emellertid skulle vilja påtala är det förhållandet, att frågan legat under utredning i hela tio år utan att något egentligen blivit gjort. Många mindre jordbrukare, som icke kunnat försörja sig på sina ofullständiga jordbruk, ha tröttnat på det hela och sökt sig in till städerna och annat arbete, och härav har följt den här så ofta påtalade starka flykten från landsbygden. Det är att beklaga att riksdagen sett på denna fråga ur en allt för liten synvinkel och icke begripit vilken verkligt stor fråga det här gäller. Det gäller nämligen att hålla jordbruksbefolkningen kvar på landsbygden genom att komplettera de s. k. ofullständiga jordbruken med jord eller skog eller på annat sätt, så att de kunna ge en dräglig försörjning.

I frågans nuvarande läge skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att statsrådet Sträng, som är här närvarande, ville se till att frågan inte blir lig-gande längre, utan att något verkligen blir gjort på detta område, så att det inte går som det gick med frågorna om Sagån och Tämnaaren, som vi nyligen debatterade. Jag hoppas sålunda att något vidtages för att rätta till de missförhållanden, som råda på detta område. Det är nästan så att man tycker att det är en skandal att ärendet ännu efter sex års utredning icke skall ha hun-nit till riksdagen, och jag vädjar som sagt ännu en gång till statsrådet Sträng att se till att frågan får sin lösning inom en snar framtid, så att det blir någon rätsida på det hela.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckta mo-tioner om beredande av bättre ekonomiska levnadsvillkor åt innehavare av s. k. ofullständiga jordbruk.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckta motioner om utredning angående ändrade rösträttsgrunder vid allmänningss- och jordägarstämmor.

Motioner angående ändrade rösträttsgrunder vid allmänningss- och jordägarstämmor.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Ericsson i Sörsjön: Herr talman! Jag deltog i den förberedande behandlingen av detta ärende i andra avdelningen av jordbruksutskottet, men jag hade på grund av vissa mellankommande omständigheter icke möjlighet att delta i utskottets justering.

Jag vill nu först erinra om, att år 1938 antog riksdagen en lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna och att i denna lag bland annat föreskrives efter vilka grunder deltagarna i allmänningssstämmorna äga rösta. 47 § fjärde stycket nämnda lag lyder sålunda: »Ej må någon å allmänningssstämma för egen eller annans räkning utöva rösträtt för mer än en tiondel av hela delaktighetstal, som är företrätt å stämman, eller den mindre del därav, som må vara bestämd i reglementet.» Jag kanske här bör nämna, att vid sidan av själva lagen finnas för allmänningsskogarna s. k. reglementen, vilka fastställas av Kungl. Maj:t. Redan vid lagens tillkomst gjordes sålunda ett ingrepp i syfte att lägga hinder i vägen för vissa större delägare att kunna utöva ett dominerande inflytande på allmänningssstämmorna; det var med tanke på de stora skogsbolagen, vilka åtminstone beträffande vissa allmänningsskogar äro ganska stora delägare, man genomförde denna begränsning i rösträtten. Det föreligger sålunda ingen principiell skillnad mellan ett ingripande, som en enhällig riksdag gjorde år 1938, och det ingripande, som föreslås här från motionärernas sida. Vad motionärerna syfta till är att de vilja åstadkomma en ytterligare begränsning av den rösträtt, varom här är fråga. Vi ha tänkt oss att man skulle kunna genomföra det genom en begränsning av röstetalet så att ingen skulle äga rätt till mer än en trettiondel av å stämman förekommande röstetal. Exempel från mitt eget län ha visat, att bestämmelsen om en tiondel icke är till fyllest för att hindra skogsbolagen från att utöva ett ur övriga delägares synpunkt mindre önskvärt inflytande vid vissa allmänningssstämmor. Jag skall med ett exempel visa hur det har gått till inom en socken i Kopparbergs län. Där hölls en allmänningssstämma. Närvarande var ett förhållandevis stort antal mindre delägare, som representerade ett röstetal på tillhopa 46 556 röster, medan fyra delägare — det var ombud för fyra skogsbolag — röstade för icke mindre än 135 541 röster. När på grund av de nuvarande bestämmelserna ingen får rösta för mer än en tiondel av de vid stämman närvarandes röstetal, reducerades bolagens röstetal till 55 716. Men det är ju självfallet att även med denna reducering av röstetalet kunde de vid denna stämma fullständigt dominera, och de insatte även tvenne skogsförvaltare i allmänningssstyrelsen. För mitt eget vidkommande finner jag det ganska olämpligt att man från skogsbolagens sida förfar på detta sätt. Detta skogsbolagens ställningstagande har också väckt ganska stor förbittring bland allmogen däruppe. Jag vill nämligen i detta sammanhang framhålla, att skogsbolagen ju äro både säljare och köpare av virke från allmänningsskogarna och att det framför allt ur synpunkten av att de äro köpare av virket måste anses mindre lämpligt att de använda sitt stora röstetal för att tillsätta representanter både i allmänningssstyrelsen och i jordägarenämnd. Allmänningssstyrelsen skall ju nämligen ta ställning till det pris man vill ha på det virke man vill sälja.

Utskottet har ju yttrat sig ganska välvilligt över motionen, och så vitt man kan döma av detta yttrande är utskottet liksom motionärerna inställt på att en ändring härvidlag bör komma till stånd. Dock menar utskottet, att det är

Motion angående ändrade rösträttsgrunder vid allmännings- och jordägarstämmer. (Forts).

lämpligast att man gör en framställning till Kungl. Maj:t om en ändring i de reglementen jag nyss talade om. Det är ju ganska svårt att yttra sig om, huruvida det kan vara lämpligare att gå den väg utskottet rekommenderar, men åtminstone ur bekvämlighetssynpunkt torde det för utskottet ha ansetts lämpligare, då utskottet på det viset åstadkommit en nära nog enig samling kring detta utlåtande. Men nog hade det varit betydligt enklare enligt mitt sätt att se, om riksdagen redan nu gjort den av oss föreslagna ändringen, ty nu måste ju, om man följer utskottets förslag, de, som önska få en ändring till stånd, via länsstyrelsen vända sig till Kungl. Maj:t med en begäran om ändring i reglementet. Jag menar att detta kan vara onödigt, men jag skall med hänsyn till det omöjliga i att vid detta tillfälle kunna ernå någon ändring i vad utskottet föreslagit nöja mig med utskottets förslag. Jag hoppas att det skall komma att gå såsom utskottet här tänkt sig, nämligen att man genom en framställning till Kungl. Maj:t skall kunna nå det mål motionärerna här åsyfta att vinna. Skulle emellertid så icke bli valet, kommer frågan om en ändring av bestämmelserna om rösträtt å allmänningssamling att motionsledes ånyo aktualiseras i riksdagen.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna å vissa slag av fisk m. m.; och

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till trädgårdsundervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Anslag till kapitalinvesteringar under riksstans nionde huvudtitel.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 12—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkten 20.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 21—23.

Lades till handlingarna.

Punkten 24, angående egnahemslånefonden.

*Egnahems-
lånefonden.*

I statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t under kapitalbudgeten, bil. 8, punkten 24 föreslagit riksdagen att

1) besluta, att maximivärdena vid egnahemsbelåning av jordbruks- och bostadsfastigheter skulle från och med den 1 juli 1946 höjas till belopp, som av departementschefen i propositionen förordats;

2) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge beviljas lån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 32 000 000 kronor, därav 20 000 000 kronor för jordbruksfastigheter och 12 000 000 kronor för bostadsfastigheter, med rätt dock för Kungl. Maj:t att, därest förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter;

3) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge för viss försöksverksamhet för åstadkommande av bättre fastighetsarrondering i Norrland av egnahemslånefonden disponeras ett belopp av högst 1 000 000 kronor;

4) till Egnahemslånefonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor;

5) medgiva, att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940 och för vilka amorteringsskyldighet inträtt, finge för åren 1947 och 1948 nedsättas till 3,6 procent eller den lägre procentsats, som kunde vara bestämd för egnahemslån i allmänhet;

6) medgiva, att i avseende å köpeskilling för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet, som år 1920 eller senare år försålts eller komme att försälas från kronoegendom, ränta finge, i den mån köpeskillingen förräntades enligt enahanda grunder som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under åren 1947 och 1948, utgå efter 3,6 procent.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft sex motioner.

I motionen I: 9 av fru *Svenson m. fl.*, likalydande med II: 5 av herr *Pettersson i Dahl m. fl.*, hade hemställts att riksdagen måtte besluta om en sänkning av räntan på egnahemslån, såväl jordbrukslån som bostadslån, till 3 procent.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) besluta, att maximivärdena vid egnahemsbelåning av jordbruks- och bostadsfastigheter skulle från och med den 1 juli 1946 höjas till belopp, som av utskottet förordats;

2) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge beviljas lån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 32 000 000 kronor, därav 20 000 000 kronor för jordbruksfastigheter och 12 000 000 kronor för bostadsfastigheter, med rätt dock för Kungl. Maj:t, att, därest förhållandena skulle giva anledning därtill, medgiva jämkning i sagda fördelning mellan jordbruks- och bostadsfastigheter;

3) medgiva, att för budgetåret 1946/47 finge för viss försöksverksamhet för åstadkommande av bättre fastighetsarrondering i Norrland av egnahemslånefonden disponeras ett belopp av högst 1 000 000 kronor;

4) till Egnahemslånefonden för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 3 000 000 kronor;

5) medgiva, att den årliga räntan å den stående delen av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter ingången av år 1920 men före den 1 juli 1940 och för vilka amorteringsskyldighet inträtt, finge för åren 1947 och 1948 nedsättas till 3,6 procent eller den lägre procentsats som kunde vara bestämd för egnahemslån i allmänhet;

Egnahemslånefonden. (Forts.)

6) medgiva, att i avseende å köpeskillning för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad å åbolägenhet, som år 1920 eller senare år försålts eller komme att försälgas från kronoeigendom, räntan skulle i den mån köpeskillningen förräntades enligt enahanda grunder som gällt eller gällde för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter, under åren 1947 och 1948 utgå efter 3,6 procent eller den lägre procentsats som kunde vara bestämd för egnahemslån i allmänhet;

7) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med avseende på frågan om införande av rörlig egnahemslåneränta föranstalta om den utredning som kunde vara erforderlig samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet som därav kunde föranledas;

B. att motionerna I: 9 och II: 5, likalydande, I: 10 och II: 14, likalydande, samt I: 23 och II: 35, jämväl likalydande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade under denna punkt avgivits av herr *Hagman*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Meningen med egnahemslånefonden har från början varit att man från statens sida skulle lämna de s. k. egnahemslåntagarna förmånen med bland annat lån mot förmånlig ränta. Så skedde väl också till att börja med, men numera kan man fråga sig, om detta är förhållandet. Ingen kan bestrida att räntan på egnahemslånen ligger högst av alla, och man kommer verkligen i misshumör när man tänker på, att de framstötat, som gjorts och göras här i riksdagen år från år och nu senast i motionen nr 5 i denna kammar för att få denna ränta sänkt, alltid möta ett så starkt motstånd. Man frågar sig verkligen vad orsaken kan vara till att regering och riksdag resa ett så kompakt motstånd mot en sänkning av denna ränta i nivå med räntan av lån för liknande ändamål som det här föreliggande. Utskottet säger ju, när det »svarar på» motionen, att »en räntefot av 3,6 procent i nuvarande läge torde få anses vara alltför hög för inteckningslån, även om hänsyn toges till att det här är fråga om lån som för jordbruks- och bostadsfastigheter numera må uppgå till 90 respektive 75 procent av fastigheternas värden, d. v. s. som innefatta sekundär kreditgivning». Enligt utskottets sätt att skriva tycks man mena, att dessa lån ligga så pass högt att risken för staten gör det försvarbart att man har denna höga ränta. Gent emot en sådan tankegång får väl dock i all underdanighet erinras om ett annat kungligt förslag, som nu ligger på riksdagens bord, nämligen propositionen nr 279, som avser en ändring i tertiärlånen för bostadskredit. Där har regeringen gått in för en så radikal sänkning av räntan som till 3 procent. Denna ränta har, som vi alla erinra oss, nyligen varit 4,5 procent. Föregående år eller vid 1945 års riksdag sänktes räntan till 4 procent. Nu gör man omigen en nedskärning och sänker den till 3 procent, och samtidigt höjer man belåningsmöjligheten till 100 procent. Det gör man icke bara för s. k. allmännyttiga bostadsföretag utan även för s. k. byggmästarföretag, alltså företag som igångsättas med viss möjlighet till spekulationsvinst. Även där tar man detta radikala steg och sänker räntan till 3 procent.

Jag säger ingenting om detta i detta sammanhang, men det kan icke hjälpas att när man jämför detta med förhållandena för egnahemslåntagarna vid jordbruksegnahemmen måste man i rimlighetens namn erkänna, att dessa komma ohjälpligt i efterhand.

Nu säger utskottet, att frågan skall prövas i annat och större sammanhang. Jag vet ej vad man menar därmed. Men jag föreställer mig, såsom det sagts i

Egnahemslånefonden. (Forts.)

debatten och även sagts i första kammaren, att det blir i det sammanhang, där man väntar, att förslagen från den s. k. 1942 års jordbrukskommitté eller tjugusjumannakommittén skola behandlas. I det sammanhanget skulle riksdagen då pröva även denna fråga. Men om det blir så — vilket det kanske blir — dröjer det i alla fall ett eller två år, innan en räntesänkning för dessa egnahemslåntagare kommer till stånd.

Nu kan man säga, att dessa egnahemstagare behöva icke taga egnahemslån. De göra det ofta icke heller. I många egnahemsdistrikt bryr man sig icke om att använda sig av denna möjlighet, utan man anlitar andra kreditmöjligheter. Likaså är det ganska vanligt, att egnahemstagaren betalar igen egnahemslånen och tar nya lån i bank, sparbank, jordbrukskreditkassa o. s. v. Man kan icke säga, att de göra någon orätt i detta, ty genom detta spara de 0.6 procent av räntan. För en jordbrukare, som har knappt om inkomster, är också detta pengar. Man kan icke säga annat än att de göra rätt då.

Man frågar sig, vad är det då för förmån med denna egnahemsmöjlighet. Man kan säga, att när de skaffa sig eget hem, kunna de få hjälp genom premielån o. s. v. Det har säkerligen varit statsmakternas mening från början, att vid sidan av andra förmåner, som dessa egnahemstagare skulle ha, skulle de ha en räntefot, som helst låge någon aning under den allmänna räntenivån; i varje fall skulle den icke ligga högre än annan ränta.

Jag kan icke förstå annat än att det här varit skäl för utskottet säga, att räntan bör icke vara högre än 3 procent och att den bör ligga i nivå med räntenivån på de övriga områdena.

Nu hänvisar utskottet till riksdagens tidigare beslut och de diskussioner, som ägt rum beträffande s. k. fasta och rörliga räntor. Utskottet föreslår skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en förändring från fast till rörlig ränta.

Nu kan man naturligtvis ha olika meningar, huruvida detta är klokt eller ej. Man kan säga såsom det tidigare sagts, att det kan vara till förmån för egnahemstagaren, när han tar sitt lån, att han vet vilken räntefot han får under den tid han har detta egnahemslån. Men man kan också säga, att om denna räntefot skall vara så fast och hög, som riksdagen tydligen här kommer att besluta, är det naturligtvis förmånligare med en rörlig ränta, som kan anpassas efter olika ränteförhållanden.

Jag tycker, att när utskottet kostat på sig en skrivelse till Kungl. Maj:t om en ändring av räntan till rörlig ränta, skulle man lika gärna kunnat säga något bestämt om denna räntefot, d. v. s. att räntefoten bör gå ned till 3 procent. Det enda som utskottet och Kungl. Maj:t i detta fall gjort är att de gått med på att räntan för de lån, som beviljats mellan 1920 och 1940, skall få gå ned till 3,6 procent. Jag tycker icke alls, att dessa låntagare ha någon anledning att tacka för att räntefoten i detta fall får gå ned till 3,6 procent. Det hade varit mera rättvist och låntagarna kunde ha haft någon anledning till tacksamhet, om man sagt, att räntefoten skulle vara 3 procent.

Herr talman! Jag vet ej, om det tjänar någonting till att orda mera i denna fråga. Som jag sagt tycker jag, att det ser ganska hopplöst ut. Jag tillåter mig i alla fall yrka bifall till motionen II: 5, vilket innebär att räntefoten skulle sänkas till 3 procent på egnahemslån, såväl jordbrukslån som bostadslån.

Häruti instämde herrar *Vigelsbo*, *Boman* i Stafsund, *Johansson* i Mysinge och *Stjärne*.

Herr **Hansson** i Skegrie: Herr talman! Jag skall icke tala om egnahemslåneräntan, ehuru jag anser, att räntan bör bringas i nivå med de andra låneräntor, såsom berördes av herr *Pettersson* i Dahl.

Egnahemslånefonden. (Forts.)

Jag har begärt ordet därför att jag tillsammans med andra ledamöter avlämnat en motion som behandlas i denna punkt, däri vi begärt en ändring av högsta värdet för egnahemsbelåning. Jag skulle kanske först säga, att jag är i viss mån tillfredsställd med den välvilliga skrivning, som i alla fall utskottet kostat på sig, när det avstyrkt denna motion. Men jag beklagar, att icke utskottet kunnat sträcka sig längre än till att föreslå en höjning av nuvarande 30 000 kronor såsom högsta värde till 35 000 kronor. Därmed har man icke nått, att dessa värden motsvara det försämrade penningvärdet. Man kan icke i dag köpa samma fastighet för 35 000 kronor som man kunde köpa 1940 för 30 000 kronor. Det gör, att det klientel, som nu kan komma i åtnjutande av egnahemslån, har avsevärt förminskats.

Jag måste också säga, att jag finner det ej vara fullt konsekvent i förhållande till andra beslut, som vi tidigare fattat i riksdagen, då det gällt att bestämma inkomst- och förmögenhetsspärrarna för vissa sociala förmåner och då vi räknat upp dessa med hela penningvärdeförsämringen.

Därför kan jag icke annat än säga, att utskottet enligt min mening här borde ha gått litet längre än till 35 000 kronor som högsta belåningsvärde.

Vi ha även i denna motion påpekat en annan sak, nämligen att egnahemslånen borde få utgå jämväl till sådana jordbrukare som nu icke falla direkt under gällande bestämmelser. För närvarande är det ju så, att egnahemslån kan utgå dels i samband med ett fastighetsförvärv, dels om vederbörande jordbrukare köper tillskottsjord och dels om han vill göra en ombyggnad på sin fastighet och tidigare har egnahemslån. Den jordbrukare däremot, som har dåliga byggnader och behöver förbättra dessa men icke faller inom dessa kategorier, kan icke med nuvarande bestämmelser erhålla egnahemslån. Detta är förhållandet med ett mycket stort antal jordbrukare. Om däremot en sådan jordbrukare, som icke har egnahemslån tidigare, ej vill köpa tillskottsjord för att få lån utan säljer sin fastighet till grannen, kan denne genast erhålla egnahemslån både till fastighetsförvärvet och till bebyggelsen. Jag kan icke annat än säga, att här finnes i bestämmelserna en viss inkonsekvens, som bort kunna rättas till.

Det är ju nu i alla fall så, att byggnadsfrågan vid jordbruket är ett mycket brännande problem. Det har ju enligt en utredning fastslagits, att byggnadskostnaderna vid det svenska jordbruket stigit från 1922 och 1923 till 1939 med 50 procent och sedan 1939 till 1943 med ytterligare minst 40 procent. Detta gäller icke minst de medelstora och mindre jordbruken, där byggnadskostnaderna äro mest betungande. Det är enligt denna utredning fastslaget, att byggnadskostnaden utgör vid ett jordbruk på 2—10 hektar 3 600 kronor per hektar, vid ett jordbruk med en areal av 10—20 hektar 2 600 kronor per hektar, vid jordbruk mellan 20 och 50 hektar 2 000 kronor per hektar samt vid jordbruk över 50 hektar 1 700 kronor per hektar jordbruksjord. Det framgår tydligt, att det är de mindre och medelstora jordbruken som äro mest betungade av de höga byggnadskostnaderna just nu.

Nu säger visserligen utskottet, att det pågår utredning om denna sak. Man menar, att 1942 års jordbruksutredning skall komma fram med förslag till förbättring av dessa förhållanden. Jag vill livligt hoppas, att den också gör detta.

Jag kan med den behandling denna motion fått och det förslag utskottet kommit till icke här yrka bifall till motionen. Men jag kan icke underlåta att uttala den förhoppningen, att, när 1942 års jordbruksutredning blir klar, och den proposition till 1947 års riksdag, som utlovats på grundval av denna utredning, skall skrivas, man där tar hänsyn till dessa förhållanden och söker att få ordning på den fråga, som nu är mest brännande för vårt jordbruk, nämligen dess byggnadsfråga.

Egnahemslånefonden. (Forts.)

Herr **Andersson** i Tungalsta: Herr talman! Då den siste ärade talaren icke ställde något yrkande, skall jag icke gå in på hans motivering för bifall till sin motion.

Beträffande den övre gränsen för jordbrukslånen har utskottet ansett, att man bör iakttaga viss försiktighet i fråga om att höja denna lånegräns och därför stannat vid Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende.

Vad gäller räntan å egnahemslånen föreligger det i sakfrågan icke några delade meningar mellan å ena sidan motionärerna och å andra sidan utskottet. Utskottet är för sin del av samma mening som motionärerna, nämligen att egnahemslåneräntan i dagens läge, då det gäller lån till bostadsegnahem och jordbruk, är för hög. När man från utskottets sida ändå stannat för att yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, har det ju skett därför att man är medveten om att när man skall gå att vidtaga en ändring i dessa lånebestämmelser, är det nödvändigt att man tar med alla de lånefonder och övriga hjälpanordningar, där lånen löpa med samma ränta eller liknande ränta. Det är därför enligt utskottets mening nödvändigt, att man löser denna fråga i ett större sammanhang och under tiden icke vidtager några småändringar beträffande vissa lånefonder eller vissa detaljer. Det har länge varit ett önskemål hos dem, som syssla med egnahemslåneverksamheten, och bland egnahemslåntagarna att komma fram till en enhetlig låneform, särskilt då det gäller bostadsegnahemslånen, och på detta sätt slippa från de olika lånevillkor, som äro gällande dels beträffande sådana lån, som beviljas av statens byggnadslånebyrå, och dels i fråga om de lån som beviljas genom egnahemslåneverksamheten. Det föreligger nu förslag av bostadssociala utredningen i dess första betänkande, där man tagit upp denna fråga. Det har tydligen icke varit möjligt för Kungl. Maj:t att till detta års riksdag få fram utarbetade förslag om enhetliga lånevillkor beträffande egnahemsverksamheten och den verksamhet som bedrivs av statens byggnadslånebyrå i fråga om bostadsegnahem. Emellertid torde det väl med säkerhet kunna förväntas att förslag av sådan innebörd inom den allra närmaste tiden kommer att föreläggas riksdagen från Kungl. Maj:ts sida. När en fråga på detta sätt förberedes av Kungl. Maj:t, brukar man ju icke här i riksdagen besluta om ändring i fråga om vissa detaljer i en sådan fråga. Jag tror, att alla — i varje fall är det fallet inom jordbruksutskottet — äro överens om att man beträffande lån till jordbruksegnahem och de bostadslån som avse landsbygden bör få minst lika förmånliga lånevillkor som dem, som gälla för bostäder inom tätbebyggda samhällen. Jag vill med detta, herr talman, ha sagt, att man ifrån utskottets sida är ense med motionärerna om att det är önskvärt med lägre ränta och att man förväntar, att Kungl. Maj:t så snart som det är möjligt framlägger förslag i detta avseende för riksdagen. Även hoppas jag för min del, och det tror jag också är en allmän mening, att man snarast kan få förslag om mera enhetliga låneformer för bostadsbyggande på landsbygden.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Rubbestad**: Herr talman! Jag vill först deklarerat, att jag tycker, att man skrivit mycket välvilligt beträffande räntesatserna i jordbruksutskottets utlåtande. Jag tycker emellertid efter det anförande, som vi nyss hörde av herr Andersson i Tungalsta, att det icke skulle varit så förfärligt farligt, om utskottet tagit steget fullt ut och sagt, att räntan får nedskrivas till 3 %. Det hade enligt min mening varit mera konsekvent och i överensstämmelse med vad herr Andersson för övrigt sade i sitt anförande.

Anledningen till att jag begärt ordet är emellertid det uttalande utskottet

Egnahemslånefonden. (Forts.)

gör beträffande räntans rörlighet. Jag är för min del litet förvånad över att utskottet enhälligt har gått in för denna sak, då det endast är ett fåtal år sedan, som riksdagens majoritet beslöt, att räntan skulle vara fast. Enligt min mening är det en synnerligen stor fördel att ha fast ränta. Jag undrar, hur egentligen en fastighetsägare kommer att känna det, när han är beroende av hur ränteläget kommer att utveckla sig, så att han, om han t. ex. tar ett lån på sin fastighet på upp till 60 å 70 % av taxeringsvärdet, får finna sig i att framdeles kanske betala högre ränta än när han tog lånet. Jag för min del skulle icke gärna vilja ta något lån under dylika förhållanden, såvida jag kan slippa det. Jag vill hellre ha det på samma sätt som nu, att jag har garanti för att det lån jag tagit icke under lånetiden kommer att löpa med högre ränta än jag förbundit mig att svara för. Det tycker jag är en synnerligen stor fördel, och jag tror, att den omständigheten att hypotekslån och dylika lån med fast ränta fått så stor avsättning beror på att man har trygghet för att ränteläget står fast gentemot låntagaren. Jag skulle tro, att ledamöterna i jordbruksutskottet gått in för att rekommendera rörlig ränta, därför att man nu en längre tid haft sjunkande räntor, och för att slippa dessa ofta återkommande diskussioner om sänkning av räntan, har man tyckt, att det vore ett bra system att ha rörlig ränta. Men jag vill säga, att jag icke tror, att egnahemslåntagare och folk, som behöver låna pengar, komma att känna sig tillfredsställda med rörlig ränta, utan jag tror tvärtom, att det för en låntagare än en stor trygghet att veta, att räntan är fast under hela lånetiden. Därför hemställer jag, herr talman, att det stycke på s. 21 i utskottets utlåtande, som berör frågan om införande av rörlig ränta liksom den däremot svarande punkten 7) i klämman måtte utgå.

Herr **Falk**: Herr talman! Den motivering för avslag på yrkandet om sänkning av räntan, som jordbruksutskottet presenterar och som framföres här av herr Andersson i Tungelsta, går ut på att vänta, tills man i ett större sammanhang kan genomföra en räntesänkning. Det erkännes såväl i det tryckta utlåtandet som i herr Anderssons anförande, att man anser räntan för hög och att en sänkning är önskvärd. Sedan utskottet behandlat denna fråga har en ny omständighet tillkommit, nämligen att Kungl. Maj:t framlagt en proposition, vari föreslås 3 % ränta vid lån till byggnadsverksamhet i allmänhet, men i denna proposition har man utbrutit egnahemsbyggandet under motivering, att det skall närmare överarbetas. Nu skulle jag tro, att när denna proposition om byggnadsverksamheten skall behandlas, kommer det att föreligga motioner, kanske många fler än i denna fråga, där räntan begäres sänkt till 3 % även i fråga om de egnahem, som byggas i byggnadslånebyråns regi. Därför vore det enligt min mening lämpligt att nu besluta om sänkning av egnahemslåneräntan, och när vi behandla den andra propositionen, nr 249, besluta sänkning av räntan i fråga om enfamiljshus, som byggas under byggnadslånebyråns regi. Då kunde man på en gång skapa enhetlighet vad räntesatserna beträffar och sedan nästa år få enhetliga grunder i övrigt. Jag finner det alltså fullt rationellt av riksdagen att gå den vägen och icke vänta ett helt budgetår, innan denna orättvisa mellan olika byggnadsintressenter kan avskaffas. Utvecklingen har ju gått dithän, att egnahemsnämndernas verksamhet kommit allt mer och mer åt sidan. Ingen egnahemsbyggare kan gå till egnahemsnämnden och begära lån, därför att hitintills har han bara fått lån upp till ett värde av 15 000 kronor, och det går ju icke att bygga tillnärmelsevis för det priset. Då går vederbörande hellre till byggnadslånebyrån, där de kunna få lån utan hinder av någon maximigräns i fråga om värdet, vilket är nödvändigt, då ju byggnadens värde kan uppgå till 40 000 å 60 000 kronor. Denna belastning i fråga om rän-

Egnahemslånefonden. (Forts.)

tan gör ju också, att de verkliga egnahemsbyggarna, när de icke ha någon förmån jämfört med övriga, draga sig för att söka dessa lån och gå ut i den privata marknaden. Då jag anser dessa förhållanden vara av sådan art, att de böra göras till föremål för utredning, tänker jag icke ställa något yrkande på dessa punkter utan instämmer i det yrkande om bifall till motionen II:5, som innebär sänkning av egnahemslåneräntan till 3 %.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! De konsekvenser, som herr Falk här utmålade, äro kanske i själva verket av rakt motsatt innebörd mot vad han ville göra gällande, om man ser litet närmare på dem. Herr Falk antydde, att i den proposition i bostadsfrågan, som framlagts för riksdagen, äro egnahemsbyggen undantagna. Det finns alltså icke något förslag om ändring i gällande bestämmelser för sådana egna hem, som hittills finansierats genom bostadslånebyrån. Jag antar, att denna kammars ledamöter så väl känna till socialministerns intresse för bostadsfrågan, att var och en förstår, att om han icke har kunnat lägga fram detta förslag till årets riksdag, så har han verkligt bärande skäl för detta. Det är skäl av teknisk natur, som gjort det absolut omöjligt att kunna framlägga förslag i frågan redan till årets riksdag. Det förslag i frågan som föreligger hos regeringen är ju av en långt mera vittutseende karaktär än bara en sänkning av räntan till 3 %. Detta innebär ju i själva verket en fullständigt radikal omläggning av även denna sida av statens bostadspolitik, och avsikten i förslaget är ju, att även de bostadsegnahem, som hittills sorterat under egnahemsnämnderna skulle överföras till bostadslånebyrån. Det ligger väl ändå i sakens natur, att när det ligger ett förslag av denna genomgripande natur på regeringens bord, som man kan vänta kommer att föreläggas riksdagen, så snart det överhuvudtaget är möjligt, skulle det vara ganska underligt, om riksdagen redan nu skulle ge sig in på att besluta om en sådan detalj i det hela, som en räntesänkning till 3 % för bostadsegnahem innebär. Jag kan icke säga, när socialministern blir färdig att förelägga riksdagen detta förslag. Men jag vet, att det har talats om att det kanske skulle kunna föreläggas höstrikdagen. Kunna herr Falk och herr Pettersson i Dahl i dag avgöra vilka konsekvenser det skulle medföra, om riksdagen i dag fattar ett beslut på denna punkt? Kan riksdagen då på hösten fatta beslut om samma sak en gång till? Ha herr Falk och herr Pettersson i Dahl övervägt de konsekvenserna?

Beträffande jordbruksegnahemmen är det ju på det sättet, att hela frågan måste bli en integrerande del av 1942 års jordbrukskommittés betänkande, där man otvivelaktigt kommer att föreslå en omläggning i många avseenden och där frågan om förmånerna måste tagas upp till allvarligt övervägande. Jag tycker det skulle vara ganska märkvärdigt, om riksdagen inför dessa utsikter skulle vara beredd att i dag fatta ett beslut som på sitt sätt kan bli prejudicerande. Det är ingen som anser, att den nuvarande egnahemslåneräntan är tillräckligt låg eller att de samlade förmåner som egnahemslåntagare åtnjuta äro tillfredsställande, utan alla äro ju överens om att en justering bör ske. Jag tycker för min del, att inför de tekniska och administrativa utsikter, som här föreligga, vore det skäligt, om andra kammaren liksom första kammaren nu vilade på hanen i den förvisningen att förmånerna för bostadsbyggande i form av egna hem på landsbygden enligt det förslag, som regeringen kommer att framlägga, skola bli minst lika goda som för annan byggnadsverksamhet. Ingen har någon annan mening än att så skall bli fallet liksom att de regler som gälla för jordbruksegnahem skola omläggas så, att de stå i överensstämmelse med det nuvarande ränteläget, och dessutom möjliggöra för mindre

Egnahemslånefonden. (Forts.)

bemedlade personer, som ha önskan om att bli självständiga jordbrukare att förhjälpas därtill.

Jag skulle för min del vilja hemställa, att andra kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr **Falk**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jordbruksministern riktade till herr Pettersson i Dahl och mig frågan om vi kunde överblicka vilka konsekvenser ett beslut om sänkning av räntan skulle ha vid behandling av denna fråga eventuellt i höst och om riksdagen kunde besluta i denna sak två gånger. Jag vill ställa en motfråga till jordbruksministern. Vad är det för skillnad, om vi i dag besluta 3,6 % ränta eller 3 % ränta? Det inverkar väl lika mycket på behandlingen av denna fråga i höst. Däri ligger det väl ingen skillnad. Därför anser jag, att vi mycket väl nu kunna fatta beslut om 3 % ränta. Det förrycker icke behandlingen på annat sätt än om vi bifalla Kungl. Maj:ts proposition på den punkten.

Vidare anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag har försökt i korthet antyda, vari konsekvenserna ligga. Förmåner för egnahemslåntagare ligga icke endast i låneräntan utan även i övriga förmåner i form av subventioner, och det ligger ju i sakens natur, att dessa olika förmåner måste samordnas, och följaktligen kan man icke bara ta hänsyn till räntan.

Herr **Andersson** i Tungelsta: Herr talman! Med anledning av det anförande, som hölls av herr Rubbestad och som riktade sig mot utskottets rekommendation till Kungl. Maj:t att överväga, huruvida vid utformningen av de nya lånevillkor, som man förväntar beträffande egnahemslån, bestämmelser om rörlig ränta skulle kunna införas, vill jag säga, att det är klart, att man kan ha delade meningar om vilket som är fördelaktigast, fast eller rörlig ränta. Det är givet, att det också kan anföras goda skäl för att man ifrån låntagarnas sida kan vilja ha en fast ränta. Men enligt min mening och den är ju densamma, som ett enhälligt jordbruksutskott i detta fall gått in för, så kan man också med mycket goda skäl rekommendera, att räntan å dessa lån, jordbrukslån och bostadsegnahemslån, anpassas till det allmänna ränteläget. Den förmån, som man avser att lämna genom denna sociala verksamhet ligger nämligen egentligen icke i räntan utan däri, att en relativt hög procent av taxeringsvärdet får belånas, varigenom vederbörande beredas möjlighet att skaffa sig ett jordbruks-egnahem eller ett bostadsegnahem. Det ansågs på sin tid ifrån egnahemsutredningens sida, och det var också jordbruksutskottets mening vid det tillfälle, då beslut angående den nuvarande egnahemsverksamhetens utformning fattades här i riksdagen, att det vore riktigt med en ränta, som anpassade sig efter det allmänna ränteläget. De förmåner som skulle vara förenade och äro förenade med verksamheten borde, ansågs det, ges på annat sätt än genom subvention i form av lägre ränta. Därigenom kunde dessa förmåner mera rättvist anpassas för det klientel, som det här gäller. Den som behöver hjälp i form av egnahemslån och som dessutom är i behov utav och kan erhålla bidrag och lån utan återbetalningsskyldighet erhåller ju därmed ett stöd vid det tillfälle då vederbörande bäst behöver hjälp, nämligen vid starten, medan förräntningen av det lån, som han erhåller, icke innebär någon direkt subvention, utan räntan anpassas efter det allmänna ränteläget. Det är bland annat denna motivering, som legat till grund för jordbruksutskottets uppfattning i denna fråga. Det kan ju finnas andra meningar, och jag skall icke gå in på någon polemik i det av-

Egnahemslånefonden. (Forts.)

seendet. Vad det nu är fråga om, är ju den rekommendation till Kungl. Maj:t som utskottet gjort, att man vid utformningen av de nya lånevillkor, som man nu har under utarbetande, skall ta i övervägande, huruvida man icke skulle kunna övergå till en räntebestämning, som anpassade sig efter det allmänna ränteläget. Vi kunna ju konstatera, att om ett sådant beslut hade varit gällande under de gångna åren, hade det varit till fördel för låntagarna under åtminstone ett rätt stort antal år. Den ränta, som man skulle kommit fram till genom en anpassning av egnahemslåneräntan efter det allmänna marknads-läget, hade ju under åtminstone de senaste åren blivit något lägre för egnahems-låntagarna än vad den varit och än vad den är i dag.

Jag ber med denna korta motivering, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag vill bara säga några ord i anledning av statsrådets anförande.

Statsrådet frågade herr Falk och mig, om det vore lämpligt att riksdagen nu fattade beslut om sänkning av räntan och sedan fattade ett ytterligare beslut i höst. Herr Falk har redan svarat på den saken, och jag skall kanske därför icke ge mig in på detta. Det är klart, att om riksdagen beslutar att sänka räntan till 3 % innebär det, att staten förlorar en del ränteinkomster. Det kan vem som helst räkna ut. Å andra sidan får man säga, att staten gärna kan taga den förlusten. De som betala denna dryga ränta äro människor, som icke ha så lätt att göra det, och det vore därför icke mer än rättvist, om det bleve en sänkning för dem.

Vidare försäkrade statsrådet, att socialministern är så intresserad av denna bostadsverksamhet, att om det vore möjligt skulle han säkerligen komma fram med ett förslag om sänkning av räntan. Nu har åtminstone jag fått lära mig under min riksdagstid, att man många gånger så tappert försäkrar från statsrådsbänken, när det gäller någon fråga som rör landsbygdens förhållanden — särskilt då bostadsverksamheten och förbättringen av landsbygdens bostäder — att man icke kan göra något åt saken eftersom det stöter på tekniska svårigheter. Det är arbetsbrist, materialbrist och alla möjliga förhinder. Men dessa förhinder anmäla sig aldrig när det är fråga om att sanera bostadsförhållandena i städer och tätt bebyggda samhällen. Jag tror icke så värst mycket på omöjligheterna i detta fall, om verkligen viljan hade funnits.

Statsrådet framhåller, att här är det icke bara räntan på dessa lån det gäller utan här är det också fråga om subvention. Statsrådet menar väl de s. k. premielånen. Om dem har ju riksdagen redan fattat beslut. Det är självklart, att vi som äro intresserade av denna verksamhet icke ha den blekaste tanke på att rucka på bestämmelserna om de subventioner som kunna ges. Men faktum är, att många, som skola skaffa sig egnahem och skola välja form för de lån de behöva, icke anlita egnahemslån utan anse det förmånligare att gå till privatbankerna för att låna pengar. När läget är sådant, måste det vara något skevt med det hela.

Nu säger herr Andersson i Tungelsta, att man måste kunna överblicka alltihop och att det här kan vara tal om så många former och så många möjligheter. Ja, det tror jag nog. Vi ha en form som heter sekundärlån åt jordbrukare, en form som egentligen icke alls anlitas. Om jag icke är fel underrättad, ha vi två stycken sekundärlån i Halland. De löpa dessutom med för hög ränta och för att få dem gälla mycket restriktiva bestämmelser. Det vore stor anledning för jordbruksministern att titta litet på dem också och söka få en ändring till stånd vad dem beträffar. Det är en låneform på papperet, som icke är till gagn för någon.

Egnahemslånefonden. (Forts.)

Det är många förslag i stöpsleven, säger statsrådet, och man kan icke lösgöra en detalj. Det underliga är ju emellertid, att socialministern i sin proposition nr 279 har lösryckt detaljer och gått inför en sänkning av räntan när det gäller tertiärlånen. När socialministern kan lösrycka detaljer och taga dem i den tur han tycker är lämpligt med hänsyn till det mest trängande behovet, tycker jag att man också skulle kunna göra på samma sätt när det gäller nu ifrågavarande verksamhet.

Så framhåller statsrådet, att det kanske är meningen att överföra alltsammans från egnahemsstyrelsen till staten byggnadslånebyrå. Jag föreställer mig att det är enfamiljshusen man därvidlag har i tankarna. Det är möjligt — jag kan icke yttra mig om avsikterna därvidlag — men i varje fall bör detta icke inverka på de möjligheter som finnas att sänka räntan på dessa lån.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen framställde först beträffande utskottets hemställan under A 1)—6) och B propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i angivna delar dels och på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I:9 och II:5; och biföll kammaren utskottets hemställan i dessa delar.

Beträffande utskottets hemställan under A 7) gav herr andre vice talmannen härafter propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels och på avslag därå; och biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande del.

Slutligen framställde herr andre vice talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels och på godkännande av nämnda motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Rubbestad; och blev utskottets motivering av kammaren godkänd.

Punkterna 25—28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 34 och 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36 och 37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 38 och 39.

Lades till handlingarna.

Punkterna 40 och 41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående regleringen av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till kostnader i samband med sockerregleringen.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckta motioner om utredning angående jordbrukets fastighetskredit m. m.

*Motioner om
utredning
ang. jord-
brukets
fastighetskre-
dit m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Denna fråga har varit uppe i riksdagen vid flera tillfällen. År 1943 väckte jag en motion om att man skulle söka åstadkomma möjligheter för jordbruksarbetare att genom statliga lån kunna sätta upp inventarier på ett litet jordbruk. Alla förslag i denna riktning ha emellertid rönt motstånd. Det är därför jag med verklig tillfredsställelse ser, att jordbruksutskottet i år gått in för att hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under övervägande olika möjligheter att förbättra jordbrukets kreditförhållanden. Den sinnesändring som skett inom utskottet gläder mig.

När dessa jordbruksarbetare skola skaffa sig jordbruk har det alltid varit svårt för dem att erhålla medel till inventarier. När det gäller andra grupper i samhället bidrager staten ofta, så att de kunna trygga sin utkomst på det ena eller det andra sättet. Men när lantarbetarna eller bondsöner som icke kunna få hjälp av sina föräldrar ha försökt att bli självständiga, ha de varit stängda. Man har dagligdags sett exempel på den saken ute på landsbygden. Man kan tycka, att det är gott om pengar i landet, men att taga upp lån har alltid ställt sig besvärligt för dessa.

Jag hoppas nu, att Kungl. Maj:t icke alltför länge ligger på denna fråga utan gör en utredning snarast möjligt. Dessa jordbruksarbetare, som äro i tjänst hos andra år efter år, tröttna och vilja som alla andra få en egen verksamhet. Då icke möjligheter till kredit stått att få ha de övergivit jordbruksnäringen och sökt sig över till andra områden. Det är många hundra fall bara inom mitt län, där så skett. Därför är jag verkligen tacksam för att jordbruksutskottet nu tagit upp saken och fått en ändrad inställning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Föredrogs vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag rörande komplettering av ofullständiga jordbruk med skog; och

nr 58, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om statliga stödåtgärder för befrämjande av försöksvis inrättade föreningsladugårdar.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 10.

*Motion om
åtgärder till
befrämjande
av linodlingen
i Norrbotten.*

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av väckt motion angående åtgärder till befrämjande av linodlingen i Norrbotten.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr Holmberg: Herr talman! Jag tror, att jag uttrycker samtliga motionärers uppfattning, när jag uttalar min tillfredsställelse med den mycket välviliga behandling vår motion fått av utskottet. Få vi i första hand ett tiotal försöksodlingar i Norrbotten för att utröna förutsättningarna för linodlingen, har denna fråga säkerligen förts ett stort steg framåt. Utskottet har ju också mycket starkt understrukt frågans betydelse dels för åstadkommande av en större omväxling i växtföljden än vad som möjliggöres med de växtslag, som företrädesvis finnas i Norrbotten, dels också för beredande av bättre ekonomiska betingelser för jordbrukets utövare i Norrbotten. Visar det sig, att försöksodlingarna slå väl ut, så att de i sin tur leda till att vi få linberedningsverk i Norrbotten och kanske också en ytterligare avancerad textilindustri i någon form, kommer detta säkerligen att få mycket stort värde för att åstadkomma ett mera differentierat näringsliv i Norrbotten, vilket ju är allas önskemål, ett önskemål som är en av anledningarna till att denna motion tillkommit.

Beträffande utskottets förslag har jag alltså ingenting att tillägga. Det finns däremot i utskottsutlåtandet en uppgift, som jag skall be att få säga några ord om. Det gäller uppgiften om landets behov av spånadslin. Utskottet har beräknat, att detta behov skulle kunna tillgodoses genom odlingar på ytterligare 3 000 hektar utöver den areal som redan finns. Tydligen stöder sig utskottet i dessa beräkningar på en uppgift från lantbruksstyrelsen, vilken är redovisad i utskottsutlåtandet, där det heter, att »de i landet nu förefintliga beredningsanstalterna tillgodose ungefär två tredjedelar av det i vårt land normalt förefintliga behovet av linprodukter», och att »den ytterligare linodling, som erfordras för att landet skall uppnå full självförsörjning å berörda område utgör omkring 3 000 hektar och icke som i motionen uppgivits 25 000 hektar». Vi ha i vår motion icke endast talat om behovet av spånadslin för nu befintliga beredningsverk utan också om hur stora arealer för spånadslin, som skulle behövas för att ersätta nuvarande import av linprodukter överhuvud taget. Det importeras som bekant utöver råvarorna även linprodukter av annat slag. Skall den importen ersättas genom svensk odling och svensk förädling, behövs det odlingar ungefär av den omfattning vi angivit i vår motion. Jag stöder mig därvid på en utredning som verkstälts av professor Osvald. Detta bör man alltså taga hänsyn till vid den fortsatta bedömningen av denna sida av svensk folkförsörjning. För den etapp i utvecklingen på detta område, som det närmast gäller, ha emellertid dessa divergerande uppfattningar ingen större betydelse. Redan det faktum, att, som utskottet säger, det behövs odling på ytterligare ungefär 3 000 hektar för att man skall kunna tillgodose behovet bara av råvaror för de linberedningsverk som redan finnas, ger en grundval för en väldig utvidgning av Norrbottens näringsliv. Det motsvarar den sammanlagda arealen av minst 700 å 800 jordbruk av den genomsnittsstorlek, som för närvarande finnas i Norrbotten. För odling och förädling av lin skulle arbete kunna beredas åt tusentals ungdomar i Norrbotten, som för närvarande söka sig utkomst på andra håll.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av väckt motion angående översyn av åtgärderna för bekämpande av fjäderfäsjukdomarna i riket.

Motion ang. översyn av åtgärderna för bekämpande av fjäderfäsjukdomarna i riket.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Persson** i Svensköp: Herr talman! Efter framläggandet av den motion, som jordbruksutskottet i nu förevarande utlåtande avstyrker, ha ett par saker inträffat, som vittna om att det — om än långsamt — rör sig på det område, som motionen avhandlar. Den 15 februari detta år avlämnade professor H. Magnusson i Malmö till medicinalstyrelsen efter verkställd utredning ett förslag till nya åtgärder för bekämpande av hönstyfus. Förslaget innefattar bland annat reglering av den yrkesmässiga handeln med avelsägg och levande fjäderfä ävensom kontroll över maskinkläckning och uppfödning av kycklingar för annans än egen räkning. Jag har i motionen påvisat önskvärdheten av dylika åtgärder och tillåter mig nu uttala den förhoppningen, att det efter tre års utredningsarbete av professor Magnusson inte skall dröja ytterligare tre år innan åtgärder i detta hänseende bli företagna. Vidare har statens medicinska forskningsråd nyligen beviljat medel till vissa vetenskapliga undersökningar rörande vitblodsjuka hos höns. Då denna sjukdom, såsom medicinalstyrelsen vitsordar i sitt utlåtande, är till orsaker, omfattning och diagnostik mycket ofullständigt utforskad, är detta forskningsunderstöd synnerligen tacknämligt, och härigenom tillgodoses i denna del motionens syftemål.

Såväl medicinalstyrelsen som styrelsen för statens veterinärmedicinska anstalt ha i sina utlåtanden understött motionens krav på inrättandet av särskilda konsulentbefattningar inom varje hushållningssällskap till tjänst för fjäderfäodlarna. Detta skulle ha stor betydelse icke minst för det förebyggande bekämpandet av fjäderfäsjukdomarna. Det hade varit önskvärt, att även jordbruksutskottet anslutit sig till detta önskemål och på något sätt burit förslaget fram till Kungl. Maj:t. Detsamma gäller ett av veterinärmedicinska anstalten i yttrandet framlagt förslag om uppdelning av den nuvarande konsulenttjänsten inom anstalten för fjäderfä- och pälsdjurssjukdomar. Även beträffande den frågan hade utskottet haft ett tillfälle att redovisa ett positivt intresse för den sak det här gäller.

Veterinärmedicinska anstalten påpekar till sist i sitt yttrande att det utredningskrav, som framlägges i motionen, möjligen skulle kunna samordnas med en hos chefen för jordbruksdepartementet begärd utredning om intensifiering av den förebyggande husdjurssjukvården. Inte heller detta uppslag har jordbruksutskottet velat understödja.

Fjäderfäskötselns betydelse, i synnerhet för det mindre jordbruket, ävensom storleken av de förluster, som genom fjäderfäsjukdomarnas stora utbredning årligen åsamkas denna näring, har ingen velat ifrågasätta. Det måste vara en uppgift för det allmänna att kraftigt understödja fjäderfäodlarna på alla sätt som äro möjliga när det gäller bekämpandet av dessa sjukdomar.

Jag har, herr talman, med dessa erinringar velat understryka angelägenheten härav.

Herr talmannen hade under detta anförande övertagit ledningen av förhandlingarna. Sedan överläggningen förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Motion om revision av gällande bestämmelser för beviljandet av statsbidrag eller stipendier av social eller kulturell art. (Forts.)

Hur skall det vara möjligt, frågar man sig, att få enhetliga bestämmelser och likvärdiga grunder till stånd, om olika kommittéer och myndigheter skola fullgöra uppgiften att utreda denna fråga? Det förefaller åtminstone mig orimligt att begära. Skall man ernå enhetlighet är det nödvändigt att dessa problem utredas centralt och av ett organ. Först sedan man fått fram material och med ledning av detta kan bedöma frågan, kan man få bestämmelser, som mera ansluta sig till de önskemål, vi motionärer vågat framföra och vilka, såvitt jag kan förstå av utskottsutlåtandet, även omfattas av utskottet.

Hur det är ställt med enhetligheten i fråga om förmögenhetsspärren för sociala och kulturella ändamål lämna nuvarande bestämmelser en rik provkarta på. Jag vill erinra om att då det gäller t. ex. rabattkort är den icke behovsprövade gränsen 10 000 kronor men i fråga om statsbidrag till lindrande av landsbygdens sjukvårdskostnader är samma gräns 12 000 kronor. Alla torde väl också känna till att det är åtskilligt övrigt att önska i fråga om enhetlighet, då det gäller bedömandet av de olika omständigheterna vid tilldelningen av studiestipendierna både vid de högre skolorna i och för sig och i jämförelse med grunderna för stipendietilldelningen vid folkhögskolor, lantmannaskolor och dylikt. Jag tycker knappast att det föreligger skäl att i högre grad ingå på dessa allmänt kända förhållanden, då de äro allt för väl kända av kammarens ledamöter.

Under årets riksdag har då det gäller djursjukvården förmögenhetsspärren satts till 20 000 kronor, och i en proposition, som nu ligger på riksdagens bord, har spärren föreslagits till samma summa när det gäller husmodersseministrarna. Man frågar sig då, om den spärr på 20 000 kronor, som på senare tid förelagts riksdagen, är den spärr som skall standardiseras och om i så fall denna är den riktiga. Jag har för min personliga del ingen åsikt om huruvida det överhuvud taget skall vara förmögenhetsspärr, om den i så fall skall vara enhetlig eller ej eller efter vilka grunder den skall beräknas. Ingen kan väl med säkerhet avgöra detta utan en ingående prövning. Att förmögenhet skall vara utslagsgivande vid bidrags beviljande torde man dock nödgas utgå ifrån. Men till vilket belopp denna förmögenhet skall sättas och under vilka omständigheter den skall tillåtas verka för att få en rättvis avvägning till stånd är omöjligt att utan vidare avgöra.

Nu ligga som grund för prövningen av medborgarnas behov av sociala, kulturella och eventuellt andra förmåner de nuvarande skattebestämmelserna. Det förefaller mig minst sagt tvivelaktigt om denna grund är riktig. Den tager endast hänsyn till förmögenhet ur skatteteknisk synpunkt utan att taga sikte på verkliga ekonomiska förhållanden. Sålunda tillmätas inte pensioner, utbildning, vissa försäkringar o. s. v. något värde, medan däremot »värden», som uppkomma genom penningvärdets förändringar utan någon reell förmögenhetsökning spela stor roll. Detta inverkar på det sättet, att en hel del jordbrukare, hantverkare, egnahemsägare och andra riskera att i väsentliga avseenden ställas utanför samhällets omsorger, vilket enligt vad jag för min del tror många gånger sker oavsiktligt från statens sida. Detta förhållande bör givetvis rättas till.

Jag skall för att belysa detta påstående anföra ett exempel. Vi antaga att en jordbrukare åren 1938—39 köpt en liten gård och erlagt taxeringsvärdet, låt oss säga 20 000 kronor, för densamma och dessutom övertagit inventarierna för 6 000 kronor. Han hade icke några kontanter att betala detta med, utan förvärvet ordnades genom inteckningar och borgen. Vi tänka oss att vid den senaste taxeringen värdet av hans fastighet höjdes med 10 000 kronor och att genom penningvärdets försämring inventariernas värde ökat med 4 000 kronor.

Motion om revision av gällande bestämmelser för beviljandet av statsbidrag eller stipendier av social eller kulturell art. (Forts.)

Honom påföres då, utan att han haft någon sådan inkomst, som kunnat bilda förmögenhet, en förmögenhet av 14 000 kronor, som i många fall ställer honom utanför samhällets omsorg.

Jag finner att ett sådant förhållande icke kan vara rätt och riktigt. I detta avseende behöver man verkligen se till, att det blir en annan ordning. Ju längre utvecklingen fortskrider, och desto bättre möjligheter vi genom olika statliga åtgärder kunna bereda människorna att skaffa sig egna hem, desto flera bli också dessa små förmögenhetsägare. Det föreligger då risk för att dessa personer med nu gällande bestämmelser komma in under sådana förmögenhetsspärrar, att de i många avseenden försättas i en särskild undantagsställning i förhållande till andra medborgare.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare utveckla denna sak. Jag vill bara säga, att såvitt jag kan förstå leder både mitt och utskottets resonemang fram till att det behövs en utredning av dessa problem. Men utskottet nöjer sig med att sätta sin tro och lit till att frågan skall reda upp sig själv under arbetet inom de olika kommittéer, som äro verksamma på olika områden. Det tror, herr talman, däremot icke jag. Jag anser fortfarande att en central översyn av dessa frågor är sakligt motiverad. Därför vill jag trots allt, herr talman, för min del yrka bifall till motionen.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag måste säga, att motionärens yrkande kommer en smula överraskande, i synnerhet som första kammaren redan avslagit denna motion. Då frågan i realiteten har fallit, kan jag fatta mig ganska kort.

Jag måste emellertid säga ett par ord om motionärens anmärkning mot utskottet för alltför stor knapphändighet vid behandlingen av hans motion. Vi ha i alla fall i utskottsutlåtandet ganska klart redovisat både de remissuttalanden, som inkommit till förstakammarutskottet och de som kommit till andra-kammarutskottet, inte mindre än sammanlagt tio. Att vi inte i reciten tagit upp referat av alla yttranden, som inkommit till förstakammarutskottet, beror därpå att vi hänvisat den intresserade läsaren till vederbörande förstakammarutskotts utlåtande, där dessa yttranden mycket riktigt återfinnas. Jag måste därför säga, att den ärade motionären har all anledning att vara belåten med den välviljighet, som har visats på den punkten.

Såsom framgår av utlåtandet ha också både första kammarens tillfälliga utskott och vårt visat mycket stort intresse för denna fråga. Jag tror att vi allesamman i utskottet i långa stycken skulle kunna instämma i den kritik, som av motionärerna har framförts mot de nuvarande förhållandena på detta område. Men motionärerna förbise här eller underlåta att nämna, att hela denna fråga faktiskt ligger under utredning. Här sitter skolkommissionen och arbetar med detta stora komplex i vad det gäller anslag till stipendier av kulturell art, och här sitter socialvårdskommittén och arbetar med samma komplex utifrån de sociala utgångspunkterna. Och när det gäller bedömningen av förmögenhetens värde i förhållande till inkomsten arbetar slutligen 1945 års skatteberedning enligt sina direktiv just med frågan, vad som är att hänföra till skattepliktig förmögenhet. Att innan man känner resultatet av dessa tre högst betydelsefulla instansers arbete, vilket ändå rör centrala områden av vad det här gäller och av vad motionärerna velat komma åt, begära ännu en utredning, vore väl ändå, herr talman, att lägga tårta på tårta. Man bör kunna avvakta resultatet av dessa utredningars arbete. Om detta inte blir tillfredsställande ur motionärernas synpunkt, ha de möjlighet att återkomma med frågan.

Jag tycker därför, att kammaren med mycket gott samvete kan för i år och tills vidare låta detta stora problem ligga, i förhoppning om att det genom de

*Motion om revision av gällande bestämmelser för beviljandet av statsbidrag
eller stipendier av social eller kulturell art. (Forts.)*

instanser, som nu bearbeta detta centrala område, skall kunna åstadkommas en förbättring i den riktning, som motionärerna önska.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Svensson** i Stenkyrka: Herr talman! Eftersom jag tillhör första tillfälliga utskottet, ber jag att få säga, att jag delar huvudmotionärens uppfattning, att denna motion verkligen blivit ganska summariskt behandlad. När utskottets ordförande hänvisar till de utredningar som pågå vill jag invända, att jag inte är alldeles säker på att det ingår i dessas direktiv att taga upp just det av motionärerna berörda spörsmålet till prövning. Jag menar alltså, att även om första kammaren tidigare avslagit en likalydande motion men denna kammar bifallit denna motion, så skulle det ha förelegat anledning för de nu arbetande kommittéerna att ägna det spörsmål, som framförts i denna motion, en mera omfattande prövning. Det är därför jag reserverat mig till detta utskottsutlåtande.

Jag instämmer, herr talman, i yrkandet om bifall till motionen.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Eftersom herr Svensson i Stenkyrka tillhör motionärerna är det självklart att han hade önskat en ännu fylligare behandling av motionen. Han säger sig emellertid tvivla på att det ingår i de av mig omnämnda instansernas direktiv att ta upp dessa frågor till behandling. Jag ber då att få hänvisa till att socialvårdskommittén själv uttalar sig i denna fråga i sitt yttrande. Sedan kommittén förklarat, att den icke kan tillstyrka den i motionen föreslagna utredningen, tillägger den: »I vissa delar skulle en dylik utredning komma att sammanfalla med de utredningar, som nu handhavas bl. a. av socialvårdskommittén och skolkommissionen.» Där säges det klart ut, att denna fråga ligger under behandling av dessa instanser. Socialvårdskommittén säger vidare i fortsättningen av sitt yttrande: »Frågan om en likvärdig bedömning av bidragssökandenas förmögenhetsförhållanden hör samman med beskattningens utformande. Då 1945 års skatteberedning enligt sina direktiv äger upptaga frågan om vad som är att hänföra till skattepliktig förmögenhet, finner kommittén ytterligare utredning härutinnan överflödigt.» Där säges ändå klart och tydligt ut, vad herr Svensson i Stenkyrka säger sig betvivla. Saken får alltså anses fastslagen. Jag har för att undvika missförstånd velat klargöra detta inför kammaren.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13.

Föredrogos i ett sammanhang andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, över motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. och till kammaren överlämnat utdrag, nr 404, av första kammarens protokoll, innefattande delgivning av sistnämnda kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion i samma ämne.

*Motion om
överförande i
statlig besitt-
ning av vissa
malm- och
mineraltill-
gångar m. m.*

I motionen II: 297, vilken hänvisats till andra kammarens andra tillfälliga utskott, hade herr *Hagberg* i Luleå m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till överförande

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

i statlig besittning och på skäliga villkor av de i privat eller halvprivat ägo befintliga viktigare malm- och mineraltillgångarna och anläggningar i anslutning till dessa.

Utskottet hemställde, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att, då resultaten av nu pågående utredningar och undersökningar på ifrågavarande område föreläge, förutsättningslös utredning måtte verkställas om och i så fall på vilket sätt och i vilken utsträckning samhällets kontroll över malm- och mineraltillgångarna borde ökas.

Reservation hade avgivits av herrar *Fahlman, Swedberg, Ljungqvist, Hansson* i Skegrie och fru *Sandström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Såsom framgick av det upplästa protokollsutdraget från första kammaren, har första kammaren redan fattat beslut i denna fråga. Jag hyser givetvis inga större förhoppningar att andra kammaren skall intaga en annan ståndpunkt. Eftersom jag är med bland reservanterna, vill jag ändå ge tillkänna några synpunkter på spørsmålet.

Reservanterna påpeka, att önskemålet om de norrbottniska malmfältens förstatligande fått tjäna som utgångspunkt för kravet på en allmän socialisering av eller åtminstone en utredning rörande socialiseringen av gruvhanteringen i vårt land. Emellertid frapperas man av att några sakliga skäl för en sådan socialisering inte ha anförts vare sig i motionen eller i utskottets motivering. Reservanterna anse av skäl, som jag i korthet skall utveckla, en utredning på detta område för närvarande opåkallad.

Utskottet säger endast i korthet att det anser möjligt, att det kan finnas lämpligt att efter de pågående undersökningarnas slutförande den statliga kontrollen kan behöva ytterligare ökas. Angeläget synes vara, säger utskottet, att även dessa spørsmål övervägas så snart nu pågående undersökningar avslutats, och tillägger, att hänsyn därvid bör tagas såväl till malmpolitiska som konjunkturväxlings- och andra synpunkter.

Det är anledning att påpeka, att de skäl som anförts för lapplandsgruvornas förstatligande ingalunda utan vidare tala för en allmän socialisering av gruvhanteringen. Det är nämligen att märka, att frågan om statlig inlösen av aktierna i Luossavaara-Kirunavaara Aktiebolag är grundad på 1927 års s. k. malmavtal och att en utsträckning av statens inflytande härvidlag sålunda inte innebär någonting annat än ett ianspråktagande av en avtalsenlig rätt. Statskontoret påpekar också, att tanken på överförande i statlig besittning av, som det heter, viktigare malm- och mineraltillgångar måste kräva kapitalinvesteringar av sådan storleksordning, att det måste förefalla i högsta grad tveksamt, om de ekonomiska förutsättningarna därför för närvarande äro för handen. Den omständigheten, säger statskontoret, att man icke ansett sig böra begagna sig av den avtalsenliga rätten till inlösen år 1947, måste förstärka ståndpunkten, att det inte är lämpligt att för närvarande utsträcka statens inflytande. Statskontoret påpekar, att det är just i de norrbottniska malmfälten våra ojämförligt viktigaste malmtillgångar äro belägna. Av dessa skäl finner sig statskontoret icke kunna tillstyrka bifall till motionen.

Som jag nyss nämnde ha, såvitt jag har kunnat finna, varken i motionen eller i utskottets motivering några egentliga sakskalet förebärags för en utredning på detta område. Några konkreta synpunkter och skäl som anses tala för

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

att viktigare malm- och mineraltillgångar helt böra undandras den privata exploateringen och göras till samhällelig egendom ha således där icke anförts. Detta är desto märkligare, som ännu så sent som år 1938 den nu gällande gruvlagen antogs, genom vilken — väl att märka — den enskilda inmutningsrätten bibehölls samtidigt som rätt till kronoandel bereddes kronan, d. v. s. hälften av gruvegendomen, i alla nyinmutade fyndigheter.

De sakskäl, som kunna andragas och som ha andragits från socialiseringsivrarhåll för ett ökat samhälleligt inflytande när det gäller gruvhanteringen, återfinnas i stället i gruvindustriarbetarförbundets remissvar. Gruvindustriarbetarförbundet påpekar emellertid, att när det gäller de av järnbruken ägda och huvudsakligen för egna behov brutna gruvorna det förefaller mindre angeläget att i statlig ägo överföra dessa fyndigheter, så vitt icke järnbruken samtidigt förstatligas. Man kan ju här tacksamt konstatera, att gruvindustriarbetarförbundet således hesiterat inför ett förstатligande av de s. k. bruksgruvorna, för vilket förstатligande också har varnats i remissuttalanden. Emellertid gör man gällande ifrån gruvindustriarbetarförbundets sida, att exportgruvorna borde helt befinna sig i samhällets ägo. Det ligger en liten motsägelse i detta uttalande, ty samtidigt säger man, att om brukets egen malmbas inte är tillräckligt kraftig, få de berörda exportgruvorna tjäna som utfyllnad av det inhemska malmbehovet. Det har även från reservanternas sida understrukits att — såsom det heter i reservationen — de »svenska gruvornas främsta uppgift är att utgöra en kvalitativt och kvantitativt tillräcklig malmbas för den svenska järnindustrien». Har man nu den uppfattningen, att det inte är så angeläget med bruksgruvornas förstатligande, och anser att exportgruvorna måste tjäna som en utfyllnad av malmbasen, kommer man logiskt till slutsatsen, att man bör ställa sig mycket betänksam också inför exportgruvornas förstатligande.

När det gäller exportgruvornas förstатligande anför gruvindustriarbetarförbundet i och för sig beaktansvärda synpunkter, som dock inte äro i sådan grad vägande, att de kunna vara av någon avgörande betydelse. Man säger att järnmalmsexporten hittills kännetecknats av betydande konjunkturväxlingar, vilket föranlett avskedande av arbetskraft, och man tror att om staten hade ägt större inflytande, så skulle staten på ett annat sätt nödgats att avväga, hur mycket exporten med tanke på efterföljande kostnader för arbetslöshet borde expandera. Gruvindustriarbetarförbundet säger vidare att inom malmkommunerna överväganden av sådan art varit av väsentlig betydelse när man fattat ståndpunkt, d. v. s. man har motiverat sin ståndpunkt med sysselsättningssynpunkter.

Emellertid framkommer en ganska märklig synpunkt i gruvindustriarbetarförbundets uttalande. Efter att ha påpekat att Grängesbergs exportfält kommer i storleksordning närmast efter de norrbottniska järnmalmsgruvorna säger man, att med hänsyn till dels storleksordningen och dels malmens metallinnehåll det ur samhällsekonomisk synpunkt kan vara önskvärt att även denna fyndighet förstатligas. Man säger på ett annat ställe, om jag fattat remissyttrandet rätt, att det är mindre angeläget med förstатligande när det gäller mindre enheter, som äro avsinkta till ett väsentligt djup eller vilkas framtida ekonomiska värde är osäkert. Jag vill ha anført dessa gruvindustriarbetarförbundets mera sakligt betonade synpunkter för ett förstатligande för att kunna motivera min ståndpunkt såsom reservant i detta avscende.

I motiveringen för och emot förstатligande rör man sig med tre olika komplex av skäl, de malmpolitiska skälen, de sociala skälen och statens privatekonomiska synpunkter. När det gäller de malmpolitiska skälen är det att märka, att bolagen givetvis själva måste ha intresse av att inte misshushålla

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

med sina egna gruvor, och det ligger väl ändå nära till hands att antaga, att bolaget såsom gruvägare bäst bör kunna bedöma kvalitets- och kvantitetsfrågor. Man kommer då till samma slutsats som gruvindustriarbetarförbundet, fastän detta framför sin ståndpunkt i mera betänksam form, nämligen att bruksgruvorna lämpligen böra kvarbli i malmkonsumenternas ägo, även om dessa bruksgruvor skulle bearbetas i ganska ringa omfattning eller betraktas som reserver för framtiden.

När man vidare i motionen gör sig till tolk för kravet på utredning rörande överförande i samhällets ägo av viktigare malm- och mineraltillgångar, vill jag ställa frågan: vad menar man med »viktigare» malm- och mineraltillgångar? Man får en liten fingervisning i det hänseendet i gruvindustriarbetarförbundets remissvar, där det talas om storleken och kvaliteten av gruvorna såsom motiv för deras förstatligande. Mindre, osäkra gruvtillgångar skulle man enligt gruvindustriarbetarförbundet lämna åsido till den privata exploateringen. Man kan emellertid å andra sidan göra gällande, att just de gruvor böra förbli i förädlingsverkens ägo eller förvärfvas av dessa, som äro viktiga på grund av belägenhet eller kvalitet. Och i den mån »viktigheten» av malmtillgångarna är motiv för ett förstatligande — jag tolkar här storleken som en ingrediens i begreppet viktiga malmtillgångar — så måste man komma ihåg, att de större verken ha behov av betydande malmreserver för att klara verksamheten på lång sikt.

Jag kan inte underlåta att på denna punkt i korthet citera ett uttalande av kommerskollegium i dess remissyttrande: »Det kan i detta sammanhang också påpekas», säger kommerskollegium, »att det ligger en fara i att låta en viss storlek eller en viss avkastning vara gräns för vilka fyndigheter som böra förstatligas eller icke.» I fortsättningen heter det: »Det är långt ifrån alltid en fyndighets omfattning är känd långt i förväg, utan undersökningsarbeten måste successivt utföras. Det kan då tänkas, att undersökningarna hållas tillbaka så att den kritiska storleken icke skall uppnås eller överskridas, ett förhållande, som ur statens synpunkt icke kan anses tillfredsställande. Tvärt om bör det vara ett statsintresse att undersökningar företagas i största möjliga omfattning, i den mån de motiveras av geologiska och andra förhållanden.» Här ser man således ett exempel på hurusom en statlig myndighet varnar för ett statsingripande för att det enskilda initiativet inte skall förlamas och hejdas i sin verksamhet att öka produktiviteten och effektiviteten inom ett visst avsnitt av vårt ekonomiska liv.

De malmpolitiska synpunkterna behandlades för övrigt av kommerskollegium i dess utlåtande över socialiseringsnämndens utlåtande år 1927. Kommerskollegium påpekar, att det mycket väl på administrativ väg kan åstadkommas föreskrifter, som tillfredsställa de statliga intressena, och att ändamålets uppnående inte alls kräver att staten övertager gruvorna. Kommerskollegium påpekar också, att erfarenheten hittills inte givit vid handen, att behov av dylika restriktiva föreskrifter skulle föreligga.

Beträffande de sociala synpunkterna kan man endast hänvisa till att kommerskollegium ansluter sig till samma ståndpunkt som industriförbundet, nämligen att frågan bör lösas genom social lagstiftning liksom beträffande alla företagare. Det är riktigt, att en fyndighet kan vara längre eller vara slutbruten efter ganska kort tid och att i det senare fallet ogynnsamma förhållanden kunna inträda. Men konjunkturerna äro överhuvud någonting som vi inte ensamma bestämma över här i landet. Konjunkturväxlingar äro ingenting som är särskilt karakteristiskt för denna näringsgren framför en annan. Man säger från kommerskollegii sida i detta sammanhang följande: »Statlig äganderätt

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

torde i detta fall icke väsentligt kunna påverka utvecklingen under förutsättning att de av staten ägda fyndigheterna icke bearbetas på sätt, som är oförenligt med sunda företagsekonomiska principer.» Sociala skyldigheter åvila naturligtvis, som jag förut sade, alla företagare och inte bara dem som äro verksamma inom en viss näringsgren, och frågan om välfärdsanordningar av detta slag hör givetvis hemma inom sociallagstiftningen.

Så komma vi då, herr talman, till sist till statens privatekonomiska synpunkter — statens ekonomiska synpunkter kanske det skall heta. Kommerskollegium utgår härvid ifrån att staten icke »bör tillförsäkra sig endast sådana fyndigheter som äro särskilt lönsamma». Här märker man således motsättning- en mellan argumenteringen för socialisering och detta ämbetsverks synpunkter på saken. Kommerskollegium varnar för ett förstatligande av de särskilt lönsamma företagen för att inte därmed menliga verkningar i ekonomiskt avseende beträffande företagsamheten på detta område överhuvud taget skola inträda. Man påpekar att företagandet på detta område ofta är mycket riskfyllt och fäster uppmärksamheten på risken av att initiativ från enskilt håll kan utebli, om »statsinlösen kan förväntas, när företaget visat sig giva god avkastning». Vad som ytterligare säges i remissutlåtandet förtjänar särskilt att understrykas. Det heter nämligen: »Riskmomentet vid gruvdrift sett i samband med statsföretagens speciella natur, deras bundenhet och deras mindre lätthet till anpassning efter växlande förhållanden, kan befaras medföra att statens roll inom gruvhanteringen skulle bli mera passiv än som med hänsyn till den framtida utvecklingen vore önskligt.»

Statens privatekonomiska intressen i gruvhanteringen äro redan synnerligen väl tillgodosedda. Jag skall begagna tillfället att konkretisera statens gruvintressen. Av det till 110 miljoner kronor uppgående aktiekapitalet i LKAB äger staten för det första hälften med rätt att, såsom tidigare antytts — för det andra — inlösa den andra hälften. Där ligga som man påpekat våra ojämförligt viktigaste malmtillgångar. För det tredje äger staten dessutom andra mycket betydande järnmalmsfyndigheter i Norrbotten—Svappavaara, Ekströmsberg och Mertainen och andra såsom i reservationen påpekats. För det fjärde ha verkställts och verkställas alltjämt av Sveriges geologiska undersökning inmutningar för statens räkning. För det femte har staten genom köp förvärvat och förvärvar gruvtillgångar, och för det sjätte har staten ytterligare i stor utsträckning tillgodosett sina gruvintressen genom utläggandet av betydande malmförande områden som statsgruvfält. År 1938 medgav också vederbörande departementschef, att den utvidgning av statens privatekonomiska intressesfär som utvecklingen medfört naturligtvis också underlättat möjligheten för staten att utöva inflytande på malmhushållningen och malmpolitiken.

Till sist skulle jag vilja peka på ett principiellt skäl som i ett av remissvaren anförts för förstatligande. I gruvindustriarbetarförbundets remissvar står det bland annat följande: »Malmfyndigheter och andra mineraltillgångar ha icke skapats genom enskilt initiativ, varför ur principiell synpunkt det inte är riktigt att sådana malmtillgångar skola kontrolleras av privatintresset.» Man gör dock ett undantag då man säger, att snart utbrutna fyndigheter eller malm som på grund av låg malmbalt inte kan bli av värde inom en överskådlig tid naturligtvis inte skola medräknas i detta sammanhang.

Ja, man har en rent principiell utgångspunkt, om man så vill en marxistisk utgångspunkt, för kravet på utredning om ett förstatligande. Tänker man efter skall man finna, hur nära till hands det kan ligga att tolka detta resonemang på så sätt, att för dem som hysa den principiellt socialistiska uppfattningen detsamma måste gälla många andra, ja de flesta andra naturtillgångar. Tänker

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

man på jorden eller tänker man på skogen, så måste i alla fall den mänskliga arbetskraften till för att det skall bli något resultat i produktivitetshänseende. Det är således icke något skäl som ur principiell synpunkt enbart gäller gruvhanteringen — om man ser det ur socialistisk synvinkel — utan också våra viktigaste naturtillgångar överhuvud taget. Här blir det således till syvende og sist två vitt skilda principiella uppfattningar som brytas mot varandra. Jag vill bara påpeka detta, ty när man talar om att det inte skall vara principiella skäl som skola ligga till grund för förstatligande utan praktiska och ekonomiska hänsynstaganden samt effektivitetshänsyn, så bör det framhållas att beträffande denna isolerade näringsgren principiella skäl anförts som också skulle kunna användas beträffande flera andra näringsgrenar.

För att återgå till det förutvarande resonemanget tror jag man kan säga, att statens gruvintressen äro tillgodosedda i all rimlig utsträckning om man tänker på de nya fyndigheterna. Detta angav ju även departementschefen, som jag nyss sade. Nu siktar alltså staten till återstående existerande enskilda gruvföretag, och tydligen företrädesvis sådana som arbetat sig upp till en hög nivå och som förete höggradig effektivitet. Jag återupprepar, att i den politiska debatten brukar man ofta från socialdemokratiskt håll framhålla, att frågan om statlig eller enskild drift bör bedömas ur effektivitetssynpunkt. I det här sammanhanget, herr talman, har det i motionen eller utskottets motivering inte ens talats om att staten skulle kunna sköta gruvhanteringen mera rationellt och effektivt än de enskilda gruvföretagen. Jag tillåter mig för min del hävda, att den svenska gruvindustrin både när det gäller brytningsmetoder och arbetsplanering även efter internationell måttstock står på en synnerligen hög nivå. Om det nu är så, att statens intressen i fråga om existerande och i framtiden exploaterbara tillgångar äro väl tillgodosedda, och dessutom att den svenska gruvindustrin ur effektivitetssynpunkt står på en internationellt sett hög nivå, varför vill man då socialisera den återstående enskilda gruvhanteringen i landet? Är det ändå inte att driva socialiseringskravet väl långt! Är det inte egentligen så, att man här byggt på doktrinära och principiella grundsatser, vilket ju också framskymtar i ett av remissutlåtandena?

Till dessa synpunkter skulle jag vilja foga det påpekandet, att en hel del utredningar på detta område redan pågå. Förhandlingar pågå om ett nytt frakta-avtal med LKAB, och det är inte osannolikt, vilket vi också nämna i reservationen, att de av detta bolag ägda gruvorna komma att helt överföras i samhällets ägo, d. v. s. staten skulle begagna sin inlösningsrätt. Vidare pågår utredning om bästa sättet för de förut tyskägda gruvornas inlemmande i det svenska näringslivet. Slutligen ha vi den pågående gruvutredningen. Det är som sagt, med hänvisning framför allt till dessa pågående utredningar, som statskontoret ansett att frågan tills vidare bör få vila.

Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Jansson i Kalix: Herr talman! Jag kan dess bättre bli ganska fåordig. I samband med behandlingen av en belgiskägd gruva hade riksdagen föregående år att taga ställning till vad andra kammarens första tillfälliga utskott sade: »Frågan om överförandet i det allmännas ägo av förutvarande malmtillgångar kan emellertid ses jämväl ur ytterligare en synpunkt. Motionen sammanhänger med spørsmålet om en allmännare socialisering av malm och mineralfyndigheter, och utskottet finner att frågan därom bör underkastas ingående övervägande.» Andra kammaren biföll tillfälliga utskottets förslag och har sålunda redan en gång gjort ett uttalande i denna fråga. Det skulle väl se täm-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

ligen märkvärdigt ut, om andra kammaren har ändrat uppfattning från föregående år. Det är möjligt att herr Ljungqvist röstade med reservanterna även den gången, men det gjorde i varje fall inte utskottets majoritet. Utskottets majoritet i år har sålunda följt andra kammarens anvisningar från föregående år, när den har rekommenderat kammaren att hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning i ärendet.

Det säges från herr Ljungqvists sida, att utskottet icke har lämnat några som helst möjligheter för det enskilda näringslivet att visa sin effektivitet. Och ändå säger utskottet i sitt utlåtande: »Utskottet vill på nuvarande stadium icke uttala sig om huruvida en sådan ökad kontroll lämpligen bör vinnas genom tillgångarnas överförande helt eller delvis i statlig ägo eller om vissa fyndigheter böra kvarligga i enskild ägo eller om någon annan form såsom halvstatligt bolag kan vara att föredraga.»

Utskottet har sålunda förutsatt att utredningen skall bli förutsättningslös. Man skall således även taga hänsyn till sådana omständigheter som att enskilda bolag drivit upp effektiviteten i fråga om malmriksedomarnas utvinande och arbetstillfällenas nyskapande samt konjunkturutvecklingen under olika skeden.

Det har visat sig, att det är väl framför allt detta som legat till grund för gruvarbetarnas inställning till frågan, att de enskilda gruvägarna vid lågkonjunkturer och vid ett labilt konjunkturläge inte äro så synnerligen angelägna att hålla gruvdriften i gång, så att fullt antal veckodagsverk kan erhållas. Vi ha för resten för närvarande en sådan labil konjunkturkurva, då arbetarstammen får arbeta endast halva veckan. Vem är det som får betala skillnaden mellan vad som kräves för att hålla uppe levnadsstandarden och vad man utvinner genom arbetseffekten i gruvorna? Helt naturligt staten! Det är ingalunda så, att de enskilda gruvbolagen vilja vara med och vidtaga sociala åtgärder i ett sådant läge, utan det överflyttas helt på staten. Man kan ju då fråga sig om inte det spörsmålet bör bli föremål för utredning, huruvida en omläggning till statlig drift vid statligt ägda gruvföretag inte vore att föredraga, och detta inte enbart ur arbetarnas synpunkt utan jämväl ur samhällets. Men detta må vi komma tillbaka till och tvista om den dag utredningsresultatet föreligger. I dag begära vi en förutsättningslös utredning. Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det har sagts från reservanternas sida både i utlåtandet och av deras talesman i debatten här i dag, att inga sakliga skäl avgivits för gruvornas förståtligande. Jag tycker det är sakligt skäl nog att sådana naturtillgångar i vårt land som järnmalm böra betraktas som hela nationens egendom och inte som ett naturligt spekulationsfält för enskilda, som försöka att berika sig på dem. Vi anse för vår del att gruvorna böra vara samhällets tillgång, att inkomsten därifrån bör gå till den gemensamma folkhushållningen, och att man alltså icke skall tillåta möjligheten för enskilda att profitera på dem. Detta resonemang är ju också godtaget inom mycket vida kretsar. Riksdagen har ju tidigare vid olika tillfällen behandlat denna sak. Åtminstone för det parti jag företräder samt för det parti, vars representanter bilda majoritet i detta utskotts utlåtande, har det ansetts vara en evig sanning som inte längre behöver ingående motiveras, att man måste göra slut på möjligheterna för enskilda att tillägna sig vinster av en gemensam naturtillgång. Detta skall vara hela samhällets sak.

Det är riktigt, att det framför allt är lapplandsgruvorna och deras framtida status som bildat utgångspunkten för denna motion. De utgöra kanske det mest

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

slående exemplet på hur orimligt det är, att enskilda skola kunna tillgodogöra sig frukterna av en sådan naturtillgång, som järnmalmen i Lappland är. Med 20 miljoner kronor som ursprunglig insats i dessa gruvor har trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund under detta sekel erhållit i vinster och i faktisk förmögenhetsökning närmare en miljard kronor. Sådana profiler ges ingenstans. Jag tror att man till och med efter världsmåttstock inte finner många exempel på en motsvarande rik avkastning på ett i början insatt relativt blygsamt kapital. Dessa väldiga inkomster ha i stor utsträckning undandragits det gemensamma folkhushållet, och naturligtvis tänker jag därvid inte minst på Norrbotten, som bland annat genom denna exploateringspolitik har hållits i ett slags halvkolonialt tillstånd.

När det här talas om malmpolitiska förhållanden böra vi inte heller glömma, att det sätt, varpå denna naturtillgång disponerats, vid flera tillfällen skapat en brydsam situation för landet. Både vid första världskriget 1914 och vid det andra världskriget 1939 uppstod ju frågan för båda parterna att säkra tillgången till lapplandsmalmen. Denna strävan var en väsentlig orsak till olika dispositioner som vidtogos, i ena fallet med syfte att säkra tillgången och i andra med syfte att hindra motparten att erhålla denna malm. Ockupationen av Norge var ju i verkligheten till större delen säkert motiverad av omtanken om att för den tyska krigsindustrien säkra tillgången till den norrbottniska järnmalmen. Kiruna var den yttre förutsättningen även när västmakterna under världskriget övervägde frågan om att skicka trupper till Finland. Det har ju framgått av de dokument som senare publicerats, bland annat från den franska generalstaben, att vad som förespeglade generalstaben var inte frågan om att militärt stödja Finland, utan det var att säkra kontrollen över lapplandsmalmen, för att hindra att denna malm skulle komma den tyska industrien till godo. Detta är alltså den ena sidan av dessa malmpolitiska förhållanden, som jag tror man inte alldeles kan lämna ur sikte när man för framtiden bedömer frågan om vilken malmpolitik Sverige skall bedriva.

Den andra sidan gäller själva rovbrytningen. Kiruna har varit utsatt för rovbrytning, det är ingen överdrift att säga detta. Detta har skett på ett sådant sätt, att framtida gruvbrytning måste bli långt mindre räntabel än den tidigare varit. Inom mycket kort tid kommer man där — såvida man kan upprätthålla en lika stor brytning som under kriget och åren närmast före — att bli hänvisad till enbart underjordsbrytning, och följden blir att produktionskostnaderna per ton malm komma att icke oväsentligt öka i jämförelse med de nuvarande kostnaderna. Jag tror att detta också är en av anledningarna till att trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktieägare under detta år varit så intresserade av att staten skulle utnyttja den okloka uppgörelsen, som träffades 1927 om grunderna för statens fullständiga inlösen av aktierna i bolaget. När vi år 1938 föreslogo att staten skulle utnyttja en passus i malmavtalet, som enligt vår mening gav tillräcklig juridisk grund för att förstatta bolaget, då blev det en oerhörd baisse på börsen. Under åtskilliga veckor präglades den av oron för att staten skulle utnyttja den gynnsamma situation, som då var för handen, då det kostade ungefär 140 miljoner kronor eller något ditåt för att bli ensam ägare. Nu är förhållandet motsatt. På grund av att staten icke utnyttjade möjligheterna har man nu att räkna med — om man skall följa de formella grunder, varpå 1927 års avtal gjordes upp — att det skall kosta närmare 400 miljoner kronor, vilket framgick av regeringspropositionen i fjol. Enbart genom att amortera och förränta denna skuld, som staten vid en sådan inlösen skulle ådraga sig, skulle praktiskt taget all vinst uppslukas, som man skulle erhålla på gruvbrytningen där.

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

Men det finns också en politisk sida, vilken redan påpekats av utskottets talesman, herr Jansson i Kalix. De privata ägarna tillägna sig vinsterna på denna exploatering av järnmalmsfyndigheterna, men staten och kommunerna och landstinget i Norrbotten få bära de negativa följderna av denna framgångsrika verksamhet. Även gruvarbetarna få bära dessa följder i form av inskränkt arbetstid. Samtidigt som vi här ha ett regeringsprogram, som går ut på att skapa full sysselsättning, ha dessa arbetare under snart ett och ett halvt år fått finna sig i att arbeta högst fem dagar i veckan. Det är alltså ingen nyhet, att det är på det sättet. Så har det varit vid varje kris, och naturligtvis i ännu högre grad tidigare, när de borgerliga hade hand om avgörandena här i riksdagen och i regeringen. Under 1920-talet kunde man pressa ned arbetstiden till tio timmar per vecka. Det var således en svälttillvaro utöver alla gränser för de människor, som voro hänvisade att existera på gruvarbete. Så ha förhållandena varit, och ännu är det så att, trots att dessa gruvor ge oerhörda vinster, staten vid det ena tillfället efter det andra skall bli nödsakad att ingripa för att hindra, att de negativa följderna av den sorts malmpolitik, som drivits här i landet, skola gå alltför hårt ut över de enskilda människorna där uppe i Lappland.

Jag tror för min del att inte heller gruvbrytningen är ett sådant område inom det ekonomiska livet, att man inte även där skulle kunna genomföra en planerad produktion, som utjämnade dessa stora motsättningar mellan å ena sidan högkonjunkturernas maximala brytning och å andra sidan krisernas och lågkonjunkturernas minimibrytning. Inom gruvindustrien föreligger alldeles särskilt gynnsamma betingelser, åtminstone inom vissa gränser, för att man under exempelvis en kris skall kunna genomföra förberedande arbeten såsom att lagra och göra i ordning lager av lössprängd malm, som får ligga kvar och inte fraktas bort, men som sedan bara behöver tappas ut, när malmen åter kan säljas. På detta sätt skulle man kunna åstadkomma en utjämning, vilket skulle leda till att man vid en senare inträffad högkonjunktur, då man behöver sätta i gång malmproduktionen för fullt, kan göra detta utan någon nämnvärd ökning av arbetsstyrkan. Men så länge man skall följa — för att citera kommerskollegium — »sunda företagsekonomiska principer», då struntar man naturligtvis i att genomföra en sådan planering. Då drar man i stället åt sig arbetskraft från alla håll under en högkonjunktur, men sedan, när krisen sätter in, kastar man dessa arbetare bildligt talat på gatan och inskränker produktionen så långt man tidigare haft makt att göra till ett minimum. Som jag redan anmärkt ha förhållandena blivit bättre på detta område, sedan vi fått en annan regering och sedan riksdagen fått en annan sammansättning. Jag tror, att förbättringen kommit till stånd inte minst på grund därav att ifrågavarande bolag nu blivit infamit påpassat. Detta har medfört, att man inte kunnat fortsätta att tillämpa den s. k. sunda företagsekonomiska princip, som tidigare varit rådande. Det är alldeles givet, att gruvindustrien är mycket konjunkturskänslig. Men jag vill understryka, att detta inte är något skäl för att man inte skulle kunna åstadkomma en långsiktig planering även på detta område, som skulle kunnat ge någorlunda jämn sysselsättning för de människor, som för sin existens äro beroende av arbetet inom gruvindustrien.

Vad frågan om de s. k. bruksgruvorna beträffar har gruvindustriarbetareförbundet menat, att så länge järnbruken äro i privat ägo, böra också de järnmalmsfyndigheter, som bearbetas för dessa järnbruk, kunna vara i privat ägo. För min del anser jag att hela den tunga industrien bör överföras i statlig besittning så snart som möjligt. Vi ställa visserligen inte den frågan för närvarande på dagordningen, men jag anser att i varje fall den del av den tunga in-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

dustrien, som exploaterandet av mineraltillgångarna och gruvorna utgör, bör överföras i statens ägo så skyndsamt som möjligt. Jag kan för min del inte förstå vilka nackdelar som skulle uppstå för våra järnbruk, om de fingo sin malm från de statsägda gruvorna. Jag föreställer mig att staten skulle ha minst lika stora möjligheter som de olika järnbruken, av vilka en del inte äro så särskilt kapitalstarka, att driva en rationell malmbrytning och åstadkomma järnmalm till så billigt och konkurrensdugligt pris som möjligt.

Beträffande talet om att de svenska gruvornas främsta uppgift är att vara malmbas åt den svenska järnhanteringen vill jag säga, att man bör akta sig för att inte ordet alldeles tar makten över tanken. Ty det har faktiskt hittills varit så, att den svenska gruvhanteringen till åtminstone $\frac{4}{5}$ varit inriktad på inte att tillgodose den svenska järnförädlingens behov av råvaror, utan på att skaffa riskfria profiler genom export av järnmalm på den internationella börsen.

Till det föreliggande utskottsutlåtandet har jag för min del i stort sett ingenting att tillägga. Detta utlåtande står, såvitt jag kan förstå, helt i överensstämmelse med motionärernas syfte, när vi i vår motion krävt en utredning om förstatligandet av de viktigare malmtillgångarna. Jag skall här bara göra ett något formellt påpekande i anslutning till att det i utskottsutlåtandet talas om att malmexporten begränsats genom 1927 års malmavtal. Här föreligger återigen ett sådant fall, där risken för att ordets makt över tanken är snubblande nära. I verkligheten förhåller det sig så, att gruvbrytningen aldrig varit så stor som den blivit efter 1927 års malmavtal. Den begränsning, som man talat om, innebar att man i realiteten stipulerade en oerhört hög brytningskvot, som också vid vissa tidpunkter helt har utnyttjats.

Det talas i utlåtandet vidare om att man bör avvakta utredningen om de s. k. tyskägda gruvorna. På den punkten vill jag i princip inte ta upp någon diskussion med utskottet. Jag tror emellertid inte, att man skall avvakta med utredning av denna fråga så länge, att dessa gruvor hamna i amerikanarnas händer. Ty detta skulle, såvitt jag kan förstå, inte förbättra läget härvidlag. Jag anser att det finns vissa risker för att amerikanarna, om nu inte statsmakterna handla tillräckligt raskt på detta område, komma att överta tyskarnas gruvor här i landet liksom de förbereda sig på att överta deras övriga egendom här.

Utskottet har åberopat 1945 års gruvutredning som skäl för en viss avvaktan med att genomföra den av oss begärda utredningen. Jag är inte tillräckligt informerad för att kunna inse, att det är nödvändigt med en sådan avvaktan. Jag ser emellertid, att denna utredning själv påpekar att den egentligen inte har någonting med de i vår motion ställda frågorna att göra.

Jag vill i detta sammanhang även påpeka, att det föreligger en nyansskillnad mellan de tillfälliga utskotten i första och andra kammaren. Första kammarens tillfälliga utskott, vars beslut nyss refererats här i debatten, säger nämligen klart ifrån, att det är olämpligt att gruvorna äro i privat besittning, och ifrågasätter, om de inte böra överföras i statlig besittning. Den enda reservation, som första kammarens tillfälliga utskott här gör, är, huruvida alla gruvor böra förstatligas. För min del tycker även jag, att det är en ganska rimlig reservation. Gruvfyndigheter, som redan blivit utplundrade, kan det inte vara skäl för staten att i detta sammanhang lägga sig till med. Andra kammarens tillfälliga utskott talar däremot om en statlig kontroll och antyder egentligen möjligheterna till en ökning av denna kontroll. Utskottets talesman, herr Jansson i Kalix, har särskilt tryckt på att utskottet egentligen avser en förutsättningslös utredning. Nu är det ju så i alla utredningar att

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

en viss frihet att pröva olika alternativ alltid måste finnas. Det är bl. a. därför man utreder. Men nog bör man väl ändå vara klar över att en förut-sättning bör föreligga för en sådan utredning, nämligen att järnmalmstillgångarna så skyndsamt som möjligt böra överföras i statens besittning och att de i fortsättningen inte skola vara privat egendom. Jag vill emellertid inte lägga alltför stor vikt vid denna reservation från utskottsordförandens sida och vid den nyansskillnad i motiveringen, som således föreligger mellan utskotten i första och andra kammaren. Jag föreställer mig nämligen, att det inte kan vara någon tvekan om att majoriteten av denna kammare med en votering för bifall till utskottsutlåtandet avser att gruvorna verkligen skola bli statliga. Sedan blir det en senare fråga att fastställa villkoren för att överföra gruvorna i statlig besittning. Därvidlag ser jag med en viss tillfredsställelse att även reservanterna hänvisa till förestående förhandlingar om ett nytt fraktavtal. Därjämte ha reservanterna hänvisat till att Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag kan komma att helt överföras i samhällets ägo. Detta uttalande från reservanternas sida bör väl tolkas så, att man menar, att regeringen nu bör utnyttja möjligheterna till att vid dessa fraktavtalsförhandlingar åstadkomma en revision av 1927 års malmavtal för att staten på så sätt skall kunna övertaga lapplandsgruvorna till rimliga priser. Om det är reservanternas mening, bör detta liksom utskottets uppfattning i frågan bli ett mycket gott stöd åt finansminister Wigforss. Jag hoppas att han icke skall försumma att använda sig av den chans, som ligger däri, att både högern, folkpartiet och bondeförbundet liksom de båda övriga partierna i denna kammare synas vara ense om att man bör utnyttja dessa fraktavtalsförhandlingar för att ställa till rätta vad som blev skevt och krokigt, när 1927 års malmavtal träffades.

Jag vill i denna fråga även erinra om att kommunalnämnden i Kiruna tillställt länets riksdagsmän en skrivelse, varav framgår, att kommunalnämnden vid sammanträde den 29 april i år beslutat rekommendera länets riksdagsmän att understödja planerna på att i statlig besittning överföra lapplandsgruvorna. I kommunalnämndens skrivelse omtalas, att detta är ett hela gruv-arbetarkårens krav och att det ur kommunal synpunkt är att föredra att malm-tillgångarna överföras i statlig besittning. Ett direkt förstatligande är enligt kommunalnämndens uppfattning det bästa sättet att öka den statliga kontrollen. Man hänvisar vidare till de svårigheter för gruvarbetarnas försörjning och för ungdomens existensmöjligheter som det nuvarande privata exploaterandet av gruvorna på de s. k. sunda företagsekonomiska principernas grundval har inneburit.

Jag har vid avgivandet av denna motion om gruvornas förstatligande icke räknat med att det här gäller en fråga, som kan lösas från den ena dagen till den andra. Men å andra sidan har jag icke kunnat inse, att den utredning, som nu skall igångsättas, skall ta så lång tid på sig, att denna fråga skjutes in i en oviss framtid. Man får dock icke glömma, att den svenska riksdagen redan 1907, på förslag av en högerregering, fattade ett beslut om att dessa gruvor skulle ha överförts i statens besittning redan 1932. Vi skola komma ihåg hur denna sak undan för undan har förhalats, samtidigt som de enskilda exploatörerna för dessa tillgångar för varje år blivit allt rikare och rikare. Jag vill därför understryka betydelsen av att man, när nu riksdagen, vilket jag förutsätter som självklart, kommer att godkänna utskottets förslag, icke skall dröja alltför länge med att verkställa detta beslut. Jag vill vidare framhålla angelägenheten av att denna utredning inte skall vara så förut-sättningslös, att den inte vet vad den vill. Den bör arbeta med den förutsätt-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

ningen för ögonen, att järnmalmstillgångarna skola överföras i samhällets besittning så skyndsamt som möjligt.

Herr talman! Med vad jag nu anfört vill jag hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag begärde ordet huvudsakligen för att fästa uppmärksamheten vid den politiska taktik man använder sig av i denna fråga.

Utskottets ordförande, herr Jansson i Kalix, åberopade i sitt anförande, att riksdagen redan förra året gjort ett uttalande om förstатligande av våra mineraltillgångar. Om jag inte missminner mig — vilket jag knappast tror mig göra på denna punkt — tillgick det på följande sätt vid föregående års riksdag. Det förelåg en motion från socialdemokratiskt håll om förstатligande av zinkgruvorna vid Ämmeberg. Utskottet var enigt om att avstyrka motionen, men utskottsmajoriteten förde in en mening i motiveringen av följande lydelse: »Utskottet utgår emellertid ifrån att förhållandena i Vieille Montagne skola beaktas såväl vid den generella utredning angående de svenska malm- och mineralfyndigheternas överförande i samhällets ägo, som utskottet förutsätter böra komma till stånd...»

Då detta utskottsutlåtande behandlades här i kammaren fäste jag uppmärksamheten på detta uttalande och framhöll, att det var ganska underligt att man i samband med avstyrkandet av en motion avgav en sådan deklaration. Den socialdemokratiska riksdagsgruppens ordförande, herr Vougt, erkände också att det var en ganska ovanlig form för ett principuttalande, men han ville inte tillmäta detta så särskilt stor betydelse. Jag å min sida förklarade emellertid, att jag befarade att det tillfälle kanske snart skulle komma, då man grävde fram detta uttalande för att åberopa det. Detta har vi nu upplevat, men jag trodde inte, att det skulle ske efter bara ett år.

Man har i årets motion direkt påyrkat ett överförande i statens ägo av hela den svenska gruvindustrien. För att ställa denna fråga om förstатligandet i sin rätta belysning, vill jag något uppehålla mig vid den ganska livliga debatt, som pågått både i pressen och på diskussionsmöten. Under förra vintern gjordes en rad framstötter från socialdemokratiskt håll om förstатligande av stora delar av det svenska näringslivet. Det visade sig emellertid, när diskussionen gick vidare ute i landet, att meningarna voro mycket delade. Inte annat än jag kan förstå började man då från socialdemokratiskt håll att dämpa ned dessa toner. Det är framför allt statsministern som i det fallet gjort en rad uttalanden, som gått i utjämnande och lugnande riktning. Vid denna riksdag ha socialdemokraterna upphört att komma med så många förslag om förstатligande. Man har tydligen använt en försiktigare taktik. Men vad har nu hänt i stället? Jo, nu fullfölja kommunisterna socialdemokraternas politik från föregående år. Om jag minns rätt utlovade herr Hagberg i Luleå vid en diskussion med finansminister Wigforss på ett Konserthus-möte, att kommunisterna skulle tjänstgöra som vänligt pådrivande krafter. Alltså har denna vänligt pådrivande kraft nu burit fram en motion med långt gående yrkanden om förstатligande. Då frågar man sig: hur komma socialdemokraterna att ställa sig? Komma de att foga sig efter denna pådrivande kraft eller komma de att inta en mer självständig hållning? Jag bara konstaterar, att herr Hagberg ser ut att nå sitt mål. En utskottsmajoritet biträder åtminstone till viss del hans yrkande. Jag erkänner, att utskottet har skrivit försiktigare än vad herr Hagberg föreslog i sin motion. Det framgick också av det yttrande herr Hag-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

berg hållit i dag, att han inte är särskilt belåten med denna skrivning utan vill lägga in ett väsentligt längre gående krav i sina framställningar.

Jag har velat framhålla detta för kammaren, därför att det tyder på att man inte får fatta de lugnande uttalanden, som både hans excellens statsministern och många andra framträdande personligheter ha gjort, alldeles ordagrant, utan det alltjämt pågår en rörelse i samma riktning som vid förra årets riksdag, om än med andra förridare.

Det förefaller mig rätt uppseendeväckande, att man tillåter kommunisterna ta ledningen. Vid den nyligen hållna kommunistiska partikongressen klarlade partichefen, herr Linderot, enligt ett referat i dagens nummer av Ny Dag vart det är man vill komma. Han försäkrar, att den marxistiska ståndpunkt som säger, att utvecklingen måste medföra ett avskaffande av privat äganderätt till produktionsmedlen, ha kommunisterna aldrig velat uppge och ersätta med någon liberal ståndpunkt. Det är sedan endast fråga om vad som kan göras i den aktuella situationen, om vi i dag skola skjuta frågan om en statlig kontroll över eller ett socialiserande av äganderätten till produktionsmedlen i förgrunden.

Herr Hagberg var i slutet av sitt anförande inne på arbetsförhållandena vid gruvorna. Han framhöll, att ett förstärkande skulle medföra en jämnare fördelning av arbetstillfällena, men han erkände samtidigt, att gruvindustrien är ytterst konjunkturbetonad. Han har säkerligen rätt i sistnämnda avseende, och jag har ingalunda någon annan uppfattning än han i fråga om att man bör kunna göra åtskilligt i utjämnande syfte för arbetarna. Men detta bör kunna ske även utan socialisering av gruvorna. Det sker ju redan nu lagarbrytning i stor utsträckning, men jag skulle tänka mig, att en allt för stor sådan under en följd av år även kunde medföra besvärigheter. Jag har hört befaras av personer som bo där uppe, att en mycket stor lagerbehållning vid ett senare tillfälle kunde verka hämmande på möjligheterna att utnyttja en konjunkturförändring.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som finnes fogad vid utskottsutlåtandet. Sådan som denna fråga nu föreligger, anser jag det vara klokast av riksdagen att följa reservanterna.

I detta anförande instämde herr förste vice talmannen *Magnusson*.

Herr **Swedberg**: Herr talman! Då jag befinner mig bland reservanterna i detta ärende, må det tillåtas mig att avge en mycket kort deklaration av min ståndpunkt.

Under utskottsbehandlingen av denna fråga liksom under den hittills förda debatten här i kammaren har jag stärkts i den uppfattning jag redan tidigare hade, nämligen att statens inflytande på denna mycket viktiga gren av vårt näringsliv redan är säkrat. Detta inflytande har enligt min uppfattning i varje fall en sådan omfattning, att jag inte kan finna det angeläget att för dagen yrka bifall till den i motionen begärda utredningen. Det har också ytterligare utvidgats genom den nya gruvlagen, enligt vilken kronan har rätt till kronoandel, d. v. s. hälften av gruvegendomen i alla nyinmutade fyndigheter. Statens naturliga intresse av att förhindra misshushållning och säkra försörjningen av mineral- och metallprodukter är redan, såvitt jag kan förstå, rätt väl tillgodosett. Staten har nämligen möjlighet att genom vederbörande tillsynsmyndigheter förordna om anstalter till förhindrande av misshushållning. Vid fall av uppenbar misshushållning med malm kan enligt nu gällande lag gruvarbetets fortsatta bedrivande helt enkelt förbjudas. Om man, vilket även skett,

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

som skäl för statens övertagande av all gruvdrift åberopar behovet av utbyggda sociala välfärdsanordningar, må det erinras om att denna fråga principiellt ligger lika till för alla företagare och sålunda bör lösas genom sociallagstiftning.

Jag har emellertid gått på reservationen även av ett skäl av närmast formell art. Det pågår ju flera utredningar, vilka kunna förmodas komma att direkt beröra eller åtminstone indirekt öva inflytande på i motionen åsyftade förhållanden. Jag har inte någon större erfarenhet av utskottsarbete eller av riksdagsarbete överhuvud taget, men jag har fått en mycket bestämd uppfattning, att man inte gärna begär utredning på ett område, där en sådan redan pågår. I detta fall anser jag det sålunda rimligt och naturligt att avvakta de pågående utredningarnas resultat. Dessutom finner jag det något egendomligt att, som utskottsmajoriteten gör, redan nu begära, att en ny utredning skall företagas först sedan de pågående utredningarna slutförts och deras resultat föreligger. Såvitt jag förstår vet man ännu inte, när ifrågavarande utredningar bli klara, och man vet i varje fall inte med någon bestämdhet, vilket resultat de kunna komma att ge. Under sådana förhållanden synes det mig även rent formellt vara rimligt att avvakta resultaten av de pågående utredningarna för att därefter bestämma, huruvida någon ny utredning skall företagas. Jag är absolut övertygad om att, därest en sådan anses motiverad, riksdagen utan någon tvekan kommer att begära en ny utredning.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Jansson** i Kalix, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Utskottet anser, att de utredningar, som herr Swedberg här talat om, inte ha någonting att göra med den utredning utskottet begär. Den första avser fraktavtalet med Luossavaara-Kiirunavaara AB, och det skall den föreslagna utredningen icke behandla tills vidare. Den andra skall undersöka, under vilka förutsättningar de tyskägda gruvorna kunna överföras i svenska statens ägo. Den tredje, som man särskilt hängt upp sig på, gäller möjligheterna att skapa ett organ, som kan tillvarata statens gruvintressen, men den har ingenting att göra med den av utskottet föreslagna utredningen. Utskottet har endast velat framhålla, att så länge frågan om fraktavtalet mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara AB inte är klart och det inte är avgjort, hur det skall bli med de tyskägda gruvorna, bör icke en ny utredning igångsättas. Så fort dessa resultat föreligga, bör emellertid en utredning i det syfte utskottet har uttalat företagas.

Härpå anförde:

Herr **Ljungqvist**: Herr talman! Jag ber att få knyta några reflexioner till de anföranden, som ha hållits av herr Jansson i Kalix och herr Hagberg i Luleå. Herr Hagberg tror sig se någon tendens i reservationen, när den påpekar fraktavtalets innebörd. Jag vill bara upplysa, alldeles oavsett att vår ståndpunkt inte är doktrinär, att denna formulering i reservationen endast innebär ett konstaterande av omfattningen av de statliga intressena på detta område. Herr Hagberg talar om rovbrytning. Jag ber då att få påpeka, att i 69 § gruvlagen står det, att vederbörande tillsynsmyndigheter skola »tillse, att gruvarbetet icke bedrives på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm äger rum». Misshushållning och rovdrift kan således förekommas med stöd av

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

denna lag, som man ju kan kalla en vanhävdslag på gruvhanteringsens område.

Herr Hagberg talar om att sunda företagsekonomiska principer skulle innebära, som han så drastiskt uttrycker sig, att man kastar ut folk på gatan. Detta tycker jag är en väl stark förenkling av problemet, som egentligen inte passar i kammaren. Vi äro väl ändå överens om att sunda företagsekonomiska principer betyda, att samtidigt som man vill tillse, att ett företag arbetar så effektivt och produktivt som möjligt, man försöker kämpa mot och övervinna konjunkturväxlingarnas vedermödor. Man kommer inte ifrån att detta kan medföra behov av en omställning av arbetskraften, annars kan det hela bli ett stelbent och föga effektivt system.

Jag vill med anledning av ett uttalande med principiell innebörd av herr Hagberg och med stöd av ett remissutlåtande, som jag vidrörde i mitt inledningsanförande, rikta en fråga till herr Hagberg. Frågan är kanske onödig, därför att svaret må synas självklart, men det kan kanske ändå intressera kammarens ledamöter att höra det. Herr Hagberg sade enligt mina anteckningar, att det inte bör tillåtas, att enskilda tillägna sig vinster av en naturtillgång. Gäller detta också jorden?

Beträffande herr Janssons i Kalix anförande vill jag säga, att om andra kammaren ändrat uppfattning sedan den behandlade frågan om Vieille Montagne, har jag ingenting emot en sådan ändrad uppfattning. För övrigt var det ett annat utskott än det herr Jansson i Kalix och jag sitta i, som behandlade denna fråga. Om vi hade haft hand om frågan angående Vieille Montagne, skulle vi kanske ha kommit till en lyckligare formulering med tanke på de lovvärda försök att överbrygga meningsmotsättningar, som vår ärade utskottsordförande alltid gör. Jag tror det ligger sanning i vad herr Skoglund i Doverstorp sade, att när man betraktar omfattningen av statens gruvintressen och den höga standard, på vilken vår svenska gruvhantering står, så måste man tro, att det är den kommunistiska pådrivningen som ger utslag i denna motion i detta utskottsutlåtande. Jag skulle vilja undanröja ett missförstånd från herr Hagbergs sida — om det nu är ett missförstånd. Han talar om den utredning, som nu bör igångsättas och som bör leda till så snabbt resultat som möjligt. Utskottets majoritet har ingalunda begärt, att en utredning nu skulle igångsättas. Tvärtom anser utskottet, att de pågående utredningarna först skola slutföras, innan en ny påbörjas. Det är just därför jag vänder mig mot utskottsmajoriteten, ty varför skall man lämna den tributen åt utredningsra-seriet, att man begär en utredning innan den ännu är nödvändig och tidpunkten, inte ens ur utskottsmajoritetens synpunkt, borde vara inne att begära den? Även där tycker jag man kan avläsa effekten av pådrivningen från vänster.

Jag vill för att inte förlänga debatten inte gå närmare in på att bemöta herr Hagbergs påpekande, att en högerregering på sin tid förutsatt en överföring i samhällets ägo av vissa gruvtillgångar. Var och en vet emellertid — och herr Hagberg, som är där uppifrån, vet det säkert bättre än jag — att där spelade inte bara svenska statens intressen in, utan också allmänna nationella intressen, eftersom utländska, närmast engelska, inflytelser gjorde sig gällande i en utsträckning, som man inte fann lämplig ur de svenska statsmakternas synpunkt.

Jag nämnde förut den svenska gruvhanteringsens effektivitet och glömde därvid att påpeka en sak. År 1941 — strax före det tysk-ryska krigets utbrott — besökte Sverige i studiesyfte av framstående gruvchefer och gruvtekniker från Sovjetunionen. Man hade då gjort framställning från officiellt ryskt håll att tillfälle skulle beredas en delegation från Sovjetunionen att studera den

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

svenska gruvhanteringen, 15 ryska experter anlände hit till Sverige och tillbragte 14 dagar med att på olika håll studera näringsgrenen i fråga. Enligt vad jag förspott var det därvid den mellansvenska gruvhanteringen som var föremål för delegationens studier — icke den norrländska. Ryssarna förklarade, enligt de uppgifter som givits mig, att de vid sina studier erhållit samma allmänna intryck som man redan förut haft på ryskt håll, nämligen att den svenska gruvhanteringen i tekniskt avseende står på en synnerligen hög nivå både när det gäller produktionseffekten och i fråga om den maskinella utrustningen. Jag tror att detta understrykande av den svenska gruvhanterings höga standard och goda internationella anseende bör vara av särskilt intresse för våra kommunister, som ju inte bruka vara alldeles okänsliga för de uppfattningar, som komma dem till del österifrån. När man eljest är så lyhörd för dem, kanske man för konsekvensens skull kan vara det även denna gång.

Jag tycker mig skönja två olika utgångspunkter hos dem som vilja följa utskottet, en kommunistisk och en socialdemokratisk. Herr Hagberg är konsekvent, om han som svar på min fråga om jorden säger: »Samhället skall ha hand om dessa naturtillgångar, det är min principiella uppfattning.» Från socialdemokratiskt håll har det emellertid ideligen på socialiseringsmöten runt om i landet och i tidningar framhållits, att socialdemokraterna inte önska en socialisering för dess egen skull. De säga sig vilja ha ett förstatligande endast där det ur effektivitets- och produktivitetssynpunkt är riktigt och ändamålsenligt.

När jag förra onsdagen, då jag trodde, att detta ärende skulle komma före i kammaren, läste Aftontidningen, föll min blick på en underledare, som knöt an till sir William Beveridges besök i Stockholm och hans föredrag här. Nu äro, enligt vad jag sett i tidningarna, båda parterna, s. k. PHM:are och s. k. anti-PHM:are, angelägna att räkna honom som en av de sina. Mig förefaller det som om dimman skilt de stridande åt. Aftontidningen säger: »Med min liberala utgångspunkt tror jag inte på socialiseringen för dess egen skull. Förklarade sir William Beveridge. Industrier, som vinner i effektivitet på att socialiseras, bör socialiseras; man skall inte vara rädd för det, men inte ett steg därutöver.» Sedan fortsätter Aftontidningen: »Om vi inte minns fel nu har Sveriges socialdemokratiska statsminister förklarat detsamma, naturligtvis utom beträffande utgångspunkten. — Det går sålunda att från liberala och socialdemokratiska utgångspunkter nå fram till samma resultat nämligen att industrier, som vinner i effektivitet på att socialiseras, bör socialiseras. Men inte mer. Under sådana förhållanden kan vi helt enkelt eliminera utgångspunkterna.»

Nu frågar jag: Om staten har så dominerande intressen, att man inte ens inlöser återstoden av aktierna i LKAB, om den enskilda svenska gruvhanteringen ur internationell synpunkt står på en hög nivå, om man vill socialisera för effektivitetens och icke för principens eller socialiseringens egen skull, varför begär man då en utredning, som skall begynna, när de övriga utredningarna en gång i framtiden bli slutförda?

Jag vill sluta med att säga — jag hyser dock inga förhoppningar om att kunna omvända någon — att när förhållandena äro sådana som jag nyss angivit och när vårt majoritetsparti förklarat sig icke vilja socialisera för principens skull, borde vi, låt vara att gruvindustrien på olika sätt är aktuell i England och Amerika, kunna lugna oss här hemma tills de pågående utredningarna äro klara och tills vidare låta det vara som det är.

Herr talman, jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

Herr Fast: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Skoglund höll sitt anförande, och jag får bekänna att jag blev ganska överraskad. Mitt minne fördes tillbaka till förra onsdagens debatt, när man här i mycket häftiga repliker mellan kommunister och högermän ifrån högerens sida med citat ur kongressuttalanden, tidningsurklipp o. s. v. försökte förklara den verkligt principiella skillnad som finns mellan socialdemokrater och kommunister. Jag tänkte då för mitt vidkommande, att det skulle väl bli ganska svårt att i valrörelsen i höst komma fram med den gamla förkunnelsen om svansen som alltid styr. Men det visar sig ju i dagens debatt, att det inte gick mer än en vecka förrän man glömt allt vad som då förekom, och i dag är det alltså svansen som styr. Jag förmodar att det är en uppläggning till höstens valrörelse, som herr Skoglund på detta sätt inledde, men jag tror inte den har varit så särskilt lyckad.

Nu vill man här göra gällande, att den omständigheten i och för sig att denna motion har kommit från kommunistiskt håll borde egentligen vara tillräcklig för att man skulle utan vidare avslå det yrkande, som där framställles. Jag tror att intet system skulle vara mera ägnat att gagna kommunisterna än om man förfore på det sättet. Jag går så långt att jag säger, att till och med om herr Skoglund skulle komma på den idén att väcka en motion av detta innehåll, så skulle jag och jag förmodar även den socialdemokratiska riksdagsgruppen ge herr Skoglund och hans yrkande vårt stöd. Vi få väl ändå lov att försöka se till saken härvidlag, och om en motion väcks, som står i linje med den socialdemokratiska uppfattningen, så är det korrekt att antingen ge den sin anslutning i motiveringen eller också, om man finner det påkallat, ge den anslutning både i motivering och kläm.

Herr Ljungqvist liksom också herr Skoglund menade, att här råder en väsentlig motsättning emot uttalanden, som gjorts av t. ex. statsministern både i år och tidigare, särskilt uttalanden som ägt rum under den s. k. PHM-debatten. Jag erinrar om att det uttryck, som herr Ljungqvist nyss fällde, att man inte skall socialisera för socialiseringens egen skull, var mina egna ord från årets remissdebatt, och jag har ingen anledning att taga tillbaka något av detta uttalande. Men om jag står kvar på denna ståndpunkt, som också partiet gör — att man inte skall socialisera för socialiseringens egen skull — så kan jag icke finna något som helst stöd för den uppfattningen, att man skulle frångå denna princip genom det förslag till uttalande som föreligger i detta utskottsutlåtande. Jag har för egen del sagt, att det skall just vara effektivitetsprincipen, det skall vara tryggheten, och det skall vara möjligheten att få en ökad försörjning för medborgarna som skall vara utslagsgivande för huruvida man bör antingen utvidga den samhälleliga kontrollen eller överföra i samhällets ägo viktigare produktionsmedel. Jag har emellertid för mitt vidkommande trott, att när det var fråga om betydelsefulla naturrikedomar, enigheten skulle vara större än i fråga om andra socialiseringsobjekt. Det förhåller sig ju i verkligheten så, att när det man och man emellan diskuteras om dessa ting, har man långt in i det borgerliga lägret den uppfattningen, att samhället antingen bör äga eller i vart fall kontrollera just dessa viktiga mineraltillgångar. Vilket svar herr Hagberg för egen del kommer att ge för jordens vidkommande vet jag inte, men jag tror att jag skulle kunna säga det. Herr Ljungqvist har inte begärt något svar från socialdemokratiskt håll, och den tid är ju förbi, då det verkligen gick för sig att säga på valmötena, att socialdemokraterna komma att taga jorden från bönderna. Men det har varit en tid, då man verkligen med framgång lyckades driva denna propaganda.

Om man har den uppfattningen, att man inte vill socialisering för dess

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

egen skull, utan att det skall finnas samhälleliga krav i detta avseende, menar jag att de äro till finnandes på detta område, och jag vill erinra om det uttalande, som herr Ljungqvist nyss gjorde angående det engelska besöket. I England finner man på den borgerliga sidan, i varje fall på den borgerliga vänsterns sida, det inte så orimligt, t. ex. att den engelska staten nu äntligen gått från ord till handling och tillskapar ett annat förhållande i fråga om den engelska gruvindustrin än som där varit rådande tidigare.

När jag nu går till detta utskottsutlåtande och ser, vilken grund det finns för de påståenden, som gjorts dels av herr Skoglund och dels av herr Ljungqvist, måste jag säga, att antingen är det jag som läser dåligt innantill eller också måste det vara fel på något annat sätt. I detta utlåtande står det ju följande: »Enligt utskottets mening tala starka skäl för att dessa naturtillgångars utnyttjande är underkastat samhällets kontroll i erforderlig omfattning.» Längre ned säger man: »Utskottet vill på nuvarande stadium icke uttala sig om huruvida en sådan ökad kontroll lämpligen bör vinnas genom tillgångarnas överförande helt eller delvis i statlig ägo eller om vissa fyndigheter böra kvarligga i enskild ägo eller om någon annan form såsom halvstatligt bolag kan vara att föredraga.» Mina damer och herrar! Hur kan man av detta läsa ut, vare sig att det är kommunisterna som nu dikterat den socialdemokratiska ståndpunkten eller att man vill socialisera för dess egen skull? Det får väl bero på den sakliga utredningen och på det resultat, som man vid den sakliga utredningen kommer till, hur man i detta avseende skall förfara. om det föreligger behov av ökad statskontroll, hur den statliga kontrollen skulle komma att se ut eller huruvida man finner det vara med samhällets och folkets intressen förenligt att också överföra dessa naturtillgångar i statens ägo. Man kan ju inte göra detta konstaterande utan vidare så här på fri hand, utan vi mena, när vi tala om dessa ting, att det är befogat att man verkligen gör en grundlig undersökning och ser till att man får det bästa resultatet. Efter som herr Ljungqvist är så livligt övertygad om att den svenska gruvindustrin bedrivs så rationellt och effektivt och att arbetarnas intresse är så tillgodosett att man inte kan komma stort längre, ja, då måste jag ju säga, att då är det underligt att man är så rädd för en utredning, att man inte vågar tillstyrka denna, som är så pass förutsättningslös, vågar jag säga, som vad den här är skriven från utskottets sida.

Jag har vid ett par tillfällen sagt, att den tiden är förbi, när vi diskuterade den renodlade principen om samhällets kontroll över och övertagande av vissa produktionsföretag, ty undan för undan har det ju blivit så att statens kontroll har vidgats, statens äganderätt till vissa tillgångar har ökats, och detta har i viss utsträckning skett med de borgerligas bistånd. Därför kan man inte längre fortsätta denna principdiskussion, utan det blir det aktuella fallet som nu bör prövas, om man bör gå vidare, och det menar jag inte är möjligt utan en ingående utredning. De utredningar, som man här tidigare talat om, ligga inte på detta plan, och därför finner jag det ganska naturligt att man redan på ett tidigt stadium, medan dessa utredningar pågå, gör en viss samordning och i varje fall har denna större utredning i åtanke. Utredningen tar i alla händelser sin rundliga tid, det veta vi, även om utredningsmännen påskynda arbetet. Jag finner inga skäl, varför man inte skulle kunna bifalla detta utskottsutlåtande, och jag är förvånad över att det inte vinner understöd även på den bogerliga sidan.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Mellerud, *Bladh*, *Svensson* i Alingsås och *Nilsson* i Göteborg.

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag ber att få fästa herr Fast's uppmärksamhet på att förra onsdagens debatt rörde sig om de olika politiska partiernas inställning till försvarspolitiska och utrikespolitiska frågor, deras hållfasthet i för nationen ömtåliga situationer, och framför allt hur pass stort deras intresse var för demokratin. I den debatten drog jag upp en skarp skillnad mellan socialdemokrater och kommunister, och jag vill försäkra herr Fast att det är min absoluta övertygelse att det i dessa avseenden förefinnes en verklig skillnad. Jag tror inte att skillnaden är lika klar när det gäller inrikespolitiska frågor. Där hänga sig kommunisterna på socialdemokraterna, ansluta sig till deras efterkrigsprogram och försöka sudda ut skiljaktigheterna.

Jag kan inte uppfatta det på annat sätt än att här ha kommunisterna gjort en framstöt, som socialdemokraterna ha svårt att värja sig för och ge klart besked, och där socialdemokraternas inställning till dagens motion direkt korresponderar med att vi nalkas ett politiskt val.

Herr **Fast** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Min replik skall bli kort.

Arbetarrörelsens efterkrigsprogram är inte kommunisternas verk. Det har genomarbetats av det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen i gemen, och vi stå för detta. Om man sedan vill vara med om att ge sitt understöd åt genomförandet av detta program, så ha vi givetvis ingenting att erinra mot ett sådant understöd, vare sig det kommer från kommunistiskt eller annat håll, men jag tror inte det skall lyckas i fortsättningen att göra arbetarrörelsens efterkrigsprogram till ett kommunistiskt partiprogram.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Med all respekt för talmannens önskan att avsluta debatten måste jag ge några repliker här.

När utskottets talesman, herr Jansson i Kalix, säger att förhandlingar om ett nytt fraktavtal är ett skäl för att uppskjuta en sådan här utredning, så vill jag säga att det är inget skäl alls, ty staten kan naturligtvis fixera fraktsatserna utan att det behöver på något sätt hindra en utredning, som avser den principiella frågan att överföra gruvorna i statens besittning. Dessutom bör man inte glömma bort, att fraktavtalet endast berör ett enda företag, Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag, medan motionen ju berör hela den svenska gruvindustrin. Jag finner alltså inte att det är några skäl alls för att man skulle uppskjuta utredningen till dess, fastän jag medger att det finns ett samband mellan den uppgörelse i fraktfrågan, som måste träffas, och möjligheterna att på rimliga villkor göra staten till ensam ägare av lapplandsgruvorna. Men det ena utesluter inte det andra, och det kan inte vara något skäl varför man skall uppskjuta en sådan här utredning till någon gång i en oviss framtid.

När herr Ljungqvist här talar om att den innebörd han och hans kamrater bland reservanterna inlägga i formuleringen om fraktavtalet bara är den, att man vill gardera de statliga intressena härvidlag gentemot bolaget, vill jag framhålla, att det täcker precis hela den innebörd som jag inlägger i den hänvisning, som reservanterna ha gjort till fraktavtalet. Om bara de statliga intressena här beaktas, måste det väl förutsätta att detta bolag inte i fortsättningen skall få ha fraktavgifter, som jag tror med en tredjedel genomsnittligt understiga de frakter, som övriga befraktare få betala på dessa järnvägar. Staten driver nu verksamhet exempelvis vid Norrbottens järnverk. Detta före-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

tag får betala fulla fraktavgifter på statens järnvägar, men detta privata eller halvprivata företag har gynnats med fraktsatser, som äro makalöst låga, under vissa tider av inflation till och med häpnadsväckande otillfredsställande ur statens synpunkt. Jag tror att vad man behöver härvidlag är att verkligen tillgodose statens intresse och att få upp dessa frakter åtminstone i nivå med vad övriga som använda statens järnvägar få betala, och då tror jag också den andra frågan om det belopp, som staten skall betala för fulla inlösen, kommer att lösa sig betydligt lättare.

Sedan sade herr Ljungqvist, att jag hade gjort en djärv förenkling, när jag med hänvisning till talet om sunda företagsekonomiska principer hänvisade till hur denna sundhet har praktiserats, i det att bolaget vid olika tillfällen av kriser bara låtit dessa gå ut över arbetarna. Fortfarande är det ju så, att riksdagen varje år får anslå många miljoner kronor i form av räntefria lån för att man skall kunna uppehålla en gråbergsbrytning där uppe och hålla arbetarna i arbete, och det skall ske för ett bolag, som under krigsåren ibland har redovisat uppåt 100 miljoner kronor i vinst. Det är dessa sunda företagsekonomiska principer, som man av och till hänvisar till, som jag inte kan finna att det finns något rimligt samhälleligt skäl att taga vederbörlig hänsyn till. Men vilja reservanterna inlägga den innebörden i detta som jag gör, att man skall sörja för att arbetarna erhålla så jämn sysselsättning som möjligt, då är det inga större meningsskiljaktigheter mellan oss på detta område.

Vidare ställde herr Ljungqvist en fråga till mig, om mitt krav att naturrikedomarna skola överföras i statlig besittning även gäller jorden. Ja, herr Ljungqvist, jag betraktar inte jorden på principiellt samma sätt som när det gäller naturrikedomar, ty det föreligger dock en påtaglig skillnad härvidlag. Eftersom herr Ljungqvist har åberopat Sovjetunionen i ett annat sammanhang, vill jag erinra om att i de avtal, som träffas mellan kollektivjordbrukarna och den ryska staten, föreskrives det att bönderna tryggas evig besittningsrätt till jorden. Herr Fast trodde, att jag i mitt svar till herr Ljungqvist på denna fråga icke skulle ge något stöd åt antagandet, att vi för vår del tänkte beröva de svenska bönderna jorden, och det är ju självklart. Man har bara gjort en enkel konstruktion, när man i den borgerliga propagandan inte bara mot kommunisterna utan mot arbetarrörelsen i allmänhet har sagt, att vi syfta till att beröva bönderna jorden. Raka motsatsen är ju fallet för oss, och det har ju herr Fast också understrukit, nämligen att trygga besittningsrätten till jorden och ge den något mera än det formella innehåll, som den för närvarande har för massor av svenska jordbrukare, som i verkligheten närmast kunna betraktas som arrendatorer åt bankerna.

Sedan ville herr Ljungqvist lägga huvudvikten — och tyvärr gav herr Fast honom också ett visst understöd däri — vid frågan, om det här kan påvisas att man genomför en effektiv produktion däruppe. Ja, den är så rasande effektiv, denna produktion! Vissa år har det visat sig, att när gruvarbetarna komma upp till en inkomst av 5 000 kronor per man, har nettovinsten per gruvarbetare uppgått till inte mindre än 30 000 kronor för bolaget. Visst är det effektivt, och beträffande LKAB, vars gruvor jag känner mycket väl, är det min övertygelse att nog drivas dess gruvor efter mycket rationella kapitalistiska grunder. Men — och här vänder jag mig särskilt till herr Fast — jag kan inte inse, att detta är en huvudfråga. Man får väl se det hela i ett större sammanhang. Om här en utredning kommer att klarlägga, att gruvproduktionen i stort sett drives efter rationella ekonomiska grunder, utgör det inget skäl för att icke dessa naturrikedomar ändå skola överföras i statlig besittning. Det är inget skäl mot att man eventuellt exploaterar dessa malmtillgångar, att de i fortsättningen skola

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

kunna ge profiler åt enskilda vinstintressen. När herr Fast understryker effektivitetssynpunkten vill jag för övrigt erinra om att i det partiprogram som herr Fasts parti fastställde så sent som för två år sedan — och som vi principiellt kritiserade ganska hårt på vissa punkter — står det klart och tydligt — jag minns inte den exakta ordalydelsen — att i syfte att åstadkomma en planmässig produktion, att höja den ekonomiska nivån och förbättra medborgarnas existensvillkor överförs naturtillgångar, kreditanstalter o. s. v. i statens besittning. Kammarens ledamöter känna själva till hela den långa raden av olika kategorier i det svenska näringslivet, som berördes i detta partiprogram. I det programmet lägger man inte huvudvikten vid effektiviseringen på samma sätt som när det gäller det enskilda företaget, utan huvudvikten lägges — om jag har fattat den socialdemokratiska partipropagandan rätt — vid effektiviseringen av hela näringslivet. Man ser saken ur totalitetssynpunkt. När det alltså förordas att viktiga delar av det svenska näringslivet överförs i statlig besittning, så är ju avsikten att därmed åstadkomma en högre effektivitet och en högre levnadsstandard för hela folket. Man vill komma bort från det nuvarande och på sitt sätt anarkiska tillståndet på produktionens område, där icke behovs- utan profitsynpunkterna äro avgörande för huruvida man skall skapa en produktion och om densamma skall hållas i gång.

Man bör kanske inte lägga alltför stora stenar i vägen för den socialdemokratiska gruppleddaren, när han här försöker att taktiskt lägga upp saken så bra som möjligt. Jag vill dock understryka, att vad som här varit en gemensam utgångspunkt för socialdemokrater och kommunister är att kreditanstalter, naturtillgångar, storproduktion o. s. v. verkligen skola överföras i statlig besittning. Vi se därmed en möjlighet att lösa de olika frågor, som stått på dagordningen sedan många år tillbaka, nämligen att skapa en tryggare tillvaro för människorna i samhället, att göra slut på exploateringen, att få bort de nuvarande kriserna och att på det sättet göra hela livet drägligare och bättre för människorna.

Jag vill också säga, att herr Skoglund i Doverstorp alldeles riktigt har citerat den kommunistiska partikongressens allmänna linjer. Vi mena verkligen att det privata ägandet av produktionsmedlen i allmänhet är en produktionsform, som icke längre tillgodoser kraven på högsta effektivitet och största behovstillfredsställelse. Därför tro vi att det icke gives någon annan lösning än att produktionsmedlen överföras i statlig besittning, om man verkligen skall kunna utnyttja de oerhörda tillgångar som skapats genom mänskligt arbete och utnyttja dem på det ur hela samhällets och alla medborgares synpunkt bästa sättet. Jag menar också att detta är en fråga, som vi allmänt och generellt icke nu ställt på dagordningen. I dag diskutera vi frågan om malmtillgångarna, och det ligger väl inom efterkrigsprogrammets ram att positivt lösa den frågan utan att man därför behöver inlägga någon större principiell innebörd i ett förstatligande av dem. Ty det är som bekant — det kan kanske ännu en gång erinras om den saken — en högerregering, som först i detta land tagit initiativet till och lagt upp en plan för överförande av samtliga lapplandsgruvor i statlig besittning. Därför verka också de principiella invändningarna här inte så litet skenfäktari.

Herr Jansson i Örebro: Herr talman! Jag föranleddes begära ordet med anledning av min ärade hänkkamrats yttrande i den fråga som här diskuteras. Han anser att statens inflytande på malmfyndigheterna nu är säkrad, och han talar liksom herr Ljungkvist om att staten har möjlighet att ingripa vid tillfällen av misshushållning vid gruvdriften, och att staten t. o. m. kan kom-

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

ma med förbud. Jag erinrar mig då hur jag under krigsåren läst, att en del experter befarat rovdrift av viss malm i de mellansvenska malmfälten, men jag har inte förmärkt att några åtgärder ha vidtagits i anledning därav. Det säger sig självt att det är svårt för det allmänna, för staten, att avgöra när misshushållning eller rovdrift förekommer, då fyndigheterna befinna sig i privata händer. Detta går givetvis lättare om staten helt kontrollerar fyndigheterna och malmdriften.

Det är också en annan sak, som jag här vill med några ord beröra. Herr Swedberg säger att de sociala välfärdsanordningarna äro av samma slag för gruvarbetarna som för arbetarna inom andra näringsgrenar. Jag känner dock till under vilka förhållanden gruvarbetarna leva i de mellansvenska malmfälten, och jag vet hur gruvsamhällena där se ut. Till följd av arbetets konjunkturartade karaktär känner sig befolkningen knappast bofast, och företagarna göra inte heller mycket för att förbättra förhållandena genom att t. ex. bygga bra bostäder och utföra andra sanitära inrättningar, ty även företagarna känna sig ganska otrygga. Jag påminner om hur det under förra världskriget växte upp gruvborna litet här och var ute i bergslagsskogarna, men hur man efter kriget kunde se dessa företag ligga obrukade. Det växte mossor på brytningsverken, och stora bostadsbyggnader stodo öde och tomma. De arbetare, som hade någon möjlighet därtill, flyttade från trakten, och de som blevo kvar fingo draga sig fram på AK-arbeten eller understöd så gott de kunde. Jag har funnit att det i stort sett finns två typer av gruvsamhällen i dessa trakter. Den ena typen är av nybyggarkaraktär, där man så att säga bygger för tillfället, och där de sociala välfärdsanordningarna sannerligen icke äro storslagna. Man kostar inte på mer än vad man anser vara nödvändigt för att provisoriskt draga sig fram en tid. Men jag har också å andra sidan sett gruvarbetarbofoster som äro oerhört gamla. Jag vill påstå, att det finns gruvarbetare, som bo sämre än man gjorde för 100 år sedan. Det finns nämligen bostäder som äro så gamla och som därtill äro illa underhållna. Jag tror mig därför kunna säga, att det är ett mycket stort intresse både ur arbetarnas och de sociala myndigheternas synpunkt att det allmänna får inflytande över gruvdriften. Då finns det hopp om att man skall kunna åstadkomma bättre sociala förhållanden för de anställda vid dessa gruvor.

Herr Fast: Herr talman! Jag vill säga i anledning av herr Hagbergs erinran, att jag inte trodde det var nödvändigt att utveckla vad jag menade med ett företags effektivitet. Den saken framgår också av det socialdemokratiska partiprogrammet, där man förmenar att effektivitet skall vara erforderlig även vid en socialisering.

När jag talade om effektivitet — detta framgick även av ordens valör — uttalade jag mig om den ställning den bör ha i ett svenskt samhälle: den skall vara till gagn för folket och landet och således inte vara en isolerad effektivitet, som endast begränsar sig till företaget självt. Den roll som ett företag spelar måste givetvis inordnas i hela vårt produktionsliv, den tjänande ställning alltså som ett sådant företag intar, vilket arbetar på ett så pass viktigt område och skall lämna råvaror till övrig industri inom landet. Det är ju självklart att man inte kan se detta ur synpunkten av en isolerad företelse — men detta trodde jag som sagt inte det var nödvändigt att utveckla.

Herr Swedberg: Herr talman! Jag skulle mycket beklaga om min aktade kamrat här i bänken och kammaren i övrigt fattade mitt tidigare anförande så som om jag kategoriskt skulle uttala, att välfärdsanordningarna i samband

Motion om överförande i statlig besittning av vissa malm- och mineraltillgångar m. m. (Forts.)

med gruvindustrien under alla förhållanden äro tillfredsställande för närvarande. Något sådant skulle det inte ett ögonblick falla mig in att påstå.

Vad jag menade och vad jag också tror att jag sade var, att de sociala välfärdsanordningarna på detta som på andra områden inom vårt samhälle kunna och böra ordnas genom sociallagstiftning. Om särskilda svårigheter i det här speciella fallet därvid möta, anser jag att dessa liksom svårigheter i allmänhet väl äro till för att övervinnas, ty jag förmodar som sagt att det skall vara möjligt att ordna denna angelägenhet genom vår allmänna sociallagstiftning.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag skall bara be att få uttala min tillfredsställelse med herr Fasts förtydligande, att han lägger denna vidare innebörd i effektivitetsbegreppet. Jag hoppas att alla av detta förtydligande fått klart för sig, att om en utredning rörande gruvindustrien — som väl skall igångsättas snart, hoppas jag — visar att gruvorna såsom enskilda företag drivas effektivt, så är *detta* intet skäl för någon, som eljest är anhängare av deras förstärkande, att utgå ifrån att ett sådant icke skall genomföras.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ljungqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Ljungqvist, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 92 ja och 68 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan och biträtt första kammarens i ämnet fattade beslut.

§ 14.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Onsjö m. fl.*, nr 532, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående anslag för budgetåret 1946/47 till statens bosättningslånefond;

fröken *Nygren m. fl.*, nr 533, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274, med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.; och fröken *Nygren m. fl.*, nr 534, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 274.

Dessa motioner bordlades.

§ 15.

Interpellation

Ordet lämnades på begäran till

Fru **Rönn-Christiansson**, som anförde: Herr talman! Sedan Gustavsfors bruk anlades omkring år 1870 har det haft olika ägare. Under senare år har det ägts av ett familjebolag de Verdier men såldes i augusti 1944 till AB Billingsfors-Långed. Vid full drift tillverkades 10 000 ton sulfatcellulosa och över 9 000 ton kraftpapper årligen.

Genom Billingsforsbolagets övertagande av Gustavsfors uppstodo stora svårigheter för brukets arbetare. Avsikten från bolagsledningens sida är att koncentrera driften till Billingsfors. Resultatet av detta har blivit att driften nu inställts i Gustavsfors.

Självklart medför detta stora svårigheter för brukssamhällets invånare. Samtliga äro på ett eller annat sätt beroende av att arbetet på fabriken pågår i full utsträckning. Därtill kommer att många arbetare under årens lopp låtit uppföra egna hem, där de satsat sina små besparingar, givetvis i förhoppningen att kunna försörja sig med arbete på hemorten.

Delvis samma svårigheter som här anförts för Gustavsfors äro också för handen i Skåpafors. Detta bruk ligger omkring en mil från Billingsfors. Genom att bolagsledningen koncentrerar all verksamhet till Billingsfors måste det givetvis uppstå stora problem för de här omnämnda bruken. Det bör även framhållas att Billingsforsbolaget planerar förläggandet av en wellpappfabrik till Billingsfors. Denna beräknas få en årsproduktion av 2 000 ton papp.

Gustavsfors arbetare ha genom sin fackförening flera gånger till bolagsledningen påtalat det prekära läge vari de befinna sig. Direktör Rosendal vid Billingsfors har vid dessa tillfällen utlovat att annan industri skulle anläggas på platsen. Tyvärr har det stannat vid löften. Hur allvarligt läget är framgår av att Torrskogs kommunalfullmäktige på sitt för kort tid sedan hållna sammanträde diskuterade industrifrågan och beslutade utse en kommitté att uppvakta chefen för Billingsfors för att framlägga kommunens syn på frågan. De tidigare erfarenheterna understryka att det tyvärr inte finns stora förhoppningar att kunna erhålla bättre förhållanden.

Orsaken till svårigheterna är givetvis att söka i det privata vinstintresset, som får vara utslagsgivande för huruvida driften vid Gustavsfors skall pågå eller ej. Som det nu är utlämnas en hel kommun till ekonomiska bekymmer och osäkerhet för morgondagen. Det lilla, förr så blomstrande Gustavsfors kommer att bli ett dött samhälle. Därför måste andra och bättre krafter ingripa. De statliga myndigheterna böra enligt min mening vara rätt forum för denna frågas lösande. Förstatligande av företaget är enligt Gustavsfors arbetares mening en av lösningarna. De ha som erfaret och kunnigt folk den uppfattningen att fabriken utomordentligt väl lämpar sig för sin nuvarande uppgift; pappersmassa är ju en produkt som även framdeles kommer att finna avsättning. Alla skäl tala också för att just Gustavsfors fabrik lämpar sig för framställande av densamma. Fabriken är belägen i Torrskogs socken mellan sjöarna Lelången och Västra Silen med kanalförbindelse såväl söderut till Bengtsfors och Vänern som norrut till Silarna och Lennartsfors. Vidare är Gustavsfors omgiven av stora skogar, och endast 500 meter från fabriksbyggnaden är järnvägen framdragen.

Som synes är inställningen mycket positiv från arbetarnas sida. Ur sådana synpunkter måste det vara oförsvärligt att underlåta ett ingripande till hjälp åt bruksinvånarna. Givetvis är ett snabbt ingripande ytterst värdefullt, inte minst med tanke på de avvita förhållanden som så länge varit rådande i nämnda brukssamhälle.

Med hänvisning till det anförda anhålles om andra kammarens tillstånd att

Interpellation. (Forts.)

till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande frågor:

1) Vore inte ett statligt ingripande, i syfte att få driften vid sulfatfabriken i Gustavsfors återupptagen, befogat och nödvändigt?

2) Om statsrådet inte anser att så är fallet, vilka andra åtgärder finner statsrådet lämpligt att vidtaga?

Denna anhållan bordlades.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av sinnessjukvården m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 260, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare medel för budgetåret 1945/46 för kommittéer och utredningar genom sakkunniga under femte huvudtiteln;

från bevillningsutskottet:

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 243, angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; samt

från jordbruksutskottet:

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna å vissa slag av fisk m. m.;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen beträffande jordbruksdepartementet gjorda framställningar om anslag till kapitalinvesteringar; och

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt angår anslag till kostnader i samband med sockerregleringen.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.40 em.

In fidem
Gunnar Britth.